

Én gang socialt marginaliseret – altid ...?

***En analyse af ca. 1.000 menneskers
livsforløb efter ophold på forsorgshjem,
herberger, krisecentre mv. i '88-'89***

Tobias Børner Stax

***Socialforskningsinstituttet
99:21***

Én gang socialt marginaliseret – altid ...?

Én gang socialt marginaliseret – altid...? handler om livsforløbet for en del af de mennesker, som vi ofte betegner som udstødte, hjemløse eller socialt marginaliserede. Rapporten afdækker, hvad der er sket med ca. 1.000 personer, *efter* at de for omkring 10 år siden boede på en såkaldt 105-institution i København – det vil sige på et forsorgshjem, et herberg, et pensionat eller et krisecenter. Ved at fokusere på tiden efter at de ca. 1.000 mennesker har befundet sig på marginen af vores velfærdssamfund, giver rapporten bl.a. et indblik i, hvor en indsats har svigtet, og hvilke grupper vi ikke har formået at rumme og samle op gennem primært socialpolitiske foranstaltninger. Men rapporten giver også et indblik i, hvilke mennesker der er kommet igennem et liv som socialt marginaliserede.

I rapporten beskrives de ca. 1.000 personers situation i 1990 og 1996 på basis af en række registeroplysninger om opholdssted, forsørgelsesgrundlag, familierelationer og tilknytning til arbejdsmarkedet. Derudover redegøres for gruppens – høje – dødelighed og dødelighedens årsager. Der redegøres desuden for gruppens kontakt med euforiserende stoffer samt for kontakter med ordensmagten. Ud over at overordnede fordelinger afdækkes ved hjælp af registerbaserede oplysninger på udvalgte områder, inddrages konkrete fortællinger om livet efter registrering på en 105-institution. Disse fortællinger giver et indblik i, hvilke barrierer og muligheder, som de mennesker, der indgår i undersøgelsen, har oplevet i deres mangesidede kontakter med et velfærdssamfund.

|

99:21 *Én gang socialt marginaliseret – altid ...?*

|

Én gang socialt marginaliseret – altid ...?

***En analyse af ca. 1.000
menneskers livsforløb efter
ophold på forsorgshjem,
herberger, krisecentre mv.
i '88-'89***

Tobias Børner Stax

København 1999
Socialforskningsinstituttet
99:21

En gang socialt marginaliseret – altid ...?

Forskningsleder: Cand.jur. Inger Koch-Nielsen
Forskningsgruppen om socialpolitik og marginalisering

Undersøgelsens følgegruppe:

Dr.med. Preben Brandt, Projekt Udenfor
Forstander Arne Jacobsen, Kollegiet, Gl. Køge Landevej
Lektor Tina Ussing Bømler, Ålborg Universitet
Fuldmægtig Lene Hundborg, Socialministeriet

ISSN 1396-1810

ISBN 87-7487-629-5

Sats og tilrettelæggelse: Socialforskningsinstituttet efter principlayout af Bysted A/S

Omslagsillustration: Tobias Børner Stax & Ninna Falkesgaard med tilladelse fra Microsoft Danmark

Oplag: 1.000

Trykkeri: Holbæk Center-Tryk A/S

Socialforskningsinstituttet

Herluf Trolles Gade 11

1052 K

Tlf. 33 48 08 00

Fax 33 48 08 33

E-mail sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

Forord

Denne rapport handler om en gruppe blandt de mennesker, som vi ofte betegner som udstødte eller hjemløse. Det drejer sig om ca. 1.000 personer, som i en periode i 1988-1989 boede på en såkaldt 105-institution i København – det være sig på et forsorgshjem, et herberg, et pensionat eller et krisecenter. Instituttet gik i gang med undersøgelsen på opfordring af sociallæge, dr.med. Preben Brandt, som selv havde undersøgt en del af de ca. 1.000 personer i 1988-89. Brandts resultater blev publiceret i 1992.

I rapporten beskrives de ca. 1.000 personers situation i 1990 og 1996 på basis af en række registeroplysninger om opholdssted, forsørgelsesgrundlag, familierelationer og tilknytning til arbejdsmarkedet. Derudover redegøres for gruppens – høje – dødelighed og dødelighedens årsager, der redegøres desuden for gruppens kontakt med euforiserende stoffer samt for kontakter med ordensmagten. Ud over at afdække overordnede fordelinger ved hjælp af registerbaserede oplysninger på udvalgte områder, inddrages konkrete fortællinger om livet efter ophold på en 105-institution. Disse fortællinger baseres på kvalitative interview med 16 personer.

Socialministeriet og Sygekassernes Helsefond har bidraget til undersøgelsens finansiering.

Rapporten er læst og kommenteret af seniorforsker ved Center for Registerforskning, cand.stat. Gerda Engholm, som takkes for sine gode råd og kommentarer.

Rapporten er udarbejdet af forskningsassistent, cand.scient.pol. Tobias Børner Stax. Stud.polit. (nu fuldmægtig i Danmarks Statistik) Lars Peter Smed Christensen deltog i det statistiske arbejde ved første del af undersøgelsen. Stud.polit. Lea Sell deltog i det statistiske arbejde udført på Danmarks Statistik. Stud.scient.soc. Janne Kæmpe hjalp med at gennemføre og bearbejde interview. Stud.polit. Sune Rasmussen deltog i arbejdet med oplysningerne fra Det centrale Kriminalregister. Programleder Ole Gregersen har været meget hjælpsom i forbindelse med statistiske spørgsmål og skal have tak herfor.

Endelig – og mest – skal de 16 mennesker, der indvilligede i at bruge tid på at lade sig interviewe have mange tak.

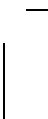
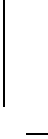
København, december 1999

Jørgen Søndergaard

*Den mulighed der resterer, er at melde sig blandt de udstødte. Her vil han kunne få mad og tag over hovedet. Men har han først henvendt sig her, har han først placeret sig blandt de subsistensløse, vil han aldrig på nogen måde kunne komme tilbage, få en plads, end ikke den allerydmygeste inden for samfundets rammer.
Tøvende nærmer han sig herberget ...*

Svend Åge Madsen: Tugt og utugt i mellemtiden

Indhold

Kapitel 1

Sammenfatning 11

De 1.000 mennesker – hvem er de, og hvorfor fokuserer vi på netop dem?	12
224 mennesker på krisecentre	13
789 mennesker på institution for hjemløse	13
Opsummering	14
1/3-1/3-1/3?	14
På krisecentre synes der ofte at være lys for enden af tunnelen	16
På institutioner for hjemløse kan lyset være svært at finde	17
Kvinder på institutioner for hjemløse	19
De problematiske narkomaner	20
Om statsborgerskab	22
Om nogle problemer i de informationer vi har benyttet	23
Hvordan kunne vi gøre det?	25
Rapportens strukturering	26

Kapitel 2

Om data og metoder benyttet i undersøgelsen 29

Om registeroplysningerne	30
Udgangspunktet: En registrering af mennesker på 105-institutioner	30
Oplysninger fra Det centrale Personregister	35
Informationerne fra Danmarks Statistik	36
Informationerne fra Det Centrale Kriminalregister	42
Informationer fra Sundhedsstyrelsen	44
Om troen på store tal og registre	47
Om behandlingen af tal – hvilke metoder?	49
Om de kvalitative interview	55
Hvilke interview?	55
Om formålet med de kvalitative interview og forståelser af sandhed	60
Om den konkrete fremgangsmåde i forbindelse med interview og behandlingen af interview	63
Om nogle problemer ved at benytte de to metoder sammen	66
Om et par centrale begreber	67
Om populationen i denne undersøgelse	74

Opsummering	77
-------------------	----

Kapitel 3

Konstruktionen af et udgangspunkt for de tidligere brugere af 105-institutionerne	81
Om baggrundsvariablerne køn, statsborgerskab og alder	82
Om institutionsopholdet i 1988-89	84
Om sammenhænge mellem baggrundsinformationerne og registreringerne om ophold på 105-institutionerne	86
Opsummering	92

Kapitel 4

En analyse af den socio-økonomiske udvikling blandt de tidligere brugere af 105-institutionerne	93
Om familierelationerne for de ca. 1.000 mennesker	97
Om indtægtsgrundlaget for de ca. 1.000 mennesker	103
Om kontakten til arbejdsmarkedet for de ca. 1.000 mennesker ...	114
Om forskelle og ligheder mellem krisecentre og institutioner for hjemløse	121
Om familierelationer	122
Om indtægtskilder	124
Om kontakten til arbejdsmarkedet	128
Om kønsforskelle mellem brugerne af institutioner for hjemløse samt om deres forskelle og ligheder med kvinder på krisecentre	131
Om familierelationer	132
Om indtægtskilder	133
Om kontakten til arbejdsmarkedet	136
Opsummering	137

Kapitel 5

Om opholdssteder blandt de tidligere brugere af institutioner under § 105	141
Om vurderinger af opholdssted	141
Om de ca. 1.000 menneskers formelle opholdssted	141
En vurdering af opholdssted med afsæt i husstandens formelle sammensætning	142
En vurdering af opholdssted med afsæt i boligens registrerede formål	146
En vurdering af opholdssted med afsæt i antallet af voksne i husstanden	150

En modellering af sammenhænge mellem konstrueret udgangspunkt og opholdssted	153
Om informationerne fra Det centrale Personregister	156
En vurdering af reelt opholdssted til en given tid	159
En sammenligning af mennesker der brugte krisecentre versus institutioner for hjemløse	162
Om kønsforskelle på institutioner for hjemløse	165
Om en vurdering af mobilitet og af mobilitetens kontekst	167
Opsummering	178

Kapitel 6

<i>En alt for stor del af de socialt marginaliserede er afgået ved døden . . . . .</i>	181
Om overdødeligheden og det konstruerede udgangspunkt	181
Dødeligheden sammenlignet med hele befolkningens	184
Hvordan så de døde socio-økonomiske situation ud, da vi første gang fandt dem, og lige før de afgik ved døden?	186
Opholdssted og dødelighed	187
Familiereationer og dødelighed	189
Indtægtsgrundlag og dødelighed	190
Arbejdsmarkedet og dødelighed	192
Om modellering af socio-økonomiske forholds påvirkning af dødelighed	194
Variableerne i de logistiske regressioner	194
Modellering af årsager til dødeligheden inden for fem områder	196
Socio-økonomiske forandringer og dødelighed	199
Årsagerne til dødsfaldene	202
Opsummering – og en sidste modellering af sandsynligheder for dødsfald	205

Kapitel 7

<i>Om brugen af euforiserende stoffer og om kontakter til ordensmagten . . . . .</i>	207
Om oplysningerne om indtag	207
Om gruppen af personer med misbrugsbaggrund sammenlignet med de øvrige i populationen	213
En modellering af sandsynligheden for misbrug	217
Om typer af misbrug	218
Om typer af misbrugere og ikke-misbrugere	221
Om mødet med ordensmagten	226

En vurdering af graden af kontakt	226
En vurdering af forholdet til ordensmagten	232
Opsummering	235
Litteraturliste	239
Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1. 1999 ...	245

Sammenfatning

Én gang socialt marginaliseret – altid ...? handler om de livsforløb, som omkring 1.000 mennesker har gennemlevet, siden de imellem sommeren 1988 og sommeren 1989 benyttede institutioner oprettet under den daværende bistandslovs § 105. Dvs. institutioner som forsorgshjem, herberger, pensionater og krisecentre. For de første tre typer institutioner er der tale om opholdssteder for en gruppe mennesker, der i daglig tale refereres til som hjemløse, socialt udstødte eller socialt marginaliserede. Når det drejer sig om krisecentre, er der tale om institutioner, der hovedsageligt henvender sig til voldsramte kvinder.¹⁾

Med undersøgelsen har vi ønsket at give et indblik i de ændringer, de ca. 1.000 mennesker har oplevet i forhold til opholdssted, siden de var på en 105-institution i '88-'89 og frem til i dag. Vi har forsøgt at vurdere gruppens kontakt til arbejdsmarkedet, gruppens familieforhold, gruppens brug af euforiserende og ulovlige stoffer, gruppens kontakter med ordensmagten, og vi har forsøgt at vurdere gruppens dødelighed. Til vores vurderinger af disse emner har oplysninger fra forskellige registre været centrale.

Vi har dertil forsøgt at præsentere nogle konkrete beretninger om, hvordan livet er forløbet for udvalgte mennesker, der for ti år siden benyttede sig af institutioner for socialt marginaliserede. Det har blandt andet været vores ønske at tilvejebringe nogle konkrete beretninger, der kunne nuancere de kvantitative informationer, og som kunne give rum til en ko-konstrueret fortælling omkring oplevelser – positive og negative – oplevet af nogle af de menne-

---

1) I resten af rapporten vil jeg referere til alle fire typer institutioner under et som *105-institutioner*, og til forsorgshjem, herberger, pensionater som *institutioner for hjemløse*.

sker, som denne rapport handler om.²⁾ For at konstruere disse fortællinger har vi benyttet os af kvalitative interview.

Én gang socialt marginaliseret – altid ...? er således et forsøg på at give et indblik i livsforløb og oplevelser, *efter* at man har opholdt sig på en 105-institution. Hermed er undersøgelsen et empirisk baseret bidrag i en debat om mennesker, der går under navnet hjemløse, socialt udstødte, socialt marginaliserede. Og med et fokus på en gruppe socialt vilde og anderledes mennesker bliver rapporten også et empirisk baseret forsøg på at pege på grupper, der ikke er blevet bedre stillet af fx den førte socialpolitik.

De 1.000 mennesker – hvem er de, og hvorfor fokuserer vi på netop dem?

Undersøgelsen har inddraget i alt 1.016 mennesker. Disse ca. 1.000 personer har mellem sommeren 1988 og sommeren 1989 brugt en 105-institution i Københavns Kommune i mere end fire sammenhængende dage og været mellem 18 og 35 år gamle på dette tidspunkt. Ideelt set skulle alle de mennesker, der opfylder disse kriterier være med i undersøgelsen. At det virkelig er tilfældet, er der nok kun en lille sandsynlighed for.

Grunden, til at undersøgelsen forholder sig til netop de 1.000 mennesker, er pragmatisk. Disse 1.000 mennesker blev registreret i forbindelse med et forskningsprojekt, der blev gennemført af dr. med. Preben Brandt.³⁾ Det er – så vidt vi er orienteret – den eneste større gruppe mennesker, der er blevet registreret i forbindelse med et ophold på 105-institutioner, og det er dermed den eneste

-
- 2) Ved at beskrive interviewene som ko-konstrueret understreges, at de kvalitative interview ikke blot indfanger oplevelser, som den interviewede har haft. Som interviewer er man med til at skabe en forståelse af, hvad der er centralt, hvilke sammenhænge der skal trækkes frem, mv. I det hele taget spiller intervieweren en aktiv rolle i udformningen af den fortælling, der fremkommer gennem interviewene.
  - 3) Brandts doktordisputats: "Yngre hjemløse i København" i 1992. Brandts undersøgelse giver et indblik i, hvad der ud fra en social-psykiatrisk forståelse kan forklare, hvorfor nogle personer kommer i en situation, hvor de bliver beboere på en institution for hjemløse.

gruppe i forhold til hvilken, der kan gennemføres retrospektive og longitudinelle analyser.

Der er en distinktion, der deler populationen i to dele – og som er til stede i de fleste af de analyser, der er gennemført i løbet af undersøgelsen. Det er distinktionen mellem mennesker, der har benyttet sig af institutioner for hjemløse, versus mennesker der har benyttet sig af krisecentre.⁴⁾ Da undersøgelsen blev påbegyndt, havde jeg en forventning om, at der ville være væsentlige forskelle på de to grupper, og de indledende analyser underbyggede min forventning. En stor del af de resultater, vi er nået frem til, forholder sig således kun til en af de to grupper, og en stor del af undersøgelsens analyser gennemføres for de to grupper hver for sig.

224 mennesker på krisecentre

Ud af de 1.016 mennesker, der indgår i undersøgelsen, er de 224 (lige over 20 procent) blevet registreret som boende på et krisecenter i minimum fem sammenhængende dage uden på noget tidspunkt mellem sommeren 1988 og sommeren 1989 at være blevet registreret på en institution for hjemløse. De 209 af de 224 mennesker er kvinder. Gennemsnitsalderen var mellem 26 og 27 år i sommeren 1989. 187 ud af de 224 mennesker havde dansk statsborgerskab, mens 28 (lige over 10 procent) havde statsborgerskab i et land uden for Vesteuropa og Nordamerika.⁵⁾

789 mennesker på institution for hjemløse

Af de ca. 1.000 mennesker, er de 789 (omkring 80 procent) blevet registreret på en institution for hjemløse i minimum fem sammenhængende dage. Heraf har 12 personer desuden benyttet sig af et krisecenter i mere end fire dage mellem sommeren 1988 og sommeren 1989. Af de 789 personer er de 127 kvinder, hvilket svarer til ca. 15 procent. Gennemsnitsalderen var for alle 789 lige

---

4) I Brandt 1992 er det kun den del af de registrerede, der benyttede sig af institutioner for hjemløse, der indgår i analyserne.

5) Vi kalder i resten af rapporten denne sidste gruppe for *de fremmede*. Gruppen inkluderer mennesker med statsborgerskab i lande, der ikke ligger i Vesteuropa og i Nordamerika, og – for at være præcis – hvor dette statsborgerskab ikke er australsk eller new zealandsk.

omkring 29 år i sommeren 1989. 699 ud af de 789 mennesker havde dansk statsborgerskab mens 60 – eller lidt under 10 procent – falder ind under vores kategori de fremmede.

Opsummering

1/3-1/3-1/3?

Af en ansat på en 105-institution er jeg blevet præsenteret for en hypotese om udviklingen i det videre liv, for de mennesker der til en given tid benytter 105-institutionerne. Hans bud var, at 1/3 af en given årgang får det bedre, at 1/3 lever uændret i fremtiden og at 1/3 får det værre.⁶⁾

Forholder jeg en sådan tese til de oplysninger, der er præsenteret i rapporten, kommer jeg frem til, at tesen ikke er helt hen i vejret. Ikke at jeg kan konstatere, at tesen er signifikant med 95 procents sandsynlighed eller på anden måde statistisk validere tesen. Men jeg kan henlede opmærksomheden på:

- At ca. 14 procent er døde;
- At lige over 10 procent af de overlevende i 1996 ikke synes at have et opholdssted, der er permanent ifølge Det centrale Personregister. Hertil kommer at vi, for 20 procent af de mennesker der skulle bo i en permanent bolig i Københavns eller Frederiksberg Kommune, ikke har kunnet finde indikationer på deres tilstedeværelse på den formelle opholdsadresse. Ud fra informationerne fra Danmarks Statistik har vi fået indikationer på, at omkring 20-30 procent ikke bor i enfamilies-

---

6) Med *bedre* forstår jeg, at de analyseredes liv i højere grad falder inden for, hvad der betragtes som den ønskede levevis. Det vil her sige, at man bor i en enfamiliesbolig frem for en institution, det vil sige, at man er selvforsørgende gennem beskæftigelse frem for at være på overførselsindkomst, det vil sige, at man ikke bruger euforiserende stoffer, der er ulovlige, og det vil sige, at man ikke er på kant med ordensmagten. At denne konstruktion af normalitet er problematisk og åben for kritik er oplagt. Men jeg har vurderet, at konstruktionen har været nødvendig for at organisere de forskellige informationer i forhold til hinanden, og vurderet at en eksplicitering af konstruktionen her i begyndelsen af rapporten var at foretrække for at tydeliggøre, at det er et af de valg, jeg har truffet for at skabe orden og forståelighed i analyserne og præsentationen af materialet.

husstande – hvor vi enten bor alene eller i par – i 1996. Af disse er 6 procent registreret på en døgninstitution.

- At modtagere af førtidspensioner er den gruppe, der, når vi ser på forsørgelsesgrundlag, er vokset mest;
- At den største bevægelse i forhold til kontakter til arbejdsmarkedet har været, at disse var for nedadgående.

Det kan således konstateres, at der er en gruppe mennesker, der har oplevet en bevægelse i uønskelig retning: I en retning, der – i forhold til hvordan jeg gennem rapporten har konstrueret normalitet og afvigelse i forhold til hinanden – går i en negativ retning. Men om der er tale om 1/3, er ikke klart, det afhænger blandt andet af, hvilke af de forskellige variable der lægges vægt på.

Men kan der også argumenteres for, at der er nogle, der har fået det bedre?

Gennem de forskellige analyser har vi fundet:

- At en del har oplevet et skift fra at leve som enlige til at være registreret i par, hvilket vi har operationaliseret som en positiv udvikling;
- At andelen på dagpenge⁷⁾ er større i 1996 end i 1990, og at der er en lille stigning i det absolutte antal – hvilket vi ligeledes har operationaliseret som en positiv udvikling;
- At en del flere er blevet registreret i husstande, der falder inden for vores operationalisering af det normale – hvilket vil sige husstande, hvor vi ikke kan finde indikationer på, at der er tale om institutioner – i 1996, end det var tilfældet i 1990. Vi har med informationerne fra Danmarks Statistik fået indikationer på, at omkring 50-60 procent af vores population havde formelt ophold i en husstand, der ligner, hvad vi i Danmark bor i mest – enfamilies-husstande, hvor vi enten bor alene eller i par – i 1990. I 1996 er denne andel steget til omkring 70-80 procent.

---

7) Dagpenge er den indtægtskilde, der indicerer et forsørgelsesgrundlag tættest på det ideelle: lønindtægt.

Det er således muligt at se en tendens til, at nogle får det bedre. Men igen er det ikke muligt at give et bud på, hvor mange der oplever positive udviklinger. Men 1/3, det er mere, end jeg, med udgangspunkt i vores analyser, vil forvente oplever en positiv udvikling.⁸⁾

Det jeg *kan* konstatere er, at der findes tendenser til en polarisering af populationen: Der er nogle, der får det dårligere, og der er nogle, der får det bedre.

På krisecentre synes der ofte at være lys for enden af tunnelen

Polariseringen ser ud til at hænge sammen med, hvilken institutionstype man brugte for ti år siden. Det kan nemlig konstateres, at der er forskelle mellem livets udvikling, for de personer der var på institutioner for hjemløse, sammenlignet med de personer der var på krisecentre. Blandt sidstnævnte er der større tendenser i retning af det bedre liv, end det er tilfældet blandt de mennesker, der engang boede på institutioner for hjemløse.

- Blandt de tidligere beboere på krisecentre er dødeligheden ikke 14 procent, men lige under 2 procent. Hermed være ikke skrevet, at dødeligheden er ubetydelig, som man ellers kunne foranlediges til at tro ved at sammenligne med dødeligheden for hele gruppen. At fire ud af 224 mennesker er døde i løbet af ca. otte år svarer til, at mennesker, der har været på krisecentre, har omkring tre gange så stor sandsynlighed for at dø, sammenlignet med hele befolkningens dødelighed – givet alder og køn.
- For de tidligere beboere er der ikke lige over 10 procent, men mellem en og to procent af de overlevende i 1996, der ikke synes at have et opholdssted, der er permanent (ifølge Det cen-

---

8) Det skal her bemærkes, at der flere steder er en signifikant udvikling hen imod, hvad jeg har operationaliseret som bedre tilstande, men det skal erindres, at der er nogle, der falder fra, og som derfor ikke indgår i de relative fordelinger for 1996. Hvis det er rigtigt, at der er en korrelation mellem dødelighed og afvigelse, som det bliver påstået i kapitlet om dødelighed, så vil der kunne identificeres en positiv udvikling alene ved, at de døde falder ud af populationen. Det modificerer i sig selv de identificerede positive bevægelser.

trale Personregister). Ved at bruges Danmarks Statistiks registreringer af et opholdssteds formål har vi fundet, at andelen med registreret ophold på en institution udgør en procent i både 1990 og 1996, og at andelen registreret på en adresse vurderet til at være egentlig beboelse er steget fra 88 til 97 procent fra 1990 til 1996. Gennem vores interview har vi fundet indikationer på, at det primære problem for en del af dem, der var på krisecentre, var mangel på en bolig i en midlertidig periode.

- Vi vurderer andelen af personer, der har haft kontakt med euforiserende stoffer, til at være lige omkring 10 procent. I vores interview er det misbrug, vi har fået berettet om af tidligere beboere på krisecentre, et misbrug af piller.
- Vi har fundet, at omkring 40 procent af de mennesker, der var i live efter oktober 1996, og som er blevet registreret på et krisecenter, er blevet dømt for et forhold, der har ledt til registrering i Det centrale Kriminalregister.
- Når det drejer sig om udviklingen i indtægtsgrundlag og kontakt til arbejdsmarkedet, adskiller beboerne på et krisecenter sig derimod ikke fra hele gruppen: Andelen, der modtog førtidspension i 1990 og 1996, var henholdsvis 2 og 12 procent. Ligeledes steg andelen uden kontakt til arbejdsmarkedet – målt ved ledighedsgrad – fra 29 til 41 procent mellem 1990 og 1996.

Der kan således identificeres, hvad jeg vurderer som negative tendenser og negative hændelser i livsforløbet blandt de tidligere beboere på krisecentre. Men jeg kan også fornemme, at det er færre i denne gruppe end blandt de tidligere beboere på institutioner for hjemløse, der oplever sådanne negative bevægelser. Og jeg vurderer ikke, at der er tale om, at 1/3 af de mennesker, der for ti år siden var på et krisecenter, har oplevet en negativ udvikling.

På institutioner for hjemløse kan lyset være svært at finde

For at en hummerbestand i gennemsnit skal have rimelige levekår operationaliseret ved temperatur, når den ene halvdel ligger i gryden – ja, så må den anden halvdel ligge i dybfryseren. Og ligeså

med gennemsnit og udviklingerne blandt mennesker der engang var på institutioner for hjemløse eller på krisecentre: Hvis der – når vi benytter vores oplysninger – er lys(ere) for enden af tunnelen for dem, der boede på krisecentre, så er der mørke(re) for dem, der benyttede sig af institutioner for hjemløse. Således kommer vi frem til:

- At ca. 17 procent af de mennesker, der var på institutioner for hjemløse, er døde.
- At lige omkring 17 procent af de overlevende i 1996 ikke synes at have et opholdssted, der er permanent ifølge Det centrale Personregister. Ved at bruge Danmarks Statistiks registreringer af et opholdssteds formål finder vi, at andelen med registreret ophold på en institution udgør otte procent i 1996, hvilket er et fald i forhold til 1990 (hvor 21 procent var registreret på institution). Men de otte procent er mere end den ene procent, som vi fandt blandt dem, der benyttede sig af krisecentre. Vi har desuden fundet, at andelen registreret på en adresse vurderet til at være egentlig beboelse er steget fra 56 til 76 procent fra 1990 til 1996, hvilket er en positiv bevægelse. Men dette indikerer samtidig, at omkring 1/4 ikke er registreret i en egentlig bolig – i modsætning til tre procent blandt de mennesker der var på krisecentre. Gennem vores interview har vi dertil fundet, at de mennesker, der bruger institutioner for hjemløse, alle fortæller om en vifte af problemer. De fortæller ikke, at det, de mangler, blot er en bolig.
- At lige omkring 50 procent af dem, der var på institutioner for hjemløse, og som var i live i 1996, modtog førtidspensio-ner.
- At andelen uden en registreret kontakt til arbejdsmarkedet mellem 1990 og 1996 steg fra ca. 50 til 60 procent.
- At 85 procent på et eller andet tidspunkt har været i kontakt med ordensmagten – og ikke for at spørge om vej.
- Og at 40 procent af de mennesker, der blev registreret i forbindelse med deres ophold på en institution for hjemløse, kan formodes, på et eller andet tidspunkt at have haft et forbrug af euforiserende stoffer.

I analyserne finder jeg således positive udviklinger blandt de tidligere brugere af institutioner for hjemløse, men der er også en ganske stor gruppe mennesker, der synes ikke at være blevet bedre stillet med tiden. Der er for en dels vedkommende tale om en gruppe mennesker, der i udgangspunktet bevæger sig i miljøer på kanten af vores velfærdssamfund, og der er tale om en gruppe mennesker, som vi ikke formår at hjælpe, at rumme eller at reintegrere.

Kvinder på institutioner for hjemløse

En gruppe, jeg vil fremhæve, er kvinder, der har benyttet institutioner for hjemløse for ti år siden. For denne gruppe har vi fundet en overordentlig voldsom overdødelighed. Vi har vurderet, at denne gruppes sandsynlighed for at dø er 25 gange større end for kvinder på samme alder i det danske samfund som helhed.

I forhold til årsagerne til denne ubehagelige overdødelighed henledes opmærksomheden umiddelbart på indtagelsen af euforiserende stoffer, og de levekår der hænger sammen med et sådan indtag. Brugen af euforiserende stoffer leder til et behov for en ganske stor indtægt for at dække de daglige udgifter – et indkomstbehov, der er en del større, end hvad det er muligt at opnå på overførselsindkomster. Og en af de løsninger, vi har hørt om, er at supplere en indkomst med et arbejde som prostitueret, mens mænd i højere grad arbejder som tyve og/eller røvere.⁹⁾ I samtaler med mennesker, der har arbejdet som prostituerede, finder jeg nogle af de

---

9) Når jeg – og jeg har været meget i tvivl om, hvorvidt det var et rigtigt valg – vælger at referere til prostitution som et arbejde, er det ikke ud fra en devise om, 'at det er det ældste erhverv i verden' eller andre sådanne ubehagelige italesættelser, der får prostitution til at fremstå som en for ethvert samfund nødvendig funktion. Ved at referere til prostitution som et arbejde ønsker jeg at tilkendegive, at det er udtryk for en aktivitet, som er nødvendig for at tjene til livets ophold, givet de omstændigheder som den prostituerede lever under. Hertil er det vigtigt at formidle, at prostitution ikke blot er en funktion, der blot udføres. Prostitution forudsætter, at helt konkrete mennesker sælger helt konkrete seksuelle ydelser, med helt konkrete menneskelige konsekvenser til følge. Dette kan nogle gange blive glemt hvis ikke koblingen mellem aktøren og handlingen udtrykkes eksplicit. Men lad mig understrege, at jeg vælger at benytte betegnelsen arbejde med megen tvivl om, hvorvidt det er det rigtige begreb.

mest ubehagelige skildringer af usikkerhed, magtudøvelse og komplet umenneskelighed.¹⁰⁾ Fx fortælles der om, at indtjeningen som prostitueret kvinde ikke blot har skullet dække egne daglige udgifter, men også har skullet dække en del af en anden mands daglige udgifter. Og arbejdstiden må nok siges at overskride de 37 ugentlige timer. En sådan beskæftigelse, kombineret med, at man som kvinde bevæger sig i et miljø med mange mænd, og kombineret med, at en daglig dosis af forbudte stoffer øger sandsynligheden for, at man bliver sat på gaden (jf. næste afsnit), placerer de pågældende kvinder i en overordentlig usikker gruppe. Dette er for mig at se en uomtvistelig og central del af forklaringen på, at kvinder på institutioner for hjemløse har en overdødelighed, der adskiller sig fra andre grupper – eller at kvinder på institutioner for hjemløse lever et *meget* usikkert og udsat liv.

De problematiske narkomaner

Der er en anden gruppe mennesker, som jeg ligeledes vil trække frem – nemlig de mennesker, der er karakteriseret ved at have et forbrug af euforiserende stoffer. De oplysninger, vi har forsøgt at stykke sammen, giver et indtryk af, at misbrugere udgør en gruppe mennesker, som vi slet ikke har plads til i vores samfund. Det er en gruppe mennesker, der oplever en stor dødelighed – men det er i sig selv næppe overraskende. At der oveni ikke synes at være ret mange steder i vores velfærdsstat, hvor der er plads til disse mennesker og deres adfærd, er nok mere overraskende. Vi har kunnet identificere en sammenhæng mellem antallet af indskrivninger på en institution for hjemløse, varigheden af institutionsopholdene og så det at være misbruger. Og sammenhængen har været, at narkomanerne har flere og kortere ophold. Af de mennesker vi har interviewet, har vi fået en forklaring på dette lidt underlige forhold, nemlig at der bliver givet karantæner på

---

10) Det skal påpeges, at det ikke kun er kvinder, der har arbejdet som prostituerede, men kvinderne synes at være blevet hængende i den beskæftigelse i længere tid end mænd. For sidstnævnte placeres prostitutionen i deres ungdom. Der kan selvfølgelig være mange grunde til, at dette fremhæves i vores samtaler med mænd. Der kan være en stor forskel på, hvordan vi – den interviewede og interviewerens – har ko-konstrueret det at være en prostitueret mand.

105-institutionerne. Det er forbundet med udsmidning fra institutionerne og pålægning af karantæne, hvis man bliver grebet i at indtage euforiserende hårde stoffer. I interview har jeg hørt, at personer vandrer fra institution til institution, fordi de bliver grebet i et misbrug det ene sted, bliver smidt ud, bliver grebet i et misbrug det næste sted osv. I det hele taget er gruppen af misbrugere, en gruppe mennesker der har svært ved at finde rum inden for de 105-institutioner, vi tager afsæt i, men også inden for andre institutioner. Så *heller ikke* på kanten af vores samfund – i de institutioner, der nok ellers er nogle af de mest åbne for forskelligheder og anderledes adfærd – kan vi rumme disse misbrugere.¹¹⁾ Men også i behandlingstilbudene til misbrugere er der – ifølge mennesker der har haft et aktivt misbrug – væsentlige barrierer. Jeg har fx fået fortalt, at det ikke er alle og enhver, der kan komme i betragtning til behandling med metadon. I beretninger om processen frem mod metadonbehandling står det at blive afvist som 'værdig og egnet til metadon' som en oplevelse, der erindres – man kan således blive betragtet som for ung, eller man kan have for meget rod i sit liv.

Når det drejer sig om, hvilke stoffer det er, der indtages, kan jeg konstatere, at det ikke er fest-stoffer, der præger det afdækkede forbrugsmønster. De stoffer, der ifølge misbrugsregisteret bruges, er heroin og metadon – eller de stoffer der får en til at lukke af for omverdenen og isolere sig, ikke til at danse rundt og være kærlig. Opmærksomheden skal her henledes på, at de mennesker, der indgår i misbrugsregisteret, alle er gået i behandling for et misbrug, hvilket højner andelen på metadon betydeligt.

Hvis jeg i meget generelle vendinger skal forsøge at sammenfatte nogle af de forskelle, vi har fundet mellem de tidligere brugere af

---

11) Hermed er det ikke sagt, at der burde være plads på 105-institutionerne, for det er ikke tilfældet ifølge det juridiske grundlag for disse – og det er nok sandsynligt, at det kunne skabe en del problemer på 105-institutionerne, hvis det skulle være opholdssteder for misbrugere. Det skal blot konstateres her, at der *heller ikke* er plads til de mennesker, der er kommet i den situation, at de betaler i dyre domme for at kunne stikke sig i armene, eller for at kunne synke piller, på 105-institutionerne.

de to typer institutioner, så må det være, at de mennesker, der benytter sig af institutioner for hjemløse, i højere grad end de, der er på krisecentre, har sammensatte problemer. For brugerne af institutioner for hjemløse er der tale om en marginal placering i forhold til arbejdsmarkedet, indtægtsgrundlag, opholdssteder, ... ja, i forhold til alle de emner vi har inddraget, når de sammenlignes med de mennesker, der har brugt krisecentre. Blandt brugerne af krisecentre har vi derimod fundet en del mennesker, hvis problem umiddelbart synes at være mangel på et sted at være i en kortere eller længere periode. Her er der blandt andet tale om kvinder, der kommer fra et parforhold – og fra et liv der på mange måder ligner det normale, med arbejde, børn, fritid, bolig ... – og som har brug for en pause i forhold til en – eventuelt voldelig – samlever. Efter en pause er de så klar til at leve videre.

Om statsborgerskab

En sidste gruppe mennesker, jeg vil trække frem, er dem, som jeg har valgt at kategorisere som *de fremmede*. Umiddelbart synes et gennemgående træk for denne gruppe at være, at de i mindre grad mister kontakten til det, jeg kalder det normale liv. Således har mennesker med statsborgerskaber i lande uden for Vesteuropa, Nordamerika og Australien en væsentlig mindre chance for at leve alene og for at leve i husstande uden børn. De har en større chance for at være på dagpenge og en lille sandsynlighed for at være på førtidspension sammenlignet med de øvrige mennesker i undersøgelsen. Endelig er der væsentlig forskel mellem dem, jeg har kategoriseret som os og de fremmede, når det drejer sig om misbrug: De fremmede har en lavere andel, der har kontakt med euforiserende stoffer.

På to områder finder vi ikke, at der er nogen forskelle mellem de fremmede og os. Nemlig når det drejer sig om dødelighed, og når det drejer sig om opholdssted. Det kan undre, at der ikke identificeres sammenhænge mellem statsborgerskab og dødelighed – specielt når det tages i betragtning, at de fremmede synes at være tættere på de positioner, jeg tidligere har konstrueret som de normale, og når det tages i betragtning, at vi har fundet en mindre grad

af kontakt til euforiserende stoffer. Det vækker en skepsis i forhold til, om det er de rigtige variable, jeg har inddraget i analyserne. Kan det være, at der er nogle variable, der har større forklaringskraft, og som vi ikke inddrager? Er der nogle vigtige forhold omkring nogle grupper af mennesker, der indgår i vores analyse, som vi ikke har taget med?

I forhold til den ikke-identificerede sammenhæng mellem statsborgerskab og opholdssted leder vores interview med nogle af de fremmede ligeledes til en undren. Vi har således fået at vide, at opholdene på 105-institutioner i flere tilfælde har været forårsaget af boligløshed og ikke af andre problemer. Dette ville jeg forvente skulle manifestere sig i mindre grad af udstødelse vurderet i forhold til opholdssted. Men vi finder ikke nogen sådan korrelationer. Forklaringer – eller noget af forklaringerne – herpå har vi også kunnet finde gennem interview. Vi har således hørt beretninger, der indicerer, at det ikke er lettere at finde en bolig på boligmarkedet, hvis man er fremmed – snarere tværtimod.

Om nogle problemer i de informationer vi har benyttet

I undersøgelsen indgår to typer data: Register og interview. Vi har hentet informationer om de omkring 1.000 mennesker, der indgår i undersøgelsen fra Socialforskningsregisteret på Danmarks Statistik, Det centrale Personregister, Det centrale Kriminalregister, Register over Stofmisbrug og Dødelighedsregistret, de to sidste begge fra Sundhedsstyrelsen, og vi har gennemført interview med 16 af de ca 1.000 mennesker om deres livsforløb. I vores behandling af disse informationer er vi stødt på nogle aspekter, som peger på nogle af de svagere sider i vores undersøgelse specifikt, og som henleder opmærksomheden på nogle problemer med troen på repræsentation generelt.

Et af de problematiske aspekter handler om forholdet – eller forholdene – mellem registreringer og det, der ønskes registreret – eller spørgsmålet om registerdatas validitet – og det er ikke blot problemer, der kan fejes af bordet med argumenter om, at det er en gruppe vilde og mærkelige mennesker, der indgår i undersøgelsen.

sen. Det er ikke altid muligt at indhente oplysninger om, hvordan de forskellige registre konstrueres; hvordan er informationerne indsamlet, hvordan er de behandlet, hvilke ændringer har fundet sted etc. I første omgang retter kritikken sig her mod den umiddelbare konstruktion og brug af registre og mod en praksis, som man må forvente, kan ændres, hvis praksissen blev gjort til genstand for refleksion frem for blot at være en rutine.

Men kritikken funderes i et andet – og nok vigtigere – niveau. Nemlig i en kritik af ideen om, at der er konvergens mellem italesættelsen af et givet fænomen og fænomenet i sig selv. Denne relation er måske slet ikke så entydig, og jeg vil påpege, at *antagelser* om en sådan entydighed eller konventioner om at behandle registerdata som var der en sådan entydig relation, ikke styrker registerforskningen. Det kan være, at det skjuler og undertrykker problemerne ved brug af registerinformationer, men det fjerner ikke kritikpunktet. Jeg er i arbejdet med rapporten stødt på mange argumentationer om, hvordan man med statistiske redskaber skulle kunne kompensere for og estimere skævheder i materialet. Men jeg er ikke stødt på videnskabsteoretiske refleksioner, der forholder sig til forholdet mellem et givet fænomen og dets diskursive italesættelse. Så lad mig understrege, at det er registreringer – ikke mennesker – vi forholder os til i de kvantitative opgørelser, vi har arbejdet med. Og lad mig understrege, at det, at refleksionen over forholdet mellem et fænomen og dette fænomens italesættelse er så godt som udeladt, gør det meget svært at vurdere validiteten af registerundersøgelser.

Jeg har ligeledes peget på væsentlige problemer i de kvalitative interview. At jeg her gør mindre ud af en kritik, skyldes udelukkende, at de ikke *a priori* er tilskrevet den sandhed, som tilfældet er med registre. Når jeg benytter mig af kvalitative interview pålægger jeg mig at reflektere over et sandhedsbegreb – og dermed tvivler jeg mig til at tænke over forholdet mellem det, hvormed interviewene handler på den ene side, og interviewet som fortælling, der fortolkes af mig, på den anden. Hermed være ikke skrevet, at det ikke er muligt at problematisere forskellige måder at benytte

kvalitative interview på og forskellige måder at forholde sig til sandhedsvurderinger i interview på. Fx finder jeg det uheldigt, når kvalitative samtaler forsøges valideret ved gentagelse. I denne undersøgelse benytter jeg ikke de kvalitative interview for at *gengive*, hvad de mennesker, vi har interviewet, *har* oplevet. Jeg bruger de ko-konstruerede fortællinger om oplevelser og påvirkninger, som vi har samlet og skabt, til at fremhæve, hvad jeg finder er væsentlige forskelle og centrale problematikker, der udspringer af de beretninger, vi har samlet, og jeg bruger de konstruerede fortællinger som inspiration og nuancering i forhold til analyserne af registerdata.

At jeg på trods af alle disse argumenter har valgt at gennemføre analysen og at benytte registerinformationer samt kvalitative interview, hænger sammen med, hvad jeg opfatter, at der tillægges vægt i den tid – eller diskurs – jeg agerer i. Udgangspunktet for analysen har været, at der er nogle mennesker, der ikke lever på en måde, som vi kan læne os tilbage og være tilfredse med – udgangspunktet er, at vi har et problem. For at fremhæve og kaste lys på dette problem vælger jeg at trække på de metoder, som i dag anses som videnskabelige, og på de tilgængelige kilder til information. Jeg har forsøgt at bruge et sprog, der giver legitimitet til de resultater, der præsenteres.

Hvordan kunne vi gøre det?

Der er et emne, der ligger og lurker under overfladen igennem hele rapporten, og som jeg på intet tidspunkt tager eksplicit fat på. Det er spørgsmålet om det etisk forsvarlige i at gennemføre det forskningsprojekt, der ligger til grund for rapporten. Kan det retfærdiggøres at gennemføre en undersøgelse af nogle menneskers liv, når disse mennesker ikke er klar over, at undersøgelsen bliver gennemført, og ikke er klar over, at de indgår i et register, der har indfanget deres eksistens på marginen af det danske samfund?¹²⁾

---

12) Her er det ikke et spørgsmål om at overholde de formelle retningslinier i forbindelse med en undersøgelse som den, vi her har gennemført. Formaliteterne er naturligvis i orden.

Mit svar bliver umiddelbart et spagt ja og et nej. Et forsvar for undersøgelsens gennemførelse kan hentes i en forståelse af forskningens formål og i, hvad jeg kalder en moderne forståelse af viden.¹³⁾ Her antages, at det er muligt at gennemføre kvalificerede indsatser over for særlige grupper, når man har indfanget en viden om gruppen. Indsamling af viden bliver hermed et mål i sig selv – det bliver gennem viden, at et samfund kan udvikle sig til det bedre. En sådan forståelse af viden og nytten af viden kan legitimere, at vi har bevaret en registrering af mennesker, der levede på marginen af samfundet for ti år siden, og at vi har analyseret på deres livsforløb.

Men har vi ret i, at fremtiden bliver lys og god af viden? Uden at ville præsentere alternativer, vil vi pege på, at det er muligt at finde gennemførte argumentationer omkring en anderledes forståelse af etik og viden, der vil problematisere vores argumentation for at gennemføre undersøgelsen.¹⁴⁾ Fx at der er en radikal og umiddelbar fordring over for den konkrete fremmede, der ikke kan tilside-sættes på baggrund af principielle betragtninger om det gode eller på baggrund af forståelser af konsekvenser af handlinger. Havde vi valgt en sådan forståelse, ville vi næppe have gennemført projektet, som det er blevet gennemført – og jeg kan ikke frasige mig tvivlen om, hvorvidt det var de rigtige valg, der løbende blev truffet.

Rapportens strukturering

Den empiriske del af projektet udgøres af fem kapitler med analyser:

I *kapitel 3* præsenterer vi informationer om udvalgte baggrundsfaktorer og om brugen af 105-institutionerne tilbage i 1988-89.

I *kapitel 4* sammenholder vi informationer om tre socio-økonomiske emner med disse baggrundsoplysninger.

I *kapitel 5* forsøger vi at analysere de ca. 1.000 menneskers opholdssteder, siden de benyttede institutionerne.

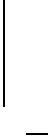
13) Se fx White, 1991 og Bauman, 1993.

14) White, 1991; Levinas, 1969; Llewelyn, 1995; Løgstrup, 1960.

I *kapitel 6* retter vi fokus mod dødeligheden blandt de ca. 1.000 mennesker, og vi forsøger at undersøge forskelle mellem de personer, der levede gennem vores analyseperiode, og de personer der døde.

I *kapitel 7* præsenterer vi gruppens berøring med ulovlige stoffer og med ordensmagten.

Derudover består rapporten af *kapitel 2*, hvori vi fremlægger og problematiserer de metoder, vi har anvendt i undersøgelsen, samt reflekterer over centrale begreber anvendt i rapporten.

Kapitel 2

Om data og metoder benyttet i undersøgelsen

I *Én gang socialt marginaliseret – altid ...?* benytter vi os primært af to typer information. Vi trækker på registre, og vi benytter os af interview med nogle mennesker, der er blandt de cirka 1.000, der indgår i undersøgelsen. Begge de to metoder fordrer en refleksion over: Hvordan vi benytter dem? Hvordan vi kobler dem? Og ikke mindst hvilke problemer der ligger i de to metoder?

Derudover er der for projektet et udgangspunkt, som vi ikke har skabt: indsamlingen og registreringen af lige netop *de* – lidt mere end 1.000 – mennesker, der indgår i undersøgelsen. Vi vil bruge dette kapitel til at reflektere over disse aspekter.

Før nogle nu springer videre til de næste kapitler, fordi dette videnskabsteoretiske pladder ikke interesserer, vil vi give et kort råd: Lad være. Selv om det ikke er en diskussion, der i sig selv fanger interessen, er det i dette kapitel, at vi tager nogle af de diskussioner, der er en forudsætning for at kunne tolke på og anvende de empiriske præsentationer, der følger i de næste kapitler. For lad os starte med at slå fast, at et tal ikke blot er et tal, at en registrering så langt fra blot er en registrering, og at et ord, en sætning, et afsnit eller et interview ikke blot er henholdsvis et ord, en sætning, et afsnit, et interview. Der er intet i denne rapport, der ikke er tilvejebragt af os, med vores formål og tilgang *in mind*. Der er intet i denne publikation, der ikke kan tilbagevises, problematiseres, dekonstrueres, genfortælles ... Der er intet i denne rapport, der ikke er tolket. Hermed være ikke skrevet, at læsningen lige så godt kan stoppe her – det håber vi i hvert fald ikke vil være de senere refleksioner, hvis der fortsættes. Her er nemlig en fortælling om nogle menneskers liv, som vi har fundet det værd at overlevere, og der er forhåbentlig nogle refleksioner, der kan inspirere, informere, nuancere ..., hvad der findes af forskellige holdninger og

forståelser af gruppen, som denne rapport fortæller om, samt inspirere, informere, nuancere ... de socialpolitiske strategier, der anses som fornuftige i forhold til denne gruppe. Og for at fortolke resten af denne fortælling tror vi, at det vil være rart at have læst de overvejelser, vi gør os om vores informationers status, og den brug vi gør af disse informationer.

Om registeroplysningerne

En stor del af de informationer, der ligger til grund for vores undersøgelse, er hentet fra forskellige registre. Vi har hentet oplysninger fra:

- P. Brandts registrering af mennesker på 105-institutioner i 1988-89.
- Det centrale Personregisters oplysninger om adresser, civilstand, mv.
- Danmarks Statistiks oplysninger om socio-økonomiske forhold
- Rigspolitiets oplysninger om kontakter med ordensmagten
- Sundhedsstyrelsens oplysninger om dødelighed og stofmisbrugere i behandling

Udgangspunktet: En registrering af mennesker på 105-institutioner

Udgangspunktet for hele undersøgelsen er P. Brandts registrering af mennesker på institutioner under den forhenværende bistanndslovs paragraf 105. Det er de personer, der indgik i den registrering, vi forholder os til i denne undersøgelse.

Kriterierne for at komme med i Brandts register var:

- At man mellem 1. juli 1988 og 30. juni 1989 benyttede en 105-institution i Københavns Kommune.
- At man var mellem 18 og 35 år i den periode, hvor registreringen fandt sted.

Derudover var man først sikker på at være med i registeret, når man havde været indskrevet på en 105-institution i fem sammenhængende dage inden for registreringsperioden.

Vi vil i næste kapitel beskrive et par af de karakteristika, der blev registreret i forhold til gruppen. Her vil vi forholde os til validiteten og reliabiliteten af registreringen.¹⁾

Den 1. juli 1988 blev alle, der var indskrevet på en 105-institution i Københavns Kommune og født efter den 1. juli 1953 registreret. Denne registrering fortsatte frem til 30.06.89. For hver registreret person blev der oprettet et personkort, der indeholdt CPR-nummer – og hermed køn og alder – samt nationalitet. Hver gang en person i registreringsperioden lod sig ind- eller udskrive på en 105-institution, blev dette anført på personkortet.

Efter registreringsperioden fandtes der så – intentionelt – en total registrering af alle mennesker, der i løbet af et år havde benyttet en 105-institution i København, og som var mellem 18 og 35 år gamle, samt en registrering af, hvordan de havde benyttet disse institutioner i registreringsperioden.

Lad os kort dvæle ved disse antagelser – eller forhåbninger – om registerets indhold.

P. Brandt påpeger selv at der kan være et par problemer i forhold til registreringen:

“Der kan indskrives personer på nogle herberger med ophold under 5 dage, uden at det udløser meddelelse om ind- og udskrivning, ligesom der er konstateret enkelte manglende meddelelser om enten en indskrivning eller en udskrivning i forbindelse med længere ophold ... Men i forhold til materialets størrelse i øvrigt mener jeg, at fejlregistreringen er så beske-

---

1) I øvrigt henvises til P. Brandt, 1992, der baserer sig på de registrerede informationer. I forbindelse med afgrænsninger af populationen er det specielt kapitel 4, afsnittet om ‘undersøgelsesmetode for 1. delundersøgelse’, der er af interesse (Brandt, 1992:51 ff)

den, at den ikke får nogen afgørende betydning udover, at der for nogle personer kan være tale om flere korte indskrivninger.”²⁾

Lad os forholde os til manglende registreringer af ind- og udskrivninger først. Antallet af ikke-registrerede ind – og udskrivninger, kan ifølge personkortene tælles på et par hænder. Iblandt de mennesker, der indgår i den følgende analyse, har vi i to tilfælde ikke kunnet medtage varigheden af indskrivningerne.

I forhold til det andet problem – andelen af mennesker med ophold af kortere varighed end fem dage – som P. Brandt selv rejser, er det mere usikkert, om ‘det ikke får nogen afgørende betydning’, som Brandt formulerer det. Vi er bekendte med en analyse, der kan bruges til at vurdere antallet af korttidsbrugere af 105-institutioner – en analyse der faktisk ligeledes er gennemført af P. Brandt. I en artikel om akutklientellet på Sundholm skriver Brandt:

“Der blev i løbet af 2 uger tilsammen indskrevet 100 klienter. De 49 af disse blev interviewet , 1 ønskede ikke at deltage. De resterende 50 opholdt sig så kort tid i modtagelsen (...) at det ikke lykkedes at få kontakt med dem.”³⁾

Og der skrives videre senere i artiklen:

“Kun 7 af disse [31 personer der havde en social journal på Sundholm ud af de 100 i undersøgelsen] klienter havde i de forløbne 10 år haft ophold af måneders varighed; ellers var mønstret, at de opholdt sig i Forsorgshjemmet Sundholm i få dage ved hver indskrivning ...
Kun 1 af de [49] undersøgte forblev i institutionen i mere end 3 døgn.”

Af Brandts mindre undersøgelse fremgår, at der i hvert fald findes en gruppe på én af institutionerne i København, der ikke tenderer mod at benytte stederne i fem sammenhængende dage. Vi har ik-

---

2) Brandt, 1992: 51-2

3) Brandt, 1987:541

ke kunnet finde nogen indikationer på, at denne gruppe ikke også er en del af brugerne af andre institutioner. Vores valg har været at tage de mennesker, der ikke er registreret med et ophold i løbet af registreringsperioden af mere end 5 dages varighed, ud af data-materialet. Det drejer sig om 68 mennesker, som vi herved udelader. Men selv efter disse udelukkelse er der ikke nødvendigvis tale om en totaltælling af de mennesker, der har benyttet sig af 105-institutioner i registreringsperioden.

Det er fx ikke sikkert, at de mennesker, der indgår i vores undersøgelse, faktisk alle er dem, der benyttede sig af institutionerne for ti år siden. Således har det vist sig, at 96 personer var registreret med et CPR-nummer, der ikke kunne kobles til en registrering i Det centrale Personregister. Ligeledes har vi fået oplyst, at en person angiveligt skulle være afgået ved døden et års tid før registreringsperioden begyndte i sommeren 1988. Dette leder til en konstatering af, at de oplysninger, der er blevet indsamlet lokalt og derpå indført i personkortene, i (i hvert fald) nogle (hvis ikke alle) tilfælde må være gennemført uden brug af ID. (Hvilket ikke skal ses som en bebrejdelse. Institutionerne er der trods alt ikke for, at vi kan finde ud af, hvem der bruger dem). Og nogle af dem, der er blevet bedt om at afgive oplysninger, har – tyder det på – afgivet nogle oplysninger, der ikke var enslydende med dem som stod på det sygesikringskort, kommunen mente var deres.

Det er således ikke sikkert, at alle de personer, der indgår i de følgende analyser, har bevæget sig ind på 105-institutioner for ti år siden.

Et oplagt spørgsmål kunne så være: Jamen, hvorfor undersøger I så ikke nogle andre, som I med større sikkerhed ved har været på institutionerne? Svarene er i hvert fald to: For det første ligger der en pragmatisk begrænsning. Der findes ikke generelle registreringer af personer, der benytter sig af 105-institutioner – endnu. De ca 1.000 mennesker er således den eneste registrerede population, der – så vidt vi ved – findes, hvis ønsket er at analysere på mennesker, der har boet på 105-institutioner. Den anden grund er mere

principiel – eller teoretisk: I et spørgsmål formuleret som det just nævnte ligger der en forståelse af en distinktion mellem det værende og italesættelsen af det værende⁴⁾ – eller af, at der findes registreringer af sociale forhold, hvor registreringen repræsenterer det sociale forholds eksistens uafhængigt af registreringen. Vi er ikke enige i, at det er muligt at opretholde en sådan distinktion. Vi vil vende tilbage til dette tema løbende gennem dette kapitel.

I forbindelse med vores brug af Brandts register skal det påpeges, at de personer, vi inddrager, er delvist forskellige fra de mennesker, som Brandt selv skrev om i 1992. Brandt afgrænsede sin analyse til at handle om de personer, der benyttede sig af institutioner for hjemløse.⁵⁾ Men i registreringen tilbage i 88-89 blev der indhentet informationer fra alle institutioner oprettet under § 105. Herved er der også indhentet oplysninger om personer, der dengang benyttede sig af de institutioner, der kaldes krisecentre. I vores analyse har vi valgt at inddrage brugerne af begge typer institutioner, på trods af at der – som det formentlig fremgår af de følgende kapitler – er nogle betydelige forskelle på de to grupper.

I alt samlede Brandt 1.185 CPR-numre i sit register. Af disse udgør de 1.016 vores udgangspunkt. 96 personer er taget ud, fordi personnummeret var ugyldigt. 68 er taget ud, fordi de ikke havde et registreret ophold på en institution i fem dage eller mere. 4 er taget ud, fordi de ikke havde den alder, som var krævet for at blive registreret, eller fordi der manglede oplysninger om deres institutionsophold. Og 1 er taget ud, fordi der var uoverensstemmelse mellem hans brug af 105-institutioner og hans død: Ifølge Det

---

4) Vi benytter begrebet italesættelse som udtryk for en sproglig konstrueret præsentation af noget, der tænkes at have empirisk eksistens. Vi benytter begrebet for at illustrere, at der findes en forskel mellem et fænomen og så den sproglige repræsentation af fænomenet, og for at tilkendegive, at det vi arbejder med, er det sidste. At vi skriver italesættelse er ikke udtryk for en enighed med en saussuresk distinktion mellem talen og skriften og en tillægelse af primat til første. Der er mest fordi vi synes at 'påskriftsættelse' lyder for underligt.

5) Vi vil vende tilbage til en præcisering af dette begrebs indhold senere.

centrale Personregister afgang ved døden før sommeren 1988, og dermed før Brandts dataindsamling blev initieret.

Oplysninger fra Det centrale Personregister

En del af de informationer vi benytter, har vi fået fra Det centrale Personregister. Vi vil ikke her gøre meget ud af disse oplysninger. Blot skal det nævnes, at de oplysninger, vi har fået, har været vigtige for i hvert fald to forhold:

Det centrale Personregister var det første register, der blev kontaktet. De oplysninger vi fik – blandt andet om dødelighed – var med til at afgrænse det videre arbejde, og var specielt med til at guide vores valg af respondenter til kvalitative interview.⁶⁾ På den måde spiller Det centrale Personregister en vigtig rolle for udformningen af det videre projekt.

For det andet er det Det centrale Personregister, der ligger inde med oplysninger om, hvor folk burde bo. Hermed har Det centrale Personregister været kilden til en vurdering af reelt opholdssted i forhold til registreret opholdssted.⁷⁾

Vi har kun meget begrænsede muligheder for at vurdere validiteten af den registrerede viden i Det centrale Personregister.⁸⁾ Om validiteten i Det centrale Personregister skriver Danmarks Stati-

-
- 6) Nedenfor beskrives proceduren for udvælgelse af personer til de kvalitative interview.
  - 7) Vi har set på de adresser placeret i København og Frederiksberg Kommune, der antageligt skulle være bopæl for et eller flere af de mennesker, der indgår i vores undersøgelse, og det har ledt til nogle vurderinger af mobilitetsgrad for de mennesker, der (i hvert fald) tidligere benyttede sig af 105-institutioner. Vi beskriver metoden til indsamling af disse oplysninger i kapitel 5, hvor vi forholder os til sammenhænge mellem reelt og registreret opholdssted.
  - 8) I det hele taget er det vanskeligt at vurdere validitet af registre, der giver sig ud for at være totale registreringer. Der er ofte ikke andre kilder at gå til for at forsøge at falsificere informationerne. Det er dog ikke umuligt, og på sin vis er vores analyse af reelt opholdssted i forhold til registreret opholdssted et forsøg. Ligeledes er vores kvalitative interview med udvalgte personer i populationen et forsøg på at nuancere og falsificere de registerbaserede oplysninger.

stik – der trækker på Det centrale Personregisters oplysninger – på deres hjemmeside:

“CPR er et administrativt register til kommunalt brug. Kommunerne har således en egeninteresse i, at kvaliteten er og bevares højt. Undersøgelser har da også vist, at pålideligheden er meget høj.”⁹⁾

Og et andet sted på samme hjemmeside:

“Det er almindeligt anerkendt, at bortfaldet er meget ringe, ligesom det er en almindelig opfattelse, at kvaliteten er høj sammenlignet med andre kilder på området.”¹⁰⁾

Vi vil ikke gå ind og vurdere rigtigheden af ovenstående her – men beder om at huske Sir Karl Poppers opgør med de logiske positiver: Metodisk skal/må videnskaben søge efter sin falsifikation, ikke efter sin verifikation.

De oplysninger, vi har indhentet fra Det centrale Personregister, forholder sig til nogle forhold til en given tid – en dag i oktober, 1996. Det er således ikke muligt at spore udviklinger i disse informationer.

Informationerne fra Danmarks Statistik

Danmarks Statistik har – qua sit monopol på socio-økonomiske registreringer på individniveau – været en af de helt store leverandører af informationer til projektet.

Grundlæggende har vi trukket informationer fra et register, der hedder Socialforskningsregisteret. Dette register indeholder oplysninger indhentet fra en del andre registre. Disse informationer skulle så være hæftet til personer via CPR-nummer, så man kan udtrække en gruppe mennesker og få en bred vifte af socio-økonomiske oplysninger. Og her er en fejlkilde. Denne sammenkobling af informationer fra forskellige registre har ikke været helt gnidningsfri. Således er der for nogle variable gået information

---

9) www.dst.dk, Varedeklaration for Befolkningen: Pr. 1 januar, befolkningens bevægelser, befolkningen i amter, kommuner.

10) Ibid.

tabt i selve datagenereringsprocessen – information som vi har måttet forsøge at rekonstruere efter genereringen af datasæt.¹¹⁾

De oplysninger vi har indhentet fra Danmarks Statistik dækker perioden fra 1990 og frem til 1996 for alle de registre, vi har fået sammenkoblet informationer fra. For de forskellige variable har vi fået en årlig registrering. Dette har muliggjort, at vi har kunnet følge registreringer knyttet til personerne over tid. Oplysningerne fra Danmarks Statistik ligger til grund for en stor del af analyserne i denne rapport. I vores analyser benytter vi os primært af registreringer om forhold i 1990 og i 1996,¹²⁾ og vi forholder os hovedsageligt til nettobevægelser mellem de to tidspunkter.¹³⁾

Men indhentningen af informationer, der trækker på registreringer til forskellige tider, har også eksponeret en anden fejlkilde: Systematiske udsving på nogle variable. Det har vist sig, at der på nogle variable sker væsentlige spring mellem nogle år, mens registreringerne er stabile i andre perioder. Fx har vi nogle interessan-

---

11) Se note a) til tabel 4.4 for en uddybning.

12) Det skal bemærkes, at der er forskel på, hvornår i et givet år de forskellige informationer er samlet. I forhold til oplysningerne hentet fra IDA-databasen (Indkomststatistikregistret og Statistikregistret for arbejdsmarkedsforskning) skriver Danmarks Statistik:

“Referencetidspunktet er primært ultimo november. Det gælder bl.a. beskæftigelsesoplysningerne. Uddannelsesoplysningerne relaterer sig til oktober. Befolkningen er opgjort pr. 31.12. Endvidere indgår oplysninger, der vedrører året, fx indkomstoplysninger.” (www.dst.dk, Varedeklaration for IDA-databasen)

En del af de øvrige oplysninger er registreret per første januar i de enkelte år. Det gælder fx de oplysninger, vi har hentet om samlivsstatus og børn, og de oplysninger, vi har hentet fra BBR (bygnings- og boligregisteret).

Endelig er der oplysninger, der er hentet gennem et helt kalenderår. Det gælder oplysningerne fra den sammenhængende socialstatistik, som vi primært benytter i forbindelse med vores analyser af indtægtsgrundlag. Herom skriver Danmarks Statistik, at “[r]efERENCEÅRET er det kalenderår den indkomsterstattende ydelse vedrører.” (www.dst.dk, Varedeklaration for Sammenhængende socialstatistik 1996.01).

At de forskellige oplysninger er samlet på forskellige tidspunkter giver en yderligere kilde til usikkerhed, når informationerne benyttes sammen.

13) Nedenfor vender vi tilbage til de metoder, vi benytter i vores behandling af registeroplysningerne.

te informationer, om bruttoindtægten hos de mennesker, der indgår i undersøgelsen: Fra 1990 til og med 1993 skulle lige over 20% af vores population angiveligt have en bruttoindkomst på 0,-kr. Mellem 1993 og 1994 mindskes denne andel til lige under 5%, og der bliver den liggende frem til 1996. Nu ved vi godt, at vi i 1993 fik en regering bestående af partier der – i hvert fald traditionelt – siges at lægge vægt på økonomisk lighed. Men at det skulle gå så hurtigt, det finder vi ikke helt troværdigt. Danmarks Statistik forklarede udviklingen med, at man bruttificerede pensioner mellem 1993 og 1994, men det mener vi faktisk heller ikke kan forklare ændringerne. For os at se må der være tale om en ændret registreringspraksis, enten lokalt i kommunerne, hvor disse oplysninger sandsynligvis stammer fra, eller i de forarbejdninger og omkonstrueringer, som informationerne går igennem på vej til vores Socialforskningsregister. Det kan så godt være, at denne ændring af praksis er forårsaget af bruttificeringen. Men det er i første omgang ændringen af praksis, som det er vigtigt at indfange for at kunne bruge registerinformationerne. Og problemet med systematiske forandringer gør sig gældende for andre forhold: Omkring uddannelse dukkede der koder op, der ikke kunne gives nogle forklaringer på, hvilket der heller ikke kunne på de mærkelige udsving, der var over tid.

Dertil kommer, at problemerne bliver endnu større, hvis man samkører informationer fra forskellige variable: I tabel 5.3 (der er et led i analysen af opholdssted) findes kategorien 'fejl'. Grunden, til at vi har kategorien 'fejl', er, at der ikke burde findes husstande, hvor der er registreret flere børn end personer i husstanden, når det er blevet oplyst, at børn bliver talt som personer. Denne situation forekommer imidlertid. Men det mere interessante synes igen at være systematikken i forekomsten af denne kategori, når vi ser på oplysningerne over de syv år, vi har registreringer fra: I de første to år er der ingen, der falder ind i kategorien. Derpå følger

tre år med otte, ni og fem observationer, efterfulgt af yderligere to år med henholdsvis 67 og 75 observationer.¹⁴⁾

Et helt centralt problem, i forhold til de informationer vi trækker på fra Danmarks Statistik, er, at vi ikke har kunnet rekonstruere, hvilke ændringer af registreringspraksis der har fundet sted. Problemet bliver af videnskabsteoretisk og politisk¹⁵⁾ interesse og åbner rum for en central kritik af registerbaseret forskning, når de problematiseringer af validitet og reliabilitet, vi støder på i arbejdet med registerdata, bliver gjort til spørgsmål om enkeltstående afvigelser, der alle har deres egen unikke forklaring. I sidste instans forsvares validiteten og reliabiliteten med, at det jo også er nogle mærkelige mennesker, vi arbejder med. Vi vil her undlade at gå yderligere ind i denne lange diskussion¹⁶⁾ og i stedet gengive en fortælling af Imre Lakatos:

“The story is about an imaginary case of planetary misbehavior. A physicist of the pre Einsteinian era takes Newton’s law of gravitation, N , the accepted initial conditions, I , and calculates, with their help, the path of a newly discovered small planet, p . But the planet deviates from the calculated path. Does our Newtonian physicist consider that the deviation was forbidden by Newton’s theory and therefore that, once established, it refutes the theory N ? No. He suggests that there must be a hitherto unknown planet $P1$, which perturbs the path of p . He calculates the mass, orbit, etc. of this hypothetical planet and then asks an experimental astronomer to test his hypothesis. The planet $P1$ is so small that even the biggest available telescope cannot possibly observe it; the experimental astronomer applies for a

---

14) Hvis man opstillede hypotesen, at registerkvaliteten på Danmarks Statistik er for nedadgående (en stram en-halet hypotese) og operationaliserer hypotesen ved antallet af fejl (som disse er operationaliseret i forhold til tabel 5.3), vil en χ^2 -test af udviklingen i antallet af fejl versus antallet af ikke dokumenterede fejl over syv år give et resultat, der kan tolkes til, at sandsynligheden for, at hypotesen skal forkastes, er mindre end 0,001. Vi ville i så fald vælge at opretholde hypotesen om faldende kvalitet af registrene hos Danmarks Statistik.

15) Politisk ud fra en betragtning om, at informationerne fra registrene måske indgår i refleksioner over nogle valg.

16) En diskussion der er et vigtigt aspekt af det videre arbejde med videnskabsteoretiske forudsætninger, teoretiske konstruktioner og socialpolitiske implikationer af de tilgange, vi har benyttet.

research grant to build yet a bigger one. In three years time, the new telescope is ready. Were the unknown planet P1 to be discovered, it would be hailed as a new victory of Newtonian science. But it is not. Does our scientist abandon Newton's theory and his idea of the perturbing planet? No. He suggests that a cloud of cosmic dust hides the planet from us. He calculates the location and properties of this cloud and ask for a research grant to send up a satellite to test his calculations. Were the satellite's instrument to record the existence of the conjectural cloud, the result would be hailed as an outstanding victory for Newtonian science. But the cloud is not found. Does our scientist abandon Newton's theory, together with the idea of the perturbing planet and the idea of the cloud which hides it? No. He suggests that there is some magnetic field in that region of the universe which disturbed the instruments of the satellite. A new satellite is sent up. Were the magnetic field to be found, Newtonians would celebrate a sensational victory. But it is not. Is this regarded as a refutation of Newtonian science? No. Either yet another ingenious auxiliary hypothesis is proposed or ... the whole story is buried in the dusty volumes of periodicals and the story never mentioned again.¹⁷⁾

På trods af hvad vi vurderer til at være betydelige fejlkilder og usikkerheder, har vi valgt at benytte informationerne fra Danmarks Statistik – vi har nemlig ikke andre. Og måske giver det et indblik i nogle aspekter omkring livsforløbet for de mennesker, der indgår i vores undersøgelse. Men vi advarer mod at læse de meget præcise tal præcist. Vi har valgt at gengive oplysningerne i eksakte tal i stedet for i intervaller – og herved fremkommer et mere præcist billede, end informationerne gør krav på. Grunden til at vi vælger at præsentere præcise tal, er, at det er sådanne, der bliver benyttet i de matematiske beregninger af, om forskelle mellem en række tal er væsentlige. Hvis vi således ikke angav de eksakte størrelser, ville det ikke være muligt at gentage disse beregninger for andre end os. Hvorfor vi ikke knytter et usikkerhedsinterval til oplysningerne er hovedsageligt af to grunde: For det første tror vi, at det eksakte tal vil virke så nøjagtigt, at det fordrer erindring om dets usikkerhed. Hvis vi havde tilkendegivet konfidensintervaller, har vi en fornemmelse af, at det bliver lettere at

---

17) Lakatos, 1970:100-101.

tage tallene til indtægt for en tilstand, der afspejler noget værende, uden at reflektere over relationen mellem registreringerne og dette 'noget værende'. For det andet er det ikke estimeringer af de statistiske usikkerheder, vi mener udgør det centrale problem i forhold til registerinformationerne. Det er i langt højere grad den konstruktion af kategorier – eller den sociale konstruktion og italesættelse af virkelighed – der sker, før informationer indskrives i registre, der har betydning for, hvad vi finder ud af; hvor stor validitet og reliabilitet der kan knyttes til, hvad vi finder ud af, samt hvordan vi bør forholde os til det, vi finder ud af. Og disse spørgsmål ligger uden for den matematiske beregning af statistisk usikkerhed. Vi advarer derfor imod at tage de forskellige kategoriseringer for pålydende – eller at agere i forhold til dem under *antagelse* af, at de kan tages for pålydende, som den ofte fremsatte beskyttende hypotese for kvantitative undersøgelser kan formuleres.¹⁸⁾

Det skal endelig bemærkes, at vi af praktiske grunde ikke har koblet informationer fra Danmarks Statistik med informationerne fra de øvrige registre. Danmarks Statistiks oplysninger kan kun bearbejdes på Danmarks Statistik.¹⁹⁾

---

18) En beskyttende hypotese som vi, hvis vi ikke vil arbejde med, hvad Lakatos kalder et degenererende forskningsprogram, må undlade at benytte i forsvaret mod falsifikation (Ball, 1987; Lakatos, 1970).

19) Vi kunne have valgt at flytte oplysningerne fra alle øvrige registre end dem, vi modtog fra Danmarks Statistik ud på netop Danmarks Statistik, og der have gennemført de forskellige analyser. Herved kunne vi have samlet de forskellige oplysninger. Der er flere grunde til, at vi valgte ikke at gøre dette. For det første ville det have gjort projektet væsentligt dyrere, da vi i så fald skulle betale for at få overført vores data til Danmarks Statistik, og betale for at bruge edb-udstyr på Danmarks Statistik. For det andet er vores dataoplysninger fra forskellige registre kommet løbende over en længere periode. For det tredje har arbejdet med registerinformationerne ofte være en proces, hvor vi er gået tilbage til udgangspunktet for at finde ud af, hvordan de forskellige oplysninger var organiseret, og hvilke variable der hang sammen. Dette sidste arbejde har kun været muligt fordi vi, der har arbejdet med oplysningerne, har kunnet hente bestemte personer frem og studere datastrukturen. En sådan analyse af registerinformationerne ville ikke være mulig på Danmarks Statistik, hvor vi ikke må kunne identificere den enkelte person (på trods af (fortsættes...))

Informationerne fra Det Centrale Kriminalregister

Informationerne, vi har hentet fra Det Centrale Kriminalregister, adskiller sig – på i hvert fald et punkt – væsentligt fra informationerne fra de øvrige registre: De er ikke blevet overleveret til os elektronisk. Derimod har vi modtaget omkring 8.000 A4-ark med matrix-print. Af disse 8.000 sider fremgår alle registrerede kontakter med politiet, hvor kontakten har ledt til:

- dom eller bødevedtagelse for overtrædelse af straffeloven, eller hvor en frifindelse sker i medfør af straffelovens paragraf 16,
- betinget eller ubetinget frihedsstraf, eller udsat straffastsættelse, i forhold til anden lovgivning, eller fastsatte foranstaltninger i medfør af straffelovens paragraffer 68-70,
- hæfte i forhold til militære straffesager,
- tiltalefrafald, medmindre disse er meddelt uden vilkår.²⁰⁾

Vi har så indtastet udvalgte oplysninger fra de 8.000 sider. Og her er en kilde til fejl – og her ligger et valg, vi har truffet.

Først fejlkilden. Det er klart, at vi, i indtastningen af lige under 7.300 sager fordelt på lige omkring 650 mennesker, har tastet forkert. Det er derimod ikke klart, hvor meget vi har tastet forkert. Vi har vurderet denne fejlkilde ved at kontrollere en mindre del af de indtastede sager (4%). Herved har vi identificeret indtastningsfejl i 3% af sagerne. Desuden har vi identificeret og rettet nogle

---

19) (...fortsat)

at det er os, der i udgangspunktet, med registertilsynets godkendelse, har overleveret de CPR-numre, som Danmarks Statistik har hentet informationer på baggrund af). På denne baggrund har vi ikke haft mulighed for at samle de forskellige registeroplysninger et sted: Det ville have fordyret projektet væsentligt, og vi ville ikke have kunnet identificere en del af de usikkerheder, der findes i registerinformationer, da vi ikke selv ville kunne sammenholde de enkelte informationer på personniveau. Endelig skal det påpeges, at den begrænsede samkøring af registeroplysninger (de CPR-numre vi overleverede plus enkelte andre oplysninger og de informationer som Danmarks Statistik hentede fra forskellige kilder) som Danmarks Statistik foretog ikke forløb fejlfrit. Der var en lang proces med rettelser af blandt andet programmeringsfejl.

20) Forskrifter for Det Centrale Kriminalregister, 1999.

fejl, hvor disse fremkom, når vi arbejdede med de indtastede oplysninger.

Der er en anden kilde til forskellighed – eller fejkilde, som det må kaldes, når der er tale om registeroplysninger – som vi vil fremhæve: Skønnet som forudsætning for at kategorisere oplevelser og interaktioner og konsekvenserne heraf for den forherligede entydighed.²¹⁾ Det ligger i de informationer, vi har fået fra Det Centrale Kriminalregister, oplysninger om ethvert forhold, der har været med politiet, der falder ind under de rammer vi har listet ovenfor. Disse forhold er registreret i kronologisk orden. Man kan således finde eksempler på, at en sag er endt med, at delinkventen har modtaget en dom på to dagbøder. Men de to dagbøder bliver ikke betalt, og under sagens journalisering i Det centrale Kriminalregister kan man derfor – af nyere dato – finde en efterlysning med reference til to dages hæfte, da bøden nu skal siddes af. Betyder det, at den straf, der før var bøde, nu er konverteret til hæfte? Det umiddelbare svar er, at det kan vi jo bare registrere, men dette svar misser pointen. Dette var blot et af uendeligt mange valg i vores kategorisering af det registrerede materiale. Og kategoriseringer forudsætter konstruktioner af grænser, der i sidste instans kan ledes tilbage til arbitrære metanarrativer.²²⁾ I forbindelse med Det Centrale Kriminalregister har vi været så privilegerede at få lov til at træffe nogle af disse valg, og det har givet indsigt i nogle problemer. Men at vi ikke har identificeret dem i de øvrige registre betyder ikke, at problemerne ikke er der. Det betyder blot, at andre har taget stilling til dem.

Lad os redegøre for nogle af de valg, vi har truffet i forbindelse med vores registrering af oplysningerne fra Det Centrale Kriminalregister.

-
- 21) En kritik af den moderne videnskabs fundering i ukritisk konstruktion af entydighed på bekostning af diversitet kan findes hos Bauman, 1993.
- 22) Begrebet metanarrativer henter vi fra J.-F. Lyotard (1984), hvor det refererer til nogle helt grundlæggende distinktioner, der skaber en mening – eller en fundering af fornuft og rationalitet – i forhold til hvilken, vi ikke stiller spørgsmål. De er med S.K. Whites udtryk “the anchors of modern life.” (1991).

Udskrifterne er organiseret over CPR-nummer. For hver person i registeret er der nogle generelle oplysninger. Vi har her fået oplyst statsborgerskab, fødested, og om personen på noget tidspunkt har skiftet navn. Derudover er der registreringer af alle kontakter med politiet, der falder ind under de rammer, vi har beskrevet tidligere. Under registreringen af en sag findes der dog ofte en del forskellige forseelser. Fx vil en registrering ofte indeholde flere tyverier (hvis der er et tyveri), og det kan være kombineret med en sigtelse i forhold til lov om euforiserende stoffer. Men kun en af de forseelser, der indgår i en sag, vil fremgå af det journalnummer sagen har fået. Og hvilket sagsforhold, der indgår i journaliseringsnummeret, er der ikke nogen retningslinier for. Vi har ikke haft mulighed for at registrere alle de konfererende sager,²³⁾ man har kun registreret den forseelse, der fremgår af selve journalnummeret. Herved mister vi en del information om, hvilken form for forseelser, der er blevet begået af de mennesker, der indgår i undersøgelsen. I forhold til en analyse af kontakter med ulovlige stoffer har vi forsøgt at kompensere for dette problem ved – gennem en stikprøve – at estimere størrelserne af konfererende sager, der handler om det specielle emne. Men på de øvrige områder har vi ikke gennemført sådanne kompenserende foranstaltninger. Vi forholder os derfor ikke til, hvilke typer forseelser der er blevet begået i denne rapport. I stedet forholder vi os til tidspunkter for forseelser og mængder af forseelser.²⁴⁾

Informationer fra Sundhedsstyrelsen

Den sidste kilde vi har hentet registerinformationer fra til denne rapport er Sundhedsstyrelsen. Herfra har vi hentet informationer fra tre registre, hvoraf vi benytter de to. De to registre er hen-

---

23) Konfererende sager er betegnelsen for de sager, der er en del af et sagsanlæg, men som ikke fremgår af journalnummeret.

24) Der er mange andre muligheder for videre analyser i de oplysninger, der findes i Det Centrale Kriminalregister. Ud over en analyse, af hvilke typer forseelser der er blevet registreret, er blandt andet de kommentarer, der er knyttet til forskellige sager og personer, af særlig interesse. Ved at gennemføre en analyse af teksten i registre, frem for af tallene, kunne der formentlig opnås spændende indsigt i, hvilke kategoriseringer der, til forskellige tider, har været vægtet i det daglige arbejde hos politiet.

holdsvis Sundhedsstyrelsens Dødsårsagsregister samt Sundhedsstyrelsens Register over Stofmisbrug.²⁵⁾

De to registre er meget forskellige. Hvis vi først ser på Dødsårsagsregistret, får vi her oplysninger om, hvad der har forårsaget et konkret dødsfald. For hvert dødsfald får vi oplyst en hovedårsag til et dødsfald, og vi får oplyst op til to medvirkende årsager. Derudover har vi oplysninger om tidspunktet for dødsfaldet, og vi har oplysninger om måden, hvorpå dødsfaldet har fundet sted. Vi beskriver kategorierne nærmere i kapitlet om dødelighed. Vi har oplysninger fra Dødsårsagsregistret fra '88 og frem.

Det andet register, vi benytter fra Sundhedsstyrelsen, er deres Register over Stofmisbrug. Dette register er begrænset i tid til to år. Vi har således kunnet indhente data fra perioden 1996-1997 i forbindelse med dette projekt. I Register over Stofmisbrug findes personer, der er gået i behandling for deres brug af euforiserende stoffer. De oplysninger, vi har indhentet fra registret, forsøger at kortlægge den enkeltes misbrugssituation, som det hedder i skemaet, der skal udfyldes. Informationerne i registeret er indsamlet ved, at et skema er udfyldt i samtale med personen ved dennes indskrivning i behandling. Der spørges til, hvilke stoffer der har været brugt i løbet af den sidste måned før indskrivningen, der spørges til hovedstof, der spørges til alder første gang et stof blev brugt, hvor tit stoffet er blevet indtaget i den sidste måned, samt til hvordan stoffet indtages. Med denne spørgen er vi fremme ved endnu en kilde til forskellighed – eller usikkerhed. Tolker de forskellige respondenter de forskellige spørgsmål på samme måde? Er det fx entydigt, hvornår man har brugt et stof inden for den sidste måned? Er det entydigt, hvornår man første gang brugte et stof? Og hvordan genskaber den konkrete person sine svar på disse

---

25) Vi har informationer fra yderligere et register fra Sundhedsstyrelsen, men vi har ikke kunnet behandle disse oplysninger i forbindelse med denne rapport. Det drejer sig om informationer fra Landspatientregisteret, der registrerer kontakter til sygehusvæsnet.

spørgsmål.²⁶⁾ For at få et hurtigt indblik i eventuelle forskelligheder – prøv at svare på, hvornår du begyndte at drikke? Eller eventuelt at ryge? Eller at beskæftige dig med det du laver lige nu? Tænk her på, hvornår du drak, eller smagte på dit første glas med alkohol (eller tog et eventuelt første hvæs på en cigaret, eller på hvordan du afgrænser det, du nu er i gang med)? Eller tænk du på, hvornår du første gang oplevede, at dit alkohol-indtag var en irritation for dig selv eller for din omgangskreds? Eller tænk du over, hvornår du første gang mente, at nu skulle du vist holde lidt igen? Den samme uklarhed kan forventes at påvirke andre spørgsmål, ligesom den kontekst spørgsmålet stilles i kan forventes at påvirke svaret. Og nej, vi mener ikke, at det betyder, at den adspurgte lyver – og at det er her kilden til usikkerheden i metoden ligger, en usikkerhed der så vil kunne mindskes ved en vurdering af løgnagtigheden hos respondenterne. I langt højere grad ligger usikkerheden i relationerne mellem et fænomens eksistens som materie, hændelse, tilstand, etc. og så fænomenets relationelle italesættelse i en anden tid og rum – eller i dets reproduktion – samt vores forståelse af dette relationelle forhold.²⁷⁾

Endelig skal opmærksomheden henledes på, at der måske er nogle strategiske overvejelser eller forståelser af praksis, der kan tænkes at påvirke besvarelsen af de stillede spørgsmål. Det er den konkrete misbrugers opgivelse af, hvilke stoffer der benyttes, og hvilket stof der er hovedstoffet (hvilket stof “som han/hun ‘særligt går efter’, som det står beskrevet i Sundhedsstyrelsens retningslinier for udfyldelse af skemaet, der bliver benyttet til registreringen).²⁸⁾ Uden at kende den konkrete praksis ved indskrivningerne i behandlingstilbudene – og forskelle mellem forskellige tilbuds praksis – er det muligt, med udgangspunkt i vores interview, at finde en forståelse blandt nogle misbrugere der er i metadonbehandling, af, at man skal tie stille med eventuelle sidemisbrug, og i det hele

---

26) Vi skal ikke her gå ind på emnet, men henleder opmærksomheden på noget af den litteratur, der findes og strukturerede interview. (Se fx Jensen, 1996; Olsen, 1998).

27) For en diskussion af forholdet mellem noget værende og dets italesættelse se fx Derrida, 1976 eller Foucault, 1973, 1979.

28) Fremsendt fra Sundhedsstyrelsen sammen med registerudtrækket.

taget vente så længe som muligt med – og helst helt undgå – at fortælle om, hvilke stoffer, ud over den legale metadon, man er i berøring med. Og denne forståelse kan måske spille ind på, hvilke oplysninger der gives.

Om troen på store tal og registre

Vi har nu præsenteret nogle vigtige informationskilder, og vi har forsøgt at illustrere nogle forskellige problemer i forhold til at benytte registerdata. Vi har fremhævet forskellige problemer ved de forskellige registre, hvor vi har fundet, at en præsentation af et problem blev klarest. Men det skal huskes, at blot fordi vi ikke har forholdt os til kategoriseringer af fx oplysningerne fra Danmarks Statistik, betyder det ikke, at kategoriseringer ikke er foretaget i forhold til disse oplysninger. Der er bare andre, der har gennemført dem. De fleste af de problemer, vi har fremhævet, findes for alle registre. Hermed er det også tilkendegivet, at der opstår et videnskabsteoretisk problem, når det glemmes, at det er registre, der analyseres på, og når man begynder at forholde sig til registreringerne, som var de direkte afspejlinger af noget værende. Brugen af registre bliver unuanceret²⁹⁾ – ja, ligefrem problematisk – når der ikke reflekteres over denne kobling mellem virkelighed og italesættelser af virkelighed, eller når denne refleksion består i, at man påpeger, at man godt er klar over, at registreringen som en direkte afspejling af det værende blot er en antagelse, og dernæst forsætter ufortrødent.³⁰⁾

Lad os derfor som et sidste punkt i forhold til vurderinger af validitet og reliabilitet i forhold til registerinformationerne præsentere to forståelser af, hvorledes koblingen mellem et fænomen og dets registrering kan være.

---

29) Hvis det ikke var, fordi vi finder begrebet svært at afgrænse og meget politisk, ville vi have skrevet uvidenskabeligt.

30) Denne sidste strategi er en af dem, vi oftest er blevet mødt med i vores spørgen til validitet, af de indsamlede registre. Men det er en degenerende beskyttelseshypotese, der fratager brugeren af registeret for den forpligtigelse at forholde sig til det materiale, der arbejdes med.

I den ene forståelse har vi Peter. Peter tager et skud heroin. Desværre er det en ny blanding, og Peter tager for meget. Der går ikke så lang tid, før Peter falder om og er død. Peters venner rusker i ham, men det hjælper ikke. De beslutter på et tidspunkt at ringe til lægen, der kommer sammen med politiet (efter et stykke tid, for vennerne ringer ikke lige med det samme – det er jo ikke ligeså rart at få politiet på besøg i alle sammenhænge – og politiet og ambulancefolkene skal først have koordineret deres tidsplaner). Efter at Peter er bragt til hospitalet, undersøger lægen ham efter alle kunstens regler og konstaterer, at den egentlige årsag til at Peter døde, var en blødning i hjernen, denne blødning var forårsaget af, at Peter forgiftede sin krop med heroin. Disse to grunde føres ind i Dødsårsagsregistret. Vi analyserer derefter på netop de to årsager, der udtrykker forholdene omkring Peters død.

Den anden forståelse arbejder blandt andet med et anderledes tidsbegreb. Her er tiden for et hændelsesforløb ikke lineær og fremadskridende. I stedet er tiden cirkulær og tilbageskuende. Der er ikke ét udgangspunkt for konstruktioner af forståelser af Peters død. For forståelserne heraf er afhængige af andre hændelser til andre tider. Alligevel kan vi godt fortælle en historie, der vil give et andet indblik i, hvad vi analyserer på, i forhold til Peters død: Vi kommer her ind i historien ved professor Bondos forklaringer omkring obduktion og kategorisering af dødsårsager på Panum-instituttet, hvor Susan studerer. "VIDENSKABEN!!" hører hun, og hun noterer. Samtidig er Nusrat i gang med at udarbejde strukturen til et register, der skal kunne kategorisere årsager til dødsfald. Hertil får han hjælp af Kristen-Bent, der ved noget om, hvor mange variable, der kan analyseres på, uden at overblikket tabes, med de forhåndenværende analyseredskaber. Da Susan en del år senere er på arbejde, skal hun undersøge en død, der er kommet ind i løbet af natten – og som ligner ham, der var med i NYPD-blue sidste uge, hvor politiet fandt en masse morfin i hans lejlighed. Nu skal hun så finde ud af, hvorfor han er død. Hun ved, at der er en række valgmuligheder, og hun ved, at der i den efterfølgende registrering findes op til tre celler, og at mindst en skal fyldes ud. Måske har Susan også en forståelse af et hierarki

imellem de begreber, der kan skrives ind i skemaerne. Så går Susan i gang med at konstruere døden. Her er de tal og oplysninger, vi analyserer på i registeret, et resultat af registerets organisering af de begreber der er blevet udviklet omkring italesættelse af døden og af den forståelse, som de implicerede personer har. Det centrale er her den italesættelse, der finder sted, af det fænomen registeret indbefatter. Det er italesættelsen, der ko-konstruerer, giver mening til og registrerer Peters død. Det er ikke Peters død, der giver indhold til registeret, det er registeret der giver mening til Peters død, der giver mening for os.³¹⁾

Herved har vores kritik bevæget sig ud over den gruppe mennesker, som denne undersøgelse inddrager. Det er den næste hjælpehypotese, der skal sikre registerforskning imod kritik – at det jo også er en mærkelig gruppe mennesker, der undersøges – der er blevet problematiseret.

Med dette og de øvrige løsnede skud mod registerdata, der kunne sænke projektet, vil vi vende os mod den konkrete behandling af de informationer, vi har konstrueret – eller indsamlet, for nu bevæger vi os ind i diskursen. Som det vil fremgå lige nedenfor behandler vi informationerne som de registerinformationer, de har ry for at være. Men vi håber, at vi har fået skabt så meget nuancering og problematisering omkring validitet, at vi undgår alt for bombastiske tolkninger. Dertil kommer, at de rejste diskussioner om de videnskabsteoretiske og teoretiske forudsætninger, forståelser og implikationer vil stå centralt i det videre arbejde med projektet.

Om behandlingen af tal – hvilke metoder?

De metoder, vi har benyttet til at behandle de data, vi har indhentet fra de forskellige registre, er primært to:

For det første har vi gennemført simple tovejsanalyser, hvor to forhold holdes op imod hinanden. Herved får vi analyseret, om

---

31) For diskussioner om tid og italesættelser kan opmærksomheden særligt henledes på Derrida, 1976 & 1982 samt Baudrillard, 1987 & 1989.

der er korrelation mellem to variable ad gangen. Vi har besluttet at der findes en eventuel korrelation, hvis en beregning af en χ^2 -værdi angiver, at der er mindre end fem procents sandsynlighed for, at forskellene i registreringerne er udtryk for tilfældigheder i fordelingen.³²⁾ Hvor vi i det følgende angiver, at der er en sammenhæng mellem to – antaget uafhængige – variable, eller hvor vi taler om, at vi har fundet en udvikling, har vi beregnet en χ^2 -værdi, der angiver, at sandsynligheden for, at sammenhængen er en tilfældighed, er mindre end 5 procent.³³⁾ Hvor vi forholder os til sammenhænge, der ikke er signifikante, vil dette fremgå af teksten.

Den anden metode, vi har trukket på, er logistisk regression. Her bestemmer vi en gruppe variabler som muligt påvirkende (eksplanans) et givet fænomen, vi ønsker forklaret (eksplanandum). Det fænomen, der ønskes forklaret, skal være kategoriseret binært.³⁴⁾ Sammen udgør eksplanans og eksplanandum det, vi refererer til som en modellering af en konkret sammenhæng. I vores modellering af konkrete forhold, sorteres variable fra, hvis de ikke – når de øvrige variable er med i modelleringen – bidrager til fordelingen af eksplanandum. Processen forløber trinvis således, at vi i udgangspunktet beregner en værdi for alle de variable, der er en del af modellen, som tilkendegiver, med hvilken sandsynlighed fordelingerne er udtryk for tilfældighed. Den variable, der estimeres til at have den største sandsynlighed for at være udtryk for tilfældighed, og hvor denne tilfældighed estimeres til at være på mere end fem procent, tages ud af modellen. Derpå gennemføres processen igen, og der fortsættes, indtil der ikke er nogen variable,

---

32) Alle de værdier og tests der benyttes, er matematiske sammenligninger af forhold mellem de forskellige størrelser, der fremkommer af registreringerne. Forudsætningerne for, at statistikken er meningsfyldt, ligger således i den socialt konstruerede kategorisering, der går forud for de statistiske beregninger, og i en afklaring af forholdet mellem det registrerede og det værende – eller i de forhold vi har diskuteret på de foregående sider.

33) Se fx Fisker, et al., 1995 eller Kruuse, 1996 for en beskrivelse af χ^2 -testen.

34) Hvorledes vi har kategoriseret de forskellige variable, er et spørgsmål, vi løbende vil vende tilbage til.

der er estimeret til at udtrykke en tilfældig fordeling med mere end fem procents sandsynlighed, eller til der ikke er flere forklarende variable i modellen. Når de variable, der skal tages ud, er væk, vurderes det, om eksplanans under et forklarer eksplanandum i en sådan grad, at det ikke med mere end fem procents sandsynlighed kan tilskrives tilfældigheder i fordelingerne.

Det er her nødvendigt med en kort ekskurs. Vi skriver – og det gør vi gennem hele rapporten – at vi med de logistiske regressio-
ner forholder os til, hvor meget større en gruppes sandsynlighed er for at befinde sig i en given situation i forhold til en anden gruppes sandsynlighed for at befinde sig i samme situation. Til denne sammenligning af sandsynligheder benytter vi os af et mål, der hedder *odds ratio*. Gregersen³⁵⁾ peger på, at odds ration i nogle situationer har en tilbøjelighed til at blive upræcis: hvis de to sandsynligheder, der sammenlignes, er meget forskellige – hvis den ene gruppe har en stor sandsynlighed og den anden gruppe en lille sandsynlighed for, at en konkret hændelse indtræffer – vil odds ratioen puste forskellen op. Ligeledes peger Gregersen på, at der i fortolkning af odds ratioen findes en tommelfingerregel, der siger, at hvis de to sandsynligheder, der sammenlignes, er små, “er fejlen ved at fortolke odds ratioen som oversandsynlighed lille”.³⁶⁾ Dermed siger tommelfingerreglen også, at der er en større fare ved at tolke odds ratioen som oversandsynlighed med voksende sandsynligheder. Dog peger Gregersen på, “at hvis sandsynligheden for at hændelsen indtræffer, er nogenlunde lige stor i begge grupper, så er fejlen ved at fortolke odds ratioen som oversandsynligheden heller ikke voldsom.”³⁷⁾

Endelig benytter vi et estimat til at vurdere den enkelte models forklaringsgrad. Havde vi brugt regression i vores modellering, ville et sådant model-fit – eller dækningsgrad – kunne estimeres ved en beregning af en r^2 -værdi, der ville have angivet den andel af variationen på den forklarede variable, der blev forklaret med de

---

35) Gregersen, 1997.

36) Ibid. 222.

37) Ibid. 223.

inddragne forklarende variable.³⁸⁾ Da vi arbejder med mange kvalitative informationer³⁹⁾ – og benytter os af logistisk regression – er en sådan test ikke mulig. Alternativt kan vi benytte McFaddens pseudo r^2 -test. Men den er væsentlig vanskeligere at tolke. Således kan vi ikke af de estimater, der beregnes, udlede en dækningsgrad i forhold til, hvor mange cases der indfanges. Det, vi kan benytte McFaddens pseudo r^2 -test til, er at beregne et tal, der gør det muligt at sammenligne dækningsgraden af de forskellige modeller.⁴⁰⁾ McFaddens pseudo r^2 -test er beregnet for hver af de modeller, vi gennemgår i rapporten. Generelt kan det siges, at vi for så godt som alle modeller⁴¹⁾ finder meget lave værdier for McFaddens pseudo r^2 . Der er således stor spredning i vores materiale, eller stor grad af kaos, hvilket igen er en advarsel i forhold til for skrappe tolkninger af resultaterne.

Alle analyser af de kvantitative informationer er gennemført med programmet SAS.

I figur 2.1 illustrerer vi, hvorledes vores figurer med de logistiske regressioner skal tolkes.

I undersøgelsen af informationerne fra Danmarks Statistik og fra Rigspolitiet ville det have været muligt at gennemføre en forløbsanalyse.

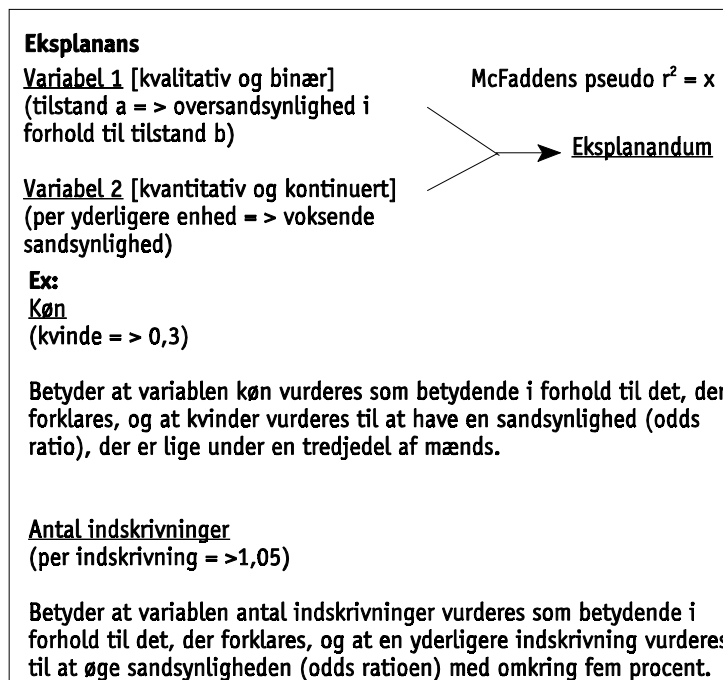
38) Fisker, 1995:271.

39) Informationer der ikke på en given variabel kan ordnes kvantitativt. Det kan fx være indtægtsgrundlag, hvor det ikke er muligt at forholde sig til, hvor stor forskellen er på at modtage dagpenge og kontanthjælp, eller det kan være opholdssted, hvor det ikke er muligt at vurdere afstanden mellem at være i egen bolig og at være på institution. I modsætning hertil har vi nogle variable, der indeholder et nulpunkt, i forhold til hvilket størrelser kan måles (fx ledighedsgraden i løbet af et år), og vi har variable, der arbejder med intervaller af afgrænsede størrelser, der kan sættes kvantitativt i forhold til hinanden (fx år, hvor to forskellige år dækker over et ensartet tidsrum).

40) Se fx Davidson & MacKinnon, 1993; Greene, 1993.

41) Undtagelsen er, når vi analyserer korrelationer mellem baggrundsvARIABLE og oplysninger om brugen af institutioner i 88-89.

Figur 2.1.
Illustration af fremstillinger af de logistiske regressioner

Vi kunne have inddraget informationer fra hvert enkelt år, der er med i registreringerne, i stedet for at sammenligne to fordelinger i henholdsvis 1990 og 1996 – som vi gør i forhold til oplysningerne fra Danmarks Statistik. Havde vi gennemført en forløbsanalyse, hvor vi fulgte og vurderede de konkrete skift – eller bruttobevægelser frem for nettobevægelserne – er der ikke tvivl om, at vi ville have fået yderligere og interessant information om livsforløbet for de ca. 1.000 mennesker. At vi ikke har gennemført en sådan analyse til denne afrapportering er hovedsageligt et ressourcespørgsmål. Det har ikke ligget inden for vores muligheder at gennemføre en sådan analyse. Men hermed være ikke sagt, at vi ikke kan finde på at vende tilbage til spørgsmålet. Det er klart, at der her ligger en mulighed for at arbejde videre med projektet, skulle mulighederne vise sig at være til stede på et senere tidspunkt. Men i denne analyse forholder vi os i de fleste tilfælde til fordelinger på udvalgte variable på to givne tidspunkter – henholdsvis 1990 og 1996.

Vi vil yderligere henlede opmærksomheden på en central opdeling af materialet, der går igennem alle vores analyser. Gennem rapporten har vi en gruppe variable, vi refererer til som udgangspunktet. Denne gruppe består af to typer information. For det første variablene alder, køn og statsborgerskab, og for det andet tre variable, der indeholder informationer om brugen af 105-institutioner tilbage i 1988-89. Det drejer sig om en variabel, der indeholder information om længden af indskrivninger i perioden, det drejer sig om en registrering af antallet af indskrivninger, og det drejer sig om en registrering af, hvilken type institution der blev benyttet – om der er tale om et krisecenter eller om en institution for hjemløse.⁴²⁾

Som de to sidste aspekter omkring vores data skal det påpeges, at der er forskel på, hvor mange af de 1.016 mennesker, vi har fra Brandts register, der findes i de øvrige registre, vi henter informationer fra. Der kan være mange årsager til, at mennesker falder bort, nogle forståelige, andre ikke. En af de væsentlige og forståelige forklaringer er, at personer, der dør, ikke indgår i registreringer de følgende år. Blandt andet derfor er der en generel nedgang over tid i antallet af mennesker, der indgår i oplysningerne fra Danmarks Statistik.⁴³⁾

Det andet aspekt, der skal nævnes, handler om, hvad vi kalder censurering af vores data. De 1.016 personer er fundet imellem sommeren 1988 og sommeren 1989 på 105-institutioner. Vi kan ikke vide, hvad der er sket med disse mennesker i forhold til deres kontakter med institutionerne før denne tid, og vi ved ikke, hvad der sker efter. De forskellige mennesker kan således være på forskellige stadier i deres brug af institutionerne, uden at vi indfanger det. Det kan fx være, at den person, der i vores register står med en opholdstid på fem dage, faktisk har boet på institutionen et

---

42) Se sidst i dette kapitel for en præcisering af de to typer institutioner.

43) Vi forholder os til spørgsmålet om frafald generelt i begyndelsen af kapitel 4, hvor vi begynder vores analyse af oplysningerne fra Danmarks Statistik. Derudover vil vi løbende reflektere over, hvilke personer der, i forhold til de forskellige emner vi behandler, ikke optræder i registerne, eller som optræder med manglende oplysninger.

helt år før registreringen blev igangsat. Her er kilden til endnu en usikkerhed i forhold til de registrerede oplysninger.

Om de kvalitative interview

Hvilke interview?

Den anden type information, vi har benyttet os af i denne undersøgelse, har været kvalitative interview med nogle af de mennesker, der for ti år siden benyttede sig af 105-institutioner i København.

I alt har vi gennemført 16 interview. Interviewene er gennemført af to omgange. I første omgang blev der gennemført otte interview i løbet af efteråret 1997. I anden omgang gennemførte vi ligeledes otte interview, denne gang i løbet af januar og februar 1999. Af de i alt 16 interview blev de 14 optaget på bånd. To sagde nej til at lade interviewet blive optaget.

De mennesker, vi forsøgte at kontakte med et interview for øje, blev udvalgt på baggrund af tre informationer: For det første indgik viden om opholdssted tilbage i 1988-89 fra Brandts registreringer. Her forsøgte vi at opnå en spredning i forhold til institutionstype, opholdstid, og antal gange institutionerne blev benyttet. For det andet blev de personer, vi gerne ville interviewe udvalgt ud fra oplysninger om deres formelle bopæl, som vi havde modtaget fra Det centrale Personregister. Var de fx registreret på en institution, på en normal adresse, eller helt uden bopæl?

Den tredje kilde til udvælgelsen af respondenter til interview var en vurdering af reelt opholdssted for de personer, hvorom det af Det centrale Personregister var blevet oplyst, at de boede på en almindelig adresse. Vi beskriver processen for denne vurdering af opholdssted i kapitel 5, hvor vi også præsenterer vores fund. Her skal det blot påpeges, at de boformer, vi observerede under vores ekskursioner rundt omkring i København og på Frederiksberg, har spillet ind på vores udvælgelse af respondenter til vores interview. Vi har fx noteret os, om en bolig var et bofællesskab, om det var en villa, om det var en lejlighed, om der var en dør i boligen, i

hvilket kvarter boligen lå. Ud fra de forskellige indtryk har vi så forsøgt at sende breve til mennesker, der boede i forskellige boformer, i forskellige kvarterer.

Interviewene blev som skrevet gennemført i to omgange. I første omgang forsøgte vi at få kontakt til syv mennesker, der havde en adresse, der var sammenfaldende med institutioner oprettet under §105 i daværende bostandslov. Af de syv mennesker fik vi kun svar fra en person, med hvem der blev gennemført interview. For tre personers vedkommende fik vi brevet retur med oplysninger om, at personen var flyttet, uden at der fandtes oplysninger om en ny adresse. For tre andre personers vedkommende hørte vi ikke noget.

Ud fra vores observationer af bosteder og ud fra oplysninger fra Brandts register sendte vi desuden breve til folk, der ikke boede på institutioner. Af de 25 breve kom fem breve tilbage uden oplysninger om ny adresse. To mennesker rettede henvendelse til os, og de fortalte, at de ikke ønskede at medvirke. Ti mennesker hørte vi ikke fra, og otte mennesker kontaktede os og ville gerne interviewes. Heraf var der en, der ikke var hjemme, da vi kom forbi for at gennemføre interviewet, og vi fik ikke kontakt med ham igen. De syv øvrige blev alle interviewet, dog var der to, der ikke ville optages på bånd.

I den anden interviewrunde skrev vi først til 40 mennesker, vi havde vurderet, det ville være interessant at interviewe ud fra en spredning i typer bopæl, og ud fra en spredning i forhold til institution benyttet tilbage i 1988-89. Af de 40 breve kom de 14 tilbage uden oplysninger om ny adresse. 18 mennesker hørte vi aldrig fra. En kontaktede os og meddelte, at hun ikke ønskede at deltage, mens vi fik aftaler om interview med syv mennesker. Af de syv var der en, der ikke dukkede op, og vi hørte ikke fra ham igen.

Om 14 personer – med hvem vi vidste, vi ikke havde fået kontakt, da brevene var kommet tilbage – samt om fem personer, der

i 1996 var registreret på en 105-institution, samt om fem personer, der i 1996 var registreret uden adresse, rettede vi henvendelse til Det centrale Personregister, for at få oplysninger om eventuelle nye adresser.

Om disse 24 mennesker fik vi oplyst, at de seks ikke havde nogen registreret adresse. Til de resterende 18 sendte vi dernæst brev, heraf tre til personer på institution. Af disse 18 breve kom de to tilbage uden oplysninger om ny adresse. Ti personer hørte vi ikke fra. Der var to der henvendte sig og afslog at være med, mens vi fik aftaler om interview med fire. Af disse fire var der to, der ikke var til stede ved interviewet, og som vi ikke fik fat på igen.

Vi har således i alt udsendt 90 breve. De 24 kom tilbage uåbnet. De 41 blev der ikke responderet på. Ni førte til, at nogle kontaktede os og fortalte, at de ikke ville være med, eller de var ikke til stede, da interviewet skulle finde sted. 16 mennesker blev interviewet.

De interview, der er blevet gennemført, fordeler sig – i en sådan grad, at vi er tilfredse – på alle de forskellige boformer, vi gerne ville interviewe personer fra (bofællesskaber, villaer, lejligheder, plejehjem), med undtagelse af personer fra 105-institutioner. Med mennesker fra denne sidste gruppe har vi kun fået et interview. Vi har både snakket med mennesker, der for ti år siden brugte institutioner for hjemløse, og med mennesker der brugte krisecenter. Ligeledes har vi interviewet mennesker med forskellige opholdstider og med forskellige antal indskrivninger. Endelig er der mænd og kvinder med forskellige aldre og med både dansk og ikke dansk statsborgerskab.

Vi kunne nok have fået en større andel til at medvirke ved interviewene, hvis vi havde henvendt os til de personer, der fik tilsendt et brev endnu en gang. Eller hvis vi havde forsøgt at ringe til dem, hvor vi kunne finde et telefonnummer, eller havde henvendt os på adressen. Vi overvejede at gå videre med yderligere henvendelser, men vi lod være. Grundene er nok flere, men i hvert fald er der

to. For det første mente vi, at vi havde indsamlet så meget materiale, som vi kunne nå at behandle, og vi mente, at vi havde fået en del informationer, der bringer nuancer til de emner, vi tænkte at belyse gennem registre.⁴⁴⁾ Vi var således om ikke informationsmættede så tilstrækkeligt fyldte til, at vi mente, vi kunne videregive interessante oplysninger om forskellige livsoplevelser.

Den anden årsag til ikke at kontakte de udvalgte personer yderligere var, at vi har haft det moralsk svært med at kontakte nogle mennesker i forbindelse med en undersøgelse, der tager afsæt i, at de er blevet klassificeret som marginaliserede og som afvigere. Selvfølgelig kan man sige, at vi allerede havde kontaktet dem – og så kunne vi lige så godt gøre det igen. Men ikke at følge op på kontakten har måske været vores mulighed for at købe aflad. I det hele taget har vi været igennem nogle etiske overvejelser i forbindelse med projektet – og nogle dage har vi ikke været sikre på, om det var rigtigt at gennemføre undersøgelsen. Vi vil pege på nogle centrale aspekter i denne diskussion sidst i rapporten. Her skal det blot konstateres, at vi heller ikke på nuværende tidspunkt er overbeviste om berettigelsen af undersøgelsen ud fra nogle etiske overvejelser, mens vi kan argumentere for netop berettigelsen gennem andre – men måske er vi egentlig mest selv tilhængere af de etiske forståelser, der kan problematisere projektet.

I forbindelse med en redegørelse for de gennemførte interview kan det tilføjes, at de 16 interview er af ganske forskellig varighed – fra omkring ½ time til 2½ time. Vi har dermed besluttet os for at gennemføre færre og længere interview frem for flere korte. Selv om det er i modstrid med, hvad der anbefales fra et af de få steder i Danmark, hvor man forholder sig til det kvalitative interview som metode, nemlig Center for Kvalitativ Metodeudvikling. I *The Primacy of the Interview* kan man identificere to centrale målsætninger, som S. Kvale fra det nævnte center er kommet frem

---

44) Vi vender tilbage til den rolle, som vi tiltænkte interviewene lige nedenfor.

til.⁴⁵⁾ For det første ønsker han, at den kvalitative forskning bevæger sig væk fra lange og få interview, og hen imod flere korte interview i det enkelte projekts dataindsamlingsfase. For det andet er det hans håb at styrke fortolkningen – og valideringen af fortolkningen – som en integreret del af selve interviewet, frem for i en fase der foregår, når interviewer kommer hjem fra interviewet.⁴⁶⁾ Umiddelbart kunne man forstå Kvale derhen – på trods af hans eksplicite tilkendegivelse af det modsatte⁴⁷⁾ – at flere og kortere interview ville muliggøre en validering gennem et fænomens udbredelsesgrad – eller gennem kvantitet om man vil.⁴⁸⁾

I forhold til dette – Kvales første ønske – er det (som skrevet), ikke en tilgang vi har forsøgt anvendt i denne undersøgelse. Vores begrundelse for ikke at bevæge os i den retning, der argumenteres for af Kvale, er, for det første, at vi ser en sådan udvikling af den kvalitative metode som udtryk for en defensiv strategi i forhold til en af de ofte fremsatte kritikker af metoden – at den forholder sig til for få subjekter. Med Kvales strategi giver vi køb på den sandhedsværdi, vi mener netop kan komme i fokus gennem kvalitative interview – de ko-konstruerede konkrete fortællinger, der kan stille spørgsmålstejn ved det, der er kategoriseret og taget for givet før interviewet. Og i sammenhæng hermed – som vores ‘for det andet’ – er opfattelsen for os at se udtryk for et illusorisk håb om kvantitativ validering af kvalitative forskelle på de præmisser for

---

45) Fog & Kvale, 1992.

46) Vi vender tilbage til dette aspekt i vores diskussion af strategi for interviewenes gennemførelse nedenfor.

47) Fx Kvale, 1992:71.

48) At dette skulle være et af de formål/ønsker, som Kvale sidder inde med, underbygges i dele af hans bog *InterView* (Kvale, 1997). Her kan der flere steder identificeres et ønske om at benytte kvalitative interview til at måle udbredelser – altså kvantificere – såfremt metoderne bliver tilpasset/forandret. Samtidig fremgår det også af *InterView* at standardiserede spørgsmål i interviewet letter sammenligneligheden mellem forskellige respondenter, hvilket indicerer en tro på muligheden for validering af det kvalitative interview, hvis det udvikles i retning af survey-metoden.

validering, der opstilles ved sandhed udtrykt som udbredelse, frem for ved eksistens eller konstruktion.⁴⁹⁾

Om formålet med de kvalitative interview og forståelser af sandhed

Efter at have beskrevet hvem og hvor mange vi har talt med, vil vi forholde os til, hvad det er, vi forventer, disse samtaler vil bibringe.

Umiddelbart har vi tiltænkt interviewene flere formål.

- Det har været formålet at afdække nogle af de personers historie, der indgår i analysen. Både for at tilvejebringe nogle betingelser der kan hjælpe med at forstå det livsforløb, som nogle socialt udstødte gennemlever, men også for at strukturere den registeranalyse, der udgør den anden del af denne undersøgelse. Dette sidste aspekt har specielt været en central del af de første otte interview, der blev gennemført, før vi gik i gang med den registerbaserede analyse.
- Det har været formålet at få nuanceret og kontekstualiseret den viden, der er blevet indsamlet gennem registeranalysen.
- Det har været formålet at tilvejebringe oplysninger om forhold, vi ikke har kunnet forholde os til gennem registre. Fx oplevelser af kontakter med de institutioner de forskellige personer har været i berøring med.

Det er nødvendigt med en refleksion over, hvordan vi mener, at en samtale mellem os og en fremmed om denne fremmedes oplevelser, forståelser og konstruktioner, kan bidrage til vores formål.

I vores besvarelse af dette spørgsmål accepterer vi Mobilix's reklameslogan som et aksiom: 'Samtale fremmer forståelsen'. Det skal måske understreges, at der er forskel på forståelse og enighed. Man kunne også formulere den modsatte sætning, for – med den falsifikation – at bibringe validitet til vores aksiom: Hvis du

---

49) Et sandhedsbegreb vi vender tilbage til nedenfor i diskussionen af, hvad vi ønsker at opnå med vores interview.

vil vide noget om, hvad andre mener, forstår og har oplevet, så må du ikke spørge dem.

Et spørgsmål vi gerne vil forholde os til handler om, hvordan vi – som dem der suverænt tolker interviewene – indskriver mening og sandhed i det, der er blevet os fortalt – eller i det, vi mener, er blevet os fortalt.⁵⁰⁾ For at illustrere vores forståelse vil vi endnu en gang vende tilbage til Kvaless argumentation for et kortere interviewforløb. Kvale skriver: “Many current research interviews are too long – often filled with empty talk.” Og fortsætter: “In contrast, if you know what you are asking for, why you are asking, and how to ask, you may conduct brief interviews rich of meaning.”⁵¹⁾ For at forstå Kvaless budskab er det nødvendigt at fremhæve en dikotomi, der ligger latent i hans forståelse af kvalitative interview. Denne centrale dikotomi er på den ene side interviewet af en ekspert – eller et vidende subjekt – og på den anden side interviewet af den menige borger – eller det oplevende objekt. Det interview Kvale koncentrerer sin energi om at gøre bedre i blandt andet *InterviewView*⁵²⁾ er interviewet af objektet/den borger, der har oplevet noget, der skal og kan afdækkes. Men det er ligeledes klart, at Kvale opererer med et suverænt subjekt, der er i stand til at bruge fornuftsbaseerede refleksioner til at skabe orden i den forståelse/fortolkning/oplevelse, som objektet har. Det synes tydeligt, at det i Kvaless forståelse af interviewet er forskeren, der sidder med en forståelse af (i hvert fald) processen og kategorierne – og måske også af substansen – der skal lede til afdækning af det oplevede/tænkte.

På den anden side har vi eksperten, der netop tillægges rollen som den, der kan konstruere de forståelseskategorier, der kan bringe

---

50) Vi har her bevæget os over i fortolkningen af interviewet, og en forståelse af et interview som en kronofonistisk proces vil hævde, at fortolkningen kommer efter samtalen. Men som vi har forsøgt at illustrere med fortællingen om Peters død, så er ideen om tid og kausalitet ikke nødvendigvis givet. Denne forståelse af tid gælder ikke kun registerinformation. Den gælder ligeledes vores tolkning af samtalerne.

51) Kvale, 1992:66.

52) Kvale, 1997.

viden om et fremmed felt for forskeren. Her ligger konstruktionen og overleveringen af viden suverænt hos den interviewede (ekspert).

Vores forståelse af, hvad det er, der sker gennem samtalen – som vi har valgt at bruge som synonym for interviewet netop på grund af vores herstående argumentation – er anderledes end Kvaes. Vi mener ikke, at det giver mening at konstruere en dikotomi mellem subjektet med viden om kategoriseringer og funktioner, som vi må forsøge at indfange, versus den menige borger, der skal fortælle os, hvordan han har oplevet de hændelser, vi *a priori* har udviklet mekanismer til at klassificere. For os at se giver denne dikotomiske forståelse af strategien i interview kun mening, hvis der på forhånd er en så klar forståelse af de fortællinger, man vil møde, at der ikke vil blive rørt ved de kategoriseringer, som fortællingen skal placeres i. Og har man så ikke bevæget sig væk fra det, vi mener, er en metodisk fordel ved interviewet? Når Kvale argumenterer for en sådan distinktion, så hænger det for os at se nøje sammen med strategien for validering, som vi tidligere har tilkendegivet, at vi er uenige i. Vi er derfor tilbøjelige til at lade vores interview løbe over den tid den givne respondent finder det nødvendigt at give os. Og vi er tilbøjelige til at lade samtalen tage former og drejninger, vi ikke før samtalen har tænkt os.⁵³⁾ Vi er af den opfattelse, at vi vil møde respondenter med en del kategorier, som der ikke er enighed om. Ved at konfrontere hinanden med forskelligheder får vi måske tilvejebragt en ko-konstrueret forståelse, i den forstand at vores kategorier bliver påvirket af respondenter i vores efterfølgende analyse, og at vi bliver gjort opmærksomme på aspekter, vi ikke selv ville have set. I det hele taget er det vores forståelse (og håb), at den konkrete samtalepartner vil give os et indspark – eller røkke ved vores forståelse – i et sådant omfang, at vi kan forlade samtalen med en idé til, hvordan vi kan fortælle om vores oplevelse af en fortælling om oplevelser, der kan spore andre til at tænke over forståelser af socialt marginaliserede,

---

53) Ikke hermed sagt at vi ikke før interviewet har organiseret vores forventninger til samtalen. Det har vi, som det vil fremgå i vores gennemgang af det konkrete forløb nedenfor.

af tilbud til marginaliserede, af kategoriseringer af marginaliserede. På denne måde får disse fortællinger status af åbnende dekonstruktioner,⁵⁴⁾ der ikke bærer sandhed i den forstand, at de er repræsentationer af forekommende fænomener og oplevelser, men som bærer deres sandhedsværdi i kraft af den eksponering af fortolket praksis, de tilvejebringer – og her tænker vi både på de kedelige, de sørgelige og de glade fortællinger. Vores opfattelse er således ikke udtryk for, at vi kan skabe en konsensus omkring fortolkninger af sandhed eller for, at vi tror på et sandhedsbegreb, der valideres ved korrespondens mellem det fortalte og det værende. Og faktisk er det heller ikke nødvendigt, at fortællingen leverer en kohærent beretning. Vores sandhedsbegreb er ikke klart, men til konstant forhandling og fortolkning ud fra de forskellige positioner og egenskaber, der trækkes ind i vurderingen. Eller sandheden er paradoksal og foranderlig. Men hellere skrive det end at forsøge at undlade at kommentere det – eller glemme det – og så lade som om, at dette foranderlige og flydende manifesterer sig i enhed og tydelighed.

Om den konkrete fremgangsmåde i forbindelse med interview og behandlingen af interview

Efter at vi nu har præsenteret endnu en undergravning af validitet og sandhed i forbindelse med dette projekt og argumenteret for, at denne undergravning ikke nødvendigvis er at foragte, vil vi vende os til vores beretning om den proces, vi (retrospektivt) mener, at vi har benyttet i forbindelse med vores interview med de tidligere beboere på 105-institutioner.

---

54) Her skal kort påpeges at dekonstruktion ikke – som metoden desværre ofte fremstilles (fx Benhabib, 1991; Järvinen & Bertilsson, 1998; Rosenau, 1992) – nødvendigvis er udtryk for, at intet findes, og alt er lige meget, som den mest rabiate af rabiate positioner, eller at vi ikke kan tage etisk stilling. Alternativt kan man – som det påpeges af blandt andet Beardsworth, 1996, Boyne, 1990 og Critchley, 1993 – netop fremstille dekonstruktionen som konstruktionen af et konkret og personligt “ansvar for den verden vi lever i” som M. Järvinen & M. Bertilsson i introduktionen til *Socialkonstruktivisme* (1998:16) fremhæver, er en vigtig indsigt.

Vi henvendte os som tidligere beskrevet til de potentielle respondenter gennem et brev med en kort beskrivelse af projektet.

Med de respondenter, der vendte tilbage til os, og som gerne ville interviewes, lavede vi en aftale om, at vi tog ud til dem, eller at de kom ind på SFI på et aftalt tidspunkt – eller at de bare kom forbi.

Til interviewet havde vi på forhånd udarbejdet nogle emner, som vi gerne ville have en samtale om. I nogle tilfælde blev disse emner fulgt relativt slavisk, mens vi i andre sammenhænge ikke benyttede denne liste. Der skete desuden en udvikling i løbet af interviewene fra, at listen med emner havde været relativt specifik og uddybet og hen imod, at der lige var noteret nogle overskrifter. Således udviklede listen sig fra at være et notat, der kunne guide samtalen til at blive en dosmerseddel, der kunne trækkes frem, hvis man havde en fornemmelse af, at der var noget, man havde glemt. Grundene til denne udvikling var flere. For det første var brugen af listen ganske begrænset allerede ved de første interview. For det andet kom den interviewede ofte selv rundt om emner, vi var interesserede i, i en eller anden rækkefølge – og da vi ikke nærede noget håb om konvergens og sammenligning mellem de forskellige interview alligevel, var struktureringen ikke så vigtig. Endelig var der så store forskelle mellem de interviewede, at denne forudgående disposition ikke altid var værd at følge.

Selve interviewsituationen blev som skrevet optaget på bånd ved 14 af de 16 interview. I forbindelse med de sidste to interview blev der taget noter, som vi gennemlæste og fandt pointer i, der var værd at erindre, umiddelbart efter interviewene. Der er dog stor forskel på, hvordan de to interview indgår i undersøgelsen i forhold til de øvrige. De må siges at spille en langt mindre rolle. Da de ikke har været tilgængelige på bånd, har det ikke været muligt at afspille dem i tide og utide, hvor der var mulighed for at høre bånd, uden at andre kunne høre med. Som det her fremgår, har vi benyttet båndene ved at lade dem køre, når det var muligt, uden at løftet om anonymitet og løftet om fortrolighed om indholdet blev brudt. I denne sammenhæng er det således hele samtale-

len, der er blevet afspillet. Her er samtalen ikke gennemlyttet systematisk, men brugt i stedet for et stykke musik. Det betyder også, at erindringen om samtalerne har været forskellig. Som det er tilfældet med musik, er der nogle segmenter, der står klart. Der er nogle satser, der umiddelbart kan nynnes, og som man går og tænker over ofte, mens andre dele af kompositionen – og fortællingen – bliver skubbet i baggrunden.

Derudover har vi behandlet interviewene på en af to måder: Hvor lyd kvaliteten har været i en sådan stand, at den kunne oversættes fra analog lyd til digital lyd, er dette blevet gjort.⁵⁵⁾ Dernæst er interviewene blevet behandlet ved, at der er hæftet emner på de forskellige steder i samtalen, hvor der var noget, vi fandt interessant, fx en kategori med fragmenter af samtalen der handler om indtagelse af euforiserende stoffer, og en kategori med stumper af samtalen der handler om kontakter med en offentlig administration. Båndoptagelserne er ikke skrevet ud, men lydsegmenter er koblet til kategorierne, således at man kan høre de dele af samtalen, der er blevet kategoriseret under de forskellige headings. Denne opsplitning af samtalen er blevet benyttet mest til hurtigt at genopleve fortællinger om emner i forbindelse med udarbejdelse af rapporten. Syv et halvt interview er blevet behandlet digitalt. Behandlingen af lyd og koder er sket i programmet CLAN.⁵⁶⁾

Den del af interviewene, der ikke kunne digitaliseres på grund af lyd kvaliteten, er blevet resumeret. De er ikke blevet udskrevet, som var det en repræsentation af samtalen – havde dette været en mulighed. De er blevet skrevet som tekster om de emner, der har været af interesse. Struktureringen af de resumerende interview følger i hovedtræk de samme kategorier, som de digitaliserede interview. Seks et halvt interview er bearbejdet skriftligt. Brugen af de to interview har ikke intentionelt været forskellig, men vi har nok mest benyttet os af de digitaliserede interview.

---

55) I forhold til det udstyr vi har haft adgang til, har forudsætningen for en sådan oversættelse været, at der er blevet talt cirka lige højt af begge parter til stede ved interviewet, og at dette ensartede lyd niveau ikke var for lavt.

56) Et sharewareprogram der kan hentes på <http://sunger2.uia.ac.be/childes>.

Om nogle problemer ved at benytte de to metoder sammen

Lad os afslutte vores metodiske overvejelser med et par refleksioner over, hvordan de to forskellige metoder – med en del ensartede problemer – kobles i vores analyser, samt med et par overvejelser over det hierarki, der bliver konstrueret mellem de to i løbet af de næste kapitler. Derpå skal vi nok prøve at holde op med at skyde os selv i fødderne.

Det har gennem skrivningen af rapporten vist sig, at de oplysninger, der er blevet indhentet gennem de to metoder – henholdsvis register og interview – ikke helt er blevet tillagt samme status, eller i hvert fald ikke er blevet brugt i samme omfang. De oplysninger, der er blevet indhentet gennem registre, er blevet benyttet en del mere, end det har været tilfældet med oplysningerne fra samtaler med nogle af de ca. 1.000 mennesker. Således har interviewene primært indtaget en rolle som nuancering og/eller problematisering af de oplysninger, vi har hentet fra registrene. Hvis vi skal finde en forklaring på denne prioritering, er det snarere i den umiddelbare tilgængelighed og kategoriserbarhed af informationerne fra registre, end det er i nogle epistemologiske refleksioner gennemført før undersøgelsens praktiske udførelse. Det har vist sig – vel næppe overraskende – at de tal, der bliver indhentet i registrene, besidder en sådan umiddelbar klarhed, at vi er forfaldet til at lade os lede heraf. Det er lettere at undlade at problematisere og i stedet at skabe forståelighed, konsistens og muligheder for sammenligninger i 0'er og 1'taller, end det er at skabe konsistens og entydighed i lange samtaler om et livsforløb. Det har, på trods af vores bevidsthed om denne skævhed i vægtningen, ikke været muligt at undgå den i skrivningen af rapporten. Som en smule modvægt til registrenes dominans må det dog påpeges, at det at høre interviewene gennem ofte nok har påvirket behandlingen af registerinformationerne. Men det er en påvirkning, der er svær at vurdere konsekvenserne af.

Det skal desuden tilføjes, at vi har valgt ikke at koble informationer fra vores interview til oplysninger fra registrene. Et formål med en sådan kobling kunne være en validering gennem triangu-

lering af oplysningerne angivet i henholdsvis interview og registre. Der er flere grunde til, at vi har valgt ikke at benytte os af en sådan metodisk triangulering. Der et etisk aspekt: En sådan triangulering vil næppe kunne bruges til at problematisere registerinformationerne, hvor et videnskabsteoretisk forsvar (i de få tilfælde, hvor et sådant kan findes) baserer sig på antal, og hvor mange er bedre end få. Hermed vil det blive en sandhedsvurdering af samtalerne og dermed en sandhedsvurdering af de ca. 1.000 mennesker, der indgår i undersøgelsen. At sammenligne udsagn fra mennesker der tidligere har boet på 105-institutioner – mennesker der er afvigende og forvirrede, og som gør ting der ikke er lovlige, hvis de gør noget overhovedet – med oplysninger indsamlet af administrationen og valideret af det nationale statistikbureau vil, i en moderne diskurs, blot delegitimere udsagnene fra de allerede marginaliserede. Man kunne hertil indvende, at det da godt kan være, men at man alligevel – ved at konfrontere samtalerne med de registrerede oplysninger – opnår en vurdering af sandhed. Nej, vil vi sige. En sådan sandhedsvurdering står i modstrid til den forståelse, vi har præsenteret af forholdet mellem noget værende og italesættelsen af dette værende. At vurdere sandhed som entydig forudsætter en forståelse af en uproblematisk og ikke konstrueret relation imellem italesættelse og kategorisering af det værende på den ene side, og det værende som fænomen i sig selv uafhængigt af italesættelsen på den anden side. Det skulle gerne være blevet klart igennem de tidligere refleksioner i dette kapitel, at vi ikke tror på en sådan distinktion. Som vi tidligere har skrevet, gennemfører vi ikke vores samtaler for at afdække, *hvad* der skete i de livsforløb, vi taler med nogle af de 1.000 personer, der engang benyttede sig af institutioner under daværende bistandslovs paragraf 105, om. Vi forsøger at ko-konstruere en fortælling om nogle oplevelser i og af en socialt konstrueret verden.

Om et par centrale begreber

Som et sidste emne, før vi giver os i kast med analyserne af de 1.000 menneskers livsforløb, vil vi reflektere over nogle af de begreber, der står centralt i forbindelse med den gruppe mennesker

vi taler om og som kan være med til at konstruere en kontekst for gruppen.

Det, der karakteriserer gruppen, der indgår i undersøgelsen, er, som tidligere skrevet, at de for ti år siden befandt sig på en eller flere institutioner oprettet under den daværende bistandslovs paragraf 105. I og med at gruppen, vi undersøger, udgør en del af de mennesker, der bruger 105-institutionerne, bliver vores population en del af denne større gruppe – en gruppe, der går under mange navne i forskningsrapporter, i pressen og i politiske debatter. Fx er gruppen blevet benævnt ‘de hjemløse’,⁵⁷⁾ de ‘socialt udstødte’,⁵⁸⁾ eller ‘de socialt vilde’.⁵⁹⁾ Om det er et kært barn, der har mange navne, eller om det er forskellige børn, der er knapt så kære, er ikke helt entydigt.

Hos Järvinen – der benytter begrebet hjemløse – lægges der op til, at hjemløshedsbegrebet i en dansk kontekst er blevet en samlebetegnelse for en mængde mennesker, der kan forstås i forhold til (i hvert fald) tre variabler:

- At være hjemløs er en betegnelse, der positionerer – dvs. separerer og associerer – hjemløsheden med “andra kategorier av sociala ‘avvikare’: mentalsjuka, missbrukare, kriminella, etc.”⁶⁰⁾
- Hjemløshed er udtryk for en *begrebslig eksklusion*,⁶¹⁾ hvor hjemløsheden afgrænses i forhold til dennes (begrebslige) modsætning: “det att ha ett hem” som Järvinen skriver. Hun fortsætter derpå: “Hemlösheten blir en antites til det ‘normala’; genom att analysera hemlöshetens karakteristika i forsk-

---

57) Fx Brandt, 1992; Järvinen, 1992, 1993; Jensen, 1995; Børner, 1997.

58) Fx Fridberg, 1992; Socialministeriet, 1996; Stax, 1998A.

59) Stax, 1998B.

60) Järvinen, 1992:11.

61) Vores oversættelse.

ningsdiskursen kan vi også få en bild av de normativa elementen i den sociala konstruktionen 'ett hem'.⁽⁶²⁾

- Som den tredje variable peger Järvinen på, at hjemløshed skal ses som en *moralsk fordømmelse*, der hænger sammen med den antitetiske status, som hjemløsheden er blevet tillagt. Hjemløsheden er udtryk for et socialt problem, eller for noget der ikke er ønskeligt, noget som skal kontrolleres.

Det er vores opfattelse, at Järvinen, i sin fremhævelse af de tre variable, indfanger nogle helt centrale aspekter af begrebet, og at hun får sømmet pointen om hjemløshed som en social konstruktion fast, så den ikke burde være til at komme uden om. Men nej. Når vi alligevel vælger at reflektere over begrebet hjemløshed i vores rapportering, hænger det sammen med, at vi ikke mener Järvinens pointe – på trods af dennes klare formulering – om den sociale konstruktion og den nødvendige relationelle forståelse af begrebet, er slået igennem i den danske forståelse af begrebet. Tværtimod er Järvinens pointe nærmest blevet overhørt i langt de fleste refleksioner over og debatter om en gruppe mennesker kategoriseret som hjemløse.⁽⁶³⁾ Den forståelse af hjemløshed, der synes at have slået igennem, lægger sig i højere grad op ad definitioner, som dem der kan findes hos fx Brandt. Brandt skriver:

“En person er hjemløs, når vedkommende ikke har en bolig, der kan opfattes som stabil, blivende og opfyldende vedkommendes krav til en rimelig boligstandard. Samtidig med at vedkommende ikke magter at benytte sig af samfundets rela-

---

(62) Järvinen, 1992: 11-12.

(63) Hvorfor hendes pointer om hjemløshedens socialt konstruerede karakter, samt de etiske diskussioner der fordres i hendes præsentation af begrebet, ikke har vundet indpas uden for den akademiske verden, er et interessant spørgsmål. Det er ikke et spørgsmål, vi forholder os væsentligt til i denne rapport, men det er et spørgsmål, der står centralt i det videre arbejde med projektet – i arbejdet med de videnskabsteoretiske forudsætninger og socialpolitiske implikationer af forståelser af og forskning i hjemløshed. I opsamlingen på vores metodiske refleksioner vil vi dog komme ind på, hvorfor hendes – og andres lignende – refleksioner ikke har vundet gehør.

tioner og institutioner i allerbredeste forstand – således familiært netværk samt private og offentlige institutioner af enhver slags, idet årsagen til dette kan være åbenlyse eller mere skjulte forhold hos den enkelte, eller i den måde samfundet indretter sig på.⁶⁴⁾

Der ligger hos Brandt en forståelse af hjemløshed, som, vi mener, hovedsageligt er fokuseret på karakteristika ved individet. Det er rigtigt, at der i citatet er en reference til 'den måde, samfundet har indrettet sig på', men det, der er problemet, er her, at den konkrete hjemløse ikke besidder de kapabiliteter, der er nødvendige for at begå sig i samfundet. Problemet er ikke den gensidige og af hinanden afhængige konstruktion af tesen ('samfundet' – eller 'det gode') og antitesen ('den hjemløse' – eller 'det afvigende'/'det dårlige'). Hos Brandt får vi fornemmelsen af et givet udgangspunkt – et eksisterende samfund – hvori der er nogen, der ikke kan begå sig – de hjemløse. Løsningen på hjemløsheden bliver relativt hurtigt at identificere de manglede kapabiliteter (der i en dansk diskurs ofte har været af psykisk karakter),⁶⁵⁾ og så forsøge at tilvejebringe midler, der kan kompensere for disse mangler, fx boligstøtte, bofællesskaber, samtaler med socialrådgivere, piller, væresteder, etc. Der lægges derimod ikke op til en refleksion over de dimensioner – kategoriseringen, eksklusionen og fordømmelsen – som Järvinen påpeger indgår i konstruktionen af begrebet.

For at bryde med denne i dansk socialpolitik så konsoliderede idé om hjemløshed som udtryk for fravær af kapabiliteter, og dermed så konsoliderede idé om behovet for compensation, kan det være nyttigt at konstruere alternative begreber til at benævne gruppen. Et sådant begreb kan være *socialt udstødte*. Begrebet socialt udstødte har for os at se nogle umiddelbare fordele. Begrebet giver os en idé om noget, der bliver skubbet væk – eller stødt ud – af noget andet. Der er således et image af en proces, hvor der lægges op til, at der er noget, der ikke vil kendes ved noget andet, og det

---

64) Brandt, 1992:158.

65) For en diskussion af forståelser af hjemløshed over tid og en diskussion af den aktuelle forståelse af hjemløshed i Danmark, se fx Järvinen, 1993.

er primært i kraft af, at dette 'første noget' ikke vil kendes ved det 'andet noget', at dette andet kategoriseres som udstødt. Med begrebet socialt udstødte får vi således inddraget relationen mellem den udstødende og den udstødte. Men vi får stadig ikke indfanget den dualisme, der ligger mellem udstøderen og den udstødte. Således er der en mulighed for – i hvert fald på et begrebsligt plan – at fokus gennem begrebet *socialt udstødte* placerer forståelser af en gruppe mennesker entydigt i en identificering af en udstøder. Og så har vi stadig ikke indfanget relationerne imellem de to – eller konstruktionen af tese og antitese som Järvinen fremhæver.

I praksis er begrebet socialt udstødte ofte blevet anvendt som næsten synonymt med hjemløshedsbegrebet, som dette er defineret af Brandt og citeret ovenfor. I starten af 90'erne gav T. Fridberg en definition, der siden har vundet indpas i lovgivningen.⁶⁶⁾ Fridberg skrev: "Man kunne således afgrænse socialt truede og udstødte grupper til at omfatte dem, der mere end forbigående enten er ude af stand til at forsørge sig selv ..., eller er ude af stand til at sørge for sig selv, på en for samfundet eller for den enkelte acceptabel måde."⁶⁷⁾ I Fridbergs definition ser vi – som hos Brandt en inddragelse af både den udstødte og af samfundet. Men igen finder vi ideen om, at kompensation (for de manglende evner) er løsningen. Vi finder derimod ikke refleksionerne over den gensidige konstruktion.

Et spørgsmål, vi står tilbage med, er, om det er muligt at italesætte gruppen af socialt udstødte, hjemløse, eller hvad de nu skal kaldes, således at man begrebsmæssigt indfanger den gensidige konstruktion af tese og antitese. Vi tvivler og vil derfor argumentere for en anden strategi: I stedet for at forsøge en afklaring af, hvordan et givet begreb kan relatere sig til en given gruppe og forsøge at tage højde for og indfange et begrebs nuancer, kan en strategi være at vise, hvorledes et givet begreb ikke i den praktiske brug er

---

66) Således refereres der fx til Fridbergs definition i den nyligt udarbejdede vejledning for udformningen af den sociale indsats for 'de mest udsatte voksne' (Socialministeriet, 1998).

67) Fridberg, 1992:32

i stand til at indfange det, der forsøges indfanget. Frem for at forsøge sig med de positive italesættelser, kunne man vælge at eksponere en given spatiotemporalitets praksis omkring kategorisering. 'Jamen,' kunne en tænkt indvending lyde, 'hvordan finder vi så ud af, om vi taler om de samme mennesker, og hvordan kan vi så indsamle sammenlignelige informationer, så vi kan forstå forhold omkring en given gruppe?' Vores svar er: Spørgsmålet er funderet i en forståelse af sprog, virkelighed, tid og rum, der kan dekonstrueres. For at stille et sådan spørgsmål er det en forudsætning, at relationen mellem noget værende som værende, og italesættelsen af dette værende er uproblematisk og universelt gyldig i ethvert tid og rum, inden for hvilket samtale og sammenligning foretages. Vi har ovenfor tilkendegivet nogle forbehold i forhold til en sådan forståelse.

Det betyder ikke, at vi ikke kan finde ud af, hvem vi snakker om – eller at vi ikke kan tale sammen. Men det betyder, at vi i vores italesættelse af en gruppe mennesker, i højere grad må orientere os mod de dimensioner, som Järvinen fremhæver er en del af hjemløshedsbegrebet, men som vi mener, er blevet glemt. Og det betyder, at vi bevæger os væk fra en orientering imod at finde frem til (d)et begreb, der bedst indfanger et fænomen '*an sich*'. At diskutere begrebet hjemløshed bliver således ikke et spørgsmål om at definere, hvem der er hjemløse, men et spørgsmål om at sætte fokus på, hvem der i en given tid og et givet rum kategoriseres under betegnelsen, og hvordan en given kategorisering kan dekonstrueres.

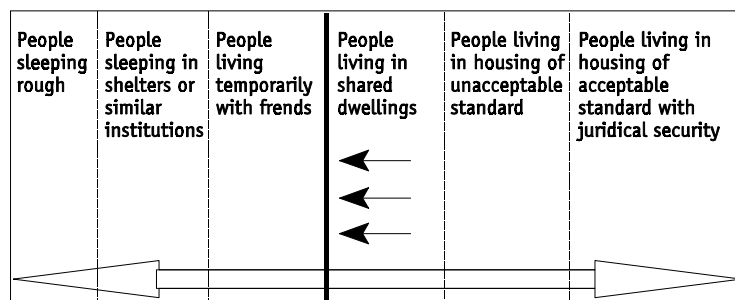
I *Én gang socialt marginaliseret – altid ...?* er vi ikke konsekvente i forhold til vores brug af de forskellige begreber, der er blevet brugt om de mennesker, der indgår i vores population. I nogle sammenhænge snakker vi om hjemløse, nogle gange vil vi benytte begrebet de socialt udstødte, og nogle gang – som i titlen – kaldes populationen de socialt marginaliserede. De tre begrebet bruges alle som udtryk for den gruppe mennesker, der i en given tid og et givet rum, vil være dem, vi skriver om, når vi præsenterer en diskussion af begreber, som den vi lige har gennemført.

I 'Om hjemløshed: begreber, typer, tal og metoder'⁶⁸⁾ og i 'Understandings of Homelessness and Social Policy in Denmark'⁶⁹⁾ diskuteres aktuelle forståelser og brug af begrebet hjemløs og hjemløshed. I sidste fremhæves to dimensioner som centrale for den aktuelle kategorisering. Den første dimension udtrykker en klassificering af opholdssted, den anden dimension udtrykker en typologi over hjemløse. Over den første dimension konstruerer Stax et kontinuum, der illustreres med figur 2.2.

Der argumenteres for, at der over de sidste par år er sket et skred i afgrænsningen af de hjemløse og de ikke hjemløse. Således var bofællesskaber før Bistandsloven blev afløst af Lov om aktiv socialpolitik, Lov om social service, Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område og Lov om social pension udtryk for et opholdssted, der blev givet til personer, der var hjemløse, eller socialt udstødte.⁷⁰⁾ Efter ændringen af sociallovgivningen, falder mennesker der bor i bofællesskab ikke længere (nødvendigtvis) ind under denne betegnelse: Bofællesskaber giver nu rammer for en levevis, der ikke udtrykker en udstødthed.

Den anden dimension, som Stax hævder, kendetegner den aktuelle danske forståelse, består af typologiseringer af de mennesker,

Figur 2.2.
Homelessness understood according to place of residence

68) Børner, 1997

69) Stax, 1999

70) For en diskussion af udviklingen af den sociale lovgivning rettet mod hjemløse, socialt udstødte eller hvad de nu kaldes, se Stax & Kæmpe, 1999.

der klassificeres som hjemløse. Gennem typologier fremhæves nogle afgrænsende karakteristika ved populationen, som man så essentialiserer, og som man så kan argumentere for, at det er nødvendigt at forholde sig til, og kompensere for i en socialpolitisk indsats. Der findes forskellige typologier inden for området. Hos Koch-Nielsen & Stax⁷¹⁾ finder vi referencer til grupperne posedamer, traditionelle hjemløse, stofmisbrugende hjemløse, psykisk syge hjemløse og unge hjemløse,⁷²⁾ Hos Fridberg finder vi mennesker på forsorgshjem, misbrugere, ikke indlagte sindslidende, kriminelle og gadebørn.⁷³⁾

Der argumenteres af Stax⁷⁴⁾ for, at det (blandt andet) er gennem disse to dimensioner, at man kan forstå formuleringen af den aktuelle socialpolitiske indsats over for en gruppe mennesker karakteriseret som hjemløse og/eller udstødte.

For dem der skulle være interesserede i kvantitative opgørelser henledes opmærksomheden på et arbejdspapir udgivet fra SFI i 1997. Her gengives informationer om forskellige estimeringer og afgrænsninger af hjemløshed.⁷⁵⁾

Om populationen i denne undersøgelse

Efter at have reflekteret over nogle af de begreber, der udgør den kontekst, i forhold til hvilken populationen i vores undersøgelse giver mening, vil vi kort forholde os til, hvem det er, der indgår i undersøgelsen, og hvilke forbehold dette giver anledning til.

Det er indres, at gruppen ved dennes afgrænsning og konstruktion i 1988-89 var karakteriseret ved, at den opholdt sig på en institution oprettet under daværende bistanndslovs paragraf 105. Det betyder, at vi ikke på nogen måde kan udtale os om, hvad effekten

---

71) 1999.

72) Koch-Nielsen & Stax, 1999.

73) Fridberg, 1992 (det skal påpeges, at Fridberg ikke selv bruger begrebet typologi. I stedet skriver Fridberg om en kombination af karakteristiske problemer og forskellige slags mennesker).

74) 1999B.

75) Børner, 1997.

af at være på sådan en institution kan være. Hvis det var, hvad man ville undersøge, skulle man sammenholde en gruppe mennesker, der havde benyttet sådan institutioner, med en gruppe mennesker der ikke havde. Så når vi skriver, at de mennesker, der har været på en institution for hjemløse, har en overdødelighed, kan man ikke konkludere, at det har noget at gøre med den måde, hvorpå institutionen er indrettet. Og advarslen imod en sådan tolkning vil vi gerne slå fast med syvtommersøm: Gruppen af mennesker i denne undersøgelse er udtrukket i en marginaliseret eller udstødt tilstand, og stedet hvor de er fundet, kan ikke forklare, at det er der, de er!

Det erindres ligeledes, at personerne i gruppen var mellem 18 og 35 år gamle, da gruppen blev dannet. Det rejser spørgsmålet om, hvordan denne gruppes oplevelser er ligesom eller forskellig fra menneskers, der har benyttet de samme institutioner på det samme tidspunkt, men som dengang var ældre end 35 år. Vi ved det ikke, og vi er ikke vidende om nogen undersøgelser, der giver mulighed for at vurdere det.

Det samme svar gør sig gældende i forbindelse med to andre spørgsmål, der rejser sig gennem afgrænsningen af vores population: Hvordan er ligheder og forskelle mellem vores population, og mennesker, der har benyttet samme type institutioner på samme tidspunkt, og som har samme alder, men hvor den institution, de benyttede, var beliggende uden for Københavns Kommune? Og hvordan er ligheder og forskelle mellem vores population og en tilsvarende population, der blot benyttede samme institutioner inden for et andet tidsrum? Som skrevet er vi ikke klar over nogen analyser, der kan kaste lys over disse spørgsmål. Det, vi er klar over, er, at vi har gennemført en analyse på nogle mennesker, der i mange henseender har sprængt rammerne for vores forståelse af normalitet, og som i mange situationer synes at opføre sig kaotisk, når vi betragter dem med de briller, vi oftest tager på, når vi analyserer befolkningsgrupper på SFI – og det leder os til at advare imod for mange generaliseringer.

Lad os afslutte dette kapitel om vores metodologiske og begrebslige overvejelser med at afklare en afgrænsning, der går igennem rapporten: skelnen mellem to typer institutioner der begge er oprettet under daværende bistandslovs paragraf 105. For den ene af de to typer institutioner har vi en term, der ikke vækker den store forvirring. Det drejer sig om krisecentre. Det er den term, vi vil benytte som referent for institutioner, der er oprettet med det primære sigte at give mulighed for midlertidigt ophold til kvinder, der har forladt deres bopæl på grund af overgreb fra andre i boligen. Det skal allerede her pointeres, at denne beskrivelse af krisecentre ikke indfanger alle de forskellige årsager til at benytte disse institutioner.

Det er desuden værd at notere sig en forståelse af krisecentre, som vi har fundet i vores interview. I flere interview bliver vi præsenteret for en beskrivelse af, hvem det er, der hører til på krisecentrene: kvinder der har fået tæsk, og som søger væk fra den samlever, som har givet dem tæskene. Interessant nok får vi denne beskrivelse af kvinder, der har benyttet institutionerne, men som i samme sætning, hvor de fortæller hvilken målgruppe et krisecenter har, påpeger, at de egentlig ikke synes, at de passede ind. En fortæller om, at hun ikke kunne få plads på krisecentre, fordi hun ikke havde fået tæsk af sin mand. Hun opsøgte krisecentret, fordi hun og hendes mand var boligløse (han var blevet indskrevet på Mændenes Hjem). Det er således et mindretal af de interviewede med ophold på krisecentre, der mener, at de passer ind på disse institutioner, og vi må konstatere, at brugergruppen er meget bredere end målgruppen – sådan som den sidste opfattes af brugergruppen.

I forhold til den anden type institution mangler vi en term, der er lige så udbredt, som tilfældet er med ordet krisecentre. Der er her tale om forskellige typer institutioner, der måske kan tilskrives det primære sigte at tilvejebringe muligheder for midlertidigt ophold til mennesker, der ikke har andre steder at være. Vi har valgt at kalde denne del af 105-institutionerne for 'institutioner for hjemløse'. Ikke fordi vi mener, at alle de mennesker, der benytter insti-

tutionerne falder ind under den forståelse af hjemløshed, vi ovenfor har argumenteret for, er den herskende for tiden, men fordi vi ikke har et begreb, der umiddelbart egner sig til at indfange den mængde af forskellige institutioner, der findes under paragraf 105, og som ikke er krisecentre.

Den konkrete opdeling – i krisecentre og i institutioner for hjemløse – af de institutioner, der indgår i undersøgelsen – og på hvilke der er indsamlet informationer om brugerne i 1988-89 – er foretaget af Brandt i forbindelse med hans afhandling fra 1992. Vi viderefører hans inddeling af institutionerne.

Opsummering

I *Én gang socialt marginaliseret – altid ...?* har vi fokuseret på ca. 1.000 mennesker, der

- mellem 1. juli 1988 og 30. juni 1989 benyttede en 105-institution i Københavns Kommune i mindst fem sammenhængende dage,
- og som var mellem 18 og 35 år i den periode.

Vi har hentet informationer om disse menneskers situation siden opholdet fra forskellige registre – Socialforskningsregisteret på Danmarks Statistik, Det centrale Personregister, Det centrale Kriminalregister, Register over Stofmisbrug og Dødelighedsregistret, begge fra Sundhedsstyrelsen – og vi har gennemført interview med 16 af de ca. 1.000 om deres livsforløb.

Vi har påpeget, at der er væsentlige problemer i forhold til registerinformationer, og vi har påpeget, at forskellen ikke blot kan forklares med, at det er en gruppe vilde og mærkelige mennesker, vi fokuserer på. Vi har argumenteret for, at et af registerforskningens helt centrale problemer er fraværet af refleksion over datas validitet og reliabilitet og fraværet af refleksion over relationen mellem et fænomen eller en handling og dennes italesættelser og kategorisering – eller dennes registrering. Vi har peget på, at der er et væsentligt problem i, at der ikke (alle steder) kan skaffes op-

lysninger om, hvordan de forskellige registre konstrueres. Og vi har peget på det videnskabsteoretiske og politiske problem i den ukritiske brug af registerinformationer, vi er stødt på i aktuel samfundsforskning. Disse problemer har ledt os til at advare imod at tillægge oplysningerne fra registrene for stor vægt – lad os ikke afvise muligheden for, at vi blot bevæger os rundt i et stort simulacrum.⁷⁶⁾ Og lad os under alle omstændigheder erindre, at det er registreringer, vi forholder os til, ikke mennesker, i de kvantitative opgørelser vi arbejder med.

I forhold til de kvalitative interview har vi ligeledes argumenteret for, at vi ikke forsøger at indfange sandfærdige beskrivelser af livsforløb – hvis sandhed forstås som repræsentationen af det hændte. Vi indhenter i stedet ko-konstruerede fortællinger om oplevelser og påvirkninger og bruger disse fortællinger til at eksponere, hvad vi finder er væsentlige forskelle og centrale problematikker.

Endelig har vi argumenteret for en socialt konstrueret forståelse af hjemløsheds-, marginaliserings-, og udstødselsbegreber. Vi har fremhævet tre aspekter af begrebet hjemløs som M. Järvinen har argumenteret for:

- At være hjemløs er en betegnelse, der positionerer hjemløsheden i forhold til “andra kategorier av sociala ‘avvikare’: mentalsjuka, missbrukare, kriminella, etc.”⁷⁷⁾
- Hjemløshed er udtryk for en *begrebslig eksklusion*, hvor hjemløsheden afgrænses i forhold til dennes (begrebslige) modsætning: “det att ha ett hem” som Järvinen skriver. Hun fortsætter derpå: “Hemlösheten blir en antites til det ‘normala”⁷⁸⁾
- Hjemløshed skal ses som en *moralsk fordømmelse*, der hænger sammen med den antitetiske status, som hjemløsheden er blevet tillagt. Hjemløsheden er udtryk for et socialt problem,

---

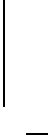
76) En tilstand hvor vi har skabt kategorier, der refererer til kategorier, der refererer til kategorier ... for hvilke der ikke er noget virkeligt. En tilstand, hvor der ikke (kan) findes en skellen mellem modellen og virkeligheden (Baudrillard, 1983).

77) Järvinen, 1992:11.

78) Ibid: 11-12.

eller for noget der ikke er ønskeligt, noget som skal kontrolleres.

At vi på trods af alle disse argumenter og påstande, vælger at gennemføre analysen og at benytte os af registerinformationerne, de statistiske redskaber, vi har beskrevet ovenfor, samt kvalitative interview, hænger sammen med, hvad vi opfatter som den videnskabsteoretiske diskurs, vi agerer i. Vores udgangspunkt for analysen er, at der er nogle mennesker, der ikke lever på en måde, som vi kan læne os tilbage og være tilfredse med – vi mener, vi har et problem. For at fremhæve dette problem, og hvad vi finder er centrale aspekter ved dette, vælger vi at trække på de metoder, og kilder til information, der i dag tillægges status af videnskabelige. Vi forsøger at bruge et sprog, der er legitimt, og som giver legitimitet til de resultater, der præsenteres. Herved opfylder vi et mål på kort sigt, nemlig at få fokus på det vi opfatter som et problem. At vi samtidig vælger at kritisere de metoder og informationer vi benytter, hænger sammen med et mere langsigtet ønske – nemlig at fremme mere teoretiske og filosofiske refleksioner – og i sidste instans formuleringer af politikker – der kan indeholde ideer om virkeligheden som socialt konstrueret, eller der kan koble konstruktionen af det marginale til ideen om det normale.

Konstruktionen af et udgangspunkt for de tidligere brugere af 105-institutionerne

Vi vil begynde selve analysen af de ca. 1.000 menneskers livsforløb med at konstruere et udgangspunkt, som vi kan referere til i de følgende kapitler. Vi konstruerer dette udgangspunkt ved hjælp af oplysninger fra Brandts registreringer tilbage i 1988-89 og ved hjælp af oplysninger fra Det centrale Personregister. Vi har delt de variabler, der indgår i konstruktionen af udgangspunktet op i to. På den ene side har vi, hvad vi kalder baggrundsoplysninger, der er registreringer af karakteristika givet før institutionsophold. På den anden side har vi oplysninger, der skulle indeholde informationer om selve brugen af 105-institutionerne tilbage i 1988-89.

Før vi forholder os til de registrerede oplysninger, vil vi kort reflektere over begrebet 'udgangspunkt'. Vi har tidligere fremhævet problemerne i forhold til censurering af vores informationer: Der er forskelle mellem de forskellige mennesker, der indgår i vores analyse, blandt andet i forhold til hvor længe de har været på institutionerne, da de blev registreret. Nogle har boet på en institution i længere tid før den 1. juli 1988, andre er kommet på institutionen den dag. For nogle er det første gang de betræder en 105-institution, for andre er det et sidste ophold i en lang række. Vi vil ikke kunne indfange sådanne forskelle i registreringerne. Det betyder, at vores konstruerede udgangspunkt ikke indfanger forskellige mennesker i samme situation. Dertil kommer at udgangspunktet, som vi skaber, ikke er udtryk for en begyndelse – en betydning man kunne fristes til at indskrive i begrebet. Det er lige så vel udtryk for en slutning eller for en mellemposition. At vi

ikke forholder os til tiden før betyder ikke, at den ikke kan være meget afgørende.¹⁾

Man kunne hævde, at vores valg af begreb i dette tilfælde vildleder mere, end det leder. Men vi håber, at denne indledende problematisering vil sørge for, at udgangspunktet ikke tages som udtryk for andet end en tilstand på et tilfældigt tidspunkt. En tilstand med en forhistorie som vi ikke vil komme ind på, og en videre historie der er fokus i vores analyse.

Om baggrundsvariablerne køn, statsborgerskab og alder

Vi har til vores undersøgelse valgt at inddrage informationer om tre baggrundsforhold for de 1.016 mennesker, der indgår i analysen. De tre informationer drejer sig om registreringen af personernes køn, alder og statsborgerskab. Registreringerne af de tre forhold er gengivet i tabel 3.1.

Tabel 3.1.
Undersøgelsens population fordelt på køn, statsborgerskab og alder.

		Køn		Statsborgerskab			Alder ^{a)}		
		♀	♂	Os ^{b)}	Som os ^{c)}	De fremmede ^{d)}	18-23	24-29	30-36
Køn	♀	336		289	14	33	109	130	97
	♂		680	600	25	55	125	247	308
Statsborgerskab	Os			889			202	336	351
	Som os				39		5	10	24
	De fremmede					88	27	31	30
Alder	18-23						234		
	24-29							377	
	30-36								405

a) Alder medio 1989

b) Danske statsborgerskaber.

c) Personer fra Norden og/eller EU eller Nordamerika uden Mexico.

d) Personer fra Afrika, Asien og Latinamerika.

1) Hvilket er vist i Brandt, 1992.

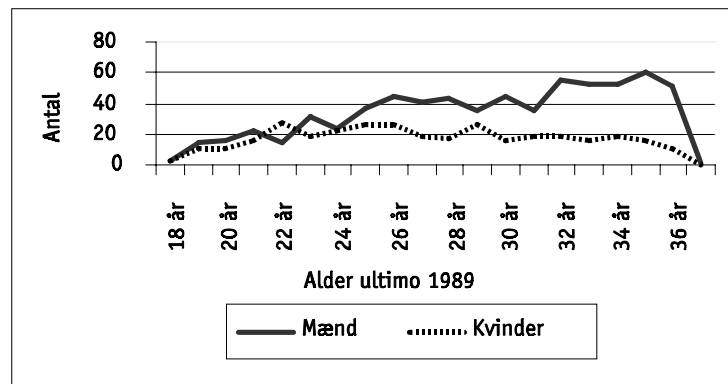
Det kan ses, at der er 1/3 kvinder og 2/3 mænd i vores population. Det kan ligeledes ses, at langt den største del – lige under 90 procent – af gruppen, har dansk statsborgerskab, mens lige over 10 procent har et andet statsborgerskab. Af den sidste gruppe har omkring 1/3 et statsborgerskab fra et land, hvorfra vi ikke under et kunne finde på at referere til indbyggerne som *de fremmede*. I den videre del af rapporten har vi inddelt populationen i to grupper i forhold til statsborgerskab.²⁾ Vi har valgt at placere statsborgerskaber fra lande, vi ofte sammenligner os med, i samme gruppe som dansk statsborgerskab, og i en anden gruppe at placere statsborgerskaber fra lande, hvorfra mennesker, der i danske medier kan blive refereret til som *de fremmede* kommer fra. Vi vil bruge begreberne 'os' og 'de fremmede' om de to grupper i det følgende.³⁾

Inddeler vi de 1.016 mennesker i tre aldersgrupper – de yngste mellem 18 og 23 år, de mellemste mellem 24 og 29 år og de ældste mellem 30 og 36 år⁴⁾ – så viser det sig, at der er færrest af de yngste, mens der er ca. lige mange per år i de to andre grupper.

Forholder vi os til sammenfald mellem de tre variable, kan det beregnes, at der ikke er nogle signifikante korrelationer mellem køn og statsborgerskab. Derimod er der en tendens til, at andelen af de fremmede er lidt større blandt de yngste og en smule mindre blandt de ældste, mens det er omvendt for personer med statsborgerskab i lande, vi gerne sammenligner os med. Der, hvor vi finder den tydeligste sammenhæng, er mellem køn og alder. Det viser sig, at andelen af kvinder er væsentlig større blandt de yngste end blandt de ældste. Således udgør kvinderne 47% af de mennesker, der var mellem 18 og 23 år tilbage i 1988-89, men de udgør 24% af de personer, der var mellem 30 og 36. Aldersfordelingen er gengivet ugrupperet i figur 3.1.

-
- 2) En væsentlig årsag til denne opdeling er, at binære variabler er en forudsætning for de statistiske analyser, vi gennemfører senere.
  - 3) Vi vælger begreberne, selv om det er den formelle opdeling i statsborgerskab, der er registreret.
  - 4) Alderen er opgjort medio 1989. Der kan således være gået lidt mere end et år, siden den enkelte var på 105-institution.

Figur 3.1.
Aldersfordelingen for mænd og kvinder.

Her bliver forskellen mellem mænd og kvinder tydelig: Der var omtrent lige mange kvinder og mænd, der brugte 105-institutionerne, når vi ser på de yngste brugere. Derimod var der væsentlig flere mænd på institutionerne, når vi forholder os til de ældste grupper. Gennemsnitsalderen ultimo 1989 var for mænd omkring 29, mens den for kvinder var omkring 27.

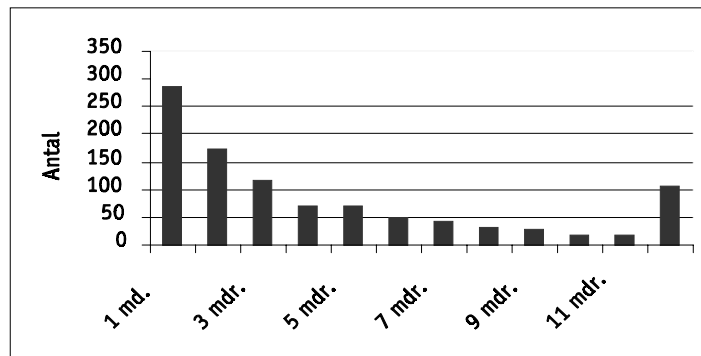
Om institutionsopholdet i 1988-89

Den anden gruppe informationer, vi vil forholde os til her, handler om brugen af 105-institutioner tilbage i 1988-89. Her viser det sig, at lige over 20 procent af de 1.016 mennesker kun har benyttet sig af krisecentre, mens lige under 80 procent kun har benyttet sig af de institutioner, vi kategoriserer som dem for hjemløse. En lille gruppe mennesker (ca. 10) har benyttet sig af begge typer institutioner.⁵⁾

Ser vi på varigheden af indskrivningerne i løbet af perioden mellem sommeren 1988 og sommeren 1989, kan vi i figur 3.2⁶⁾ se, at

- 5) I de følgende analyser har vi valgt at kategorisere de ca. 10 mennesker, der har benyttet sig af begge typer institutioner, sammen med de personer der kun har benyttet sig af institutioner for hjemløse.
- 6) Hvor antal dage indskrevet i løbet af tiden mellem sommeren 88 og sommeren 89 er grupperet i intervallerne 5-30; 31-60; ... 301-330; 331-365. Der er således ca. tale om måneder.

Figur 3.2.
Undersøgelsens population fordelt på den samlede varighed af hver enkelts indskrivninger mellem sommeren 1988 og sommeren 1989.

der er en overvægt af personer, der har opholdt sig på institutionerne i under en måned (28%). Andelen er konstant faldende med stigende varighed frem til den sidste kategori, hvor der er markant flere end i de foregående (11%). Gennemsnittet af de ca. 1.000 menneskers tid på institutionerne i løbet af registreringsperioden var på lige over 115 dage.

I forhold til den tredje variabel – antallet af indskrivninger – vi har til at beskrive opholdet på institutionerne, viser det sig, at 2/3 har været indskrevet én gang i løbet af registreringsperioden. 18% har været indskrevet to gange, 10% tre eller fire gange, mens 6% har været indskrevet mere end fem gange.

Variablerne institutionstype og antal indskrivninger er sammenfattet i tabel 3.2.

Det kan beregnes, at der er en korrelation mellem registreringen af, hvilken type institution der blev benyttet, og det registrerede antal indskrivninger. Således er der ingen på krisecentre, der har været indskrevet mere end to gange, mens dette er tilfældet for 15% af de personer, der har benyttet sig af institutionerne for hjemløse.

Tabel 3.2.

Undersøgelsens population fordelt på institutionstype benyttet og antal indskrivninger i registreringsperioden.

		Institutionstype		Antal indskrivninger			
		Inst. for hjemløse	Krisecentre	1	2	3-4	5+
Institutions- type ^{a)}	Inst. for hjemløse	789		471	158	10	56
	Krisecentre		224	203	21	0	0
Antal ind- skrivninger	1			677			
	2				179		
	3-4					10	
	5+					4	56

a) At antallet af mennesker, der benyttede institutioner for hjemløse og krisecentre, ikke kan adderes til 1.016 skyldes, at der er tre, om hvem vi ikke ved, hvilken institution de benyttede.

Ser vi på de to variabler i tabel 3.2 i forhold til registreringerne af varighed af indskrivningerne, så viser det sig, at der ikke er nogen statistisk signifikante sammenhænge mellem type af institution benyttet og varighed, mens der er en sammenhæng mellem antal af indskrivninger og den samlede varighed heraf: Der er en tendens til, at varigheden stiger med antal indskrivninger. Dette gælder dog ikke for personer, der har været indskrevet i mere end 330 dage. For denne sidste gruppe er der en markant overrepræsentation af personer, der har været indskrevet ved registreringsperiodens begyndelse, og så er blevet på institutionen gennem hele perioden.

Om sammenhænge mellem baggrundsinformationerne og registreringerne om ophold på 105-institutionerne

De to typer informationer vi nu har præsenteret – baggrundsoplysningerne og registreringerne af ophold på institutionerne – udgør vores oplysninger om det, vi kalder vores udgangspunkt.

Ser vi på korrelationer mellem de to typer informationer, der udgør vores konstruerede udgangspunkt, kommer en del forskelle i vores informationer for dagen.

I forhold til informationerne om opholdet på institutioner set i forhold til køn, viser det sig – som det er tilkendegivet i tabel 3.3 – at der er meget få mænd på krisecentre, mens kvinderne er underrepræsenteret på institutionerne for hjemløse.

Denne forskellighed i forhold til køn og institutionstype vil vi trække frem i mange af de følgende analyser.

Ser vi på korrelationer mellem køn og antal indskrivninger samt køn og registreret varighed af ophold mellem sommeren 1988 og sommeren 1989, viser det sig, at de⁷⁾ løber parallelt med korrelationerne mellem institutionstype benyttet og varighed, samt institutionstype benyttet og antal indskrivninger. Således er der en signifikant forskel mellem antallet af indskrivninger for henholdsvis kvinder og mænd,⁸⁾ mens forskellen mellem mænd og kvinder er statistisk insignifikant i forhold til varigheden af ophold.

Tabel 3.3.

Undersøgelsens population fordelt på køn og institutionstype benyttet.

	Inst. for hjemløse	Kun krisecentre	I alt
♀	127	209	336
♂	662	15	677
I alt ^{a)}	789	224	1.013

a) At antallet af mennesker, der benyttede institutioner for hjemløse og krisecentre, ikke kan adderes til 1.016 skyldes, at der er tre, om hvem vi ikke ved, hvilken institution de benyttede.

7) Ikke overraskende, da vi har fundet en overvældende korrelation mellem køn og institutionstype benyttet.

8) Mænd har et højere antal indskrivninger, end det er tilfældet for kvinder.

I forhold til sammenhænge mellem de to andre baggrundsvariabler – statsborgerskab og alder – og oplysningerne om opholdene på 105-institutionerne, finder vi, at statsborgerskab hverken korrelerer med typen af institution benyttet, med varigheden af ophold eller med antallet af indskrivninger.

Derimod er der en korrelation mellem alder og institution benyttet og mellem alder og antallet af indskrivninger. Men ikke mellem alder og varigheden af ophold i registreringsperioden. I forhold til alder og institution benyttet viser det sig, at andelen der benytter krisecentre falder med en stigning i alderen.⁹⁾

I forhold til sammenfald mellem alder og antal indskrivninger, er der en tendens til, at antallet af indskrivninger stiger med stigende alder.¹⁰⁾

Vi kan forsøge at reducere de forskellige korrelationer ved at benytte os af logistisk regression. Herved kan vi undersøge, om der er nogen variable, der kan undværes, når andre variable medtages i en konkret modellering.

Ser vi på, hvilke af de tre baggrundsfaktorer der eventuelt måtte kunne undværes i forhold til at modellere sammenhænge med institutionsophold, finder vi de korrelationer, der er illustreret i figur 3.3.

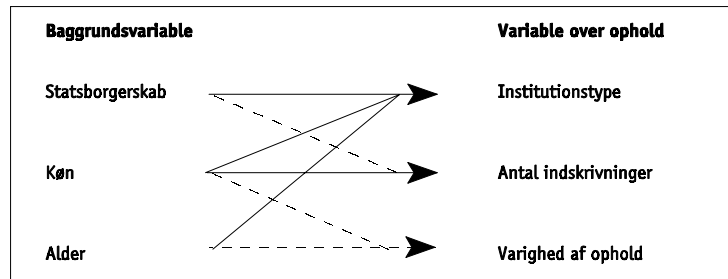
Med logistisk regression som test kan vi finde, at der er korrelationer mellem alle tre baggrundsvariabler og typen af institution, der blev benyttet. Med denne test præsenteres vi desuden for nogle estimationer af, hvordan de forskellige variable vi modellerer en

---

9) Igen er samvariationerne mellem de forskellige variable til at få øje på: Vi har set, at kvinderne generelt er yngre, og at kvinderne benytter krisecentre mest, hvorfor det ikke er overraskende, at der er en sammenhæng mellem alder og institutionstype benyttet.

10) Igen løber tendensen parallelt med tidligere fundne korrelationer mellem køn og institutionstype, køn og antal indskrivninger, samt institutionstype og antal indskrivninger.

Figur 3.3.
Korrelationer mellem baggrundsvARIABLE og oplysninger om institutionsbrug i 1988-89.

sammenhæng omkring, korrelerer. De resultater, der bliver fundet i forhold til typen af institution benyttet, er:

- At sandsynligheden for, at den person, man tilfældigvis møder blandt de personer, der indgår i undersøgelsen, har benyttet sig af et krisecenter, er dobbelt så stor, hvis personen er fremmed i forhold til, hvis personen er som os.
- At sandsynligheden, for at en tilfældig person har været på krisecenter, er 50-75 gange større, hvis den person man møder, er en kvinde frem for en mand.¹¹⁾
- At sandsynligheden, for at den person, man møder, har været på krisecenter, falder med ca. 5 procent, for hvert år ældre personen var omkring registreringstidspunktet.

Hele modelleringen af sammenhænge mellem baggrundsvARIABLE og typen af institution benyttet beregnes til at være signifikant. Dertil kan vi føje, at det er i denne modellering, at vi finder den største værdi for McFaddens pseudo r^2 (0,459).¹²⁾

- 11) Her er det værd at erindre de fejl, vi i kapitel 2 har præsenteret som en konsekvens af, at vi benytter odds ratioen som en vurdering af oversandsynligheder. Der er en tendens til at overvurdere denne oversandsynlighed, når der er stor forskel på de sandsynligheder, der sammenlignes.
- 12) Som vi har skrevet tidligere (kap. 2), er McFaddens pseudo r^2 udtryk for, hvor godt modelleringen indfanger fordelingerne i tabellen. Men vi kan ikke tilknytte nogle enheder til McFaddens pseudo r^2 . Vi kan således ikke med denne teststørrelse udtale os om, hvor meget af materialet, der er indfanget. Derimod kan vi sammenligne med andre modelleringer. Og her vil vi senere se, at værdien i denne modellering komparativt er ganske høj.

Forholder vi os til antallet af indskrivninger i registreringsperioden, er det variablerne statsborgerskab og køn, der vurderes som påvirkende. Men her er påvirkningerne ikke helt så entydige, da responsvariablen er kontinuert.¹³⁾ Vi har testet korrelationerne ved at gruppere udfaldene på responsvariablen i tre kategorier.¹⁴⁾ Hver af de tre kategorier er så blevet testet i forhold til de øvrige udfald.¹⁵⁾

De tre kategorier, der hver er testet mod de øvrige, er henholdsvis 'en indskrivning', 'to indskrivninger' og 'tre eller flere indskrivninger'. Ved disse test finder vi:

- At køn spiller ind i forhold til alle tre modelleringer.
- At statsborgerskab spiller ind for de mennesker, der har oplevet tre eller flere indskrivninger.

Alle tre modelleringer er statistisk estimeret til at være signifikante ved et femprocentsniveau. Alle tre modelleringer har ganske lave værdier (under 0,06) for McFaddens pseudo r^2 .

Hvis vi ser på, hvordan disse to forhold spiller ind, får vi en tilkendegivelse af:

- At kvinder har næsten tre gange så stor sandsynlighed som mænd for kun at være indskrevet én gang.
- At mænd har en ca. dobbelt så stor sandsynlighed for at være indskrevet to gange som kvinder.
- At mænd har omtrent fire gange så stor sandsynlighed som kvinder for at være indskrevet tre eller flere gange.
- At sandsynligheden for at blive indskrevet tre eller flere gange er mere end halveret for de fremmede set i forhold til os.

---

13) Det er en forudsætning (som skrevet i kapitel 2), at responsvariablen (eksplanandum) i den logistiske regression er binær. Det betyder, at vi må dele den kontinuerte variable op i intervaller, hvor vi så tester dem, der falder ind i et givet interval i forhold til resten. Vi opløser således kontinuiteten i flere binære test.

14) Der alle er af en størrelse, der kan testes.

15) Således har vi over flere omgange testet alle udfald i binære par.

Ser vi på korrelationerne mellem baggrundsvARIABLE og varigheden af ophold på 105-institutioner i løbet af registreringsperioden, er billedet knapt så klart. Umiddelbart er der to variable, der spiller ind, nemlig køn og alder. Men igen er der tale om en kontinuert variabel i forhold til opholds varighed, hvorfor vi har testet mindre inddelinger af variabelen, der varierer mellem 5 og 365 dage. Det viser sig, at alder kun er betydende for de personer, der har været indskrevet i mindre end 30 dage. Og her mindskes sandsynligheden for at være indskrevet en ekstra dag med stigende alder. Køn synes kun at korrelere for personer, der har været indskrevet i mere end 330 dage. Her beregnes det, at kvinder har halvt så stor sandsynlighed for at være på 105-institution i mere end 330 dage, som det er tilfældet for mænd. For de to øvrige inddelinger vi har testet (henholdsvis 31-60 dage og 60-329 dage), finder vi ikke nogen signifikante korrelationer.¹⁶⁾

Disse oplysninger om sammenhænge mellem baggrundsvARIABLE og brugen af institutioner er centrale for en stor del af de øvrige analyser. Det er i forhold til det udgangspunkt, vi nu har fået konstrueret – over de to typer information – at alle de øvrige analyser vil blive testet. Det er gennem disse to typer oplysninger, at vi nu har fået skabt en kategorisering af et ‘før’, som vi undersøger for korrelationer med et ‘efter’, og det er de konstruerede forskelle inden for dette ‘før’, vi i høj grad vil forsøge at indfange konsekvenser af – på trods af de overvældende usikkerheder, der kan indskrives i projektet, og på trods af de voldsomme – og ofte oversete, eller ubehandlede – problemer der findes i en videnskabs-teoretisk forståelse, der forudsætter entydige relationer mellem noget værende og italesættelsen af dette værende.¹⁷⁾

---

16) Modellerne af korrelationerne mellem baggrundsvARIABLE og varigheden af ophold på 105-institutionerne er signifikant i forhold til varighed mindre end 30 dage og i forhold til varighed større end 330 dage. Men for begge modeller er McFaddens pseudo r^2 helt nede omkring 0,01.

17) Se kapitel 2.

Opsummering

Vi har i kapitel tre konstrueret et udgangspunkt for vores analyse af livsforløbet for de 1.016 mennesker, der indgår i vores undersøgelse. Vi har konstrueret dette udgangspunkt ud fra oplysninger om seks forhold. Det drejer sig om køn, alder og om statsborgerskab. Og det drejer sig om informationer om, hvilken type institution der blev benyttet i 1988-89 – om det var krisecentre, eller om det var institutioner for hjemløse – hvor mange gange man brugte institutioner i registreringsperioden, samt hvor mange dage man samlet var på disse institutioner.

Vi har vist, at der for hele populationen er $2/3$ mænd og $1/3$ del kvinder. Vi har vist, at der var en markant overvægt af kvinder på krisecentre (mere end 90 procent af de mennesker, der var registreret her, var kvinder), mens der var markant flest mænd på institutioner for hjemløse (over 80 procent af de registrerede). I undersøgelsens population var der ca. $1/4$, der brugte krisecentre, og $3/4$ der brugte institutioner for hjemløse. Vi har yderligere vist, at de fremmede havde en mindre sandsynlighed for at komme på institutioner for hjemløse end de mennesker, vi har kategoriseret som os. Og vi har vist, at det i højere grad var yngre mennesker, der benyttede krisecentre. Opdelingen af populationen på henholdsvis krisecentre og institutioner for hjemløse, er en opdeling, der vil indgå i mange af de videre analyser.

I forhold til antallet af indskrivninger, og i forhold til varigheden af indskrivninger i løbet af et år, har vi vist, at der ikke kan skabes så klare sammenhænge med oplysninger om køn, statsborgerskab og alder, som tilfældet er med typen af institution, der blev benyttet i 88-89.

Kapitel 4

En analyse af den socio-økonomiske udvikling blandt de tidligere brugere af 105-institutionerne

I dette analysens andet kapitel vil vi beskrive nogle socio-økonomiske forhold, ud fra de registreringer vi har hentet fra Danmarks Statistik. Vi vil forsøge at give et overblik over tilstande og udviklinger inden for udvalgte områder. Således vil vi forsøge at give et indblik i, hvorledes de ca. 1.000 mennesker fordelte sig i forhold til familiære relationer, i forhold til indtægtskilder og i forhold til arbejdsmarkedet i 1990 – altså kort tid efter opholdet på en 105-institution. Og vi vil sammenligne disse oplysninger med gruppens registreringer på samme variable i 1996.

Endelig vil vi sammenholde de socio-økonomiske registreringer med det udgangspunkt, vi har konstrueret i kapitel 3.

Det er som skrevet oplysningerne fra Danmarks Statistik, der ligger til grund herfor, og vi henleder opmærksomheden på de kritikker, vi har rejst i kapitel 2.

For hvert af de tre områder vi analyserer – familielivet, indtægtsgrundlag og kontakter til arbejdsmarkedet – ser vi først på udviklingen mellem registreringerne i 1990 og registreringerne i 1996. Derpå forsøger vi at modellere korrelationer mellem det, vi i kapitel 3 har kaldt udgangspunktet, og hvert af de tre områder vi inddrager i dette kapitel for henholdsvis 1990 og 1996.

Sidst i kapitlet ser vi på de tre områder for hver af de to typer institutioner, som vi har med i undersøgelsen – henholdsvis krisecentre og institutioner for hjemløse.

To aspekter skal berøres introducerende. For det første vil vi kort redegøre for, hvorfor vi har valgt at inddrage de tre emner, som tilfældet er, og for det andet er det nødvendigt, at vi forholder os til spørgsmålet om frafald eller manglende registreringer i forhold til de oplysninger, vi trækker på i analysen.

At vi forholder os til netop familielivet, indtægtsgrundlag og kontakter til arbejdsmarkedet, er udtryk for en forståelse af, hvilke socio-økonomiske aspekter der traditionelt vægtes, når der fokuseres på de mennesker, vi analyserer.¹⁾ For tiden er arbejdsmarkedet nok det aspekt, der tilskrives størst betydning i forhold til at forstå integration og marginalisering. Derfor forsøger vi at afdække dette forhold. Hertil bruger vi indikationer på, om man har en egentlig kontakt, og vi benytter os af informationer om indtægtsgrundlag, der kan være med til at indicere afstanden til dette arbejdsmarked. Dertil kommer, at en vurdering af familierelationer kan give en tilkendegivelse af, om man har nogen at skabe hjem sammen med, om man har nogen at skabe et netværk sammen med, eller i det hele taget om man har nogen at leve sammen med. Vi inddrager derfor informationer herom. Det synes evidenter, at vi her vurderer livet på marginen af samfundet ud fra de kriterier, der er gældende hos de mennesker, der lever, som vi formoder flest gør, og det er klart, at vi i samme øjeblik fokuserer på, hvordan den gruppe, vi analyserer, afviger fra normen. Det er desuden udtryk for, hvad der har været muligt. Og det er udtryk for, hvad vi har snakket om i vores interview. Det er klart, at de forskellige grunde spiller sammen. Således har vi i interviewene snakket om, hvad vi, der interviewede, før interviewet vurderede som relevant. De tre grunde er ikke separate årsager. Snarere er de et

---

1) Alternativt kunne vi have forsøgt at indfange informationer om, hvorledes gruppen har andre netværk end fx familien – eller have fokuseret på, hvorledes (dele af) gruppen måske trækker på noget, som vi ikke er opmærksomme på. Her berører vi et af registerundersøgelsens immanente svagheder: Den konservative eller normaliserede fokusering. Det er svært (for ikke at sige umuligt) gennem registerundersøgelser at identificere, hvad man (det være sig os der gennemfører analysen, eller dem der konstruerer registerinformationerne) ikke har været opmærksom på i konstruktionen af kategorier.

resultat af (og illustrerende for) den tid – eller den socialpolitiske diskurs – i hvilken analysen er blevet gennemført.

I forhold til det andet emne vi finder det nødvendigt introducere at berøre, har vi i tabel 4.1 præsenteret antallet af mennesker, der indgår i de registeroplysninger, vi arbejder med fra Danmarks Statistik.

Hvis en person er fundet hos Danmarks Statistik, så indgår personen i befolkningsdelen af SFR²⁾. I alt har vi således oplysninger om 963 mennesker i 1990 og 840 mennesker i 1996.

Tabel 4.1.

Antallet af personer, hvorom der findes registeroplysninger i Socialforskningsregisteret, der indgår i de følgende analyser fordelt på, hvilket register oplysningerne er trukket fra i 1990 og i 1996.

	1990	1996
SFR's befolkningsdel ^{a)}	963	840
SFR's BBR-oplysninger ^{b)}	952	765
SFR's sammenhængende socialstatistikdel ^{c)}	900	773
SFR's IDA-oplysninger ^{d)}	947	828

a) Se note 6, kapitel 4, for en beskrivelse af informationerne

b) Bygnings- og boligregistret (se note a), tabel 5.2. for en beskrivelse af oplysningerne)

c) Se note 13, kapitel 4, for en beskrivelse af informationerne

d) Indkomststatistikregistret og Statistikregistret for arbejdsmarkedsforskning (se note 26, kapitel 4, for en beskrivelse af informationerne).

Det fremgår af tabel 4.2, hvor mange af de 1.016 mennesker, vi inddrager i vores analyse, der ifølge oplysninger fra CPR-registeret skulle være i live per første januar i henholdsvis 1990 og 1996.³⁾

2) Socialforskningsregisteret.

3) Vi vil ikke her behandle dødeligheden i sig selv. Dette er temaet for kapitel 6.

Tabel 4.2.

Antallet af personer, der ifølge Det centrale Personregister er i live per 01.01.90 og 01.01.96.

	1990	1996
Antal levende per 1. januar	993	888

Vi kan se, at der for alle registre er en difference til det forventede antal, og vi kan se, at denne difference svinger fra register til register samt i forhold til de to registreringstidspunkter. Det register, der indfanger flest mennesker er SFR's befolkningsstatistikdel. Hvis en person er med i registeret vi har arbejdet med på Danmarks Statistik, så findes personen i befolkningsstatistikdelen. Her mangler vi i forhold til 1990 30 mennesker, mens vi for 1996 mangler oplysninger om 48. Vi har ingen mulighed for at finde ud af, hvad der karakteriserer disse henholdsvis 30 og 48 personer, da de ikke figurerer i nogen af de øvrige registerdele. Men ved at sammenholde med vores konstruerede udgangspunkt, kan vi dog få en smule at vide. Vi kan se, at der er væsentlig forskel på fire af de seks variable, vi har konstrueret vores udgangspunkt over.⁴⁾ Således er der overrepræsentation blandt de mennesker, om hvem vi ikke har informationer i 1990, af mænd (26 af de 30); af personer der brugte institutionerne for hjemløse (28 af de 30);⁵⁾ af personer med varighed under en måned (16 af de 30); og af personer der falder ind i kategorien de fremmede (8 af de 30).

I forhold til de mennesker, der ikke er med i 1996-registreringerne kommer vi med en enkelt undtagelse frem til lignende skævheder. Her er varigheden af opholdene i 1988-89 dog ikke længere betydende. Der er stadig et skævt bortfald i forhold til køn (med 41 mænd mod syv kvinder), i forhold til institutionstype benyttet

4) Væsentlig forstået som signifikant ved en χ^2 -test, når vi sammenligner fordelingerne af de mennesker, der ikke er med i registeret på Danmarks Statistik med fordelingerne blandt de 993 levende per første januar.

5) Her skal det bemærkes, at der er tre, om hvem vi ikke har nogen registreringer af institution benyttet. Disse tre findes både i registeret på Danmarks Statistik og i oplysningerne benyttet til konstruktionen af et udgangspunkt.

(44 af de manglende benyttede institutioner for hjemløse), og i forhold til statsborgerskab (hvor 13 af de 48 manglende er kategoriseret som fremmede).

Det skal fremhæves, at vi har informationer på mindst et af de områder, vi behandler, for i hvert fald et år om 975 af de 993 mennesker, der lever den første januar 1990. Hermed er det også konstateret, at der er nogle mennesker, om hvem vi ikke har informationer for 1990, men som dukker op senere i løbet af de syv år, gennem hvilke vi har samlet oplysninger. Det er ligeledes konstateret, at der er 18 mennesker, om hvem vi ikke har nogen informationer i registeret fra Danmarks Statistik. Men ved igen at sammenligne fordelingerne med vores udgangspunkt finder vi ud af, at 16 er mænd og 2 kvinder, at alle har benyttet sig af institutioner for hjemløse, og 10 falder ind under kategorien os, mens otte er en del af de fremmede. De 12 har været på institutionerne i mindre end en måned, og 13 har kun haft en indskrivning. Fire var på institution i mere end seks måneder, og fire havde to indskrivninger. Endelig var tre under 24 år, 10 var mellem 24 og 29 år, mens de fem var mellem 30 og 35 år.

Vi vil i forbindelse med hvert af de følgende emner, vi behandler, overveje, hvad der karakteriserer dem, vi ikke har informationer om.

Om familierelationerne for de ca. 1.000 mennesker

Fra Danmarks Statistik har vi kunnet indhente oplysninger om to forhold, som vi mener kan give et hint om familierelationerne. De to forhold er for det første oplysninger om, hvorvidt en person er registreret som en del af et par, og for det andet oplysninger om, hvorvidt en person er registreret i en husstand med børn.⁶⁾

---

6) Informationer om begge forhold er hentet fra Socialforskningsregisterets befolkningsdel, der dannes af Danmarks Statistik. Om Husstands- og familiestatistikken, der er stedet, hvor informationerne er indhentet fra, skriver Danmarks Statistik:
"De statistiske opgørelser belyser husstande og familier samt personers husstands- og familieforhold. De definitioner og begreber, der bliver (fortsættes...)"

I oplysninger, som kan findes på internettet, om de variabler der indgår i Danmarks Statistiks registre, defineres en husstand:

“som adressehusstande, dvs. at enhver adresse, til hvilken der er tilmeldt personer i CPR, udgør en husstand, der består af alle de personer, der er tilmeldt på adressen. Personkredsen inden for en husstand består af en eller flere familier. Såvel en husstand som en familie kan bestå af en enkelt person.”

Videre skrives det om familier, at:

“[de] kan opdeles i tre hovedtyper: Parfamilier, enlige og ikkehjemmeboende børn. For parfamilier og enlige kan familien ud over parret eller den enlige bestå af et eller flere hjemmeboende børn under 18 år ... Der er fire typer af par:

1. Ægtepar. Parterne har ægtefællehenvisning til hinanden i CPR.
2. Registrerede partnerskaber. Parterne henviser til hinanden i CPR ligesom ægtefæller.
3. Samlevende par. Parterne har mindst ét fælles barn (i denne henseende uanset alder) boende i hjemmet, eller de har haft den 1. januar 1990 eller den 1. januar i et senere år. Hvis der ikke længere er fællesbørn i hjemmet, skal forældrene have boet sammen ved alle senere statustidspunkter.
4. Samboende par. De består af to personer af hvert sit køn uden fællesbørn, men eventuelt med børn, der er særbørn. De to personer har en aldersforskel under 15 år, de er, så vidt familiehenvisningerne i CPR oplyser, ikke i familie med hinanden, og der er ikke andre voksne personer på adressen. Personer ned til 16 år kan være samboende ...

Alle voksne, der ikke indgår i et par, er enlige.”

Endelig defineres børn:

-
- 6) (...fortsat)
benyttet i statistikken i dag, blev indført i 1991 til afløsning af den tidligere husstands- og familiestatistik, hvis begreber ikke er sammenlignelige med de nuværende. Sidenhen er der for årene 1980-90 dannet familie- og husstandstabelfiler, der tilstræber at indeholde de samme begreber som den nye statistik. Sammenligneligheden er derved blevet tilfredsstillende tilbage til 1980 på de fleste punkter.” (www.dst.dk: Varedeklaration for Husstands- og familiestatistik 1998.01)

“Børn er under 18 år, de er ugift, har ikke selv børn og indgår ikke i et samboende par (...). Hvis et barn har forældrehenvisning til mindst én voksen i husstanden, er barnet hjemmeboende, ellers er det ikkehjemmeboende.”⁷⁾

Vi skelner ikke mellem de forskellige typer par i vores behandling af oplysningerne.⁸⁾

Tabel 4.3.
Undersøgelsens population fordelt på, om de er registreret som enlig eller par, og på, om der er børn eller ingen børn med familierelationer i husstanden i henholdsvis 1990 og 1996. (Procent).

	1990	1996
Enlige	86	76
Par	14	24
(N) I alt %	(963) 100	(840) 100
Ingen børn	61	65
Børn	39	35
(N) I alt %	(963) 100	(840) 100

I tabel 4.3 præsenterer vi de informationer, vi har konstrueret på baggrund af de to variable.⁹⁾ Udviklingen fra 1990 til 1996 er statistisk signifikant i forhold til, om man er enlig eller en del af et par (hvad vi vil kalde samlivsstatus i det følgende), mens dette

7) www.dst.dk; Varedeklaration for Husstands- og familiestatistik 1998.01

8) Det vil være oplagt at forholde sig til, om der er nogle aspekter i fx en socialpolitik, der påvirker tilbøjelighederne til at lade sig registrere som par eller til at lade sig registrere i den samme husstand. Vi vil ikke her forholde os til, om der findes sådanne barrierer, men vi vil påpege, at vi, i nogle af de interview vi har haft, er stødt på en forståelse af, at sådanne findes. Således peger nogle på, at muligheder for at modtage boligstøtte påvirker stedet, hvor man formelt bor. En anden fortæller, hvordan hun er dårligere stillet i forhold til indtægt ved at være gift, og fortæller videre, at hun og hendes mand føler sig nødsaget til at blive skilt. Her er således klare indikationer på, at de registreringer, vi arbejder med, ikke direkte kan siges at afspejle de tilstande som personer selv fortæller, de befinder sig i.

9) Som tidligere nævnt er der i forhold til 1990 30 mennesker og i forhold til 1996 48 mennesker, der ikke figurerer i registret, og som ikke er registreret som døde.

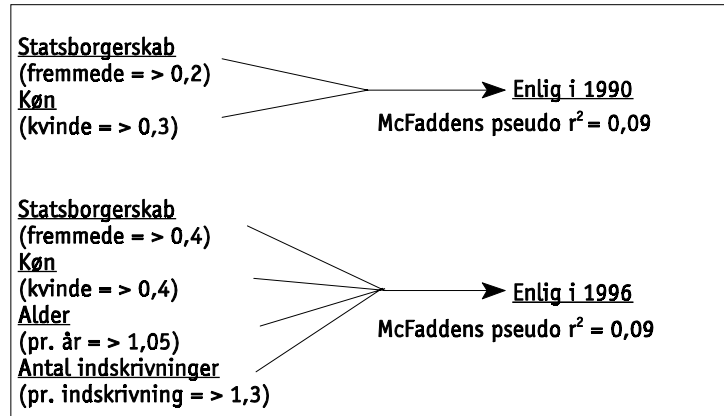
ikke gør sig gældende for udviklingen i andelen registreret med børn i husstanden.

Det, vi kan se i forhold til samlivsstatus, er, at en større andel i 1996 end i 1990 er registreret i et par eller bor i en husstand, hvor vedkommende kategoriseres som levende i et parforhold.

I figur 4.1 har vi illustreret sammenhænge mellem på den ene side de variable, vi samler i vores konstruktion af et udgangspunkt for undersøgelsen, og på den anden side oplysninger om hvorvidt en person er registreret som enlig eller som en del af et par. Vi kan se, at der er forskel på, hvilke variabler der ved logistisk regression fremstår som betydende for samlivsstatus i henholdsvis 1990 og 1996. De registreringer vi har for 1990 leder os til en modellering, der fremhæver statsborgerskab og køn, som de forklarende variable, når det er samlivsstatus, der forklares. Det at være fremmed modelleres til at mindske sandsynligheden for, at man lever som enlig. Faktisk påstår vi, at en fremmed har en sandsynlighed for at være registreret alene, der er 1/5-del af, hvad sandsynligheden er for en person, vi har kategoriseret som os. Mænd vurderes at have omkring tre gange så stor sandsynlighed for at være registreret som enlige, som tilfældet er for kvinder.

I 1996 modelleres flere forhold at spille ind, end tilfældet var for 1990. Således viser det sig, at også antallet af indskrivninger i perioden fra sommeren 1988 til sommeren 1989 spiller ind. Og det samme er tilfældet for personers alder på tidspunktet, hvor registreringerne fandt sted. En persons statsborgerskab og køn estimeres stadig til at være betydende. Om de to nye variabler kan vi se, at man, for hver gang man bliver et år ældre, øger sin sandsynlighed for at indgå i et par med ca. fem procent. I forhold til antallet af indskrivninger viser det sig, at man øger sin sandsynlighed for at være et par med ca. 30 procent, for hver yderligere indskrivning man havde tilbage i 1988-89. Med hensyn til køn og statsborgerskab beregnes sandsynligheden nu til at være 2½ gang større for at være enlig, hvis man en mand, og sandsynligheden for at være enlig vurderes nu til at være 2½ gange mindre, hvis man er fremmed.

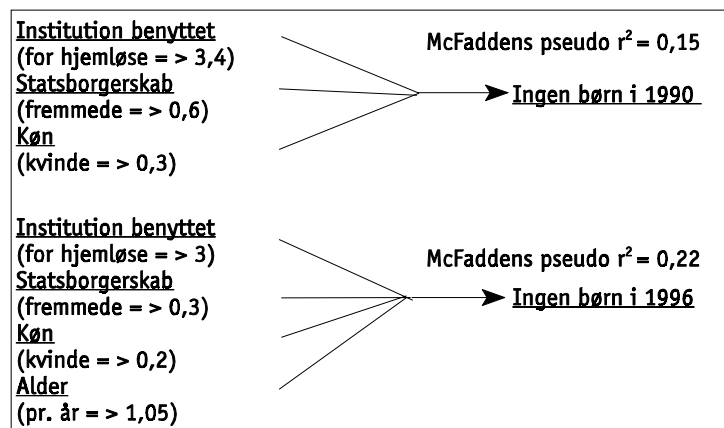
Figur 4.1.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt for undersøgelsen og samlivsstatus.

I forhold til om der er børn registreret i husstanden, er der som skrevet ikke statistisk belæg for at konstatere en udvikling mellem 1990 og 1996. Men vi kan godt modellere en sammenhæng mellem de variable, der udgør vores konstruerede udgangspunkt, og om der er børn i husstanden.

I figur 4.2 har vi illustreret disse sammenhænge for 1990 og 1996.

Figur 4.2.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og tilstedeværelsen af børn.

I 1990 er der tre variable, der estimeres som betydende. Det gælder for det første typen af institution, der blev benyttet. Således er der blandt de mennesker, der benyttede sig af institutioner for hjemløse en 3-4 gange så stor andel, der ikke har børn i husstanden, som det er tilfældet blandt dem, der brugte krisecentre. Blandt de fremmede er det næsten halvt så ofte, at der ikke er børn i husstanden, som det er tilfældet blandt personer, vi placerer i kategorien os. Endelig vurderes køn til at spille en rolle. Her er der blandt mænd ca. $1/3$ så stor sandsynlighed for, at der er børn i husstanden, som det er tilfældet blandt kvinder.

Ser vi på 1996, er det de samme tre variable samt alder, der vurderes til at være forklarende. For hvert år ældre en person var ved registreringen på institutioner tilbage i 1988-89, vurderes sandsynligheden for, at der ikke er børn i husstanden i 1996 til at stige med omtrent 5 procent. Den vurderede effekt af registreringer på de øvrige tre variabler forandrer sig en smule i modelleringen for 1996 i forhold til 1990. Således vokser forskellene i forhold til statsborgerskab og køn,¹⁰⁾ mens forskellene mellem dem, der brugte institutioner for hjemløse versus dem, der brugte krisecentre, bliver en smule mindre.¹¹⁾

Opsummerende er der et par aspekter, vi vil fremhæve. For det første spiller køn en central rolle i alle fire modelleringer: Kvinderne i populationen har en lavere sandsynlighed for at være registreret som enlige og for at være registreret i husstande uden børn, end det er tilfældet for mænd. Ligeledes er statsborgerskab af betydning for alle fire modelleringer. Her er det de fremmede, der har lavere sandsynlighed for at være registreret som enlig og

---

10) Sandsynligheden, for at en person er uden børn i husstanden, er omtrent $1/3$ for de fremmede sammenlignet med os. For kvinder er sandsynligheden for, at der ikke er børn, nu faldet til ca. $1/4$ af mændenes.

11) Hvor personer, der havde benyttet sig af institutioner for hjemløse, i 1990 ca. 3-4 gange så ofte var registreret i husstande uden børn, set i forhold til personer, der benyttede sig af krisecentre, så er der i forhold til registreringerne for 1996 tale om, at brugerne af institutioner for hjemløse nu ca. 3 gange så ofte er registreret i husstande uden børn. Altså en mindre indskrænkning i forskellene mellem de to grupper.

for at være registreret i husstande uden børn, sammenlignet med andre.

For det tredje vurderes alder til at spille en rolle, når vi forholder os til 1996-registreringerne, men ikke i forhold til registreringerne for 1990, både når det drejer sig om civilstand og om børn i husstanden. Her kommer vi frem til, at man med stigende alder har større sandsynlighed for at være registreret som enlig. Endelig finder vi, at typen af institution, der blev benyttet, spiller en rolle for sandsynligheden for, om der er børn eller ej i husstanden, både for 1990 og 1996-registreringerne. Derimod spiller typen af institution ikke nogen betydende rolle for, om en person er registreret som enlig eller i et par.

Om indtægtsgrundlaget for de ca. 1.000 mennesker

For at vurdere indtægtsgrundlaget har vi indhentet oplysninger om, hvilken kilde forskellige personer havde deres indtægt fra, og vi har hentet oplysninger om de forskellige personers bruttoindtægt. I forhold til det sidste er det dog vores vurdering, at validiteten af registreringen og de tilgængelige oplysninger om, hvilke informationer der er indsamlet, og hvordan det er sket, er så lav, at det ikke giver mening at benytte variabelen.¹²⁾ Vi har derfor ikke nogen oplysninger om indkomsternes størrelser for de mennesker, der indgår i vores undersøgelse.

De variable, vi benytter os af i vores vurdering af indtægtskilder, er:

- En registrering af om en person slutter på varig eller midlertidig ydelse eller en kombination heraf.
- En registrering af om en person har modtaget arbejdsløshedsdagpenge i løbet af registreringsperioden.
- En registrering af om en person har modtaget kontanthjælp i løbet af registreringsperioden.

---

12) Variablen er konstrueret ved at sammenkoble informationer fra en del forskellige kilder hos Danmarks Statistik. For en beskrivelse af problemet se kapitel 2.

- En registrering af om en person har modtaget varige ydelser, og i så fald hvilken type varig ydelse en person slutter på i den givne registreringsperiode.
- En registrering af om en person har modtaget sygedagpenge i løbet af registreringsperioden.¹³⁾

Som vi gjorde det ovenfor, præsenterer vi oplysningerne om de fem variabler for årene 1990 og 1996 i tabel 4.4.

Den mest iøjnefaldende information er antallet af personer, der indgår i tabel 4.4. 900 mennesker har i 1990 en registrering som modtagere af enten midlertidige eller varige ydelser. Ser vi bort fra de 30 og 48 mennesker i henholdsvis 1990 og 1996, der ikke findes informationer om hos Danmarks Statistik, er der for 1990 63 mennesker, der ikke indgår i tabellen, mens det tilsvarende tal for 1996 er 67 mennesker.¹⁴⁾ Tallene er hentet fra Den sammenhængende Socialstatistik, og om det register skriver Danmarks Statistik, at “[s]tatistikens population er modtagere af indkomsterstøttende ydelser i løbet af et kalenderår.”¹⁵⁾ Det betyder, at de registreringer vi har fået, indikerer, at 93 procent af vores population modtog overførselsindkomst i 1990, mens den tilsvarende andel i 1996 var 92 procent.

13) Alle oplysningerne er hentet fra Socialforskningsregisterets sammenhængende socialstatistikdel. Oplysningerne er samlet fra en del andre registre i Danmarks Statistik. Om den sammenhængende socialstatistik skriver Danmarks Statistik:

“Statistikens formål er at give en samlet oversigt over antallet af personer (bestande, brutto- og nettoforskydninger), der inden for kalenderåret har modtaget én eller flere former for indkomsterstøttende ydelser, dvs. lovbestemte, sociale ydelser der har til formål at kompensere for hel eller delvis fravær af arbejdsmarkedsindkomst. Statistikken er opdateret tilbage til 1984 og er løbende ajourført i overensstemmelse med ændringer i lovgivningen indenfor de enkelte sociale delområder. Første publicering vedrører året 1990.” (www.dst.dk: Varedeklaration for Sammenhængende socialstatistik 1996.01)

14) Jævnfør tabel 4.1 om udviklingen i antallet af personer fundet ved konstruktionen af registeret på Danmarks Statistik.

15) www.dst.dk; Varedeklaration for sammenhængende socialstatistik 1996.01.

Tabel 4.4.

Indtægtsgrundlag i henholdsvis 1990 og 1996. (Procent).

	1990	1996
Registreret som modtager af midlertidige ydelser, og kun midlertidige ydelser	77	61
Registreret som modtager af varige ydelser eller af varige & midlertidige ydelser	23	39
I alt	100	100
N	900	773
Andel af N registreret som modtager af arbejdsløshedsdagpenge ^{a)}	11	14
Andel af N registreret som modtager af kontanthjælp ^{b)}	73	42
Andel af N registreret som modtager af sygedagpenge	10	11

a) *Det skal påpeges, at det har været nødvendigt i forbindelse med oplysninger om dagpenge at gennemføre en omkodning af de registreringer, vi modtog fra Danmarks Statistik. Her var der – ifølge Danmarks Statistik selv, da de blev konfronteret med problemet – en kategori (personer der havde modtaget ‘almindelige arbejdsløshedsdagpenge’), der var blevet ændret i samkøringen mellem forskellige registre (fået værdien ‘.’ – missing). I stedet for at finde og rette fejlen i samkøringen blev løsningen – igen rådgivet af Danmarks Statistiks ansatte – at vi gav den manglende kode til dem, der på variabelen over dagpenge optrådte som ‘.’, og som ikke optrådte som ‘.’ på en af de øvrige variable, trukket fra samme register. For os rejser en sådan manøvre nogle helt centrale spørgsmål og muligheder for kritik af registerbaserede informationer: Blandt andet forudsætter manøvren en antagelse om, at alle oplysninger af relevans er tilgængelige for alle personer, der indgår i registeret. Eller med andre ord: udgangspunktet er, at man arbejder i et univers, hvor al viden a priori er tilgængelig – med undtagelse af netop den viden, der falder ind under en usikkerhed der – ligeledes a priori – er afdækket. En videnskabsteoretisk indsigt der inddrager bare en lille smule andet end ca. 100 år gammel logisk positivisme, vil kunne påpege centrale problemer i en sådan forståelse.*

b) *Eksklusive personer der kun har modtaget supplerende kontanthjælp.*

Men herudfra kan vi næppe slutte, at de 63, henholdsvis 67, mennesker så har været på arbejdsmarkedet hele året. De kan også have trukket sig helt ud af et dansk socialsystem. Eller der kan være tale om mennesker, om hvem man ikke har fået oplysninger.¹⁶⁾

16) Den sidste situation er udtryk for et specielt problem, der bliver stort på grund af registreringspraksisen på Danmarks Statistik. Ved kun at registrere positive hændelser (fx at man får tildelt en bestemt ydelse, men ikke registrerer, at man ikke får den bestemte ydelse), kommer vi i den situation, at vi ikke kan skelne mellem mennesker, der ikke figurerer i (fortsættes...)

Vi kan komme med en vurdering af, hvad der kendetegner de henholdsvis 63 og 67 mennesker, nærmere ved kort at redegøre for, hvorledes de er registreret i forhold til de øvrige emner, vi har hentet information om, og i forhold til vores konstruerede udgangspunkt. Ser vi først på forskellen i forhold til det sidste, så finder vi forskelle, der ved statistiske test fremstår som større end, hvad der kan forklares som tilfældigt,¹⁷⁾ når vi sammenligner den type institution, de bortfaldne i 1990 brugte, med hele 1990-populationen, idet der er en overvægt af mennesker, der benyttede sig af krisecentre,¹⁸⁾ og af personer med kun en indskrivning i forhold til registreringerne om 1996. I forhold til de øvrige fire variable, der indgår i vores konstruerede udgangspunkt, er der ikke nogen væsentlige forskelle. Heller ikke når vi sammenligner familierelationer og opholdssteder, finder vi nogen forskelle, der regnes til at være betydende. Det sidste emne, vi kan undersøge, handler om relationer til arbejdsmarkedet, og her finder vi nok de væsentligste informationer. Ved at trække på informationer fra det register, der ovenfor er præsenteret som IDA, kan vi få en indikation af, hvor mange af de mennesker, der ikke har en registrering i den sammenhængende socialstatistik, der er registreret med en beskæftigelse i november. Herved får vi en indikation af, om fraværet af registrering i den sammenhængende socialstatistik skyldes, at de ikke har modtaget overførselsindkomst overhovedet. For 1990 får vi en indikation af, at 43 af de 63 er tilknyttet arbejdsmarkedet, mens 18 er uden for arbejdsstyrken. To er registreret som arbejdsløse. I 1996 finder vi, at 53 af de 67 er registreret på arbejdsmarkedet i november, mens 10 er registreret udenfor. Her er en registreret som arbejdsløs. Således har den

---

16) (...fortsat)

registreret, fordi et givet sæt af variable er uden interesse for gruppen, versus personer der ikke figurerer i registeret, fordi man ikke har fået oplysninger. En sådan praksis ville ikke volde problemer, hvis man kunne slutte noget om personerne på grundlag af fravær af registrering. Men forudsætningen herfor er, at man havde alle relevante oplysninger om alle mennesker, der kan indgå i et givet register.

17) Hvis vi benytter en χ^2 -test og et 5-procents signifikansniveau.

18) Når det drejer sig om de 67 mennesker, om hvem vi ikke har nogen registreringer i 1996, er der derimod ikke forskelle af en størrelsesorden, der ved de statistiske test fremstår som andet end tilfældige.

største del af de mennesker, vi ikke finder i registeret med oplysninger, en tilknytning til arbejdsmarkedet ifølge registreringerne i IDA.¹⁹⁾

Af de 900 mennesker, der er registreret informationer om i 1990, var de 23 procent på varig overførselsindkomst – hvilket for vores population er førtidspension. Seks år senere var andelen på førtidspension steget til 39 procent.

Før vi vender os til de øvrige indtægtskilder inddraget i tabel 4.4, vil vi dvæle ved disse førtidspensioner. I tabel 4.5 har vi gengivet de registreringer, der er foretaget, af hvilken type førtidspension de forskellige førtidspensionister har modtaget.

Vi kan se, at over halvdelen i både 1990 og 1996 modtager almindelig førtidspension, mens 10 og 16 procent modtager højeste førtidspension i henholdsvis 1990 og 1996. Men forskellen er ikke statistisk signifikant.

Tabel 4.5.
Modtagere af førtidspension i undersøgelsens population fordelt på former for førtidspension i 1990 og 1996. (Procent).

	1990	1996
Almindelig førtidspension	57	53
Mellemste førtidspension	33	32
Højeste førtidspension	10	16
I alt (N)	207	303

Ser vi på de øvrige indtægtskilder medtaget i tabel 4.4, kan vi se, at den type overførselsindkomst, som flest mennesker har været i kontakt med i 1990, er kontanthjælp (73 procent af populationen). I 1996 er andelen af personer, der har modtaget kontanthjælp, faldet til 42 procent. Der, hvor vi finder en stigning i ande-

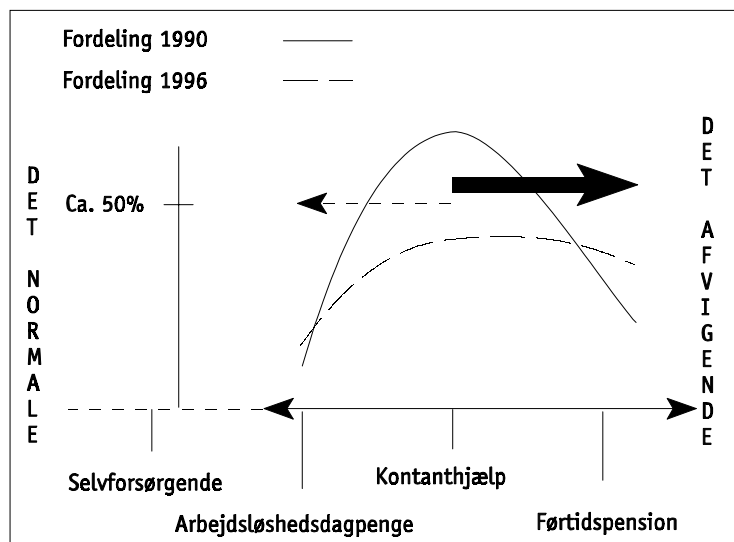
19) Nedenfor vender vi tilbage til oplysningerne om kontakten til arbejdsmarkedet som et emne i sig selv.

len mellem 1990 og 1996, er mest i forhold til førtidspension (fra 23 til 39 procent), mindre i forhold til arbejdsløshedsdagpenge (fra 11 til 14 procent) – og meget lidt i forhold til sygedagpenge (fra 10 til 11 procent).

Hvis vi her antager, at der i det danske samfund findes et ideal om, at subjektet skal være selvforsørgende, og at denne selvforsørgelse skal forgå via arbejdsmarkedet, og hvis vi antager, at et første skridt væk fra denne ideelle selvforsørgelse er at modtage dagpenge, at et næste skridt er at være ude af dagpengesystemet og på kontanthjælp, og at et sidste skridt er at være på førtidspension, så kan vi påstå, at der for vores population som helhed er tale en forværring i forhold til idealet, og måske at der er tale om en polarisering af populationen.

I figur 4.3 har vi illustreret dette postulat med oplysningerne fra tabel 4.4.²⁰⁾

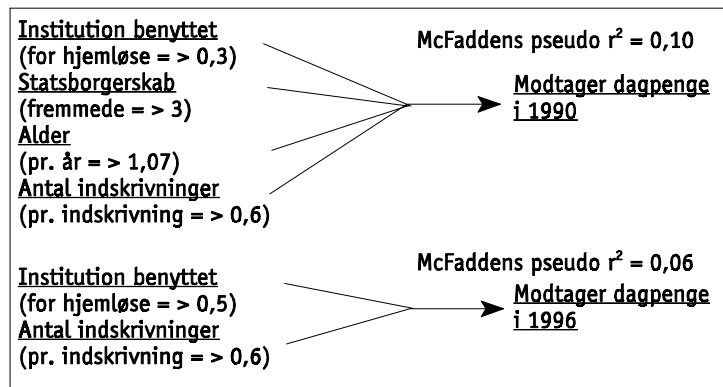
Figur 4.3.
Forsørgelsesgrundlag i 1990 og i 1996. (Andel der modtog ydelsen i procent af alle for hvert af de to år).

20) Da en person kan have modtaget flere ydelser i løbet af et givet år, adderes de tre andele i procent ikke til 100.

I figuren kan vi se bevægelsen mellem 1990 og 1996 fra kontanthjælp til – i første omgang – førtidspension, og – i mindre omfang – dagpenge. Det skal her erindres, at der er en gruppe mennesker, om hvem vi ikke har informationer om de variable, vi her benytter, og at vi tidligere har peget på, at en del af disse (og en del der voksede mellem 1990 og 1996) kunne have en tilknytning til arbejdsmarkedet, og kunne være selvforsøgende (i 1990 op til 43 mennesker, i 1996 op til 53 personer). Der er således en positiv bevægelse, der ikke er indfanget af illustrationen. Men det skal ligeledes erindres, at vi i figuren illustrerer den relative andel af mennesker, der har været i kontakt med en given overførselsindkomst i henholdsvis 1990 og 1996. Hvis vi antager, at den gruppe mennesker, der falder ud mellem 1990 og 1996 på grund af dødsfald, har levet blandt de mere afvigende – eller i dette tilfælde mest blandt førtidspensionister – så er der en tilbøjelighed til, at vi undervurderer, den negative bevægelse mellem 1990 og 1996.²¹⁾ I så fald vil der være en overrepræsentation af mennesker, der er døde blandt dem, der modtog førtidspension, og det vil øge den relative andel af mennesker på dagpenge.

Figur 4.4.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og arbejdsløshedsdagpenge.

21) I kapitel 6 om dødeligheden viser det sig, at vi kan underbygge denne antagelse.

På trods af denne usikkerhed har vi forsøgt at modellere sammenhænge mellem vores konstruerede udgangspunkt og de forskellige typer indtægtsgrundlag, vi har behandlet ovenfor. I figur 4.4 er det korrelationer med registreringer af arbejdsløshedsdagpenge, vi forsøger at illustrere.

Fire variabler ser ud til at spille en rolle i forhold til registreringer for 1990, og to variable i forhold til sandsynligheden for registrering som dagpengemodtager i 1996.

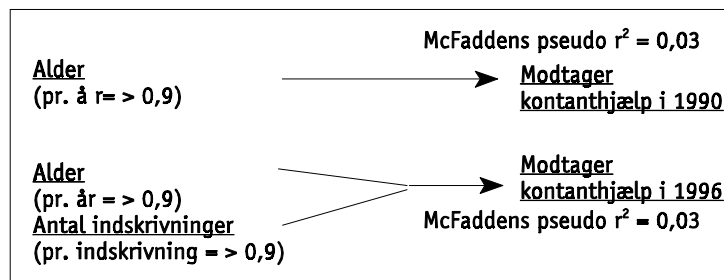
I forhold til 1990 kommer vi frem til, at de mennesker, der benyttede krisecentre, modtog dagpenge ca. tre gange så ofte, som det var tilfældet for dem, der benyttede institutioner for hjemløse på tidspunktet for Brandts registrering. Ligeledes har de fremmede omkring tre gange så stor sandsynlighed for at modtage dagpenge i 1990, som personer vi kategoriserer som os. Den tredje variabel, vi finder, er betydende, er alder. Her stiger sandsynligheden for at modtage dagpenge med nogle procent for hvert år. Endelig finder vi, at antallet af indskrivninger i registreringsperioden er betydende. Her hævder vi, at sandsynligheden for, at man modtog dagpenge i 1990 falder med omkring 40 procent per indskrivning, der blev registreret mellem 1988 og 1989.

For 1996 er der to variable, der findes betydende. Det er typen af institution benyttet, og det er antal indskrivninger. Den estimerede effekt af antal indskrivninger er ikke anderledes end for 1990. Derimod vurderes forskellen mellem mennesker, der brugte krisecentre, og mennesker der brugte institutioner for hjemløse, til at være blevet lidt mindre.

I figur 4.5 findes samme opgørelser for registrerede modtagere, henholdsvis ikke modtagere, af kontanthjælp. I figuren ses, at det for 1990-registreringerne kun er oplysninger om alder, der estimeres til at påvirke sandsynligheden for at modtage kontanthjælp, mens det for 1996-registreringerne er alder og antal indskrivninger, der estimeres som betydende. Både for 1990 og 1996 vil vi med udgangspunkt i figur 4.5 hævde, at sandsynligheden for at

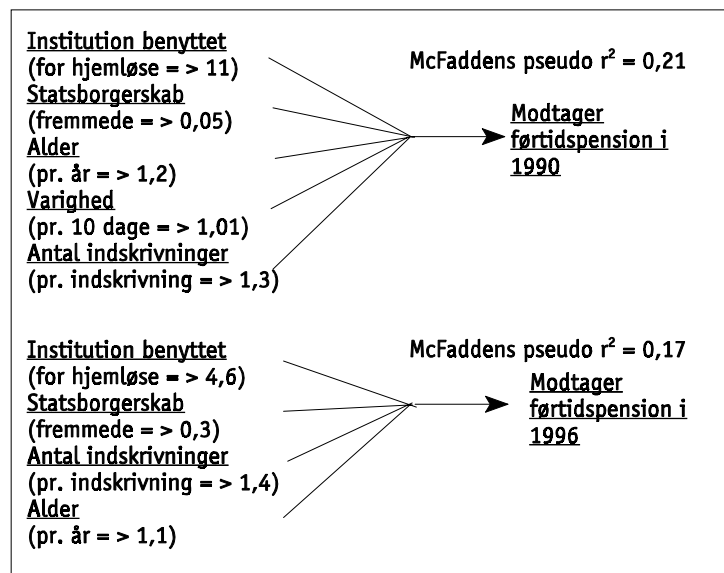
modtage kontanthjælp det pågældende år falder med omkring 10 procent per år ældre, man var ved registreringen på 105-institutionerne i 1988-89. Samme effekt finder vi i forhold til antal indskrivninger, når det drejer sig om at vurdere sandsynligheden for at modtage kontanthjælp i 1996: Igen falder sandsynligheden med ca. 10 procent per indskrivning på en 105-institution.

Figur 4.5.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og kontanthjælp.

Endelig har vi modelleret korrelationer mellem vores konstruerede udgangspunkt og registreringer af førtidspension. Disse modelleringer er gengivet i figur 4.6.

Figur 4.6.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og førtidspension.

Kun en variabel blandt de seks, der indgår i vores konstruktion af et udgangspunkt, bliver ikke estimeret til at være betydende for sandsynligheden for at modtage førtidspension i 1990. Den variable, der udelades i modelleringen, er køn. Ellers spiller de øvrige fem variabler ind, og det for nogle variable med meget voldsomme udsving.²²⁾ Det er, ifølge vores modellering, af betydning, om man tilbage i 1988-89 opholdt sig på en institution for hjemløse eller på et krisecenter. Den første gruppe vurderes til at have omkring 10 gange større sandsynlighed end den sidste for at modtage førtidspension i 1990. Ser vi på effekten af statsborgerskab, estimeres denne ikke mindre drastisk. Her er sandsynligheden for at modtage førtidspension for de fremmede 1/20 af sandsynligheden for at modtage førtidspension blandt de mennesker, vi kategoriserer som os. I forhold til alder estimeres sandsynligheden for at modtage førtidspension til at stige med næsten 20 procent, per år man var ældre, da man blev registreret på 105-institutionerne. I forhold til antallet af indskrivninger vurderes det, at der er næsten 30 procent større sandsynlighed for, at man modtager førtidspension i 1990 per indskrivning, man har ud over den første. Endelig er der variabelen varighed, der ikke i nogen af de tidligere modeller er blevet vurderet som betydende. Her vokser sandsynligheden med antallet af dage, man har været indskrevet i 1988-89. Nærmere bestemt estimeres det, at der er omkring 1 procents større sandsynlighed for at modtage førtidspension per 10 dage, man er på institutionerne.

Ser vi på 1996, finder vi, at variabelen varighed ikke længere vurderes som betydende. De øvrige fire variabler er stadig med i vores modellering, men de udtrykker knapt så store forskelle, som det var tilfældet for 1990.

Ser vi opsummerende på de tre figurer, er vores umiddelbare indtryk uigennemskuelighed eller kaos: For så vidt angår førtidspen-

---

22) Her skal det erindres, at vores vurderinger af de forskellige sandsynligheder baserer sig på odds ratio, der er et mål, som "har tendens til at overdrive forskelle i sandsynligheder mellem de to grupper" (Gregersen, 1997, jf. kapitel 2).

sion finder vi frem til, at fem af seks variable er betydende for 1990, i forhold til kontanthjælp finder vi én betydende variabel. Alligevel vil vi fremhæve nogle træk, det måske er værd at lægge mærke til. For det første er der to variable, der går igen i fem af de seks modelleringer, nemlig alder og antallet af indskrivninger. Variablen alder indicerer, at man, jo ældre man var da registreringerne blev gennemført, har en øget sandsynlighed for at modtage henholdsvis dagpenge og førtidspension,²³⁾ mens man, jo yngre man var, har en øget sandsynlighed for at modtage kontanthjælp. I forhold til antallet af indskrivninger tyder vores modelleringer på, at sandsynligheden for at modtage henholdsvis dagpenge og kontanthjælp falder med antallet af indskrivninger,²⁴⁾ mens sandsynligheden for at modtage førtidspension stiger med antallet af indskrivninger. Køn ser ikke ud til at spille nogen rolle i de seks modelleringer.

Vi vil desuden pege på, at typen af institution, der blev benyttet tilbage i 1988-89, vurderes til at påvirke sandsynligheden for, om man modtager henholdsvis førtidspension eller dagpenge, og at påvirkningerne er modsatte af hinanden: Således er sandsynligheden for at modtage dagpenge større, hvis man var på krisecenter, mens sandsynligheden for at modtage førtidspension er væsentlig større for personer, der var på en institution for hjemløse. Opretholder vi ideen om normalitet og afvigelse fra figur 4.3, finder vi her en indikation på, at sandsynligheden for at være tættere på det afvigende blandt andet indiceres af, om man var på institution for hjemløse eller på krisecenter. Typen af institution, der blev benyttet, slår ikke igennem som betydende i modelleringerne af kontanthjælp.

Endelig vil vi pege på, at McFaddens pseudo r^2 viser, at modelleringerne over kontanthjælp indfanger færre observationer, end

---

23) Det skal bemærkes, at alder ikke vurderes som betydende i forhold til registreringer af arbejdsløshedsdagpenge i 1996.

24) Det skal bemærkes, at antallet af indskrivninger ikke vurderes som betydende i forhold til registreringer af kontanthjælp i 1990.

tilfældet er for modelleringerne af henholdsvis dagpenge og førtidspension.

Om kontakten til arbejdsmarkedet for de ca. 1.000 mennesker

At 900 mennesker har modtaget overførselsindkomster er ikke ensbetydende med, at der ikke for nogle har været en kontakt til arbejdsmarkedet. Vi vil som det tredje område, vi forholder os til i dette kapitel, forsøge at belyse denne kontaktflade.

For at afdække en eventuel kontakt med arbejdsmarkedet trækker vi igen på et par forskellige variable:

- Vi inddrager en vurdering af ledighedsgrad, der er en registrering af tid uden for arbejdsmarkedet for personer, der er en del af arbejdsstyrken, i promille per år.²⁵⁾
- Vi inddrager en vurdering af kontakten til arbejdsmarkedet i løbet af en uge i november.²⁶⁾
- Og vi inddrager en registrering af arbejdsmarkedetsforsikringsstatus i de enkelte år.²⁷⁾

I tabel 4.6 har vi – som ovenfor – præsenteret de informationer, vi har konstrueret over de tre variable.

---

25) Informationerne er hentet fra Socialforskningsregisterets sammenhængende socialstatikdel. (Se note 13, kapitel 4)

26) Informationerne er hentet fra Socialforskningsregisterets IDA-del. Om IDA (Indkomststatistikregistret og Statistikregistret for arbejdsmarkedetsforskning) skriver Danmarks Statistik: "Formålet med IDA-databasen er at stille et datamateriale om personer og arbejdssteder til rådighed på individniveau. Oplysningerne i databasen kan anvendes til at belyse en lang række problemstillinger vedrørende arbejdsmarkedet (fx personers mobilitet, virksomheders jobskabelse samt samspillet mellem person og virksomhed).

IDA-databasen blev udviklet i årene 1988-90. Udviklingen blev finansieret af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd (SSF) og af Danmarks Statistik. IDA-databasen har primært et forskningsmæssigt sigte, dvs. at skabe et datagrundlag for arbejdsmarkedetsforskning mv. Databasen er dog ikke reserveret til forskningsmæssige anvendelser alene, men kan benyttes af alle interesserede." (www.dst.dk: Varedeklaration for IDA-databasen)

27) Informationerne er hentet fra Socialforskningsregisterets sammenhængende socialstatistikdel. (Se note 13, kapitel 4.)

Tabel 4.6.

Undersøgelsens population fordelt på kontakt til arbejdsmarkedet i henholdsvis 1990 og 1996. (Procent).

	1990	1996
Ledighedsgrad $\leq 0,100^a)$	12	11
$0,100 < \text{ledighedsgrad} \leq 0,500$	26	16
$0,500 < \text{ledighedsgrad} \leq 0,800$	11	7
$0,800 < \text{ledighedsgrad}$	7	9
Ledighedsgrad=0000 $\wedge$ stilling i november $\neq$ på arbejdsmarked	44	57
I alt	100	100
N	900	773
På arbejdsmarkedet i november	21	21
Arbejdsløs i november	21	19
Uden for arbejdsstyrke i november	57	61
I alt	99	101
N	947	828
Heltids-/deltidsforsikret	13	16
Ikke forsikret	36	20
Uoplyst/uden for forsikringssystemet	51	65
I alt	100	101
N	900	773

a) Både personer, der ikke har været ledige, og personer, der ikke har været på arbejdsmarkedet overhovedet i henholdsvis 1990 og 1996, har ved registrering af ledighedsgrad fået koden 0000. For at skelne mellem de to, har vi benyttet os af variabelen over beskæftigelse i november, da de personer med en registreret ledighedsgrad på 0000, der har været i beskæftigelse, må have været i beskæftigelse i november. Denne praksis funderes på samme antagelser og kan udsættes for samme kritik, som vi ovenfor (tabel 4.4) har gjort opmærksom på i forhold til en afklaring af variabelen over arbejdsløshedsdagpenge.

Oplysningerne i tabel 4.6 er, i forhold til ledighedsgrad og arbejdsmarkedsforsikring hentet fra det samme register som de oplysninger, vi tidligere har benyttet til at vurdere indtægtsgrundlaget. I forbindelse med disse to variable henviser vi til vores tidligere vurdering af, hvem der ikke er med i tabellen. Her er ligeledes en

vurdering af sammenhænge mellem de forskellige operationaliseringer af kontakten til arbejdsmarkedet, hvoraf det fremgår, at en del af de mennesker, der er med i vurderingen af tilknytningen til arbejdsmarkedet via stilling i november,²⁸⁾ men som ikke indgår på de øvrige to variable, kan formodes at være i beskæftigelse. Mere præcist drejer det sig om 43 i 1990 og 53 i 1996.

For alle tre vurderinger af tilknytningen til arbejdsmarkedet gælder, at vi har forsøgt at kategorisere de ca. 1.000 mennesker i forhold til en forståelse af normalitet: Som det normale har vi ideen om subjektet, der forsøger sig selv gennem aktiviteter på arbejdsmarkedet. Graden af afvigelse – eller marginalisering, som er det ofte anvendte begreb inden for arbejdsmarkedsforskningen²⁹⁾ – er sammenhængende med afstanden fra denne ideelle situation.

I den første opgørelse i tabel 4.6 er graden af marginalisering udtrykt ved graden af arbejdsløshed i promille af et år. I 1990 blev det registreret, at 12 procent af vores population havde en ledighedsgrad på mellem 0 og 100‰, og dermed falder ind i kategorien af ikke marginaliserede – eller af kernearbejdere.³⁰⁾ I den anden ende af spekteret finder vi, at 44 procent ikke har en kontakt til

---

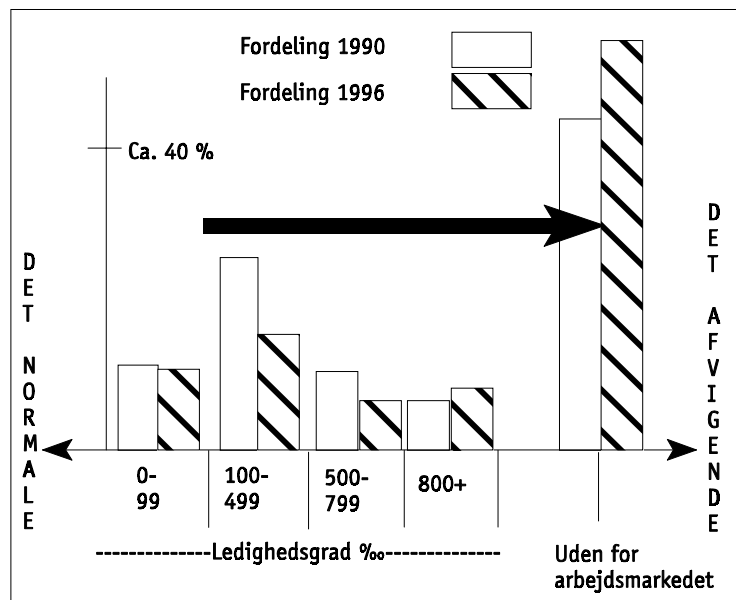
28) Af de 16 mennesker, om hvem vi ikke har registreringer i IDA fra 1990, er 7 fra krisecentre og 9 fra institutioner for hjemløse, 9 er kvinder og 7 mænd. De fleste har haft en indskrivning. Størstedelen falder inden for kategorien os. I forhold til varigheden af deres ophold er de mere jævnt fordelt, hvilket også gør sig gældende for alder. Af de 12 mennesker, der ikke er oplysninger om i 1996, er der lige mange på krisecentre og på institutioner for hjemløse. Her er 7 kvinder og 5 mænd. De fleste har været på institutionerne en gang. 11 har været indskrevet i mellem fem dage og tre måneder. I forhold til alder er der ikke de store udsving. To personer har vi kategoriseret som fremmede. I forhold til de øvrige variable vi har informationer om fra Danmarks Statistik, synes der – husk hvor få mennesker, det drejer sig om – at være en overvægt af personer uden for arbejdsmarkedet vurderet i forhold til de to øvrige variable, vi benytter til at vurdere dette forhold.

29) Se fx Ingerslev & Pedersen, 1996; Hussain & Geerdsen, 1998.

30) Det skal her bemærkes, at vi tager et begreb fra Ingerslev & Pedersen og bruger det anderledes. I Ingerslev & Pedersen er grupperingerne af henholdsvis marginaliserede og kernearbejdere udtryk for en vurdering af kontakter til arbejdsmarkedet over en treårsperiode. Vi benytter begreberne i forhold til registreringer i et enkelt år.

arbejdsmarkedet i 1990. Mellem de to ydergrupper finder vi 26 procent, der har haft en ledighedsgrad på mellem 100 og 500‰, 11 procent der har haft en ledighedsgrad mellem 500 og 800‰, mens 7 procent har ligget med en ledighedsgrad på over 800‰. Seks år senere er andelen i alle tre kategorier af personer med ledighedsgrader under 800‰ blevet mindre, mens andelen med ledighedsgrader over 800‰ og uden for arbejdsmarkedet er vokset. Der, hvor vi ser den største stigning, er blandt andelen af mennesker uden for arbejdsstyrken. Her finder vi en vækst på 13 procentpoint.

Figur 4.7.
Kontakten til arbejdsmarkedet vurderet ved ledighedsgrad i løbet af et år i henholdsvis 1990 og 1996. (Procent).

Bevægelserne fra 1990 til 1996 synes umiddelbart at ligne, hvad vi fandt i forhold til indtægtskilde ovenfor. Primært finder vi en bevægelse ud af arbejdsmarkedet. Udviklingen er illustreret i figur 4.7. Igen skal det erindres, at de mennesker, der dør, ikke indgår i de sidste oplysninger, hvilket leder til, at den negative udvikling –

under antagelse af at de mennesker, der lever mest afvigende, har en højere dødelighed³¹⁾ – undervurderes.

Ser vi på de to øvrige variable, finder vi ikke nogen registreringer, der står i modsætning til en vurdering ud fra ledighedsgraden. I forhold til registreringerne af stilling i løbet af en uge i november, er der dog tale om en meget lille forandring i registreringer mellem 1990 og 1996.³²⁾ Der er på denne variabel tale om lidt større andele uden for arbejdsmarkedet, end tilfældet var ved vurderinger via registreret ledighedsgrad.

Billedet er det samme, hvis vi vurderer tilknytningen til arbejdsmarkedet gennem registreringer af arbejdsmarkedsforsikringer. Andelen, der er forsikret, udvikler sig fra 13 til 16 procent fra 1990 til 1996, mens andelen, der er uden for arbejdsmarkedet, går fra 51 til 65 procent.

Alle tre variable kan således tolkes til – i hvert fald – at illustrere en reduktion og – måske – en polarisering i forhold til kontakten til arbejdsmarkedet.³³⁾

Vi vil – som i de foregående afsnit – forsøge at modellere korrelationer mellem vores konstruerede udgangspunkt og kontakter til arbejdsmarkedet ved logistisk regression. Vi har tidligere præsenteret de tre variable, der indgår i figurerne 4.8 til 4.10, og som vi bruger som indikatorer på kontakten til arbejdsmarkedet. Det er dog nødvendigt at kode de tre variable anderledes for at kunne anvende logistisk regression, da variableerne skal være binære:

- På variabelen over ledighedsgrad skelner vi mellem personer, der har en ledighedsgrad under, henholdsvis over, 0,7.
- På variabelen over forsikrede skelner vi mellem dem, der er forsikret og dem, der enten ikke er forsikret, eller som er registreret som uden for arbejdsmarkedet.

---

31) En antagelse vi underbygger i kapitel 6.

32) Det skal påpeges, at udviklingen ikke er signifikant ved en χ^2 -test.

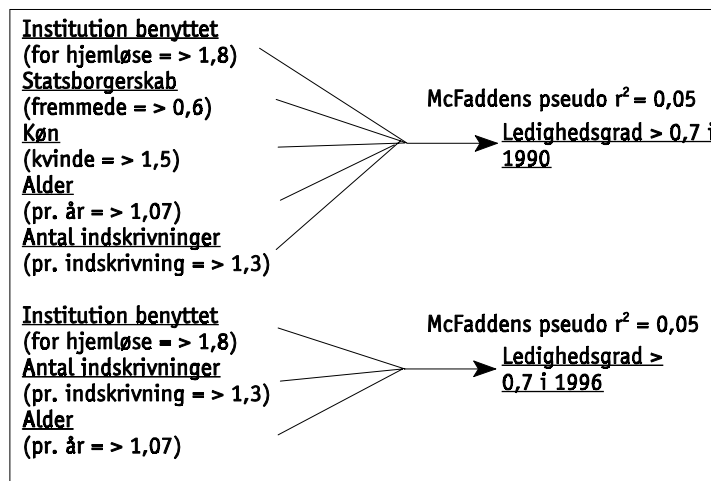
33) Med det forbehold at opgørelser over stilling i november ikke er signifikante.

- På variabelen over stilling i november skelner vi mellem dem der er registreret i beskæftigelse, versus dem der enten er registreret som arbejdsløse eller registreret uden for arbejdsmarkedet.

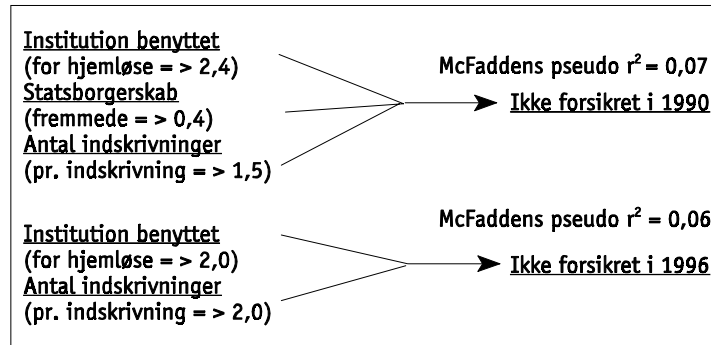
At vi har samlet personer, der er registreret uden for arbejdsmarkedet og personer med marginal tilknytning til arbejdsmarkedet, og sat disse to grupper op imod personer med tilknytning til arbejdsmarkedet, er en konsekvens af, at vi har forsøgt at finde ud af, om der var noget, der karakteriserede den gruppe mennesker, der kom tættest på ideen om det normale illustreret i figur 4.7.

Det første, der slår os i forhold til de seks modelleringer af kontakterne til arbejdsmarkedet, er forskelligheden. Der synes at være stor forskel på, hvad der tillægges betydning afhængigt af, hvornår kontakten til arbejdsmarkedet måles, og afhængigt af, hvordan kontakten operationaliseres. Således svinger modelleringerne fra at inddrage fem af de seks variable til kun at inddrage en enkelt af variablerne.

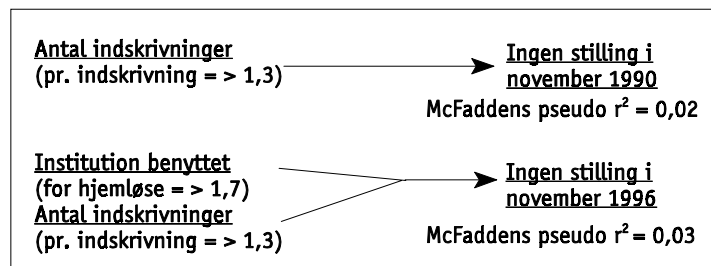
Figur 4.8.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og ledighedsgrad.

Figur 4.9.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og arbejds-
markedsforsikring.

Figur 4.10.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og stilling i
november.

I vores iver efter at finde ligheder vil vi alligevel fremhæve et par punkter i de tre figurer. For det første er der en variabel – antallet af indskrivninger – der går igen, og effekten af denne variabel har endda samme retning i alle tilfælde. Således estimeres sandsynlig-

heden for ikke at have tilknytning til arbejdsmarkedet til at blive 30 procent større per indskrivning i fire af de seks modeller, mens estimationerne for de sidste to modeller er, at en ekstra indskrivning øger sandsynligheden for ikke have kontakt til arbejdsmarkedet med 50-100 procent.

Det næste, vi vil fremhæve, er, at variabelen over varigheden af opholdet på institution i 1988-89 ikke er med i nogen af de seks modelleringer.

Som et tredje aspekt vil vi fremhæve, at variabelen, over hvilken institution der blev benyttet tilbage i 1988-89, bliver fundet betydende i fem af de seks modelleringer, og at effekten igen har samme fortegn i alle fem. Således estimeres sandsynligheden for ikke at have kontakt til arbejdsmarkedet til at være mellem 70 og 140 procent større for de mennesker, der har været på institutioner for hjemløse, sammenlignet med dem der har været på krisecentre. Den største forskel mellem menneskerne på de to typer institutioner findes, hvis kontakten til arbejdsmarkedet operationaliseres ved arbejdsmarkedsforsikring.

Et fjerde aspekt, vi vil pege på, er, at modelleringerne af kontakten til arbejdsmarkedet (måske) er knapt så rodet for 1996-registreringerne, som det er tilfældet med registreringerne for 1990, idet 'antal indskrivninger' og 'type institution benyttet' er de to variable, der indgår i alle tre modelleringer for 1996. I en af de tre modeller vurderes alder derudover også som betydende, men vi finder ikke, at andre forhold skal tages med. For modelleringerne over 1990-registreringerne synes forskellene i, hvilke variable der estimeres som betydende, at være større.

Endelig vil vi pege på, at statsborgerskab i de to tilfælde, hvor denne variable vurderes som betydende, estimerer, at sandsynligheden for ikke at have kontakt til arbejdsmarkedet, er ca. halvt så stor for de fremmede som for os.

Om forskelle og ligheder mellem krisecentre og institutioner for hjemløse

Vi vil efter at have beskrevet en socio-økonomisk tilstand og udvikling for hele populationen i denne undersøgelse under et forholde os til, om der er forskel på de personer, der har benyttet krisecentre, og de personer der har benyttet det, vi har kaldt institutioner for hjemløse.

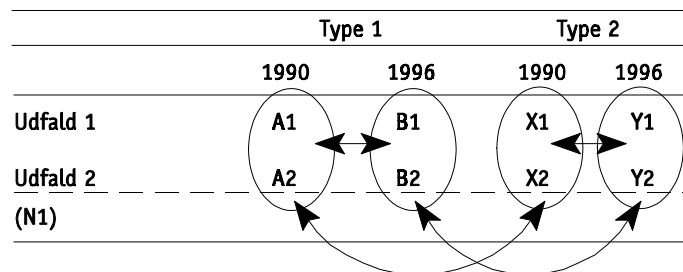
Om familierelationer

I tabel 4.7 findes først fordelinger i forhold til, om man er registreret som enlig eller par på henholdsvis krisecentre og institutioner for hjemløse. Derpå præsenterer vi fordelingerne i forhold til, om der er børn i husstanden eller ej, igen fordelt på de to typer institutioner.³⁴⁾

Både for personer, der har benyttet sig af krisecentre, og for personer, der har brugt institutioner for hjemløse, gælder, at andelen, der lever som enlig, falder mellem 1990 og 1996.³⁵⁾ Det kan ligeledes beregnes, at 1990-registreringerne for de to grupper er forskellige.³⁶⁾ Således er der i 1990 en større andel af brugerne af krisecentre, der lever i par, end det er tilfældet for personer, der benyttede sig af institutioner for hjemløse. Forskellen holder sig frem til 1996.³⁷⁾

I forhold til om der er børn til stede eller ej, er forskellen mellem registreringerne i 1990 væsentlig forskellig for de to grupper.³⁸⁾

34) For at lette forståelsen af de følgende tolkninger, illustrerer vi her de fire grupper informationer, som vi sammenligner:

Vi sammenligner således udviklingen inden for hver af de to typer institutioner (a med b $\wedge$ x med y), vi sammenligner 1990-registreringer (a med x) for de to typer institutioner, og vi sammenligner 1996-registreringer (b med y) for de to typer institutioner. Ved hver af de fire sammenligninger bruger vi χ^2 -test til at identificere signifikante forskelle.

35) En sammenligning af a med b og af x med y, jf. note 34.

36) En sammenligning af a med b, jf. note 34.

37) En sammenligning af b med y, jf. note 34.

38) En sammenligning af a med x, jf. note 34.

Tabel 4.7.

Undersøgelsens population fordelt på, om de er registreret som enlige eller par, og på, om der er børn eller ingen børn med familierelationer i husstanden for henholdsvis krisecentre og institutioner for hjemløse i 1990 og 1996. (Procent).

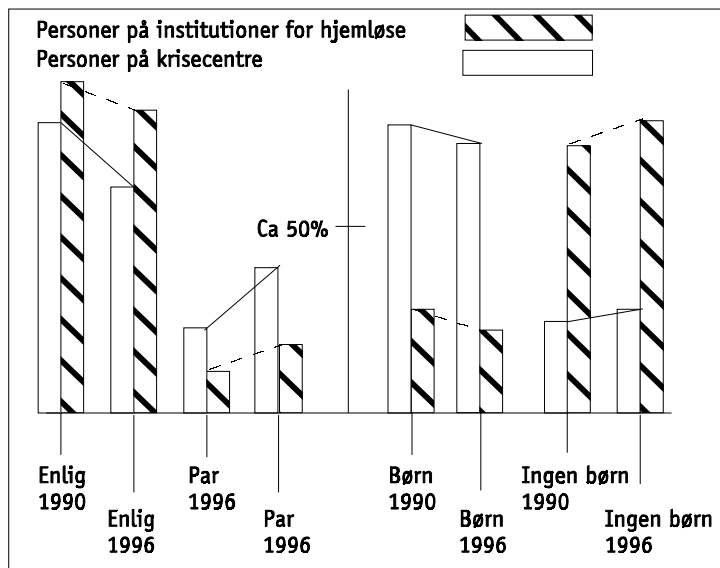
	Krisecentre		Inst. for hjemløse	
	1990	1996	1990	1996
Enlige	77	61	88	82
Par	23	39	12	18
I alt (N) ^{a)}	221	216	739	622
Ingen børn	23	27	72	78
Børn	77	73	28	22
I alt (N) ^{a)}	221	216	739	622

a) At antallet af mennesker med en registrering i henholdsvis 1990 og 1996 ikke summer til henholdsvis 963 og 840 (som det ellers er tilfældet i tabel 4.3) skyldes, at der er tre mennesker, om hvem vi ikke ved, hvilken institution de benyttede tilbage i 1988-89. I 1990 er alle disse tre mennesker i live, i 1996 er den ene af de tre afdød ved døden.

Her har tre ud af fire, blandt de personer, der benyttede sig af krisecentre, børn i den husstand, hvor de er registreret, mens det, for de personer der brugte institutioner for hjemløse, er en ud af fire. Mht. udviklingen fra 1990 til 1996 er der ikke nogen signifikant udvikling for de mennesker, der brugte krisecentre. Derimod er der en signifikant udvikling for de personer, der boede på institutioner for hjemløse. For begge grupper går udviklingen dog i retning af relativt færre mennesker med børn i husstanden. I figur 4.11 har vi illustreret udviklingen i forhold til samlivsstatus og tilstedeværelse af børn over perioden fra 1990 til 1996 for de to typer institutioner.

Det mest interessante er for os at se, at tendenserne illustreret i figur 4.11 går i samme retning for begge typer institutioner. Der, hvor der er visuelle forskelle, er i størrelserne af bevægelserne i forhold til civilstand, hvor personer på krisecentre oplever en stærkere udvikling fra enlige til par.

Figur 4.11.
Brugere af krisecentre og institutioner for hjemløse fordelt på familierelationer i 1990 og i 1996. (Procent).

Vi har forsøgt os med de samme analyser som tidligere i dette kapitel – for hver af de to typer institutioner. Men i de fleste tilfælde er datamaterialet blevet for småt.

Om indtægtskilder

I tabel 4.8 præsenterer vi oplysninger, der svarer til dem præsenteret i tabel 4.4. Her er det blot registreringer i forhold til indtægtskilde, der er det afgørende.

For 1990-registreringerne er der relativt flere af de personer, der har benyttet krisecentre, der har modtaget arbejdsløshedsdagpenge, end tilfældet er for dem, der har benyttet institutioner for hjemløse. Seks år senere finder vi en lignende situation. Ser vi på udviklingerne i dagpengemodtagere for hver af de to grupper, er der ikke blandt dem, der benyttede sig af krisecentre, nogen statistisk signifikant udvikling fra 1990 til 1996. Blandt dem der benyttede sig af institutioner for hjemløse, er der derimod en signifikant tendens til, at flere bliver modtagere af arbejdsløshedsdagpenge.

Tabel 4.8.

Undersøgelsens population fordelt på indtægtsgrundlag for henholdsvis krisecentre og institutioner for hjemløse i 1990 og 1996. (Procent).

	Krisecentre		Inst. for hjemløse	
	1990	1996	1990	1996
Registreret som modtager af midlertidige ydelser og kun midlertidige ydelser	98	88	72	51
Registreret som modtager af varige ydelser eller af varige ydelser og midlertidige ydelser	2	12	28	49
I alt %	100	100	100	100
N ^{a)}	200	196	697	575
Andel af N registreret som modtager af arbejdsløshedsdagpenge	23	25	7	10
Andel af N registreret som modtager af kontanthjælp ^{b)}	79	48	71	40
Andel af N registreret som modtager af sygedagpenge	15	24	9	6

a) At antallet af mennesker med en registrering i henholdsvis 1990 og 1996 ikke summer til henholdsvis 900 og 773 (som det ellers er tilfældet i tabel 4.4) skyldes, at der er tre mennesker, om hvem vi ikke ved, hvilken institution de benyttede tilbage i 1988-89. I 1990 er alle disse tre mennesker i live, i 1996 er den ene af de tre afdøet ved døden.

b) Eksklusive personer der kun har modtaget supplerende kontanthjælp.

For kontanthjælpen kan det beregnes, at der er en signifikant forskel i udviklingen fra 1990 til 1996 for både de mennesker, der har benyttet sig af institutioner for hjemløse og for dem, der har benyttet sig af krisecentre. Også i forhold til registreringerne for 1990 kan der findes en meget stor forskel imellem de to gruppers andele af modtagere, henholdsvis ikke modtagere, af kontanthjælp. En lignende forskel findes, hvis man sammenligner fordelingerne af kontanthjælpsmodtagere versus ikke kontanthjælpsmodtagere for 1996, men her er forskellen mindre signifikant.

I forhold til andelen på varig overførselsindkomst – eller personer der modtager førtidspensioner – finder vi en væsentlig forskel i 1990-registreringerne for de to grupper: 2 procent af dem, der benyttede sig af krisecentre, modtager førtidspension, mens den tilsvarende andel blandt dem, der benyttede sig af institutioner for hjemløse, var 29 procent. Begge grupper oplever stigninger i an-

delene, der modtager førtidspension. For personer, der benyttede sig af krisecentre, er der tale om en stigning fra 2 procent til 12 procent, mens der blandt beboere på institutioner for hjemløse er tale om en udvikling fra 29 til 49 procent.

Endelig er der opgørelser over registrerede modtagere af sygedagpenge. Også her er der en forskel i 1990-registreringerne for de to grupper. Der er en signifikant større andel af de mennesker, der har benyttet sig af krisecentre, der modtog sygedagpenge, end det er tilfældet for brugerne af institutioner for hjemløse. Frem til 1996 finder vi en vækst i andelen af personer, der modtog sygedagpenge, og som benyttede krisecentre, mens vi finder et fald i den tilsvarende andel af brugere af institutioner for hjemløse.³⁹⁾

I figurerne 4.12 og 4.13 har vi illustreret udviklingerne for de to grupper. Vi medtager dog ikke informationer om sygedagpenge, da vi ikke umiddelbart kan placere denne type indtægt på vores kontinuum mellem ideen om det normale og ideen om det afvigende.⁴⁰⁾

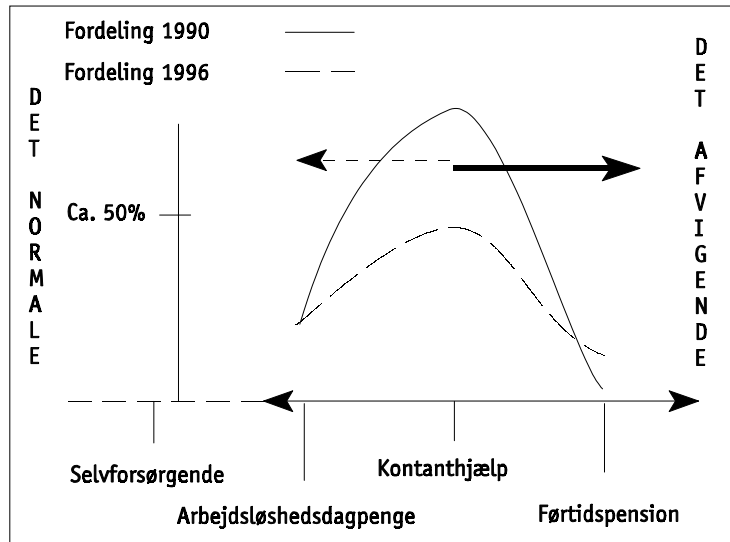
Sammenholder vi figurerne kan vi se, at begge grupper synes at opleve en udvikling, der tyder på en polarisering i forhold til vores konstruerede kontinuum mellem det normale og det afvigende, konstrueret over indtægtskilder. Men vi kan også se, at udviklingerne ikke er af samme størrelse for begge grupper. Specielt er tilgangen af førtidspensionister væsentlig større blandt de personer, der benyttede sig af institutioner for hjemløse. For begge grupper er der kun en relativt lille vækst i andelen af modtagere af arbejdsløshedsdagpenge. Og som det er skrevet ovenfor, er denne tilgang ikke af en størrelsesorden, der gør den signifikant. Det er derfor ikke entydigt, at der er tale om en polarisering. Måske er der snarere tale om en udvikling i retning af det afvigende – eller i retning af den tilstand, der opfattes som uønskværdig, både for de personer, der benyttede sig af institutioner for hjemløse, og (i mindre grad) for de personer, der benyttede sig af krisecentre.

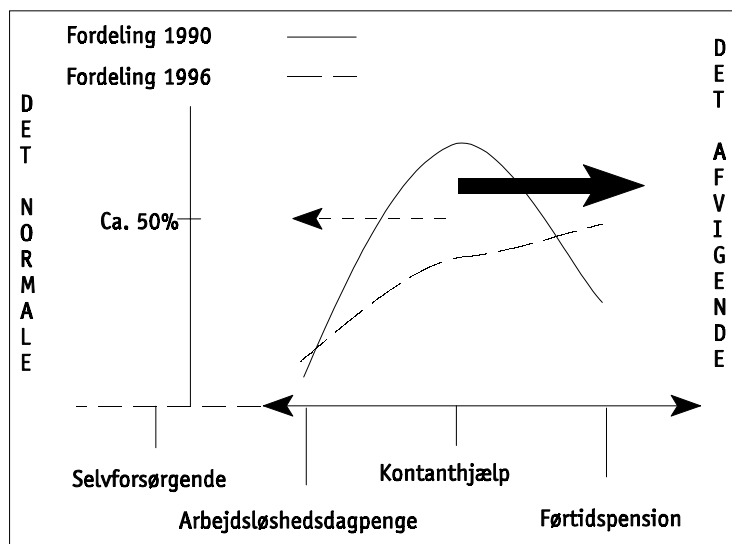
39) Her er forskellen mellem 1990 og 1996 dog ikke statistisk signifikant.

40) Da en person kan have modtaget flere ydelser i løbet af et givet år, aderes de tre andele i procent ikke til 100.

Figur 4.12.
 Forsørgelsesgrundlag for personer der benyttede krisecentre i 1990 og i 1996. (Andel der modtog ydelsen i procent af alle for hvert af de to år).

Figur 4.13.
 Forsørgelsesgrundlag for personer der benyttede institutioner for hjemløse i 1990 og i 1996. (Andel der modtog ydelsen i procent af alle for hvert af de to år).

Om kontakten til arbejdsmarkedet

Ser vi til sidst på kontakten til arbejdsmarkedet, fordeler registreringerne sig som i tabel 4.9.

Tabel 4.9.

Undersøgelsens population fordelt på kontakt til arbejdsmarkedet for henholdsvis krisecentre og institutioner for hjemløse i 1990 og 1996. (Procent).

	Krisecentre		Inst. for hjemløse	
	1990	1996	1990	1996
Ledighedsgrad $\leq 0,100^a)$	15	15	11	10
$0,100 < \text{ledighedsgrad} \leq 0,500$	34	28	24	12
$0,500 < \text{ledighedsgrad} \leq 0,800$	13	7	10	7
$0,800 < \text{ledighedsgrad}$	11	10	6	9
Ledighedsgrad = 0000 $\wedge$ stilling i november				
≠ på arbejdsmarked	29	41	49	62
I alt	102	101	100	100
N ^{b)}	200	196	697	575
På arbejdsmarkedet i november	29	30	19	18
Arbejdsløs i november	24	25	21	17
Uden for arbejdsstyrke i november	47	45	60	66
I alt	100	100	100	101
N ^{c)}	214	210	730	616
Heltids-/deltidsforsikret	25	28	10	12
Ikke forsikret	38	22	36	19
Uoplyst / uden for forsikringssystemet	38	51	54	69
I alt	101	101	100	100
N ^{b)}	200	196	697	575

a) Som skrevet tidligere, er to forskellige grupper registreret med en ledighedsgrad på 0000. De to grupper er adskilt ved hjælp af variabelen over beskæftigelse i november.

b) At antal registreringer i 1990 og 1996 ikke summer til henholdsvis 900 og 773 (som i tabel 4.6) skyldes tre mennesker, om hvem vi ikke ved, hvilken institution de benyttede. I 1996 er den ene afdøet ved døden.

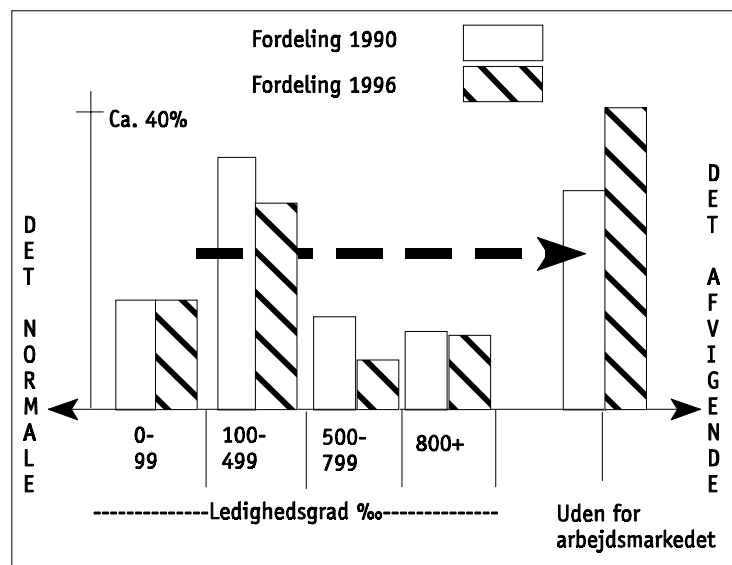
c) At antal registreringer i 1990 og 1996 ikke summer til henholdsvis 947 og 828 (som i tabel 4.6) skyldes tre mennesker, om hvem vi ikke ved, hvilken institution de benyttede. I 1996 er den ene afdøet ved døden.

Der er tale om en væsentlig forskel på registreringer af tilstande i 1990 for de to grupper. Der er, blandt de mennesker der opholdt

sig på institutioner for hjemløse, en væsentlig større andel, der ikke har en registreret kontakt til arbejdsmarkedet, end tilfældet var for de mennesker, der benyttede krisecentre, hvis vi benytter os af oplysningerne om ledighedsgrad som indikator. Således er andelen, der ikke er registreret med en sådan kontakt, 49 procent for dem, der brugte institutioner for hjemløse, mod 29 procent for krisecentre. Blandt brugerne af krisecentre er der først og fremmest relativt mange med en ledighedsgrad på mellem 0,1 og 0,5. Men andelen er højere end blandt brugerne af institutioner for hjemløse for alle kategorier, der tilkendegiver kontakt med arbejdsmarkedet.⁴¹⁾

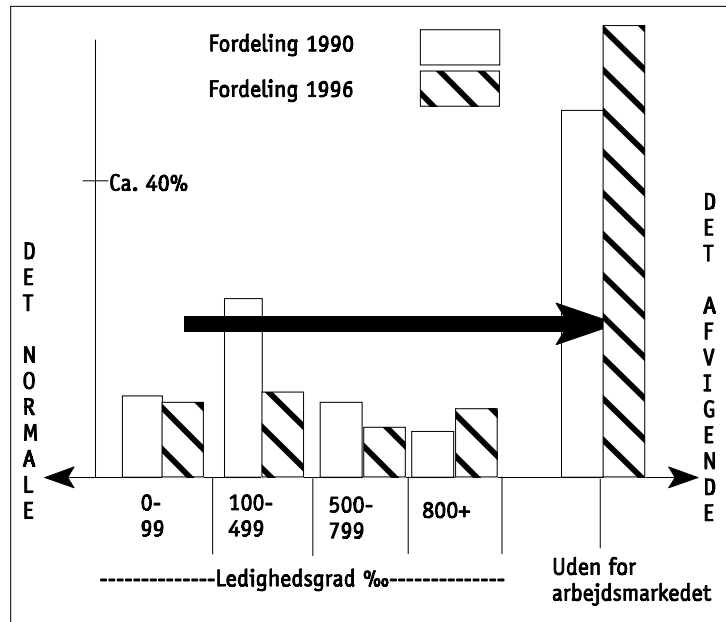
I to figurer (4.14 og 4.15) har vi illustreret udviklingen.

Figur 4.14.
Kontakt til arbejdsmarkedet vurderet ved ledighedsgrad over et år for personer der benyttede krisecentre i 1990 og i 1996.

41) Holder man gruppen, der ikke har nogen registreret tilknytning til arbejdsmarkedet, uden for en beregning af en χ^2 -test – og således kun ser på fordelingen af personer med en registreret tilknytning – finder man dog, at forskellen mellem de to grupper ikke er signifikant.

Figur 4.15.
Kontakt til arbejdsmarkedet vurderet ved ledighedsgrad over et år for personer der benyttede institutioner for hjemløse i 1990 og i 1996.

For begge grupper er der en udvikling mellem 1990 og 1996, der udtrykker en bevægelse ud af arbejdsmarkedet. Således stiger andelen af mennesker, der ikke havde nogen registreret kontakt til arbejdsmarkedet signifikant.⁴²⁾

Ser vi på de to øvrige variable, vi inddrager i tabel 4.9, kan vi konstatere, at der ikke i forhold til udviklinger over stilling i november mellem 1990 og 1996 fremkommer forskelle, der er statistisk signifikante. Derimod er der signifikante forskelle mellem de to grupper i henholdsvis 1990 og i 1996. Der er – som det var tilfældet ved en vurdering af tilknytning til arbejdsmarkedet ved hjælp af ledighedsgrad – en større andel, der ikke har en sådan kontakt blandt de mennesker, der benyttede institutioner for hjemløse, end tilfældet er blandt dem, der brugte krisecentre. Vi kan desuden se, at vurderingen af gruppen, der er uden for arbejdsmarkedet

42) Udviklingen på krisecentre er dog ikke signifikant, mens det er tilfældet blandt brugerne af institutioner for hjemløse.

det, bliver større, end det var tilfældet, da vi benyttede os af oplysninger, der var indhentet om ledighedsgraden – der jo også er registreringer over et år.

En vurdering af tilknytningen til arbejdsmarkedet på baggrund af registreringer af arbejdsmarkedsforsikringer giver derimod både signifikante udviklinger for hver af de to grupper og signifikante forskelle imellem registreringerne for 1990, henholdsvis 1996, når de to grupper sammenlignes. I registreringerne fra 1990 er der færre uden en sådan kontakt blandt brugere af krisecentre, end det er tilfældet blandt personer, der brugte institutioner for hjemløse. For førstnævnte gruppe er der tale om 38 procent uden en sådan arbejdsmarkedstilknytning, mens der for sidstnævnte er tale om 54 procent. Seks år efter er andelen steget en del i begge grupper. Men også andelen, der er forsikret, stiger fra 1990 til 1996. For begge grupper er der tale om en stigning på tre procentpoint (for personer på krisecentre fra 25 til 28, for personer der brugte institutioner for hjemløse fra 9 til 12). Således giver oplysningerne om tilknytning til arbejdsmarkedet, udtrykt ved arbejdsmarkedsforsikring, et billede af en polarisering for begge grupper gennem perioden 1990 til 1996.

Om kønsforskelle mellem brugerne af institutioner for hjemløse samt om deres forskelle og ligheder med kvinder på krisecentre

Det sidste emne, vi vil tage op i dette kapitel, forholder sig til forskelle og ligheder mellem mænd på institutioner for hjemløse, kvinder på institutioner for hjemløse samt kvinder på krisecentre. At vi ikke forholder os til mænd på krisecentre skyldes ikke, at vi *a priori* har vurderet dem som uinteressante, men at der er så få (15 personer jf. tabel 3.3), at det ikke giver mening at snakke om karakteristika for denne gruppe. Dertil kan føjes, at det ikke er lykkedes, at få en mand der brugte et krisecenter til at lade sig interviewe.

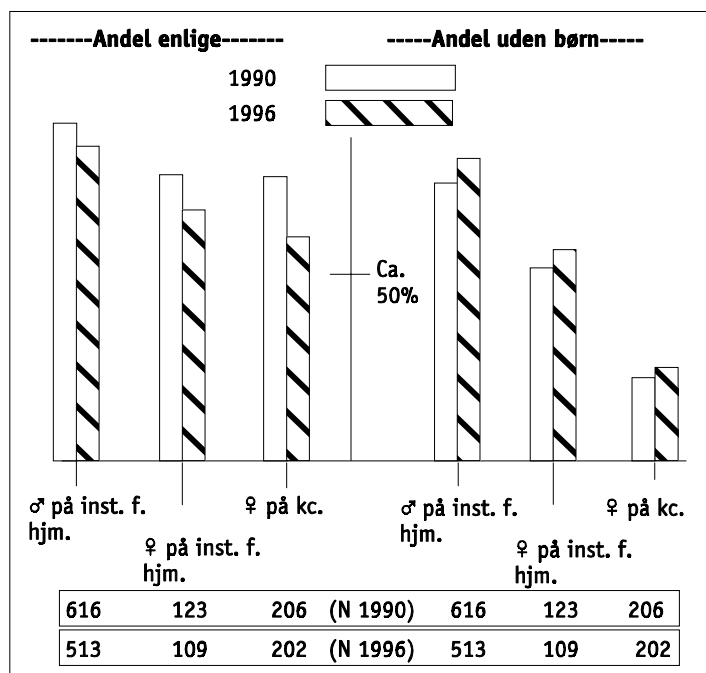
Vi arbejder således med tre grupper mennesker, hvor grupperne er konstrueret over to variable – institutionstype benyttet og køn – i dette afsnit.

Om familierelationer

Ser vi på fordelingerne på de variable, vi tidligere har benyttet som operationaliseringer af familierelationer, og på hvordan udviklingen har været for hver af de tre grupper mennesker, så viser det sig, at mænd på institutioner for hjemløse og kvinder på krisecentre begge har oplevet en signifikant udvikling i forhold til deres samlivsstatus fra 1990 til 1996: Begge grupper oplever, at andelen af enlige falder, og at andelen registeret i par stiger. For den sidste gruppe – kvinder der benyttede institutioner for hjemløse – er der derimod ikke tale om en udvikling, der er signifikant.

Hvis vi sammenholder henholdsvis registeroplysningerne for 1990 og registeroplysningerne for 1996 for de forskellige grupper, finder vi forskelle, der fremtræder signifikante, mellem mænd der benyttede institutioner for hjemløse på den ene side, og kvinder

Figur 4.16.
Andelen af enlige og andelen uden børn blandt undersøgelsens mænd og kvinder på institutioner for hjemløse og blandt kvinder på krisecentre i henholdsvis 1990 og i 1996.

der benyttede institutioner for hjemløse samt kvinder der benyttede krisecentre på den anden. Vi finder derimod ikke nogle signifikante forskelle mellem de to grupper af kvinder. Forskellen, der er identificeret, består i den større andel enlige blandt mændene på institutionerne for hjemløse.

Hverken for kvinder på institutioner for hjemløse eller for kvinder på krisecentre sker der signifikante ændringer i forekomsten af børn. Det er derimod tilfældet for mændene på institutioner for hjemløse, hvor relativt flere i 1990 er registreret i en husstand med børn, end det er tilfældet i 1996. Både i 1990 og 1996 er det kvinder på krisecentre, der har den laveste andel uden børn. Derpå følger kvinder på institutioner for hjemløse. Af de mænd der brugte institutioner for hjemløse tilbage i 1988-89, var henholdsvis 76 procent registreret uden børn i 1990 og 82 i 1996.

Oplysninger om de to variable er illustreret i figur 4.16.

Om indtægtskilder

I forhold til de tre variable vi inddrager, i vores vurdering af indtægtskilder, har vi gengivet registreringerne i figurerne 4.17 til 4.19.⁴³⁾

Der er en vis lighed mellem de tre grupper i forhold til registreringerne for 1990, idet der for alle tre er flest modtagere af kontanthjælp.⁴⁴⁾ Vi kan også se, at andelen heraf falder for alle tre grupper frem til 1996. Ser vi på de to yderpositioner – dagpenge og førtidspension – fremstår der derimod nogle forskelle mellem de tre grupper. Andelen, der modtager dagpenge, er betydelig

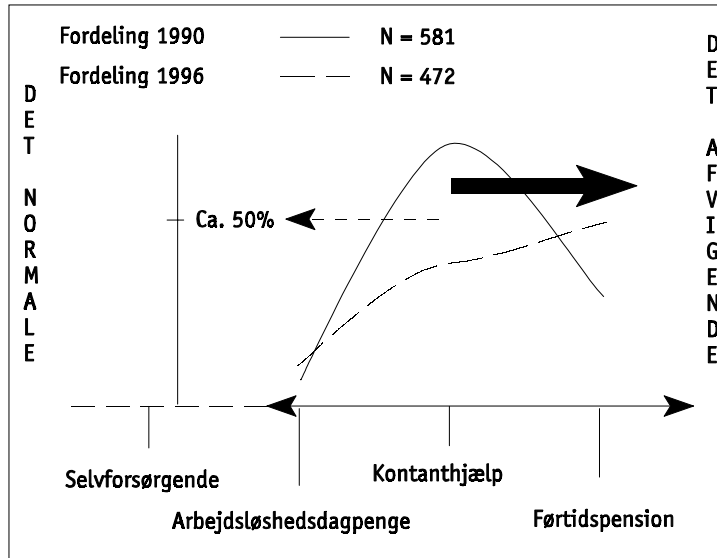
---

43) Da en person kan have modtaget flere ydelser i løbet af et givet år, adderes de tre andele i procent ikke til 100.

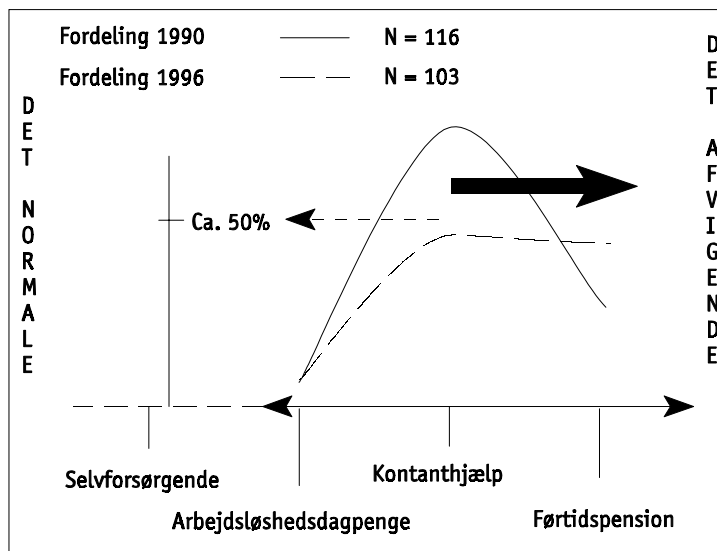
44) Sammenligner vi 1990-registreringerne for modtagere, henholdsvis ikke modtagere, af kontanthjælp for de tre grupper to og to, er der signifikant forskel mellem kvinder på krisecentre og mænd på institutioner for hjemløse. Der er derimod ikke signifikante forskelle mellem de to grupper af kvinder og heller ikke mellem henholdsvis mænd og kvinder på institutioner for hjemløse.

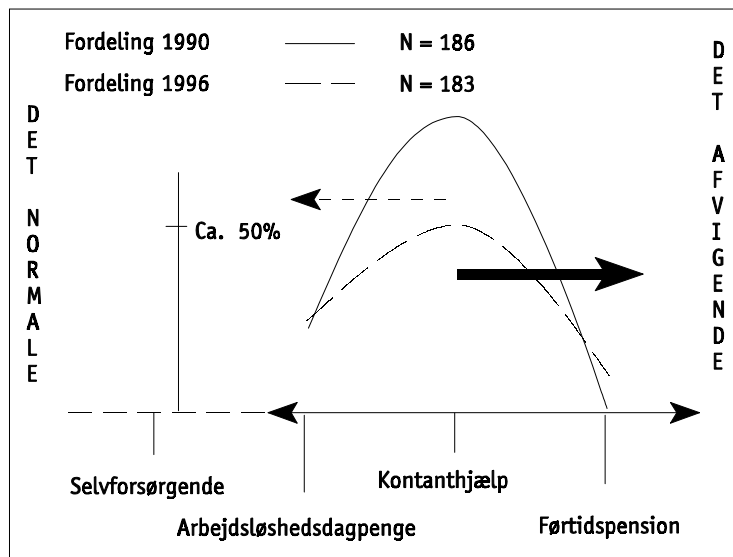
Figur 4.17.
 Forsørgelsesgrundlag for mænd på institutioner for hjemløse i 1990 og i 1996. (Andel der modtog ydelsen i procent af alle for hvert af de to år).

Figur 4.18.
 Forsørgelsesgrundlag for kvinder på institutioner for hjemløse i 1990 og i 1996. (Andel der modtog ydelsen i procent af alle for hvert af de to år).

Figur 4.19.
Forsørgelsesgrundlag for kvinder på krisecentre i 1990 og i 1996.
(Andel der modtog ydelsen i procent af alle for hvert af de to år).

større blandt kvinder på krisecentre end blandt de øvrige to grupper,⁴⁵⁾ imens billedet er det modsatte for modtagere af førtidspension. Her er det mænd og kvinder på institutioner for hjemløse, der har en større andel, og kvinder på krisecentre der har en mindre andel.⁴⁶⁾

Således ligner gruppen af mænd og kvinder, der benyttede institutioner for hjemløse, hinanden så meget, at der ikke er nogen signifikante forskelle på indtægtsgrundlaget, hverken i 1990 eller i forhold til registreringerne i 1996. Derimod er både mandlige og kvindelige brugere af institutioner for hjemløse signifikant forskellige fra kvinder på krisecentre, i forhold til andelen der modtager dag-

45) Forskellen er signifikant for 1990-registreringerne ved sammenligning af de to grupper af kvinder, samt ved sammenligning af kvinder på krisecentre og mænd på institutioner for hjemløse. Derimod er der ikke nogen signifikant forskel mellem kvinder og mænd på institutioner for hjemløse. Vi finder de samme forskelle for registreringerne i 1996.

46) Man finder de samme signifikante forskelle i forhold til førtidspension, som tilfældet var med dagpenge-registreringerne, både hvad angår 1990 og 1996.

penge, og andelen der modtager førtidspension – både når det drejer sig om registreringer i 1990 og registreringer i 1996.

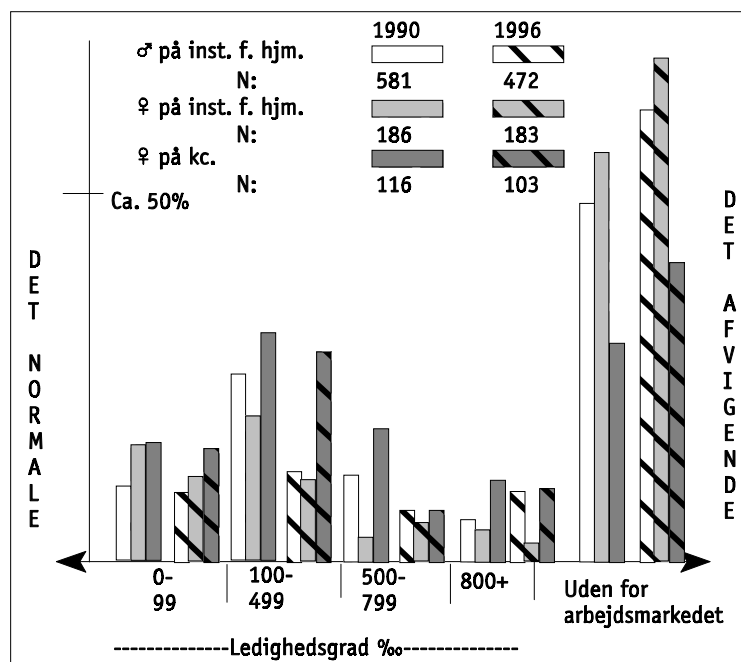
Det er kun blandt mænd på institutioner for hjemløse, at der sker en signifikant forandring i andelen, der modtager dagpenge. I forhold til andelen, der modtager kontanthjælp, er denne – som nævnt ovenfor – faldende. Og hvad angår andelen, der modtager førtidspension, er denne stigende for alle tre grupper fra 1990 til 1996.

Om kontakten til arbejdsmarkedet

Det sidste emne vi forholder os til, er kontakten til arbejdsmarkedet – stadig operationaliseret ved de tre variabler vi tidligere har præsenteret.

Igen lægger vi ud med at anvende de grafiske egenskaber ved pc-en og illustrerer ledighedsgraden for hver af de tre grupper i figur 4.20.

Figur 4.20.
Ledighedsgrad blandt kvinder og mænd på institutioner for hjemløse og blandt kvinder på krisecentre i 1990 og i 1996.

Hvis vi først forholder os til udviklingen fra 1990 til 1996 for de tre grupper hver for sig, synes det umiddelbart, som om der er bevægelse ud af arbejdsmarkedet. Det er de sidste søjler, der vokser (mest). Det viser sig dog, at bevægelserne for de enkelte grupper kun er signifikante for mænd, der boede på institutioner for hjemløse i 1988-89. For de to andre grupper er bevægelserne ikke af en størrelsesorden, der fremstår som signifikant. Vi kan forsøge at spore bevægelsen ved at inddrage de to øvrige operationaliseringer af kontakten til arbejdsmarkedet, som vi tidligere har trukket ind i analysen. Den ene af de to – stilling i november – leder heller ikke til identificering af nogle signifikante udviklinger i perioden fra 1990 til 1996 – heller ikke for gruppen af mænd der benyttede sig af institutioner for hjemløse tilbage i 1988-89. Derimod vil en operationalisering af kontakten til arbejdsmarkedet gennem arbejdsmarkedsforsikringer lede til, at vi identificerer en bevægelse ud af arbejdsmarkedet. Men der er altså for de tre variabler under et ikke en entydig bevægelse.

At udgangspunktet – eller registreringen i 1990 – for de tre grupper er forskelligt, er derimod mere klart, i hvert fald mellem kvinder på krisecentre og de øvrige to grupper. Således finder vi en signifikant forskel både mellem kvinder og mænd på institutioner for hjemløse på den ene side, og kvinder på krisecentre på den anden på alle de tre variable, vi inddrager. Og forskellene findes både for registreringer af tilstande i 1990 og af tilstande i 1996. De to grupper, der benyttede sig af institutioner for hjemløse, er ikke så forskellige, at det slår igennem på alle variablerne. Således er forskellen mellem de to ikke signifikant i forhold til 1990 og 1996-registreringer af stilling i november, ej heller i forhold til ledighedsgraden i 1996. I forhold til de øvrige registreringer af, hvad vi har operationaliseret som kontakten til arbejdsmarkedet, er der signifikant forskel.

Opsummering

Vi har analyseret den socio-økonomiske udvikling på tre områder, for gruppen af mennesker der indgår i vores undersøgelse. Vi har set på udviklingen af familierelationer, vi har set på udviklingen i forhold til indtægter, og vi har set på kontakter til arbejdsmarke-

det. Vi har sammenlignet tilstanden for gruppen i 1990 – det var umiddelbart efter, at de blev registreret på 105-institutioner – med tilstanden i 1996. Hvis der er en sammenhæng mellem registreringer, og det registreringer tænkes at afspejle, håber vi således at have fået et indblik i, hvorledes livet har udviklet sig for de mennesker, der indgår i undersøgelsen. Vi har set på denne udvikling for hele populationen under et, og vi har set på denne udvikling for forskellige undergrupper, der kan findes blandt de mennesker, der indgår i undersøgelsen.

Analyserne har indiceret, at hele gruppen under et – i værste fald – har oplevet en yderligere marginalisering gennem de seks år, og – i bedste fald – har oplevet en polarisering.

Når det drejer sig om indtægtskilder, er udviklingen primært gået fra kontanthjælp til førtidspension. Og når det drejer sig om kontakten til arbejdsmarkedet, har færre og færre haft en sådan kontakt, mens flere og flere er blevet registreret som værende uden for arbejdsmarkedet. Hvis vi således holder fast i den idé, der har præget de senere års arbejdsmarkeds- og socialpolitik – om at det gælder om at fastholde og integrere selv de svageste – så må vi vurdere, at politikkerne har slået fejl. Vi finder indikationer på den modsatte bevægelse, og må se i øjnene, at en del mennesker er blevet yderligere marginaliseret.

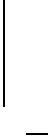
Vi har desuden set, at bevægelsen findes på begge de institutionstyper, vi forholder os til – henholdsvis krisecentre og institutioner for hjemløse. Men vi har også påpeget, at bevægelsen er tydeligst blandt de mennesker, der befandt sig på institutioner for hjemløse – og her findes tendensen både for mænd og kvinder. I det hele taget tyder vores analyser på, at der er forskel på de kvinder, der bruger institutioner for hjemløse, og de kvinder der bruger krisecentre. Der er umiddelbart i forhold til arbejdsmarkedet og indtægtsgrundlaget flere ligheder mellem kvinder og mænd på institutioner for hjemløse end mellem kvinder på de to typer institutioner. Det har da også i vores modelleringer vist sig, at det er institutionstype benyttet frem for køn, der vurderes som betydende.

I disse modelleringer viser det sig desuden, at antallet af indskrivninger er betydende, således at man med flere indskrivninger i højere grad oplever marginaliseringen – operationaliseret via arbejdsmarked og indtægtskilde. Ligesom det viser sig, at sandsynligheden for at have kontakt til arbejdsmarkedet og for ikke at være førtidspensionist er størst for de mennesker, vi kalder de fremmede.⁴⁷⁾

For så vidt angår familierelationer finder vi en forskel mellem mænd og kvinder. Vi har vist, at kvinderne i mindre grad er registreret som enlige, og i mindre grad lever i husstande uden børn. Vi har ligeledes vist, at det samme gælder for de fremmede. Hvis vi således har en idé om, at et liv i et parforhold med børn omkring sig, er udtryk for en mere integreret og normal tilværelse, end et liv som enlig uden børn, så er det kvinderne der står i den mest integrerede position, både i forhold til 1990 og 1996. Alle grupper vi har set på oplever – vurderet ved samlivsstatus – en udvikling i retning af øget integration, hvis vi holder fast i den just nævnte operationalisering. Derimod er udviklingen omvendt i forhold til, om der er børn i husstanden eller ej. Her sker der et fald for alle de grupper vi har analyseret.

---

47) Endnu en gang vil vi henlede opmærksomheden på de lave, og meget forskellige, værdier, vi finder for McFaddens pseudo r^2 for de forskellige modelleringer. Forklaringsgraden i modelleringerne er således ikke overvældende høj.

Om opholdssteder blandt de tidligere brugere af institutioner under § 105

Om vurderinger af opholdssted

I vores vurdering af, hvor de personer, der indgår i undersøgelsen, har boet og bor, har vi benyttet os af forskellige informationskilder:

- Vi har samlet indikationer fra forskellige registre om husstande, hvor en person formelt skulle bo. Disse oplysninger er primært hentet fra Danmarks Statistik.
- Vi har fået oplysninger fra folkeregisteret om formelt opholdssted på et givet tidspunkt – tidspunktet er ultimo oktober 1996.
- Vi har set efter beboerne på de adresser, vi har fået oplyst fra folkeregisteret, og som lå i København eller Frederiksberg Kommune.
- Vi har interviewet nogle af de ca. 1.000 mennesker, der indgår i undersøgelsen, om deres bolighistorie.

Om de ca. 1.000 menneskers formelle opholdssted

Iblandt de oplysninger vi har fra Danmarks Statistik, er informationer om tre forhold, vi vurderer, kan bruges til at konstruere indikationer på formelt opholdssted. De tre variabler er:

- Husstandssammensætning, der er en vurdering af, hvilke personer med hvilke familiære relationer der bor i en husstand. Her er der klassificeringer i forhold til, om der er personer med eller uden børn. Der er vurderinger af, om det er enlige eller samlevende, der bor i husstanden. Og der er vurderinger af antallet af enlige og par i husstanden. Vi har kategoriseret denne variabel i fire grupper: Personer der er registreret som

netop en enlig i husstanden, personer der er registreret som netop et par i en husstand, personer der er registreret som flere enlige i husstanden, og personer registreret i en husstand med flere par, eller med et par og en eller flere enlige.

- Bygge- og boligregistrering der indeholder oplysninger om bopæls registrerede funktion. Her er det blandt andet vurderet, om den enkelte bopæl er en egentlig beboelsesejendom, om der er tale om en døgninstitution, om der er tale om et enkeltværelse, mv. I forhold til vores arbejde med disse informationer har vi skabt tre kategorier: Vi har grupperet dem, der var registreret på en døgninstitution under et, vi har grupperet personer registreret i en egentlig beboelsesejendom under et, og så har vi klassificeret resten af de mulige registreringer under et.
- Antal registrerede voksne i husstanden. Her har vi ikke nogen egentlig registrering af antallet, men vi har en oplysning om antallet af børn i en given husstand, og vi har en registrering af antallet af personer i en given husstand. Ved at trække antallet af børn fra antallet af personer har vi fået et overslag over antallet af voksne i den enkelte husstand. I vores brug af oplysningerne arbejder vi her med en inddeling i fem kategorier: Vi har konstrueret en kategori, der indeholder, hvad vi vurderer er fejl. Her har vi registreringer, hvor antallet af personer fratrukket antallet af børn er negativt eller lig nul. Vi har husstande, hvor antallet af personer fratrukket antallet af børn er lig med en. Vi har en kategori bestående af dem, der synes at være to voksne i en husstand. Vi har en kategori, som består af personer, der bor i en husstand bestående af tre til otte voksne, og vi har en kategori for dem, der synes at bo i husstande med ni eller flere voksne.

En vurdering af opholdssted med afsæt i husstandens formelle sammensætning

I tabel 5.1 har vi gengivet fordelingerne for den første af de tre variable for alle og for mænd og kvinder. Vi har gengivet fordelingen for det første år, om hvilket vi har registreringer samt for det sidste år (henholdsvis 1990 og 1996).

Tabel 5.1.**Undersøgelsens population fordelt på køn og på husstandssammensætning i 1990 og 1996. (Procent)^{a)}.**

	Alle		Kvinder		Mænd	
	1990	1996	1990	1996	1990	1996
Netop en enlig	33	46	47	49	27	44
Netop et par	15	22	22	35	11	15
Flere enlige	32	20	18	10	39	26
Flere par eller et par og mindst en enlig	20	12	13	6	23	15
I alt	100	100	100	100	100	100
N	963	840	329	311	634	529

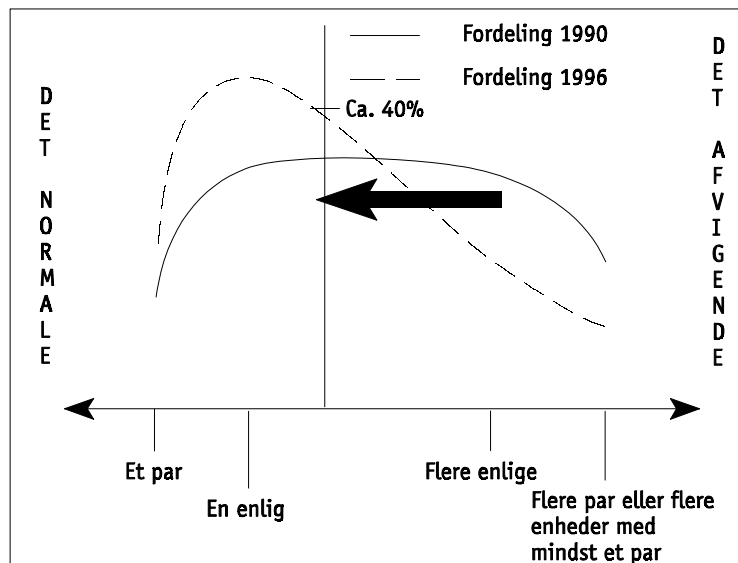
a) Oplysningerne er hentet i Socialforskningsregisterets befolkningsdel (se note 6 kapitel 4).

Over de syv år, hvorom vi har indhentet oplysninger om husstandssammensætningen, har der været både et relativt og et absolut fald i antallet af personer, der er blevet registreret i en husstand, der var sammensat af flere end en enhed – hvis vi forstår en enhed som enten en enlig eller et par. Således er der et fald i antallet af personer registreret i husstande bestående af flere enlige på ca. 40 procent point (fra 32 til 20 procent) mellem 1990 og 1996. Der er et fald af samme størrelsesorden for personer registreret i husstande bestående af flere enheder med mindst et par (fra 20 til 12 procent). Omvendt er der en stigning i antallet af personer, der er blevet registreret i husstande med netop en enlig eller netop et par. Den relative stigning er her størst for personer registreret i husstande med par.

Hvis vi konstruerer en vurdering af normalitet over variabelen husstandssammensætning, og hvis vi mener, at livet i en husstand bestående af et par er udtryk for det normale liv, kan vi se, at gruppen, vi undersøger under et, har gennemlevet en normalisering i forhold til opholdssted vurderet ved husstandstype.

Vi har illustreret registreringerne for 1990 og 1996 i figur 5.1.

Figur 5.1.
Husstandssammensætningen i 1990 og i 1996. (Procent) .

Bevægelserne gør sig gældende for både mænd og kvinder. Således oplever begge køn et fald i den relative andel, der bor i husstande bestående af flere enheder og en stigning i andelen af beboere i husstande med en enhed. Men der er forskel på bevægelsernes størrelser. Mens kvinderne har halveret den relative andel registreret i husstande med flere enheder, har mændenes tilsvarende fald været på omkring 1/3. Og forskellene mellem mænd og kvinder bliver større, hvis vi ser på bevægelserne over i husstande bestående af en enlig, henholdsvis et par. For mænd er andelen af enlige steget fra at udgøre 27 procent til at udgøre 44 procent. For kvinder udgøres den tilsvarende stigning af en udvikling fra 47 til 49 procent. I forhold til andelen af husstande der udgøres af par, er udviklingen derimod størst for kvinder. Her har kvinderne oplevet en stigning på omkring 60 procentpoint (fra 22 til 35 procent) mens mændenes stigning er på ca. 35 procentpoint.

Men allerede i udgangspunktet er der forskel på mænd og kvinders fordeling. Således er kvinderne i mindre omfang registreret i husstande med flere enheder, end det er tilfældet for mænd (ca.

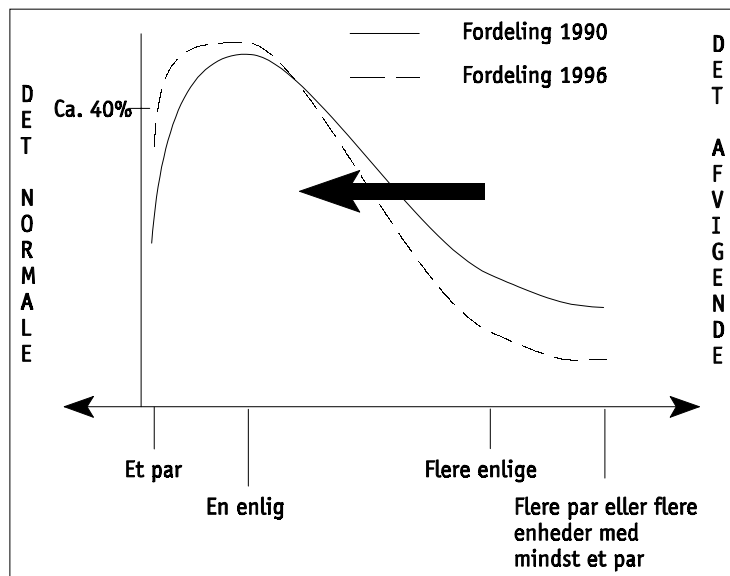
halvt så meget). Mens kvinderne i cirka dobbelt så høj grad er registreret i husstande bestående af en enhed.

Holder vi fast i forståelsen af normalitet tilkendegivet ovenfor, er kvindernes 1990-registreringer således tættere på, hvad vi kan betragte som det normale. Og i forhold til andelen der lever i en husstand bestående af netop et par i 1996, er forskellen mellem mænd og kvinder blevet relativt større. Derimod er forskellen i andelen af henholdsvis mænd og kvinder, der lever i husstande bestående af netop en enlig, blevet næsten væk – forskellen er skrumpet fra 20 procentpoint til 5 procentpoint.

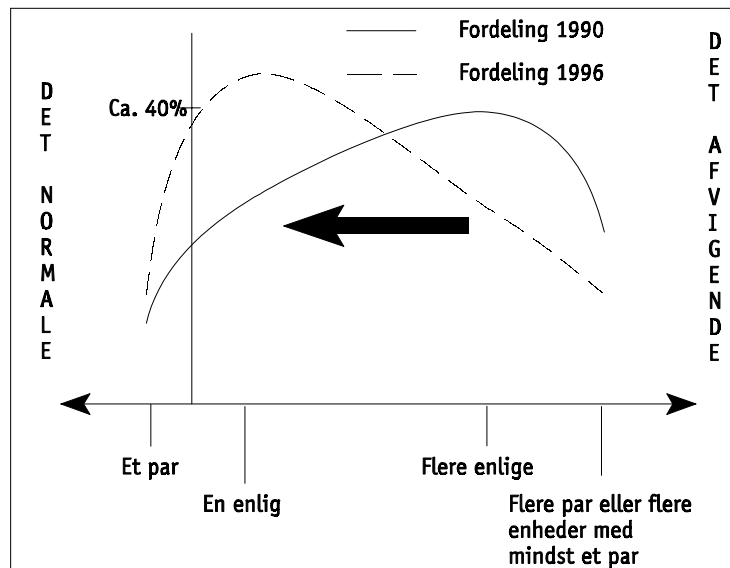
Vi har illustreret 1990 og 1996-registreringerne for mænd og kvinder i figurene 5.2 og 5.3.

I det forrige kapitel henlede vi opmærksomheden på, at dødeligheden, gennem perioden vi undersøger, kan have en effekt på udviklingen. I næste kapitel om dødeligheden finder vi, at de mennesker, der ikke overlever frem til 1996, ikke oplever en glidning hen imod det, vi har vurderet som det normale. At disse

Figur 5.3.
Husstandssammensætningen i 1990 og i 1996 for kvinder. (Procent).

Figur 5.2.
Husstandssammensætningen i 1990 og i 1996 for mænd. (Procent).

mennesker falder bort, er således i sig selv med til at ændre den relative fordeling i retning af vores normale pol. Det betyder, at den udvikling, der er identificerbar i alle de tre forrige figurer, skal tages med endnu et forbehold. Og dette yderligere forbehold skal erindres i de efterfølgende vurderinger af opholdssteder.

En vurdering af opholdssted med afsæt i boligens registrerede formål

Vi har forsøgt at inddrage andre variable, der kan bruges som operationaliseringer af opholdssted. Således har vi benyttet os af en boligs registrerede formål. I tabel 5.2 har vi gengivet disse oplysninger.

I forhold til befolkningsregisteret er der 11 mennesker, om hvem vi ikke har nogen oplysninger i 1990, og 75 mennesker, om hvem vi ikke har oplysninger fra 1996 i BBR. Blandt de 11, hvorom vi ikke har oplysninger fra 1990, er udelukkende personer, der tilbage i 1988-89 benyttede sig af institutioner for hjemløse. Ligeledes er de alle 11 mænd. De fleste (otte) har kun haft en ind-

Tabel 5.2.

Undersøgelsens population fordelt på køn og på Bygnings- og boligregistrets registrerede formål med opholdssted i 1990 og 1996. (Procent).^{a)}

	Alle		Kvinder		Mænd	
	1990	1996	1990	1996	1990	1996
Registreret på institution	16	6	6	2	22	9
Registreret i egentlig beboelsejendom	64	82	81	93	55	74
Andre registreringer	20	12	13	4	24	17
I alt	100	100	100	99	101	100
N	952	765	329	297	623	468

a) Oplysningerne er hentet fra BBR (Bygnings- og boligregistret). Herom skriver Danmarks Statistik:

“Formålet - er at fremstille statistik, der belyser befolkningens boligforhold ... Efter oprettelsen af Bygnings- og boligregisteret i 1977 har Danmarks Statistik siden 1981 foretaget en årlig boligtælling pr. 1. januar ved hjælp af oplysninger fra administrative registre ...

Der findes ikke nogen undersøgelse, der viser BBR's samlede pålidelighed, men graden af uoplysthed for de enkelte variable er meget lille.

Offentlige myndigheder samt ejere af registrerede enheder skal efter regler, der fastsættes af boligministeren, meddele oplysninger til brug for registrets oprettelse og drift. Det betyder, at ejeren har en pligt til at sikre et faktisk, tidstro indhold.

Herudover sikrer en udstrakt kommunal administrativ anvendelse af oplysningerne i BBR generelt en høj kvalitet.”¹⁾

skrivning, mens tre har haft to. Fem brugte institutionen i mellem en og tre måneder, mens fire brugte institutionen i mellem fem dage og en måned. Der er syv, der falder inden for kategorien os, mens fire er kategoriseret som de fremmede. I forhold til alder er der to, der var mellem 18 og 23 år, fire der var mellem 24 og 29 år, og fem der var over 30.

I 1996 er der så stor en gruppe, der ikke er registreringer af, at det bliver muligt at benytte χ^2 -test for at se, på hvilke områder der er forskelle. Også her er der en overvægt af mænd og af personer, der benyttede institutioner for hjemløse.

I forhold til de øvrige emner vi behandler ved hjælp af oplysninger fra Danmarks Statistik, skiller de 11 mennesker, om hvem vi ikke har 1990-registreringer, sig tydeligst ud derved, at de alle er

1) www.dst.dk, Varedeklaration for Boligtællingen pr. 1. januar 1998.01.

enlige, at ingen af dem har registrerede børn i husstanden. Dertil kan føjes, at de fleste har modtaget kontanthjælp i løbet af 1990, men kun en enkelt har modtaget førtidspension. I forhold til arbejdsmarkedet kan vi se, at fem var registreret som arbejdsløse, mens fem var registreret som uden for arbejdsmarkedet i november. Ser vi endelig på, hvorledes de 11 fordeler sig på de øvrige variable, vi benytter til at vurdere opholdssteder, viser det sig, at otte af de elleve er registreret i boliger med ni eller flere voksne (to er registreret i husstande med en voksen, og en er registreret i en husstand med to voksne).

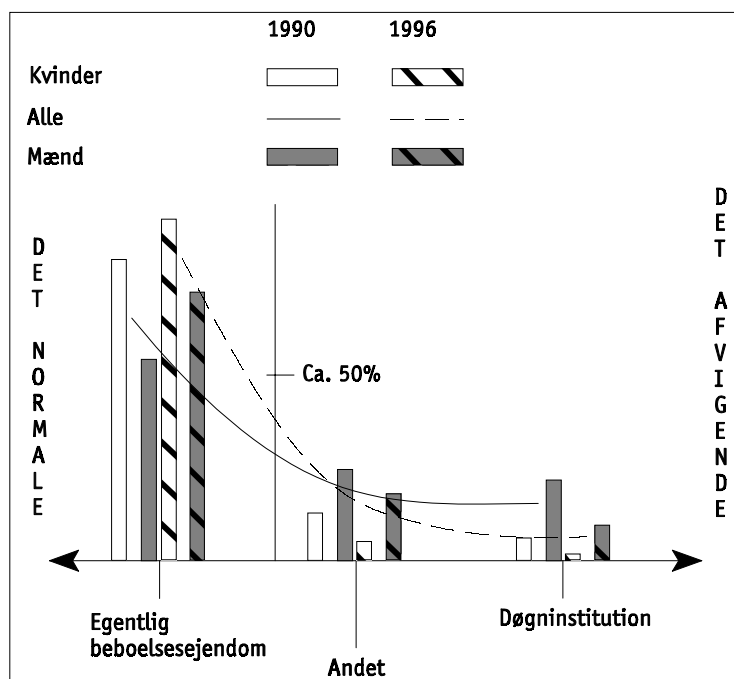
Forholder vi os til de 75 mennesker, om hvem vi ikke har informationer i BBR for 1996, kommer vi frem til, at de adskiller sig fra hele populationen i forhold til familierelationer, hvor der er relativt flere enlige og flere uden børn blandt dem, vi ikke har informationer om. I forhold til indtægtsgrundlag og i forhold til arbejdsmarkedet er der ikke forskelle mellem de mennesker, om hvem vi ikke har informationer og hele populationen under et. Ser vi på, om der er skævheder i forhold til opholdssteder vurderet ved de to øvrige variable, vi benytter, finder vi, at der er en overvægt af personer, der bor i husstande bestående af netop en enlig, blandt dem vi ikke har informationer om i BBR. I forhold til oplysningerne om antal voksne i husstanden finder vi den mest afvigende information: For hele populationen under et er der 75 mennesker, der falder ind i vores kategori 'Fejl'. Af de 75 mennesker er de 71 en del af den gruppe, vi ikke har informationer om i BBR. Vi kan ikke forklare hvorfor, men blot konstatere, at her er en væsentlig skævhed i materialet.

Antager vi, at der er en øget sandsynlighed for, at en husstand er en institution, såfremt antallet af familieenheder i husstanden er større end en, så er der en overensstemmelse mellem registreringerne af husstandstype og BBR-registreringerne af boligens formål.

I tabel 5.2 ser vi således, at andelen af personer, der er registreret med en bopæl kategoriseret som døgninstitution, falder fra at udgøre 16 procent i 1990 til at udgøre 6 procent i 1996, mens udviklingen i andelen, der lever i en bopæl registreret som egentlig

beboelsesejendom, forløber omvendt. Her stiger den relative andel fra at udgøre 64 procent i 1990 til at udgøre 82 procent i 1996. Andelen af beboere i andre registrerede boformer end de to falder, men falder ikke så kraftigt, som det er tilfældet med andelen registreret med bopæl på institution.

Figur 5.4.
Undersøgelsens population fordelt på registreret formål med opholdssted i 1990 og i 1996. (Procent).

Opdeler vi populationen på køn, findes de samme tendenser som ved registrering af husstandssammensætning:²⁾ Færre kvinder er i 1990 registreret på en døgninstitution (6%), end tilfældet er for mænd (22%). Begge grupper oplever et fald gennem den periode, vi har informationer om – fra henholdsvis 6 til 2 procent og fra 22 til 9 procent. Ligeledes har begge grupper oplevet en vækst i den relative andel, der var registreret med bopæl i en egentlig be-

2) Igen under antagelsen om, at der er en korrelation mellem personer i husstande bestående af flere enheder og personer, der bor på institution.

boelsejendom. Her har mændenes stigning været på omkring 35 procentpoint, mens kvinderne oplevede en stigning på cirka 15 ditto. Kvindernes andel af personer registreret i egentlige beboelsejendomme var dog ved første registrering i 1990 betydelig højere end mændenes (henholdsvis 81 procent versus 55 procent). Udviklingen for de tre grupper er registreret i figur 5.4.

En vurdering af opholdssted med afsæt i antallet af voksne i husstanden

Hvis vi endelig ser på den sidste af de tre variable, vi benytter til at indfange det formelle opholdssted, er informationerne gengivet i tabel 5.3.

Tabel 5.3.
Undersøgelsens population fordelt på køn og på antal voksne i husstanden i 1990 og i 1996. (Procent).^{a)}

	Alle		Kvinder		Mænd	
	1990	1996	1990	1996	1990	1996
Fejl ^{b)}	0	9	0	4	0	12
En voksen	31	38	46	45	24	35
To voksne	23	27	27	38	21	21
Tre til otte voksne	18	12	16	7	19	14
Ni eller flere voksne	28	14	12	6	37	19
I alt	100	100	101	100	101	101
N	963	840	329	311	634	529

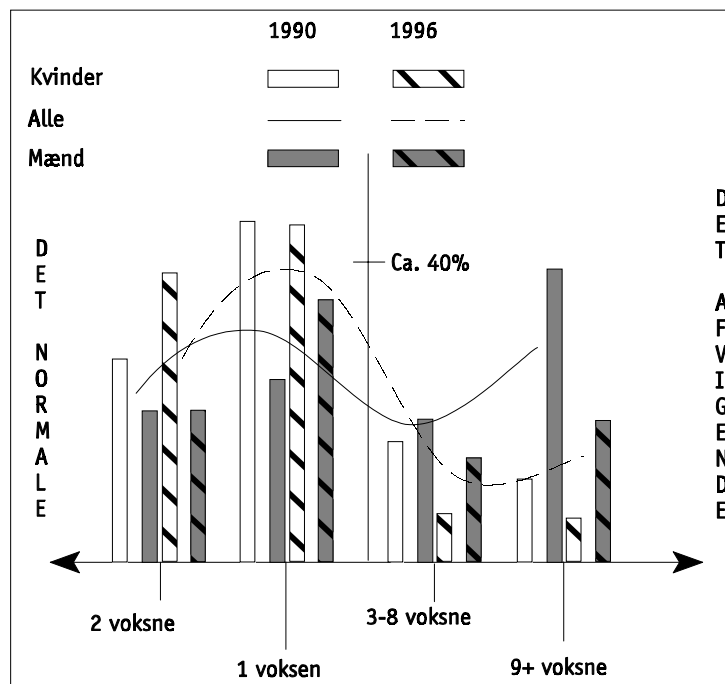
a) Oplysningerne er en del af SFR's befolkningsdel (se note 6 kapitel 4) og BBR (se note a) tabel 5.2.).

b) For en diskussion af kategorien fejl se kapitel 2.

Igen – under antagelsen af, at der er korrelationer mellem antallet af enheder registreret i en husstand, antallet af voksne registreret i en husstand og det at være på institution, hvor korrelationen er, at jo flere enheder, jo flere voksne, jo mere institution – er det muligt at identificere tilstande og udviklinger i tabel 5.3, der afspejler, hvad vi har fundet i tabel 5.1 og 5.2. Der er for hele populationen under et en vækst i antallet af husstande med en eller to voksne, mens der er et fald i antallet af husstande med tre eller flere voksne. Stigningen er størst i husstande med en voksen.

Det største fald findes blandt personer registreret i husstande med ni eller flere voksne. Deler vi op på kvinder og mænd, er der dog et par udviklinger, der springer i øjnene: For det første er der næsten ingen ændringer i andelen af kvinder, der er registreret i husstande med en voksen, mens der for mænd er tale om en betydelig stigning (på 46 procent). I forhold til udviklingen i antallet af personer registreret i husstande med to voksne, ser vi derimod næsten det modsatte. Her er det kvinderne, der har oplevet væksten (fra 27 til 38 procent i henholdsvis 1990 og 1996), mens registreringerne af mændene ikke har forandret sig. Vi har illustreret udviklingen i figur 5.5.

Figur 5.5.
Undersøgelsens population fordelt på køn og på antal voksne i husstanden i 1990 og i 1996. (Procent).

Under antagelse af;

- at registreringerne fra Danmarks Statistik er andet end et simulacrum;

- at de tre variabler, vi har inddraget i dette afsnit, kan operationaliseres som indikatorer på opholdssted, og at det er en sådan operationalisering, vi har gennemført;
- at vores antagelser om korrelationer mellem antallet af voksne, antallet af familieenheder og vurderinger af institutionsagtighed holder stik

kan vi gennem de oplysninger, vi har hentet fra Danmarks Statistik få et indblik i, hvor en del af de cirka 1.000 mennesker, der indgår i undersøgelsen, har haft deres registrerede opholdssted i henholdsvis 1990 og i 1996. For alle tre variable får vi indikatorer på, at omkring 50-60 procent af populationen, havde formelt ophold i en husstand, der ligner, hvad vi i Danmark bor mest i – enfamilies husstande, hvor vi enten bor alene eller i par – i 1990. De øvrige 40-50 procent var registreret i forskellige andre

typer husstande, heraf 16 procent på en døgninstitution. Seks år senere er en del af de overlevende – der nu er skrumpet ind til at udgøre omkring 850 i forhold til oplysningerne fra Danmarks Statistik – blevet normaliseret i den forstand, at de nu i højere grad er registreret, som vi er flest. Det er værd at bemærke, at kvinderne allerede i 1990 er tættere på, hvad vi konstruerer som den normale position. Således er andelen af kvinder registrerede i, hvad der måske er en almindelig bolig, på omkring 70-80 procent i 1990, mens den tilsvarende procentsats for mænd er på 40-55 procent. I 1996 er der cirka 85-95 procent af kvinderne, der lever under forhold, der synes normale. Den tilsvarende andel af mænd er steget til omkring 55-75 procent. Den af de tre variable, der leder til den højeste vurdering af andele med et normalt registreret opholdssted, er BBR-registreringen af boligens formål. De to andre variable ligger omkring 10-20 procentpoint lavere. Hvilke registreringer der vægtes må afhænge af, hvilke spørgsmål der stilles. Således vil en registrering baseret på BBR formentlig kategorisere fx bofællesskaber som egentlige beboelser, mens samme type beboelse vil skille sig ud, hvis vi benytter antallet af voksne eller an-

tallet af enheder til at vurdere opholdsstedet, da et bofællesskab ofte består af mellem 3 og 8 beboere.³⁾

En modellering af sammenhænge mellem konstrueret udgangspunkt og opholdssted

Som vi har gjort det med oplysningerne i de tidligere kapitler, vil vi også i forhold til opholdssted forsøge at modellere os frem til nogle korrelationer mellem opholdssted og de seks variable, vi har inddraget i vores konstruktion af et udgangspunkt. I figurerne 5.6 til 5.8 illustrerer vi resultaterne for årene 1990 og 1996.

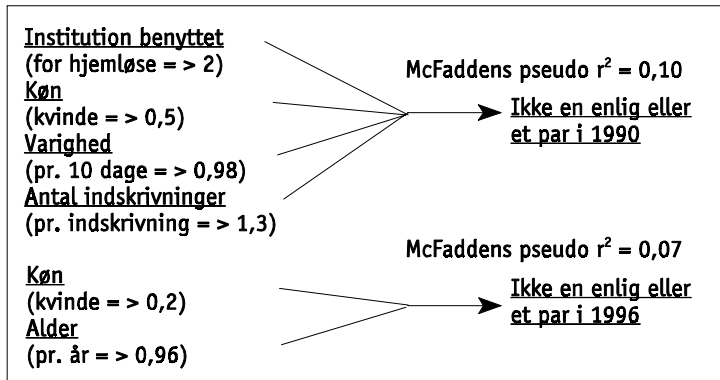
Vi har – som vi tidligere har været inde på i forbindelse med brugen af logistisk regression – været nødt til at kode oplysningerne på de tre variable, vi benytter, binært. Det betyder, at vi for modelleringen over husstandssammensætningen har kategoriseret personer, der er registreret i husstande som alene eller som netop et par i en gruppe, mens vi har placeret husstande med flere enlige eller flere par, eller flere enlige og flere par i en anden. Vi skelner mellem husstande med en eller to voksne versus husstande med flere end to voksne. I forhold til Bygge- og boligregistreringen skelner vi mellem dem, der er registreret på en døgninstitution versus resten.

Figur 5.6 og figur 5.7 ligner hinanden så meget, at man kunne forveksle dem. Vi ender op med de samme forklarende variable for både 1990 og 1996, når vi ønsker at forklare henholdsvis husstandssammensætningen og antallet af voksne i en given husstand.⁴⁾ I begge modelleringer er der synlig forskel på de faktorer, der estimeres til at påvirke sandsynligheden for husstandssammensætningen i henholdsvis 1990 og 1996. I 1990 er alle variable, der omhandler oplysninger om institutionsopholdet i 1988-89 med i modelleringen. I 1996 er det to af de tre baggrundsvariable, der modelleringen. I 1996 er det to af de tre baggrundsvariable, der

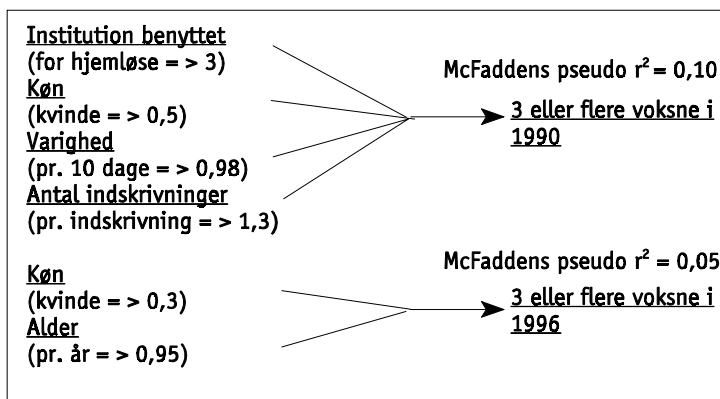
3) Se fx Jensen, 1995, eller Jensen, et al., 1997.

4) Der, hvor der kunne være opstået forskelle mellem de to variable, var i forhold til husstande med to mennesker af samme køn, der ikke var registreret som par. Men det tyder ikke på, at der er mange af dem, der indgår i vores undersøgelse, der er registreret i sådanne husstande.

Figur 5.6.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og husstandens sammensætning i 1990 og 1996.

Figur 5.7.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og antal voksne i 1990 og 1996.

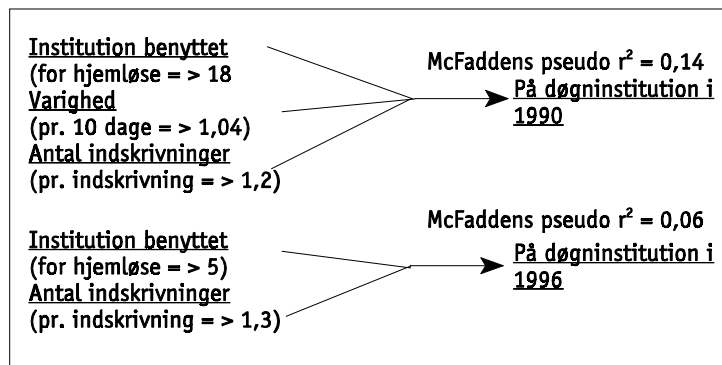
vurderes som betydelig. Måske er det en indikation på, at effekten af livsforløbet omkring den registrerede periode aftager over tid.

Ved registreringer fra 1990 estimeres, at mennesker, der benyttede institutioner for hjemløse, har to til tre gange så stor sandsynlighed for at bo i husstande, der ikke er som dem, vi ovenfor har skrevet, udtrykker det normale,⁵⁾ som tilfældet er, for de personer

5) Husstande bestående af en familieenhed.

der benyttede krisecentre. Det estimeres, at flere indskrivninger øger sandsynligheden for, at man bor i husstande med flere end to voksne, og det estimeres, at kvinder har omkring halvt så stor sandsynlighed for at bo i husstande med flere end en enhed. Endelig estimeres varighed til at være betydende. Her vurderes det, at jo længere tid man har opholdt sig på 105-institutioner imellem 88 og 89, jo større sandsynlighed har man for at være registreret i en husstand med netop en enhed.

Figur 5.8.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og ophold på døgninstitution i 1990 og 1996.

For 1996-registreringerne er det to variable, der vurderes som betydende. Det er henholdsvis køn og alder. De estimerede effekter af de to registreringer er, at man som kvinde har mellem 1/3 og 1/5 sandsynlighed for at være registreret i en husstand, der falder ind under det, vi ikke mener udtrykker det normale. Og at sandsynligheden for at være registreret i en husstand med flere end to voksne, eller med flere enheder (alt efter hvilken variabel vi benytter), er faldende jo ældre man var, da man blev registreret i 88-89.

Modelleringer af sandsynligheden for at være registreret i en bopæl, der i BBR er klassificeret som en døgninstitution (figur 5.8), er derimod forskellige fra de to øvrige modelleringer. (I hvert fald set i forhold til hvor meget de to ligner hinanden). Her ses det, at der ikke er nogen af de variable, vi har kaldt baggrundsvARIABLE,

der spiller ind. I 1990 er det alle tre registreringer om brugen af institutioner i 88-89, der vurderes som betydende. Personer, der har benyttet institutioner for hjemløse, har væsentlig større sandsynlighed for at være registreret på døgninstitution, end tilfældet er for personer, der har benyttet sig af krisecentre. Længere tids ophold mellem sommeren 88 og sommeren 89 øger sandsynligheden for, at man er registreret på døgninstitution. Flere indskrivninger øger ligeledes sandsynligheden.

I 1996-registreringerne estimeres varigheden ikke længere til at være betydende. For de to andre variable er billedet det samme – dog er forskellen på sandsynligheden for at være på døgninstitution for mennesker, der brugte henholdsvis institutioner for hjemløse og krisecentre, blevet en del mindre.

Det er vigtigt at henlede opmærksomheden på, at der med døgninstitution ikke kun tænkes på 105-institutioner, fx vil psykiatriske plejehjem også være inkluderet.

Om informationerne fra Det centrale Personregister

Før vi vender os mod vores vurderinger af reelt opholdssted, vil vi kort dvæle ved oplysningerne fra Det centrale Personregister, der ligeledes registrerer folks opholdssted. Ja, faktisk er det vel det, de fleste af os går rundt og mener, er deres hovedbeskæftigelse.

De informationer, vi har fået fra folkeregistret, forholder sig til tilstanden for de registrerede personer på et givet tidspunkt. Det er således ikke en udvikling, vi her beskæftiger os med. Tidspunktet for registreringen er ultimo oktober 1996.

Vi har fra folkeregistret fået oplyst, hvilken adresse de ca. 1.000 personer formelt skulle bo på til den givne dato. Hvor der ikke har været en formel adresse, har vi fået opgivet, hvor personen i så fald var, eller hvilken registreret grund der var til, at der ikke var en formel adresse. I tabel 5.4 har vi gengivet oplysningerne fra folkeregistret.

Hvis vi ser på, hvor stor en andel de, der er i live, udgør, og hvorom det ikke er registreret, at de er udrejst eller forsvundet, så ser vi, at 760 ud af 835 mennesker – svarende til 91% – er registreret med en adresse i folkeregisteret. For 52 af disse 760 personer, er den registrerede adresse den samme, som adressen på en 105-institution. For 64 menneskers vedkommende er der ikke tale om en registrering af en normal adresse. For 17 af disse 64 personer er der tale om registrering på en institution beregnet til længere tids ophold, mens der for 47 af de 64 er tale om, at der ikke findes en registrering, eller – som det gør sig gældende for en mindre del af de 47 – at de er registreret som værende uden permanent opholdssted. Af alle de 835 personer, hvorom det ikke er regi-

Tabel 5.4.

Folkeregisterets registreringer af opholdssted eller årsag til at sådan registrering ikke findes per oktober 1996.

	N	%	Heraf kvinder	%
Registreret adresse	760	75	294	88
Registreret adresse = institution under § 105	52		5	
Registreret i Grønlands folkeregister	11	1	--	
Særlig registrering	64	6	10	3
Fængsel, patient, eller anden døgninginstitution	17			
Ukendt adresse	47			
Forsvundet	7	1	--	
Emigreret	35	3	7	2
Døde ^{a)}	139	14	22	7
I alt	1.016	100	336 ^{b)}	33

a) Vi vil undlade at kommentere antallet af døde her, da det fokus for kapitel 6.

b) Vi har valgt ikke at offentliggøre kategoriseringer, der indfanger færre end fem personer. Antallet af kvinder kan derfor ikke adderes til 336.

streret, at deres adresse ikke skal kunne findes på grund af død, forsvinden eller emigration, er der således 116 – svarende til 14% – der enten ikke er registreret med en adresse, eller hvor den registrerede adresse er sammenfaldende med en 105-institutions adresse. Af disse 116 har 17 et registreret ophold på en institution

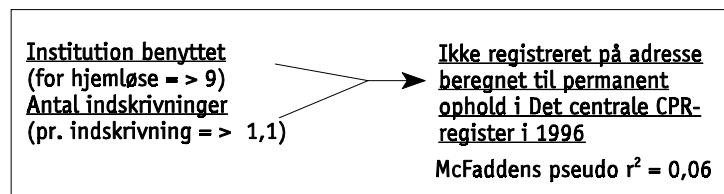
beregnet til ophold. Vi står dermed med 99 mennesker, der ifølge formelle registreringer ikke har en egentlig adresse. Det svarer til ca. en ud af ti i forhold til de ca. 1.000, der indgår i vores undersøgelse, og som blev registreret på en 105-institution i 88-89. Og det svarer til hver ottende-niende af de mennesker, der er i live og ikke væk i oktober 1996 – otte år efter at de brugte en 105-institution.

Også her er der en relativt mindre andel af kvinderne, der er registreret på institutioner eller med ukendt adresse, samt en mindre andel af kvinderne der har registreret en adresse, der er sammenfaldende med adressen på en 105-institution.

I figur 5.9 har vi præsenteret en modellering af korrelationerne mellem vores konstruerede udgangspunkt og det ikke at være registreret på en adresse for permanent ophold i Det centrale Personregister.

Der er to variable, der findes betydende, nemlig hvilken institution der blev brugt tilbage i 88-89, og hvor mange gange man benyttede en institution dengang. Således har brugerne af institutioner for hjemløse en markant øget sandsynlighed for at være blandt de næsten 100 mennesker, der otte år senere ikke har en adresse, der indicerer et permanent opholdssted.⁶⁾ Ligeledes tyder vores modellering på, at flere indskrivninger tilbage i 1988-89

Figur 5.9.
Korrelationer mellem konstrueret udgangspunkt og opholdssted i Det centrale Personregister per oktober 1996.

6) Igen erindrer vi om, at vi ved at benytte os af odds ratio til vurdering af oversandsynligheden overvurderer forskelle, når vi sammenligner meget forskellige sandsynligheder (jf. kapitel 2).

øger sandsynligheden for ikke at have en permanent adresse i 1996.

En vurdering af reelt opholdssted til en given tid

Foreløbig har vi kun forholdt os til opgørelser over formelle registreringer af opholdssted. Vi vil nu inddrage nogle af de vurderinger, vi har forsøgt at foretage af, om de forskellige mennesker nu også befinder sig på de opholdssteder, som vi har registreret dem på. Her vil vi inddrage nogle af de samtaler, vi har haft med personer, der indgår i undersøgelsen, om deres mobilitet og registreringsmuligheder af denne mobilitet.

Lad os starte med at slå fast – så det ikke går nogens næse forbi – at man ikke i perioden fra 1988 og frem til 1998, er blevet centralt registreret ved at bruge en institution under den tidligere bistandslovs paragraf 105.⁷⁾ Der udgår ikke nogle meldinger til fx Det centrale Personregister eller et socialcenter, når man indskriver sig på en 105-institution for at få et midlertidigt sted at være. Derfor har det været nødvendigt at vurdere, hvorvidt helt andre oplysninger har kunnet give et hint om eventuelle ophold på institutioner, for gruppen vi har undersøgt. Men det betyder også, at vi ikke kan være sikre på, hvad vi har indfanget om brugen af institutioner oprettet under § 105 i vores behandling af de formelle registreringer. Og – for denne problematik kan lige så godt vendes på hovedet – det betyder, at vi ikke kan vide, hvor mange af de personer, vi inddrager i analysen, der faktisk bor i boliger, der lever op til vores idealtypiske konstruktion af en normalitet: Den ene enhed på sin egen bopæl.

Fra Danmarks Statistik kan man få oplyst, at de oplysninger vi har trukket på ovenfor, er hentet fra Det centrale Personregister – altså et register vi ligeledes har trukket på. I Danmarks Statistiks vurdering af kvaliteten af oplysningerne står:

---

7) Det kan være – og det er tilfældet – at nogle af institutionerne selv har registreret deres brugere. Men der har ikke været nogen centrale indsamlinger af sådanne oplysninger.

“CPR er et administrativt register med meget udbredt anvendelse. Kvaliteten af oplysningerne er gennemgående meget høj...

Det er meget vigtigt for statistikkens grundlag, at adresserne er pålidelige. I det omfang befolkningen ikke er tilmeldt CPR på den virkelige adresse, påvirkes statistikken. *Der findes ingen skøn over omfanget af dette, og der er ikke mulighed for at korrigere for det.*

En anden usikkerhedskilde er personer uden fast bopæl. De er registreret under nogle særlige kommuneadresser, der har fiktiv karakter og administreres af de lokale folkeregistre. De er reserveret personer, der af en eller anden grund ikke kan registreres på en bopæl. De omfatter fx hjemløse, søfolk, udsendte diplomater og visse andre udsendte.

En tredje usikkerhedskilde er fælleshusstande (fx plejehjem), hvis beboere ofte registreres under individuelle adresser.”⁸⁾

Det fremgår, af de oplysninger Danmarks Statistik giver, at der ikke er lavet nogen vurderinger af usikkerheden for oplysningerne – men at de gennemgående er af meget høj kvalitet!

Vi har forsøgt at vurdere denne usikkerhed med andre metoder end ved triangulering af forskellige variable, hvilket er metoden, vi benytter ovenfor, og hvilket er en metode, der er selv-refererende i den forstand, at oplysningerne vil lede tilbage til et andet register – fx CPR eller BBR – hvor usikkerheden ikke kendes eller ikke kan vurderes. For at vurdere forskellen mellem reelt og formelt opholdssted har vi været ude at se på de bopæle, vi gennem Det centrale Personregister har fået oplyst, skulle udgøre reelle opholdssteder, og hvor adressen ikke var sammenfaldende med adressen på en institution. Vi har således forsøgt at falsificere de oplysninger, vi har indhentet fra folkeregisteret.

Dette rejser en del spørgsmål, bl.a. nogle om selve processen – hvad har vi observeret, og til hvad kan de observationer bruges? Vi har som sagt bevæget os rundt for at se på de adresser, vi fra

---

8) www.dst.dk; Varedeklaration for husstands- og familiestatistik.

folkeregisteret har fået oplyst, skulle indeholde en tidligere hjemløs – såfremt disse adresser var placeret i København eller Frederiksberg Kommune. Vi har ved hver enkelt adresse ledt efter navneskilte. Vi har ledt efter navneskilt på tre forskellige niveauer: På døren, i opgangen og på dørtelefon – alt efter hvilke af de tre steder der fandtes i ejendommen, og hvilke steder vi kunne se. For hvert af de tre steder har vi 1) set efter om personens navn var til stede, 2) om der kun var andre navne, eller 3) om der ikke var nogen navne, eller om der ikke var nogen steder, navnet kunne være. Derefter har vi så talt:

- Hvor mange af de adresser vi har set på, hvor den enkelte persons navn var til stede på alle de niveauer – dør, opgang, dørtelefon – hvor vi fandt navne. Dette vurderede vi, som den mest sikre indikation for tilstedeværelse.
- Hvor mange steder personens navn kunne findes på nogle niveauer, men hvor der kun var andre navne på andre niveauer. Dette vurderer vi som en indikation af, at en person havde eller havde haft en kontakt til adressen.
- Hvor mange steder vi kun kunne finde andre personers navne.
- Hvor mange steder vi ikke kunne finde nogen navne.

Resultaterne er gengivet i tabel 5.5.

Tabel 5.5.
Vurdering af relation mellem formel adresse og reel tilstedeværelse for personer i København og Frederiksberg Kommune.

	N	(%)
Navn på alle niveauer hvor vi har fundet navne	328	(77%)
Navn på nogle niveauer hvor vi har fundet navne	12	(3%)
Kun andre navne	63	(15%)
Ingen navne	21	(5%)
I alt	424	(100%)

Vi er ikke helt sikre på, hvad vi skal mene er mest overraskende i tabellen: Er det, at vi har kunnet finde indikationer, der er faldet

ind i den kategori, vi har konstrueret som den mest sikre, for hele 77% af de mennesker, vi har ledt efter? Eller er det, at hele 20% af adresserne ikke har nogen tilkendegivelser af, at personen opholder sig på stedet? Det skal erindres, at de adresser vi har set på, kun er de adresser, der ikke er sammenfaldende med adresser på institutioner.

Det skal ydermere påpeges, at der er en del forskellige informationer gemt i den sidste kategori, ligesom der er stor variation i forhold til den første kategori. Men først omkring den sidste: Kategorien 'ingen navne' dækker over mange forskellige situationer: På vores rundfart fandt vi naturligvis boliger, hvor der ikke var noget navn på dørtelefonen, og hvor vi ikke kunne komme til andre niveauer. Men vi fandt også tilfælde, hvor der ikke var nogen dørtelefon til den registrerede bolig, vi fandt tilfælde, hvor der ikke var dør i den givne lejlighed, ja vi fandt sågar et tilfælde, hvor der ikke var noget hus, men blot et stykke græsmark. I det hele taget fandt vi tilfælde, der stiller væsentlige spørgsmål ved en tro på, at vi har styr på, hvor formelt ophold kan finde sted.

Om den første kategori er det blandt andet værd at bemærke, at vi ikke skelner mellem de personer, hvis navn vi har fundet på en dørtelefon, og hvor vi ikke har set andre niveauer, og de personer, hvor vi har fundet navnet på dørtelefon, i opgang og på døren.

En sammenligning af mennesker der brugte krisecentre versus institutioner for hjemløse

Vi vil også her sammenligne registreringerne om opholdssted for brugerne af institutioner for hjemløse og krisecentre.⁹⁾

I tabel 5.6 gengiver vi oplysninger om husstandssammensætning, om antal voksne i husstande og om BBR-registreringer af boligens formål fordelt på de to typer institutioner.

---

9) For en hjælp, til hvilke sammenligninger vi foretager i dette afsnit, henvises til note 35 kapitel 4.

På begge de variable der drejer sig om husstandssammensætningen – registreringer om antal enheder og registreringer om antal voksne – er der bevægelser fra flere til færre enheder/voksne – både for dem der blev registreret som brugere af krisecentre, og for dem der blev registreret som mennesker, der benyttede sig af institutioner for hjemløse.

Men der er forskelle: For de mennesker der benyttede institutioner for hjemløse, er der relativt flere, der i 1990 var registreret i husstande med flere end to voksne, eller i husstande som bestod af mere end en enhed, end tilfældet var for dem, der havde benyttet sig af krisecentre tilbage i 88-89. I forhold til bevægelserne mellem 1990 og 1996 har de fleste mennesker, der benyttede sig af institutioner for hjemløse, bevæget sig over i husstande, hvor de er registreret som enlige. Der har også været en tilvækst i andelen, der er flyttet i husstande bestående af par, men denne andel er ikke steget med samme hast. For de mennesker der benyttede sig af krisecentre, finder vi en anden udvikling. Her er der en markant vækst i andelen, der er registreret i en husstand som et par – eller i husstande med to voksne.

Ser vi på registreringerne baseret på BBR, finder vi ligeledes en forskel mellem de to grupper i forhold til 1990-registreringerne. Her er der i 1990 markant flere af brugerne af institutioner for hjemløse, der er registreret på døgninstitutioner, end det er tilfældet for de mennesker, der benyttede sig af krisecentre. Det samme gør sig gældende i forhold til andelen registreret i det, vi har kaldt 'andre registreringer'. Disse dækker fx over personer, der er registreret med bopæl i et værelse, eller i fritidshuse.

I forhold til 1996-registreringerne er der blot tale om 3 procent af de mennesker, der brugte krisecentre, der ikke har en registrering i en egentlig beboelsesejendom. For dem, der i 88-89 var på institutioner for hjemløse, er det ca. 25 procent, der ikke er registreret i en sådan i 1996.

Tabel 5.6.

Undersøgelsens population fordelt på krisecentre og institutioner for hjemløse og fordelt på forskellige vurderinger af opholdssted i 1990 og i 1996. (Procent).

	Krisecentre		Inst. for hjemløse	
	1990	1996	1990	1996
Netop en enlig	55	48	27	45
Netop et par	21	37	13	17
Flere enlige	12	9	38	24
Flere par eller et par og mindst en enlig	12	6	22	14
I alt (N) ^{a)}	221	216	739	622
Registreret på institution	1	1	21	8
Registreret i egentlig beboelsesejendom	88	97	56	76
Andre registreringer	11	2	23	16
I alt (N) ^{b)}	221	207	728	556
Fejl ^{c)}	0	4	0	11
En voksen	55	44	25	36
To voksne	26	39	22	23
Tre til otte voksne	13	10	19	12
Ni eller flere voksne	6	3	35	18
I alt (N) ^{a)}	221	216	739	622

a) At antallet af mennesker med en registrering i henholdsvis 1990 og 1996 ikke summer til henholdsvis 963 og 840 (som det ellers er tilfældet i tabel 5.1 og tabel 5.3) skyldes, at der er tre mennesker, om hvem vi ikke ved, hvilken institution de benyttede tilbage i 1988-89. I 1990 er alle disse tre mennesker i live, i 1996 er den ene af de tre afdøet ved døden.

b) At antallet af mennesker med en registrering i henholdsvis 1990 og 1996 ikke summer til henholdsvis 952 og 765 (som det ellers er tilfældet i tabel 5.2) skyldes, at der er tre mennesker, om hvem vi ikke ved, hvilken institution de benyttede tilbage i 1988-89. I 1990 er alle disse tre mennesker i live, i 1996 er den ene af de tre afdøet ved døden.

c) For en diskussion af kategorien fejl se kapitel 2.

For alle tre variable finder vi således indikationer på, at de mennesker, der benyttede krisecentre, ikke har været så afvigende, som tilfældet er for de mennesker, der benyttede institutioner for hjemløse, hverken i forhold til registreringer umiddelbart efter opholdet på 105-institutioner i 88-89 eller et stykke tid efter i 1996.

Om kønsforskelle på institutioner for hjemløse

Vi har endelig valgt at se på forskelle mellem mænd og kvinder på institutioner for hjemløse og så sammenligne disse grupper med brugerne af krisecentre. Oplysningerne er gengivet i tabel 5.7.

Vi kan se, at alle bevægelserne, med en enkelt undtagelse mellem 1990 og 1996, går den samme vej for kvinder og mænd på institutionerne for hjemløse.

Hvor kvinder oplever et fald, oplever mænd et fald, og hvor mænd oplever en stigning, sker det samme for kvinderne – lige bortset fra andelen registreret i en husstand med to voksne. Her oplever kvinderne en stigning, mens der ikke er nogen ændring for mændene.

Tabel 5.7.

Undersøgelsens population fordelt på køn og fordelt på forskellige vurderinger af opholdssted i 1990 og i 1996. (Procent).

	Kvinder		Mænd	
	1990	1996	1990	1996
Netop en enlig	29	49	27	44
Netop et par	24	29	10	15
Flere enlige	29	13	40	26
Flere par eller et par og mindst en enlig	18	10	23	15
I alt (N)	113	101	614	511
Registreret på institution	15	5	22	9
Registreret i egentlig beboelsesejendom	66	86	54	74
Andre registreringer	19	8	24	17
I alt (N)	113	96	603	450
Fejl	0	5	0	12
En voksen	27	43	24	35
To voksne	29	36	20	20
Tre til otte voksne	21	6	19	13
Ni eller flere voksne	22	11	37	19
I alt (N)	113	101	614	511

Der hvor vi finder nogle forskelle er blandt andet i forhold til 1990 registreringerne for de to grupper. Ser vi på husstandens sammensætning, er der flere kvinder registreret i en husstand med en enhed, end det er tilfældet for mænd. Sammenligner vi kvinderne, der brugte institutioner for hjemløse, med brugerne af krisecentre,¹⁰⁾ finder vi ligeledes en forskel. Her ligner kvinde således ikke kvinde, og brugere af institution for hjemløse ligner ikke brugere af institution for hjemløse. Det viser sig, ved at sammenligne de tre grupper, at brugerne af krisecentre er tættest på det, vi har konstrueret som normalen på boligmarkedet. Kvinder på institutioner for hjemløse er mere afvigende. Men mest afvigende er de mænd, der bruger institutioner for hjemløse. For sidstnævnte er 63 procent i 1990 registreret i en husstand bestående af flere enheder. For kvinder på institutioner for hjemløse er det tilsvarende tal 47 procent. Og for brugerne af krisecentre drejer det sig om 24 procent.

I 1996 er forskellen mellem kvinder, der brugte institutioner for hjemløse og brugerne af krisecentre, blevet så lille, at den er ophørt med at være signifikant. Forskellen mellem kvinder og mænd på institutioner for hjemløse synes derimod at være blevet større. Denne udvikling stemmer overens med modelleringen fra figur 5.6.

På variablen over antal voksne i husstanden ser vi den samme udvikling: I 1990-registreringerne er der betydende forskelle mellem mænd og kvinder på institutioner for hjemløse, og det samme er tilfældet for kvinder på institutioner for hjemløse sammenlignet med brugere af krisecentre. I 1996 er forskellen mellem kvinderne på institutioner for hjemløse og brugerne af krisecentre ikke længere signifikant. Og forskellen mellem mænd og kvinder på institutioner for hjemløse er blevet mere markant.

Endelig er der registeroplysninger baseret på BBR. Her er udviklingen ikke helt den samme. I forhold til 1990-registreringerne finder vi et billede, der ligner de to øvrige: Der er betydende for-

---

10) Der for den største dels vedkommende er kvinder, jf. kapitel 3.

skel både mellem mænd og kvinder på institutioner for hjemløse, og der er betydende forskel mellem kvinder på institutioner for hjemløse og menneskerne, der benyttede krisecentre. Men her bliver forskellen mellem registreringerne mindre mellem alle grupperne frem til 1996 – uden dog at blive statistisk insignifikant vurderet ved en χ^2 -test.

Om en vurdering af mobilitet og af mobilitetens kontekst

Efter at have redegjort for nogle af de forskelle vi har kunnet knytte til de to typer af institutioner i forhold til opholdssted, vil vi ved at inddrage de beretninger, vi har fået gennem vores samtaler med nogle af de ca. 1.000 mennesker, forsøge at præsentere et indblik i forskellige grader af mobilitet for gruppen.

Blandt brugere af krisecentre, finder vi en mængde forskellige årsager til, at de har været der, og en sammenhæng mellem disse årsager og opholdssituationen før og efter opholdet eller opholdene: Vi finder blandt andet en kvinde, der sammen med sin mand, er blevet låst ude af deres lejede lejlighed. De to har rettens ord for, at de har kontraktlig ret til det lejede og får tilbud om en låsesmed, som kan åbne døren. De mener dog, det er ganske utrygt at bo i kælderen hos den samme mand, der har vist sig så uimødelkommende, at han – sammen med andre – har truet dem fysisk, og skiftet låsen, mens de var væk. Den hjælp de to får tilbudt af kommunen er låsesmeden. De to har et sted at bo, og kommunen vil ikke midlertidigt huse dem. De vælger så at flytte på henholdsvis herberg og krisecenter. Her kan de så opnå kommunal hjælp og flytter – efter et par måneder – ind i et midlertidigt botilbud. Herefter oplever de to et par flytninger, der stemmer overens med en idé om, at man med alderen flytter til nye og bedre boliger: De flytter fra en mindre lejlighed til en lidt større lejlighed, til en større lejlighed.

De umiddelbare grunde til, at hun opholder sig på et krisecenter, kan her siges at være husholdningsøkonomiske og kommunalpolitiske: Hun har ikke råd til et hotel i den periode, hvor hun leder efter et nyt sted at bo, og kommunen vælger ikke i første omgang

at hjælpe på en måde, der forholder sig til familiens opfattelse af usikkerhed. Dertil kommer tilfældigheden: At de lejer en kældere-tage hos, hvad der synes at være en forskruet udlejer. Der kan dog også identificeres nogle mere grundlæggende betingelser, der måske er medvirkende til, at det er hende og hendes mand, der oplever den situation, som de gør, og ikke fru og hr. Jensen: De er lige kommet til København, hvor hun er blevet optaget på universitetet, fra Jylland, og de står uden noget socialt netværk, som de kan trække på. Det er parrets første lejemål i Danmark, efter at de har været igennem obligatoriske interneringer og placeringer for fremmede, der beder om asyl. At de hører til gruppen af fremmede er måske i sig selv en af de mest forklarende faktorer i dette forløb. Det kan nok ikke udelukkes, at det er sværere at finde bolig, hvis man er brunere end de af os, der går i solarium, og hvis man har sort hår i stedet for mørkebrunt eller lyst – for slet ikke at tale om hvis man går med slør. Og det kan nok ikke udelukkes, at det er nemmere at beslutte sig for at intimidere fremmede end 'ens egne'.

At det kan være svært at finde en bolig for nogen – og måske endnu sværere for mennesker der er anderledes end os – illustreres ligeledes i et andet interview, vi har haft med en kvinde, der var registreret på et krisecenter, og som fortalte, at hun havde opholdt sig der sammen med sin mand. Her er der tale om et ungt par, der er mørkere, end danskere tror, danskere er flest, som bliver gift, men som ikke kan finde noget at bo i, og som så vælger et krisecenter. De to finder dog et krisecenter, hvor de kan bo sammen, og der bor de i et år. De leder efter lejlighed i det år, men finder intet og får til sidst tilbudt en lejlighed af kommunen.

De to ovenstående fortællinger udtrykker én slags grund til brugen af institutionerne, og én slags mobilitet. Institutionen¹¹⁾ giver ophold i en periode (af forskellig varighed) til mennesker, der i det konkrete øjeblik står uden tag over hovedet. Efter et stykke tid på institutionen kommer de ind på boligmarkedet, og herefter har

---

11) Krisecentret er nok en mere passende term, for vi har ikke tilsvarende fortællinger fra mennesker, der var på institutioner for hjemløse.

de ikke længere brug for institutionerne. Vi kan måske sammenligne de to pars situation med de mange unge, der hvert år flytter hjemmefra – fx for at begynde at studere – og står med et akut behov for et sted at bo. Dog med den forskel, at vi i de to fortællinger har at gøre med mennesker, der er på et andet stadium i deres livsforløb i forhold til alder, civilstand og beskæftigelse.¹²⁾

En lidt anden type fortælling finder vi hos to andre kvinder, der boede på krisecentre. Her er det forholdet til en samlever, der er årsagen til opholdet, og de benytter krisecentre, mens de venter på at blive skilt eller overvejer at blive skilt. Den ene fortæller, at hun efter otte års ægteskab pludselig fik nok af samleveren. Krisecenteret var så det, hun valgte blandt forskellige mulige steder for at få en pause. Hun fortæller, at hun fx valgte familie og venner fra, da hun ikke ønskede dem blandet ind i hendes beslutninger. I tre måneder bor hun på krisecenter, hvorefter hun flytter ind hos en fyr, hun har mødt under opholdet. Her bor hun et par måneder og bliver så indlagt på psykiatrisk hospital. Efter at have været der i et par måneder flytter hun ud i nogle venners lejlighed, og her bliver hun i endnu et par måneder. I denne tid – der alt i alt strækker sig over ca. et år – er hun ikke blevet skilt, og hun savner sin mand, og specielt det barn de har, og de beslutter sig for at flytte sammen igen. De har boet sammen siden.

Den anden af de to kvinder, vi vil fremhæve her, har lidt af den samme historie. Hun har været på krisecenter to gange.¹³⁾ Hun flytter som 17-årig sammen med sin kæreste. Dette forhold holder et par år, hvorpå hun bor alene, indtil hun møder en mand, som hun bliver gift med. I fem år er de gift, men så går det skævt. Hun får et forhold til en anden mand, og imens hun bliver separeret og finder et andet sted at bo, opholder hun sig på et krisecenter. Dette første ophold varer tre måneder. Hun kan selv finansiere ind-

---

12) Fx har den første kvinde en længerevarende uddannelse fra et universitet uden for Danmark, men har svært ved at bruge den her. Hun er derfor ikke helt at sammenligne med nyindskrevne på Københavns Universitet, hvad man ellers kunne få indtryk af.

13) Det er dog kun den ene, der ligger i den periode, vi har registreringer fra.

skud og fortæller, at det er en af grundene til, at hun får en lejlighed hurtigt igennem et af de kommunale boligselskaber. Hun bor i denne lejlighed i otte år. Anden gang hun flytter på krisecenter er, mens hun har lejligheden. I dette tilfælde bruger hun krisecentret som et opholdssted i en periode, hvor hendes forhold til en kæreste går i stykker. Hun flytter på krisecenter for ikke at møde ham, da han har nøgle til hendes lejlighed. Dette andet ophold varer et par uger. Et stykke tid efter at dette forhold er slut, møder hun så den mand, som hun i dag er gift med, og som hun bor i hus sammen med.

I begge de to fortællinger udgør krisecentret et rum for akut aflastning i forhold til en samlever. For det første bliver det starten på en turbulent tid, efter hvilken hun finder ind i en mere rolig gænge igen. Her er krisecentret en del af en kortere, men meget mobil periode. For den anden er perioderne med uro og forandring kortere, men forekommer to gange. I den anden fortælling spiller krisecentret en helt central rolle, da det er det eneste sted, der benyttes i den turbulente periode. Her er det krisecentret, der er stedet der kan skabe rammer om en foranderlig og ubehagelig periode. Mobiliteten i disse to og de to foregående fortællinger, er ikke væsentlig forskellig – den er for alle fire koncentreret over en kortere periode, efter hvilken der synes at indfinde sig perioder med stabilitet. Forskellen mellem de to første og de to næste fortællinger ligger mere i årsagerne til brugen af krisecentrene.

Den sidste fortælling fra krisecentrene, er igen en kvindes.¹⁴⁾ Hun bliver opfordret af en sundhedsplejerske til at tage på krisecenter. Her er der tale om en kvinde, der beretter om et meget ubehageligt og turbulent liv. Hun har som barn og ung boet på institutioner for børn og unge. Første gang da hun var seks år gammel. Derpå lever hun en periode på en institution, en periode hos sine forældre, en periode på institution ... etc. Hun fortæller, at hun har været på børnehjem ti gange, og at det har været seks forskellige steder. Hun fortæller også om ophold på ungdomspsykiatrisk afdeling.

---

14) Vi har desværre ikke fået nogle interview med mænd, der benyttede sig af krisecentre.

Som 20-årig flytter hun sammen med en kæreste, og ham bor hun sammen med i ca. 2-3 år. De får et barn og dermed besøg af en sundhedsplejerske. Sundhedsplejersken opfordrer hende til at tage på krisecenter, da hun fornemmer, at ikke alt er i orden i familien – fx fortæller kvinden, at hun fik tæsk af sin samlever. Hun flytter på krisecenter og bor der et år. Efter et år får hun tilbudt en lejlighed gennem kommunens boliganvisning. Her har hun bopælsadresse i et til to år. I den periode bevæger hun sig ind og ud af forskellige psykiatriske afdelinger, fordi hun har skizofreni. To til tre måneder ude og så ind. I de længste perioder var hun indskrevet i op til et halvt år – Bispebjerg, Kommunehospitalet, Brøndbylund, Skt. Hans. Mens hun har ventet på en lejlighed fra kommunen, har hun også været skrevet op til en lejlighed. Den får hun tilbudt og flytter derud. Men der er ikke bedre at være. Der er altid nogen, der bor hos hende; familie og veninder. Hun fortsætter med sine indlæggelser og udskrivninger. På et tidspunkt får hun en plads i et bofællesskab under Københavns Kommunes botilbud for psykisk syge. Her bor hun i to år. Men de bestemmer for meget; man må kun have gæster i begrænset omfang og ikke nogen, der sover over. Så flytter hun ud til sin søster, hvor hun bor i et halvt år, og derpå til en veninde. I mellemtiden har hun adresse hos sin fader og har bedt kommunen om hjælp til at finde et sted. Hun får anvist et sted, og der bor hun så nu.

I denne sidste fortælling synes mobiliteten at være konstant høj. Hun flyver rundt fra opholdssted til opholdssted og kommer så ind over krisecentret på et eller andet tidspunkt i denne proces. Hun adskiller sig klart fra de andre, som vi har talt med. Specielt på grund af hendes høje grad af kontakt til psykiatrien. Faktisk minder hun med sin mobilitet mere om nogle af de mennesker, vi har fundet på institutioner for hjemløse. En af de informationer, vi finder i den sidste fortælling, som det er værd at bemærke, er uoverensstemmelserne mellem reelt og formelt ophold. Flere af de steder hun har boet, har hun ikke haft en registreret opholdsadresse.

Ser vi på nogle af de fortællinger, vi har fra mennesker, der benyttede sig af institutioner for hjemløse, synes disse at minde mere

om den sidste historie. Vi synes at have fundet en ganske høj grad af mobilitet blandt mennesker, der var på institution for hjemløse.

Vi har snakket med en mand, der, da interviewet blev gennemført, boede i en del af en 105-institution, der var udskilt til bofællesskab efter daværende bostandslovs paragraf 68b. Umiddelbart havde vi før interviewet forventningen om, at her var en, der var blevet hængende i miljøet. Og rigtigt var det, at han nu boede i tilknytning til en 105-institution. Men han levede med hobbyer, med sociale aktiviteter og vennekredse, havde møbleret sit værelse og malet væggene. Han lavede aftensmad og havde ferske madvarer i sit køleskab og kager til kaffen. Der var heller ikke beretninger om brug af andre stoffer end lidt pot og øl. Godt nok kunne denne lille smule pot og koppen med øl i nogle perioder blive til mange, og det havde det kunnet igennem mange år, men det varede måske et par uger og var så ovre, eventuelt ved hjælp af antabus. Tidligere havde der været længerevarende druktur, men det var taget af. At vi fandt ham i et bofællesskab tilknyttet en 105-institution var måske en smule tilfældigt. Han var flyttet en del, siden han som ganske ung havde fået anvist en lejlighed i et almennyttigt boligselskab: fra ophold på en ungdomsinstitution, til 105-institutionen Sundholm, til 105-institutionen Mændenes Hjem, til Kofoeds skole, til egen lejlighed i Malmø, til Sundholm, til et bofællesskab drevet af Sundholm uden for København, til et bofællesskab drevet af Sundholm i København, til Mændenes Hjem, til Hillerødgade, til egen lejlighed, til en vens lejlighed, til et fængsel i Søndre Omme, til 105-institutionen Gammel Køge Landevej ... I det hele taget et meget mobilt liv. I interviewet slår det os, at han – når han fortæller om de lejligheder, hvor han har boet alene – beretter om nogle dårlige tider i sit liv, mens han er mere positiv over for nogle af opholdene i miljøer omkring 105-institutionerne. Således bliver bofællesskaberne beskrevet ganske positivt, og Sundholm får også nogle rosende kommentarer. Det sted, han retrospektivt beskriver som det bedste sted, han har været, er Træningsskolen i Dragør. Her var der en tilpas grad af frihed, samtidig med at han her lavede og lærte noget. Ud over at han har været på mange 105-institutioner, så illustrerer han også

en anderledes forståelse af, hvor der er rart at være. Han virker meget social, har kontakt med sin familie, med venner og med andre på institutionen. Han synes at have fundet ud af, at hans behov for sociale kontakter bedst passes på en 105-institution – eller i tilknytning hertil – hvor de ikke bliver så tætte og så få, at de kan klares i en familie eller med nogle udvalgte nærmeste venner. På institutionen er der måske det rum til ham, til hans særheder, til hans druktur, som han har brug for en gang imellem – i hvert fald som han har brug for omkring den tid, hvor vi interviewer ham.

Vi har en fortælling, der minder om den første, i sit forløb og i mængden af flytninger, men hvor vi møder en helt anden indstilling til omgivelserne. Hvor vi i fortællingen lige ovenfor oplevede tilkendegivelser af en meget social indstilling og en stor grad af kontakt til andre mennesker, så oplever vi hos denne anden mand en voldsom vrede. Igen begynder beretningen meget tidligt, men her med en tvangsfjernelse. Fra forældrene flytter han på en døgninstitution, hvor han ikke synes, at det er rart at være. Da han bliver lidt ældre, skifter han til en anden døgninstitution. Her falder han heller ikke til. Da han bliver atten flyttes han – han beretter selv, hvordan han bliver hentet og bragt – til Sundholm, hvor han heller ikke kan lide at være. Derpå beskriver han en periode med kortere ophold på forskellige psykiatriske institutioner, i forskellige af kriminalforsorgens tilbud, på forskellige 105-institutioner og på gaden, en periode med kriminalitet, piller og øl. Vi interviewede ham i en lejlighed, han havde fået anvist af kommunen i Kbh. NV. Her havde han boet et par år. Men der var slet ikke den samme færdighed over indretningen, som tilfældet var hos den anden interviewperson. I det hele taget var der en voldsom vrede at spore, en vrede der gjorde ham utilfreds med meget omkring ham, og som måske ikke just fremmede etableringen af et hjem, der ville blive indhyllet i irritation og fravær af glæde. Alle steder var – også institutionerne under paragraf 105 – blevet brugt af nød eller tvang, fordi der ikke var andre muligheder, eller fordi andre var ligeglade med ham.

Hvis vi inddrager et par fortællinger yderligere, får vi også inddraget nogle beretninger fra mennesker, der har prøvet at indtage forbudte stoffer. Disse fortællinger starter ligeledes tidligt. Det begynder i et tilfælde med ophold hos Ungbo. Det bliver efter et par år til ophold på Sundholm, fordi man ikke kan have misbruget hos Ungbo. Han fortæller, at han får blodstørning og bliver indlagt. Da han skal ud af hospitalet, flyttes han til Sundholm. Herefter bliver det til en vandring rundt mellem de forskellige 105-institutioner gennem en tre-fire år: Fra den ene karantæne til den næste på grund af hans brug af forbudte stoffer. I dag sidder han i en lejlighed, der er blevet anvist af kommunen, og som siden er blevet lavet om til en andelslejlighed. Her synes det, som om der er kommet styr på livet – i hvert fald i den periode hvor vi snakker sammen: Der er hyggeligt i lejligheden, der er møbleret, der er kage til kaffen, og en kat der ikke er det mindste sky og nervøs. Der bliver også berettet om kontakter til et metadon-center, der varetager flere opgaver end blot metadon-udlevering. Således er det her, at der hentes hjælp og vejledning om kontakter med forskellige offentlige institutioner – fx læge og socialforvaltning. Der berettes også om brug af væresteder, hvor der blandt andet spises og vaskes tøj om dagen.

En anden samtale er med en kvinde, der har haft et indtag af opiat. Igen starter vi tidligt. Som 14 årig flytter hun hjemmefra. Hun bliver på et tidspunkt placeret i familiepleje i Jylland, men det går slet ikke. Tilbage til København, hvor hun i nogle perioder bor sammen med en fyr, til andre tider på forskellige 105-institutioner – oftest på Sundholm. Måden at tjene penge på til de nødvendige stoffer, som hun bliver afhængig af, er gennem prostitution, og herved skal hun også kunne hjælpe fyren, hun bor hos, finansielt. Efter et stykke tid finder hun en anden, og de holder sammen. De bor til at begynde med stadig meget mobilt – også på gaden. Under et ophold i Vestre Fængsel bliver det arrangeret, at hun kan komme på metadon, og – som hun fortæller – da det ville være helt tåbeligt, hvis hun boede sammen med en, der havde et indtag af ulovlige stoffer, mens hun var på metadon, så kommer han også på metadon. I løbet af samme periode bliver

de gift, og han får tilbudt en lejlighed, som de sammen har boet i siden. Helt præcist hvordan rækkefølgen er, har vi ikke fået afklaret i samtalen. I det hele taget er tiden ikke helt lineær. I dag er de begge på metadon. Den kontakt, der i dag synes at være, til noget offentligt er primært til metadon-centret. Hun siger selv, at hun ikke bruger socialcentre til noget – der blev hun glemmt og dropet for længe siden. Hun er heller ikke længere i kontakt med 105-institutioner.

En sidste type beretning, vi vil fremhæve, handler om mennesker, der har benyttet institutioner for hjemløse, og som har fået en psykisk diagnose. Her er fortællingerne en del mere uklare, og det er ikke altid lige let at genskabe en sammenhængende beretning. En person husker, at han var på Hillerødgade, fordi han ikke havde noget andet sted at tage hen, da han blev udskrevet fra Bispebjerg. Hvor lang tid han boede på Hillerødgade er ikke helt klart, men på et tidspunkt får han et klubværelse. Herfra bliver han efter et stykke tid indlagt på Skt. Hans. Han mener, at han har boet en hel del steder, således nævner han tre af de psykiatriske afdelinger i København: Bispebjerg, Hvidovre og Kommunehospital. Derudover har han boet på Hillerødgade, på et klubværelse og hos sin bror. Nu bor han på et plejehjem, og der har han boet i et stykke tid.

I samtalerne har det blandt flere været et karakteristikum, at der har været en høj grad af mobilitet til stede i en stor del af det liv, personerne hver især har gennemlevet. Der har været mange bevægelser mellem forskellige opholdssteder fra de var ganske unge. Det synes desuden, som om brugen af 105-institutionerne falder i en periode. Denne periode kan være af meget forskellig længde, men på et eller andet tidspunkt sker der noget, der stopper brugen af institutionerne.¹⁵⁾

---

15) Det skal her påpeges, at dette indtryk med stor sandsynlighed kan hænge sammen med vores metode til at finde respondenter, og den forståelse, som de mennesker, der har returneret vores henvendelse og tilkendegivet, at de gerne ville være med, har haft på det tidspunkt, de meldte tilbage. Således kan man glimrende forstille sig, at de personer, vi får kontakt med, har været inde i en roligere fase af deres liv, og at det er (fortsættes...)

De fortællinger, vi har gengivet – i hvert fald for de mennesker, der benyttede sig af institutioner for hjemløse – stiller nogle helt grundlæggende spørgsmål, til hele den formelle vurdering af opholdssted. I hvert fald hvis opholdsstedet forsøges indfanget i den periode, hvor den konkrete person er meget mobil. Der er ikke noget til hinder for, at en person er registreret i en husstand, der ikke vækker opsigt, mens realiteten er, at hun bevæger sig rundt imellem forskellige 105-institutioner. På den anden side, har vi også i flere tilfælde hørt om kommunens indblanding i forbindelse med anskaffelse af en bolig. Og et kriterium herfor, kan vi fx høre i den første fortælling, vi gengav, har i nogle situationer været den registrerede boligløshed.¹⁶⁾ Således er der nok nogle af de registreringer, vi har bearbejdet i den første del af dette kapitel, der kaster lys over en eller anden form for tilstand i gruppen af mennesker, vi arbejder med. Men der er også en alt for lav estimering af bevægelserne.

Der er et yderligere aspekt, som vi bliver nødt til at dvæle ved. Nemlig hvad det er for 'noget', som synes at ende perioden med ophold på en 105-institution. Det første vi må konstatere er, at det ikke er så entydigt, at vi umiddelbart får øje på det. De hændelser, der placeres ved afslutningen af forløbet med ophold på institutionerne, varierer fra person til person. Alligevel er der et par emner, vi gerne vil fremhæve. Det ene lettere at beskrive end det andet.

Vi har nogen, der benytter krisecentre på grund af en manglende bolig i en kortere periode. Årsagerne til den akutte boligmangel kan være mange. Fx at forlade en samlever eller ikke kunne finde noget at bo i på boligmarkedet – måske fordi man er anderledes, eller ser anderledes ud og derfor er sværere stillet. Her kan det umiddelbare problem kategoriseres som af ren boligmæssig karakter.

---

15) (...fortsat)

derfor, vi har fået kontakt med dem. Man kunne forestille sig, at de personer, der var i en mobil fase, ikke ville tage kontakt til os, efter at vi havde henvendt os til dem.

16) Et krav vi ligeledes har fundet i en analyse af et udslusningsprojekt fra Mændenes Hjem (Stax, 1998A)

Der kan være mange mere bagvedliggende forklaringer, der gør forsøget på finde en bolig til en forskellig proces fra person til person.

Et andet aspekt, der dukker op i flere af vores beretninger, retter tankerne hen imod selve den proces, som foregår omkring kategoriseringen af de forskellige mennesker, der indgår i undersøgelsen. På et eller andet tidspunkt rammer nogle af de mennesker, vi har snakket med, ind i en person, en institution, et tilbud, der formår at koordinere øvrige tilbud, institutioner og personer, så det hænger sammen for den enkelte. Det er helt tydeligt ikke tydeligt, hvad der karakteriserer 'det', de interviewede rammer ind i, når en ny orden¹⁷⁾ i en eller anden form indfinder sig. Og det er ikke tydeligt, hvad 'det' er, der gør, at denne nye orden ikke ændres til en anden ny orden, der er os fremmed. I alle de fortællinger, hvor vi finder en (foreløbig) lykkelig udgang på beretningerne, er der en beretning om de hjælpsomme og de uhjælpsomme mennesker i (næsten) alle de situationer, den enkelte har stået i. Det er en fortælling, hvori der indgår positive og negative relationer til andre igennem de forskellige perioder. I de fortællinger, hvor der ikke synes at være en lykkelig afslutning, på det tidspunkt hvor interviewet bliver gennemført, er det ikke mennesker og relationerne til disse, der bliver vægtet. Det er i stedet forholdet til institutioner eller systemer, der står centralt i beretningerne.

Men er det ikke en truisme, kunne man indvende: Er det ikke klart, at den, der har det godt, kan se, at der er noget godt. Mens den, der har det skidt, kan se, at der er noget skidt?

Jo, det er en truisme. Det ligger i vores metode, at det er hos dem, der har det godt, at vi vil finde det, der er godt, mens det er hos dem, der har det skidt, at vi vil finde det, der er skidt. Og det ligger i vores metode, hvor vi tænker og ko-konstruerer fortiden, at nutidige forestillinger indskrives i det tidligere skete. Men truismen kan måske fremhæve en forskel i konstruktionen af fortællingerne mellem de to grupper. Det kan være værd at bemærke, at

---

17) En orden der er mere forståelig for os; en orden der i højere grad ligner det, vi fortæller, er vores hverdag – en mere normal orden.

de mennesker, der fortæller om en positiv udvikling, og som vi får et indtryk af står i en bedre situation i dag end for et par år siden, fortæller om en udvikling, hvori der indgår sociale relationer med andre mennesker. Der er nogen, der får tillagt en betydning i forhold til at have hjulpet dem ud af en situation, de tænker tilbage på som problematisk. Det kan være lægen, der fik dem ind i et metadon-forløb, det kan være kontaktpersonen, der kommer og ser til dem et par gange om ugen, det kan være en person, de føler, afsætter tid i et eller andet tilbud, som de benytter. Det centrale er, at de har knyttet en kontakt til nogen, og at de fremhæver denne kontakt som betydende for dem i dag. Det er ikke nødvendigvis sådan, at det har været den samme person gennem et længere forløb. I forskellige situationer kan det godt være forskellige mennesker. Det er ligeledes kendetegnende for disse fortællinger, at der er nogle mennesker, de mener, har blandet sig i deres forløb på en uheldig måde. Det helt centrale er måske, at de har fået konstrueret en forståelse af både godt og skidt.¹⁸⁾

For gruppen af mennesker, vi ikke oplever befinder sig i en situation, der beskrives som bedre end tidligere, er det karakteristisk, at der ikke er en skelnen mellem gode og dårlige sociale relationer. Der er i nogle tilfælde slet ikke sociale relationer. I stedet berettes om oplevelser i forhold til institutioner og systemer, hvor de mennesker, der indgår, bliver grupperet som 'dem' – som et kollektiv der er et med institutionen eller systemet – og som enten er urare eller indifferente.

Opsummering

Vi har i dette kapitel forsøgt at finde indikationer på, hvor de mennesker, der indgår i vores undersøgelse, har opholdt sig i tiden fra de benyttede 105-institutioner og frem. Hertil har vi truk-

---

18) Vi vil ikke undlade at påpege, at det kan være, vi ko-konstruerer disse beretninger, fordi de mennesker, det handler om, har accepteret kategoriseringen af dem. Måske er det, fordi vi har fået normaliseret og kategoriseret dem? Eller måske er det, fordi de trækker på en strategi, som de har fundet tilfredsstillende vores behov i forhold til at interagere med dem – de har fundet ud af at give noget af det, der forventes af dem, så vi bliver gjort tilfredse.

ket på registeroplysninger fra Danmarks Statistik, vi har benyttet interview, og vi har forholdt os til registreringer i Det centrale Personregister.

For de tre variable, vi trækker på fra Danmarks Statistik, får vi indikationer af, at omkring 50-60 procent af vores population, havde formelt ophold i en husstand, der ligner, hvad vi i Danmark bor mest i – enfamilies husstande, hvor vi enten bor alene eller i par – i 1990. De øvrige 40-50 procent var registreret i forskellige andre typer husstande, heraf 16 procent på en døgninstitution. Seks år senere er en del af de overlevende blevet normaliseret i den forstand, at de nu i højere grad er registreret, som vi er flest.

Vi har også vurderet opholdssted ud fra oplysninger fra Det centrale Personregister. Af disse fremgår, at der er 116 mennesker, der ifølge formelle registreringer ikke har en adresse beregnet til permanent ophold. Af disse er 17 registreret på institutioner beregnet til længere ophold. Det betyder, at 99 mennesker står uden en permanent adresse, og at der ikke er nogle umiddelbare forklaringer på hvorfor. Det svarer til ca. en ud af ti i forhold til de ca. 1.000, der indgår i vores undersøgelse, og som blev registreret på en 105-institution i 88-89. Og det svarer til hver ottende-niende (ca. 12%) af de mennesker, der er i live og ikke er væk i oktober 1996 – otte år efter at de brugte en 105-institution.

Vi har vist, at de mennesker, der befandt sig på krisecentre, var tættere på registreringen i den normale husstand, end det var tilfældet blandt de mennesker, der benyttede sig af institutioner for hjemløse. Denne forskel løber delvist parallelt med en opdeling af populationen på køn – hvor vi har set, at kvinder ikke i forhold til registreret opholdssted, er helt så afvigende som mænd.

Vi har dog også fundet forskelle mellem kvinder på institutioner for hjemløse og brugerne af krisecentre – der flest er kvinder – som det er værd at bemærke. Ifølge 1990-registreringerne synes kvinder på institutioner for hjemløse at ligne mændene på samme institutioner mere, end tilfældet er ved 1996-registreringerne. Det

er omvendt med forskellen til brugerne af krisecentre. Her er der størst forskel i forhold til 1990-registreringerne, og denne forskel bliver så mindre over tid, for på nogle variable at være statistisk væk i 1996. Måske er det en indikation på, at effekten af livsforløbet omkring den registrerede periode på 105-institutioner aftager over tid; at der er en gruppe mennesker, der lægger årsagerne og oplevelserne bag sig og kommer til at ligne hinanden ud fra variable som køn, alder og statsborgerskab – i stedet for at ligne hinanden ud fra de oplevelser de har haft i en periode af deres liv. Men det kan være – og det er et emne vi vender tilbage til i næste kapitel om dødelighed, at årsagen til, at de to grupper kommer til at ligne hinanden, er, at de, der er anderledes, falder fra – at de dør eller bliver væk. Måske ser vi her et empirisk eksempel på Herbert Spencers tese om 'survival of the fittest'.¹⁹⁾ En tese der vil lede til, at det afvigende aftager, og det normale udbredes, hvis en gruppe følges over tid.²⁰⁾

Af de beretninger, vi har indsamlet, fremgår, at der er mange forskellige årsager til, at man bevæger sig ind på institutionerne, og mange forskellige grunde til at man holder op med at benytte dem. Vi har fx set eksempler på brug, der udspringer af boligløshed, af problemer i et samlivsforhold, af at det var der, at der var rum til ens særheder, af at man ikke kunne finde andre steder, hvor man kunne være, at man forlod en anden type institution og ikke havde nogle alternative opholdssteder. Og vi er stødt på mindst lige så mange fortællinger om, hvorfor man holdt op med at benytte institutionerne. Helt centralt er, at årsagerne og oplevelserne samt perioden, hvori disse har fundet sted, har været meget forskellige for de mennesker, vi har snakket med.

Vi har endelig vist, at der forekommer mange forskellige bevægelser i forhold til opholdssted, der ikke vil blive registreret, og som ikke indgår i vores analyse baseret på informationer fra Danmarks Statistik.

---

19) Lærebøger i sociologi vil hævde, at det er Spencer, der først bruger termen, og hans ven Darwin der senere låner den (fx Lee & Newby, 1984).

20) En central antagelse er her, at 'the fittest' er det normale. Der er således langt til Darwins brug af tesen, der nok ellers er mere kendt.

En alt for stor del af de socialt marginaliserede er afgang ved døden

Vi vil i dette kapitel fokusere på den del af de ca. 1.000 mennesker, der er afgang ved døden i løbet af den periode vi analyserer. Det vil sige dem, der er døde mellem deres registrering på 105-institutioner – der tidligst kunne finde sted i sommeren 1988 – og frem til oktober 1996, hvor vi henter registreringer fra Det centrale Personregister.

Om overdødeligheden og det konstruerede udgangspunkt

Lad os starte med at konstatere, at der er tale om en væsentlig overdødelighed for den gruppe mennesker, der indgår i vores analyse. Vi undersøger i dette projekt livsforløbet for 1.016 mennesker, der, ud over at have brugt en 105-institution i Københavns Kommune, havde det til fælles, at de var mellem 18 og 35 år gamle, da de for ti år siden benyttede en eller flere af institutionerne. Det er således ikke en gruppe mennesker, der på grund af alder må forventes at opleve et vist frafald. Alligevel var et af de første og mest opsigtsvækkende aspekter ved de informationer, vi havde fået i hænderne fra Det centrale Personregister, da vi påbegyndte vores undersøgelse, at en del mennesker – eller mere præcist, at 139 mennesker – var faldet fra i løbet af de ca. otte år, der var gået siden deres ophold på en 105-institution. Det første, der slog os, var således, at 14% var afgang ved døden.

Hvis vi starter med at se på, om der er korrelationer mellem de faktorer, vi tidligere har kaldt baggrundsvariable, og dødelighed, så kan vi finde ud af, at af de 139 mennesker, der er afgang ved døden, er de 117 mænd og de 22 kvinder. Det svarer til, at omkring 17% af mændene, der benyttede 105-institutioner i København for 10 år siden er døde, mens det tilsvarende er

tilfældet for ca. 7% af kvinderne. Der er således betydelig forskel på dødeligheden for de to grupper.

Der kan ligeledes findes en korrelation mellem alder og dødelighed, hvor det kan ses, at dødeligheden stiger med alderen. Inddeler vi materialet i tre aldersgrupper, finder vi, at omtrent 7 procent (eller 17 personer) er døde blandt dem, der var mellem 18 og 23 år gamle, da de benyttede institutionerne. Af dem, der var mellem 24 og 29 år gamle, er der omkring 14 procent, der er døde (svarende til 53 personer), mens der var 17 procent (eller 69 personer) af dem, der var mellem 30 og 35 år, der døde i perioden fra 88 til ultimo 96.

Derimod kan vi ikke konstatere nogen statistisk signifikant sammenhæng mellem statsborgerskab og dødelighed.

I tabel 6.1 har vi præsenteret de forskellige oplysninger om baggrundsvARIABLENE .

Lad os herpå forholde os til eventuelle korrelationer mellem brugen af institutioner mellem sommeren 1988 og sommeren 1989 og dødelighed. Her finder vi en betydende forskel mellem de mennesker, der blev registreret som brugere af krisecentre, og dem der blev registreret som brugere af institutioner for hjemløse. Det viser sig, at langt de fleste af de døde har benyttet sig af institutioner for hjemløse. Således er der 4 (2%) mennesker, der udeluk-

Tabel 6.1.

Dødelighed fordelt på køn, alder og statsborgerskab. (Procent).

	Køn		Statsborgerskab				Alder ^{a)}	
	♀	♂	Os	Som os	De fremmede	18-23	24-29	30-36
I live	93	83	85	87	94	93	86	83
Døde	7	17	15	13	6	7	14	17
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100
N	336	680	889	39	88	234	377	405

a) Alder medio 1989.

kende benyttede krisecentre, der er døde, mens der er 134 mennesker (17%), der benyttede institutioner for hjemløse, der afgik ved døden.¹⁾

En variabel, hvorpå vi ikke kan finde en statistisk sammenhæng med dødelighed, er den samlede varighed af ophold på en 105-institution i løbet af året, hvor ophold er blevet registreret. Derimod er det muligt at finde en sammenhæng mellem antallet af gange, man har benyttet institutionerne i løbet af året, hvor der blevet gennemført en registrering. Der er en tendens til, at flere indskrivninger korrelerer med større dødelighed.

Tabel 6.2.

Dødelighed fordelt på institutionstype, antal indskrivninger og varigheden af indskrivningerne. (Procent).

	Krisecentre	Institution Inst. for hjemløse	Antal indskrivninger				Varighed i dage			
			1	2	3-4	5+	5- 30	31- 90	91- 180	180- 365
I live	98	83	90	89	72	68	86	87	87	85
Døde	2	17	11	11	28	32	14	13	13	15
I alt	100	100	101	100	100	100	100	100	100	100
N ^{a)}	224	789	677	179	104	56	286	289	193	248

a) I forhold til institution benyttet er der tre mennesker, om hvem vi ikke har nogen registreringer (se kapitel 3).

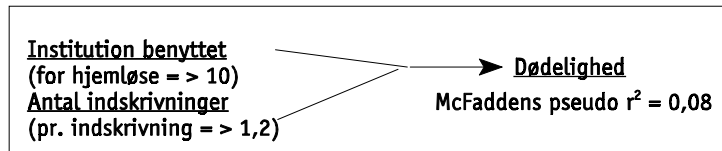
I tabel 6.2 har vi præsenteret de forskellige oplysninger om den registrerede brug af 105-institutioner.

Ved at benytte os af logistisk regression er det muligt at undersøge, hvilke af de variable, der ovenfor er blevet behandlet, der statistisk bidrager til at forklare dødelighed, og hvilke variable der statistisk set kan undværes.

Den modellering af dødelighed, vi ender op med efter en sådan analyse, er præsenteret i figur 6.1.

1) Der er en person, i forhold til hvem vi ikke har en tilkendegivelse af, hvilken institution han benyttede, som er død.

Figur 6.1.
Korrelationer mellem konstrueret udgangspunkt og dødelighed.

Idet vi holder os problemerne med registerinformationerne in mente, kan vi estimere, at dødeligheden statistisk vurderet påvirkes af typen af institution, der blev benyttet, og af antallet af gange man i løbet af et år benyttede en sådan 105-institution i registreringsperioden. I forhold til typen af institution benyttet kan vi estimere, at sandsynligheden for at afgang ved døden er væsentlig højere for dem, der var på institutioner for hjemløse, end for dem der benyttede krisecentre. I forhold til antallet af indskrivninger stiger sandsynligheden for at afgang ved døden, med omkring 20 procent per indskrivning efter den første.

Dødeligheden sammenlignet med hele befolkningens

For at sætte dødeligheden i relief har vi på baggrund af dødelighedstavler for hele befolkningen estimeret, hvor stor dødeligheden for vores population er i forhold til, hvor stor den burde være, hvis dødeligheden havde afspejlet hele befolkningens dødelighed. Ved at beregne hvor stor sandsynlighed en person på en given alder og af et givet køn har for at overleve perioden 89-96, har vi beregnet, hvor mange der i hver alder og af hvert køn ville være døde, havde dødeligheden ikke været forskellig, vores population og hele Danmarks befolkning imellem. Vi har ligeledes beregnet overdødelighed for brugerne af henholdsvis krisecentre og brugerne af institutioner for hjemløse. Resultaterne er gengivet i tabel 6.3.

Herved springer der nogle forskelle og ligheder i øjnene. Det viser sig, at overdødeligheden er omtrent lige stor for kvinder og mænd. Men det bliver ligeledes klart, at der er væsentlig forskel på overdødeligheden mellem mænd og kvinder, der har benyttet institutioner for hjemløse: Det kan ses i tabellen, at der er en overdøde-

lighed på 1 til 14 for de mænd, der har benyttet herberger, forsorghjem, etc.

Tabel 6.3.

Overdødelighedsforholdet^{a)} ved sammenligning med befolkningens dødelighed fordelt på køn og institutionstype.

	Kvinder	Mænd	Alle
	(Observeret : Forventet)		
For institutioner under § 105 uden krisecentre	25 : 1 n = 18	14 : 1 n = 116	14 : 1 n = 134
For krisecentre under § 105	4 : 1 n = 4	0 : 1 n = 0	3 : 1 n = 4
For alle institutioner under § 105	13 : 1 n = 22	13 : 1 n = 117	13 : 1 n = 139 ^{b)}

a) Forholdet mellem de to tal udtrykker, hvor mange gange oftere de forskellige grupper mennesker er blevet ramt af dødsfald i forhold til, hvad der kunne forventes, hvis de var døde med samme frekvens som hele den danske befolkning givet alder og køn. Overdødelighedsfaktoren ganget med 100 vil give overdødelighed i procent.

b) Grunden, til at tallene ikke passer, hvis de adderes lodret, er, at der er en person, der er afgået ved døden, hvor vi ikke har informationer om, hvilken institution han benyttede sig af.

Ser vi på de kvinder, der benyttede institutioner for hjemløse, bliver dette forhold ikke bedre – tværtimod. Her er der 25 gange så mange kvinder, der er døde, som det kunne forventes, havde de haft en dødelighed som resten af befolkningen på samme alder. Eller i procent: Kvinderne har en overdødelighed på 2.500% mens mændene har en overdødelighed på ca. 1.400%.

Ser vi på krisecentre, er dødeligheden ikke helt så iøjnefaldende: Der er ingen af de mænd, der har benyttet krisecentre, der er afgået ved døden inden for den periode, vi undersøger. Derimod er der tale om en overdødelighed blandt kvinderne, og det er stadig en overdødelighed der er betydelig. Her er overdødeligheden på næsten 400%.

Hvordan så de dodes socio-økonomiske situation ud, da vi første gang fandt dem, og lige før de afgik ved døden?

Ved at sammenligne de mennesker, der er afgået ved døden på tidspunktet for deres første og sidste optræden,²⁾ med resten af vores population i forhold til vores registreringer fra Danmarks Statistik, er det muligt at fremhæve, hvor de personer, der er døde, synes at adskille sig fra, og hvor de synes at være ligesom de mennesker, der ikke døde i den periode, vi undersøger. Det er ligeledes muligt at undersøge, om de, der døde, adskilte sig fra de øvrige allerede i begyndelsen af perioden, eller om der eventuelt fremkommer forskelle i registreringer frem til tiden, hvor døden indtræffer.

Det skal her bemærkes, at der, for hvert register vi trækker på, er tale om et forskelligt antal personer, der er afgået ved døden, og et forskelligt antal personer blandt de levende.³⁾ Således indgår der, i det register vi har fået opbygget på Danmarks Statistik, 975 personer, og 116 af disse 975 personer er afgået ved døden i løbet af den periode, hvorfra vi har registeroplysninger fra Danmarks Statistik. At der er nogen af dem, der er døde, der er faldet fra, skyldes, at det ikke har været muligt at finde deres CPR-nummer i Danmarks Statistiks registre, da de afgik ved døden før 1. januar 1990. Det drejer sig om 23 mennesker. Derudover er der nogle,

-
- 2) Første og sidste optræden er to centrale begreber i dette kapitel: Ved første optræden mener vi det første år mellem 1990 og 1996, hvor der findes oplysninger om den enkelte person i registeroplysningerne fra Danmarks Statistik. Det er ikke om alle mennesker, at vi har oplysninger for 1990. Hvor dette ikke er tilfældet, har vi benyttet oplysninger for 1991, hvis sådanne fandtes, eller for 1992 hvis de fandtes, og der hverken var oplysninger fra 1990 eller 1991, og så videre. Ved sidste optræden mener vi de oplysninger, der indgår i registerinformationerne fra Danmarks Statistik, det sidste år hvor den enkelte person er med i registeret. For de fleste levende vil det være 1996, men hvis vi ikke har informationer herfra vil vi trække på 1995-oplysninger, og så videre. For de mennesker, der er afgået ved døden, vil det være de sidste registrerede oplysninger, før døden er indtruffet.
  - 3) Der er nogle mennesker, om hvem der ikke er oplysninger i de forskellige registre, vi har hentet informationer fra. Og det er ikke altid de samme personer.

der af andre ukendte grunde, ikke har kunnet findes på Danmarks Statistik.⁴⁾

Opholdssted og dødelighed

Ud fra BBR-registrering af en given boligs formål⁵⁾ har det været muligt at undersøge eventuelle sammenhænge mellem formelt ophold på en døgninstitution⁶⁾ og dødelighed, samt sammenhænge mellem ophold i en ejendom registreret som egentlig beboelsesejendom og dødelighed. Fordelingen er gengivet i tabel 6.4 for både første og sidste optræden i datamaterialet.

Før vi kommenterer tabellen, vil vi præsentere endnu lidt kvantitativ information om samme emne. Vi har, for at vurdere om en person bor i en institutionslignende bolig eller i, hvad der ligner en enfamiliebolig, konstrueret en variabel, der ud fra oplysninger om antal voksne i en bopæl, ud fra BBR-registrering af boligens formål og ud fra en registrering af husstandens sammensætning, grupperet populationen i tre: Vi har personer, i forhold til hvem

Tabel 6.4.

Undersøgelsens population fordelt på om de var døde eller levende ultimo 1996 og fordelt på første og sidste registrering i BBR.

	Første optræden				Sidste optræden			
	Døde		I live		Døde		I live	
	n	%	n	%	n	%	n	%
En institution	20	18	136	16	17	16	53	7
Andet	33	54	163	65	31	56	101	80
En egentlig bolig	62	29	550	19	60	29	631	13
I alt ^{a)}	115	101	849	100	108	101	785	100

a) Vi har beskrevet de karakteristika, det har været muligt at identificere for de mennesker, hvorm vi ikke har nogen informationer i forbindelse med tabel 5.2. Det skal understreges, at der er syv personer (ud over de 75, vi tidligere har fundet med manglende oplysninger for 1996), der ikke indgår i registeret. Årsagen til denne skævhed er, at vi her benytter os af den sidste optræden i registeret, ikke et bestemt år som det er tilfældet i tabel 5.2.

4) Se kapitel 4 for en diskussion af dette frafald.

5) Se kapitel 5.

6) Det skal bemærkes, at der her ikke kun er tale om 105-institutioner, men om institutioner der kan huse mennesker i 24 timer.

det tyder på, at de bor i institutionslignende boliger.⁷⁾ Vi har personer, der bor i, hvad der tyder på at være en enfamiliesbolig.⁸⁾ Og vi har personer, i forhold til hvem ingen af disse to forskellige kategorier synes umiddelbar.⁹⁾ Hvis vi ser på dødeligheden blandt de mennesker, der indgår i undersøgelsen i forhold til vores vurdering af deres opholdssted, får vi fordelingen præsenteret i tabel 6.5.

Ser vi på den information, vi har om registreret ophold på institutioner, første gang en person optræder, viser det sig, at der – når vi udelukkende ser på BBR-registrering af opholdssteders formål – er en forskel mellem personer, der er afgang ved døden, og personer der ved registreringsperiodens afslutning var i live. Denne forskel opløses, hvis vi benytter os af det vurderede formelle opholdssted (se kapitel 5).

Hvis vi derimod forholder os til personers sidste registrering i vores materiale, bliver forskellene mellem dem, der dør, og dem, der lever, væsentlig tydeligere i forhold til begge de vurderinger af opholdssted, som vi benytter os af i henholdsvis tabel 6.4 og tabel 6.5.

Tabel 6.5.
Undersøgelsens population fordelt på om de var døde eller levende ultimo 1996 og fordelt på første og sidste registrering af formelt opholdssted.

	Første optræden				Sidste optræden			
	Døde		I live		Døde		I live	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Tyder på institution	43	38	250	29	39	34	139	16
Andet	32	28	272	32	39	34	237	28
Tyder på egentlig bolig	41	35	337	39	38	33	483	56
I alt	116	101	859	100	116	101	859	100

- 7) Antallet af voksne er registreret som større end to, husstanden er ikke registreret som bestående af et par eller en enlig, og boligen er ikke registreret som en egentlig beboelsejendom.
- 8) Antallet af voksne i husstanden er registreret til at være en eller to, der er registreret et par eller en enlig i husstanden, og boligen er registreret som egentlig beboelse.
- 9) De variabler, der er blevet benyttet i denne inddeling af populationen, er behandlet hver for sig i kapitel 5, der handler om opholdssted.

For både fordelingen i tabel 6.4 og i tabel 6.5 er der ikke nogen signifikant udvikling mellem første og sidste registrering for de personer, der afgår ved døden. For personer der overlevede perioden, sker der en bevægelse væk fra ophold på institutioner og hen imod en tilværelse, der nærmer sig det, vi tidligere har beskrevet som det normale – enfamilieboligen.¹⁰⁾

Familierelationer og dødelighed

Et andet forhold, som vi har set på i sammenhæng med dødelighed, er familierelationer. Her har vi undersøgt samspillet mellem tilstedeværelsen af børn, og om man er registreret som enlig eller i et par. Resultaterne er gengivet i tabel 6.6, hvor vi igen præsenterer både første og sidste registrering.

Tabel 6.6.

Undersøgelsens population fordelt på om de var døde eller levende ultimo 1996 og fordelt på første og sidste registrering af samlivsstatus samt første og sidste registrering af, om der var børn med familierelationer på adressen.

	Første optræden				Sidste optræden			
	Døde		I live		Døde		I live	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Børn til stede	25	22	354	41	15	13	311	36
Ingen børn til stede	91	78	505	59	101	87	548	64
I alt	116	100	859	100	116	100	859	100
Enlig	104	90	731	85	105	91	660	77
Par	12	10	128	15	11	9	199	23
I alt	116	100	859	100	116	100	859	100

Der er en overrepræsentation af personer med børn i husstanden, som overlever perioden, både når vi ser på første og sidste registrering. Ser vi på, hvordan udviklingen mellem første og sidste registrering har været for de to grupper – henholdsvis de overlevende og de døde – står det klart, at der sker en polarisering over perioden: Der sker et relativt større fald i andelen med børn blandt de

10) Se kapitel 5.

personer, der dør i perioden, end det er tilfældet for de personer, der overlever.¹¹⁾

I forhold til en registrering af om man lever som enlig eller som del af et par, er der ikke nogen statistisk betydende forskel mellem de døde og de overlevende, når vi ser på første registrering. Men – som det har været tilfældet i forhold til en vurdering af formelt opholdssted – fremkommer der en forskel, når vi ser på fordelingen for den sidste optræden. Igen sker der en polarisering ved, at en udvikling finder sted mellem første og sidste registrering for de personer, der overlever, mens de personer, der dør, ikke oplever nogen forandring mellem første og sidste registrering. For de overlevende er der en klar tendens til, at de bevæger sig fra at være registreret som enlige, til at blive registreret i et parforhold.

Indtægtsgrundlag og dødelighed

Blandt personer, der har modtaget førtidspension, er der en overdødelighed, mens modtagere af kontanthjælp har en dødelighed, der ligger lidt under hele populationens under et. For dagpengemodtagere gælder, at dødeligheden er en del lavere end hele populationens. Således kan vi i tabel 6.7 se, at 18 procent af de mennesker, der modtog førtidspension, første gang de optrådte i Danmarks Statistiks register, afgik ved døden i løbet af perioden 90 til 96. For dagpengemodtagere var den tilsvarende andel på fire procent.

Hvis vi sammenligner den absolutte fordeling ved første og sidste optræden for personer, der er afgået ved døden, så finder vi, at der er sket en betydende udvikling. Der er væsentlig færre, der modtager kontanthjælp, og væsentlig flere, der har fået tildelt førtidspension. Men samme bevægelse findes for de personer, der har overlevet perioden, og her er bevægelsen mere markant.

En af de mest iøjnefaldende udviklinger fra første til sidste registrering i den periode, vi behandler, er, at i alle tre kategorier vokser andelen af personer, der er i live fra første til sidste registre-

---

11) Udviklingen i tilstanden for de døde er ikke signifikant, mens samme udvikling, for personer der overlever perioden, er signifikant.

ring.¹²⁾ Det betyder, at de personer, der dør, falder uden for i registreringen af de tre overførselsindkomst-kategorier. Det kan være, de får arbejde i et så stort omfang, at de ikke længere vil modtage overførselsindkomst (det ser på vi nedenfor). Men det kan også være, at de, af andre grunde som vi ikke kender, falder helt ud af overførselsindkomstsyste­met.

Tabel 6.7.

Undersøgelsens population fordelt på om de var døde eller levende ultimo 1996 og fordelt på første og sidste registrering af indtægtsgrundlag.^{a)}

	Førtidspensionist		Kontanthjælpsmodtager		Dagpengemodtager	
	n	%	n	%	n	%
Første optræden: døde	38	18	69	10	4	4
Første optræden: i live	169	82	594	90	92	96
I alt ^{b)}	207	100	663	100	96	100
Sidste optræden: døde	58	16	22	6	2	2
Sidste optræden: i live	296	84	331	94	109	98
I alt	354	100	353	100	111	100

a) *Hvilket indtægtsgrundlag, en given person har, er konstrueret ud fra forskellige variabler. De informationer, der er benyttet, er: Om en person får førtidspension eller ej; om en person modtager kontanthjælp eller ej; og om en person modtager dagpenge eller ej – alt sammen i løbet af et givet år. Det betyder, at en person kan være registreret som modtager af flere forskellige ydelser, og denne tabel giver derfor ikke noget indblik i udbredelsen af de forskellige ydelser i forhold til hinanden. Vi har behandlet dette andet spørgsmål i kapitel 4.*

b) *Da en person kan have modtaget flere ydelser i løbet af et givet år adderer de tre grupper ikke til den samlede population.*

Om det er muligt at drage nogle konklusioner omkring sammenhænge mellem indtægtskilder og dødelighed synes umiddelbart svært at sige, med det materiale vi har gengivet i tabel 6.7. Men vi vender tilbage til spørgsmålet nedenfor, hvor vi forsøger at modellere, hvad der påvirker dødeligheden for vores population.

Et emne, vi dog kan forsøge at kaste yderligere lys over, er gruppen, der modtager førtidspension. I tabel 6.8 har vi fordelingerne af levende og døde på de tre typer førtidspension, man kan få tildelt.

12) Og nej, det er ikke en naturlig konsekvens af at folk der dør falder ud af registeret. Ved at benytte os af den sidste optræden i registreringsperioden har vi fjernet den skævhed.

Man skulle umiddelbart vente en overdødelighed blandt modtagere af den højeste pension, men det er ikke tilfældet. Der er heller ikke nogle signifikante forskelle fra den første registrering til den sidste, hverken for de overlevende eller for de personer der er afgået ved døden. Således synes det i højere grad at være selve det at modtage førtidspension, der korrelerer med overdødelighed, end det synes at være, hvilken type førtidspension man modtager.

Tabel 6.8.

Modtagere af førtidspension fordelt på om de var døde eller levende ultimo 1996 og fordelt på første og sidste registrering af typen af førtidspension tildelt.

	Almindelig		Mellem		Høj		Alle
	n	%	n	%	n	%	%
Første optræden: døde	23	20	11	16	4	19	18
Første optræden: i live	94	80	58	84	17	81	82
I alt	117	100	69	100	21	100	207
Sidste optræden: døde	29	16	21	19	8	15	16
Sidste optræden: i live	158	84	91	81	47	85	84
I alt	187	100	112	100	55	100	354

Arbejdsmarkedet og dødelighed

Hvis vi ser på tilknytningen til arbejdsmarkedet, registreret første gang personerne optræder, leder to af de tre variabler, vi benytter, til estimeringen af statistiske forskelle: Overdødeligheden er størst blandt de personer, der ikke har en tilknytning til arbejdsmarkedet, hvis vi benytter vurdering af position i november, og hvis vi benytter indikationen arbejdsmarkedsforsikring. Derimod finder vi ikke nogen statistisk signifikante forskelle, hvis vi operationaliserer kontakten gennem ledighedsgrad. I tabel 6.9 præsenterer vi registreringerne. For alle variablerne har vi konstrueret en dikotomi: Enten er den enkelte registreret med kontakt til arbejdsmarkedet, eller også er der ikke en sådan kontakt:

- På variabelen over ledighedsgrad skelner vi mellem personer, der har en ledighedsgrad under 0,7 versus personer med en

ledighedsgrad over 0,7 eller som er registreret uden for arbejdsmarkedet.

- På variabelen over forsikrede skelner vi mellem dem, der er forsikret, og så dem der enten ikke er forsikret, eller som er registreret som uden for arbejdsmarkedet.
- På variabelen over stilling i november skelner vi mellem dem, der er registreret i beskæftigelse, versus dem der, enten er registreret som arbejdsløse, eller registreret uden for arbejdsmarkedet.¹³⁾

Ser vi på fordelingerne af registreringerne, den sidste gang de optræder, er forskellene på kontakt til arbejdsmarkedet – mellem dem der overlever frem til 1996 og dem, der afgår ved døden før 1996 – blevet mere markant. Der er nu signifikante forskelle, ligegyldigt hvilken af de tre variable, vi ser på.

Tabel 6.9.

Undersøgelsens population fordelt på om de var døde eller levende ultimo 1996 og fordelt på første og sidste registrering på forskellige variable benyttet til en vurdering af tilknytning til arbejdsmarkedet.

	Første optræden				Sidste optræden			
	Døde		I live		Døde		I live	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ledighedsgrad ≤ 0,7	41	39	383	48	21	23	254	33
Ledighedsgrad > 0,7 & uden for arb.mar.	63	61	423	52	71	77	526	67
I alt	104	100	806	100	92	100	780	100
I beskæftigelse i november	14	12	193	23	11	10	175	21
Uden for beskæftigelse i november	102	88	649	77	104	90	673	79
I alt	116	100	842	100	115	100	848	100
Arbejdsmarkedsforsikrede	5	5	115	14	4	4	124	16
Ikke arbejdsmarkedsforsikrede	99	95	691	86	88	96	656	84
I alt	104	100	806	100	92	100	780	100

13) I kapitel 4 forholder vi os til mindre rigide inddelinger af variable over tilknytning til arbejdsmarkedet.

Udviklingerne for hver af de to grupper – henholdsvis levende og døde – mellem første og sidste registrering, er derimod kun betydende på variabelen om position i november. Her aftager kontakten til arbejdsmarkedet både for mennesker, der overlever vores undersøgelsesperiode, samt for de mennesker der afgår ved døden mellem 1990 og 1996.

Om modellering af socio-økonomiske forholds påvirkning af dødelighed

Ud over at have undersøgt sammenhænge mellem forskellige registrerede forhold og dødelighed, har vi også forsøgt at indfange, hvordan påvirkningerne mellem forskellige variable og sandsynligheden for at dø er. Desuden har vi forsøgt at undersøge, hvordan de forskellige forhold, vi har operationaliseret, påvirker dødelighed, når de testes sammen frem for et og et. Hertil har vi benyttet logistisk regression.

Variablerne i de logistiske regressioner

De variable, vi har valgt at inddrage i en analyse baseret på logistisk regression af dødeligheden blandt de mennesker, der indgår i undersøgelsen, er de samme, som vi har inddraget i de øvrige analyser. Men de skal for at kunne indgå i modelleringerne være binære.

I forhold til vurderinger af opholdssted trækker vi på tre variabler:

- Husstandssammensætningen, hvor vi grupperer husstande bestående af en enhed – en enlig eller et par – over for husstande, der er registreret som bestående af flere enheder.
- Antal voksne, hvor vi skelner mellem mennesker, registreret i husstande med en eller to voksne versus husstande med mere end to voksne.
- BBR-registrerede formål med husstanden, hvor vi skelner mellem husstande, der er registreret som døgninstitutioner, og andre husstande.¹⁴⁾

---

14) For yderligere diskussion af variablerne vi benytter og deres kategorisering se kapitel 4.

I forhold til en vurdering af familierelationer benytter vi os af to variabler:

- For det første ser vi på, om en person registreret som en del af et partnerskab, eller om en person er registreret som enlig.
- For det andet ser vi på, om der er registreret børn i husstanden.

I forhold til kontakten til arbejdsmarkedet trækker vi på registreringer af:

- Ledighedsgrad gennem et år, hvor vi skelner mellem personer, der har en ledighedsgrad under 0,7, versus personer der har en ledighedsgrad på over 0,7, eller som ikke har nogen kontakt til arbejdsmarkedet i det givne år.
- Arbejdsmarkedsforsikrede, hvor vi skelner mellem personer, der er registreret som forsikrede (både heltids- og deltidsforsikrede) versus personer, der enten ikke er forsikret, eller som er registreret som uden for arbejdsmarkedet.
- Position i november måned, hvor vi grupperer dem, der havde arbejde, i forhold til personer der ikke havde en stilling i november måned.

I forhold til vurderinger af indtægtsgrundlag trækker vi på fire variable:

- For det første om en person har modtaget dagpenge i et givet år.
- For det andet om en person har modtaget kontanthjælp i et givet år.
- For det tredje om en person har modtaget førtidspension i et givet år.
- Endelig har vi inkluderet endnu en, der gerne skulle samle informationerne fra de øvrige, nemlig om en person har modtaget varige eller midlertidige ydelser i løbet af et givet år.¹⁵⁾

---

15) For en diskussion af de forskellige variable der indgår i vurderingerne af familierelationer, af kontakt til arbejdsmarkedet og af indtægtsgrundlag se kapitel 4.

Som den sidste gruppe variable vi inddrager, har vi dem der indgår i vores konstruktion af et udgangspunkt. Det drejer sig om:

- Køn
- Alder
- Statsborgerskab, hvor vi skelner mellem dem, der er som os, eller næsten som os, versus dem vi har kaldt fremmede.
- Antal indskrivninger på en 105-institution i løbet af det år, hvor registreringen fandt sted
- Antal dage en person gennem alle indskrivninger i det givne år var indskrevet.
- Hvilken type institution en person benyttede sig af i løbet af registreringsperioden. Her skelner vi mellem krisecentre og institutioner for hjemløse.¹⁶⁾

Derudover inkluderer vi i alle modellerne en variabel, der indfanger tiden fra vores konstruerede begyndelse, og til døden indtræffer, eller perioden, hvorfra vi henter oplysninger, slutter.

Modellering af årsager til dødeligheden inden for fem områder

I figur 6.2 har vi opstillet de modeller, vi har konstrueret inden for hvert af de fem områder. Vi kan se, at der er omtrent dobbelt så stor sandsynlighed for at afgang ved døden for personer, der er registreret i husstande bestående af flere enheder. Når husstandens sammensætning indgår i modelleringen, vurderes antal voksne og det BBR-registrerede formål med boligen ikke at give ny signifikant information.

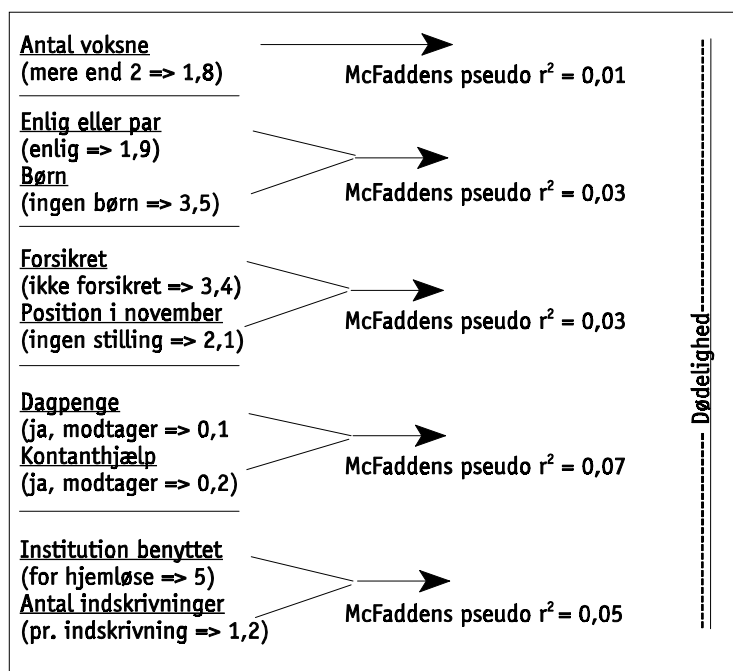
Ser vi på sammenhænge mellem familierelationer og dødeligheden, ses det, at både samlivsstatus, og om der er børn registreret i husstanden estimeres som udslagsgivende. Det estimeres, at enlige har omkring dobbelt så stor sandsynlighed for at dø, som par, mens det ikke at have registrerede børn i husstanden estimeres til at gøre sandsynligheden for at dø tre gange så stor, som tilfældet er, hvis der er børn.

---

16) For en diskussion af de variable der indgår i vores konstruktion af et udgangspunkt se kapitel 3.

I forhold til arbejdsmarkedstilknytning er der to af de tre variabler, der indfanger en korrelation med dødelighed. Der er en større sandsynlighed for at dø for personer, der ikke har kontakt til arbejdsmarkedet. Således kan vi se, at de personer, der ikke blev registreret i beskæftigelse operationaliseret ved stilling i november,

Figur 6.2.
Korrelationer mellem udgangspunkt og socio-økonomiske registreringer og dødelighed – givet tidspunkt for dødsfald.

vurderes til at have en sandsynlighed for at dø, der er omkring dobbelt så stor som personer, der blev registreret som havde de en stilling. For personer, der ikke var arbejdsmarkedsforsikret, var sandsynligheden for at dø ca. tre gange større end sandsynligheden for personer, der var arbejdsmarkedsforsikret. Den variable, der, når de to øvrige variable var taget med i modelleringen, ikke bidrog til dødeligheden i vores modellering, var ledighedsgraden over et år.

Indtægtsgrundlag har vi målt ved fire variable. Heraf har de to vist sig at bidrage til dødeligheden. Det viser sig, at både modtagere af dagpenge og kontanthjælpsmodtagere har en mindre sandsynlighed (henholdsvis 1/10 og 1/5 i vores data) for at dø, sammenlignet med personer der ikke modtager disse indkomster. Derimod estimeres det ikke, at der opnås nogen yderligere information ved at inddrage registreringer omkring førtidspension, hvilket ligeledes er tilfældet med oplysningerne om, hvorvidt en person er registreret på varige eller midlertidige ydelser.

Ser vi endelig på variablerne, der indgår i vores udgangspunkt, er det henholdsvis antallet af indskrivninger, samt hvilken institution en person benyttede tilbage i 1988-89, der bidrager til at forklare dødeligheden. For hver yderligere indskrivning i perioden 1988-89 estimeres sandsynligheden for at dø til at stige med 20%, mens de, der benyttede herberger, har haft en 5 gange større sandsynlighed for at afgang ved døden i den periode, hvorom vi har indsamlet registreringer, end personer på krisecentre.¹⁷⁾

Et af de spørgsmål det kunne være interessant at besvare er, hvor godt de forskellige modelleringer passer på vore data, eller hvor mange af vores hændelser, der forklares i modellerne. Da vi arbejder med kvalitative informationer, kan vi benytte McFaddens pseudo r^2 -værdi. Men den er – som tidligere skrevet – vanskelig at tolke.¹⁸⁾ McFaddens pseudo r^2 -værdi er beregnet for hver af de modeller, vi ovenfor har gennemgået. Heraf kan vi se, at modellen over indtægtsgrundlag er den med den med størst dækningsgrad, og modellen over husstandssammensætning er den med mindst. Men det vigtigste at bemærke er de lave værdier. Det kan konsta-

---

17) I forhold til modelleringen i figur 6.1 er der en forskel – forskellen, mellem sandsynlighederne for at dø for personer der brugte krisecentre, versus personer der brugte institutioner for hjemløse, er blevet mindre. Grunden er, at der er forskel på, hvor mange mennesker, der indgår: I figur 6.1 benytter vi et register, der indeholder alle 139 dødsfald. I figur 6.2 forholder vi os til de 116 mennesker, der døde i den periode, hvorfra vi har fået registeroplysninger fra Danmarks Statistik.

18) Se kapitel 2.

teres, at det er svært at opstille generelle modelleringer af dødeligheden for gruppen, vi ser på.

Socio-økonomiske forandringer og dødelighed

Ud over at have undersøgt sammenhænge mellem positioner på udvalgte variable og dødelighed har vi undersøgt, hvorvidt der kunne identificeres en sammenhæng mellem bevægelser på nogle af de udvalgte variable og dødelighed. Vi har fx set, om vi kunne finde nogle sammenhænge mellem det at miste kontakten til arbejdsmarkedet og dødelighed, eller mellem det at bevæge sig fra en registrering i et par til en registrering som enlig og dødelighed. For at kunne teste sådanne bevægelser har det været nødvendigt at rekonstruere de inddragne variable endnu en gang.

Vi har således, for alle de variable vi har testet, konstrueret et hierarki over, om vi opfattede en given bevægelse som positivt, uændret eller negativ. Dertil kommer, at vi undersøger bevægelser mellem to på hinanden følgende år. Altså om der er sket et skift mellem fx 90 og 91, mellem 94 og 95, etc.¹⁹⁾

I forhold til opholdssted har vi inddraget to bevægelser:

- Bevægelser konstrueret over husstandens sammensætning, antal voksne og boligens BBR-registrerede formål. Det positive i variabelen er udtrykt ved antal voksne mindre end tre, husstand bestående af registrerede par eller enlig og BBR-registrering som egentlig beboelse. Det negative er defineret som antal voksne større end to, husstand bestående af flere familier, og BBR-registrering forskellig fra egentlig beboelse. Imellem de to yderpositioner er der en registrering af andre kombinationer.
- Bevægelser i forhold til BBR-registrering alene, hvor hierarkiet går fra en BBR-registrering som egentlig beboelse som det

---

19) Herved bliver den gruppe, vi inddrager i denne analyse mindre end i de øvrige analyser. Vi har ikke mulighed for at analysere på personer, første gang de optræder. De skal være med i to på hinanden følgende år, før vi kan konstruere en bevægelse.

positive, en BBR-registrering som døgninstitutioner som det negative, og andre former for BBR-registrering mellem de to.

Hvis fx en person har gennemført en bevægelse fra den positive position til en negativ position, eller til en position der falder ind i kategorien i midten, så har vi registreret en negativ bevægelse. Har en person flyttet sig fra kategorien i midten til den positive position, har vi registreret en positiv bevægelse, har en person ikke flyttet sig, har vi registreret bevægelsen som uændret. På samme måde har vi kategoriseret de følgende bevægelser.

Til konstruktionen af bevægelser i forhold til familierelationer bruger vi:

- Registreringen af om en person indgår i et par eller er enlig, hvor vi definerer par som det positive og enlige som det negative.
- Registreringen af om der er børn i husstanden, hvor vi definerer tilstedeværelsen af børn som det positive og fraværet af børn som det negative.

I forhold til arbejdsmarkedet inddrager vi tre variable:

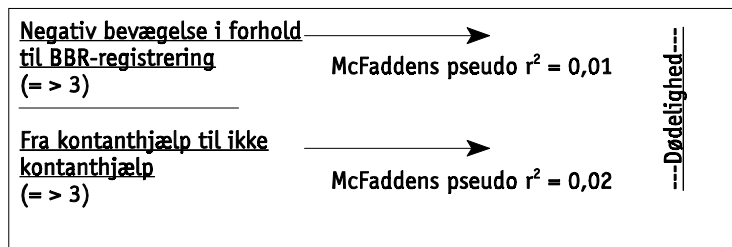
- Ledighedsgrad, hvor den positive kategori defineres ved at have en ledighed mellem 0 og 0,7, mens den negative position udgøres af personer, der er registreret uden for arbejdsmarkedet. Mellem de to positioner har vi så personer på arbejdsmarkedet, men med en ledighedsgrad på over 0,7.
- Arbejdsmarkedsforsikring, hvor det positive er arbejdsmarkedsforsikrede, mens det negative igen er personer registreret som værende uden for arbejdsmarkedet, mens personer på arbejdsmarkedet, som ikke er forsikret, befinder sig i midten.
- Stilling i en given uge i november, hvor vi har klassificeret personer registreret som lønmodtagere og lønmodtagere på orlov i den positive position, mens personer uden for arbejdsstyrken er blevet klassificeret i den negative position, derimellem har vi så placeret arbejdsløse og arbejdsløse på orlov.

Endelig har vi indtægtskilde. Da det ikke her har været muligt at konstruere et for os naturligt hierarki, har vi i stedet inddraget otte bevægelser:

- Fra at have modtaget dagpenge til ikke at have modtaget dagpenge.
- (Fra ikke at have modtaget dagpenge til at modtage dagpenge.)
- Fra at have modtaget kontanthjælp til ikke at have modtaget kontanthjælp.
- Fra ikke at have modtaget kontanthjælp til at modtage kontanthjælp.
- (Fra at have modtaget førtidspension til ikke at have modtaget førtidspension.)
- Fra ikke at have modtaget førtidspension til at modtage førtidspension.
- Fra at modtage midlertidige ydelser til at modtage varige ydelser.
- (Fra at modtage varige ydelser til at modtage midlertidige ydelser.)

Disse otte bevægelser er konstrueret, så de indfanger alle mulige bevægelser i forhold til de variable vi bruger andre steder i rapporten. Og faktisk er der nogle, der gennemfører alle bevægelser – fx også fra førtidspension til ikke at modtage førtidspension. Men i vores konstruktion af en model har det ikke været muligt at teste alle bevægelsernes påvirkninger. På nogle variable har der været for få mennesker til, at det har været en mulighed. Bevægelser, der er sat i parentes, har således ikke været med i modelleringerne, hvis resultater vi præsenterer i figur 6.3.

Figur 6.3.
Korrelationer mellem bevægelser og dødelighed – givet tidspunkt for dødsfald.

Der er ikke mange af de bevægelser, vi har inddraget i undersøgelsen, der korrelerer med dødelighed på et signifikansniveau defineret ved 5%. Faktisk er der kun to bevægelser, der ikke, med mere end fem procents sandsynlighed, kunne være udtryk for tilfældigheder. De to bevægelser der skiller sig ud er:

- En negativ bevægelse i forhold til BBR-registreringen af boligens formål, hvilket vil sige en flytning fra et opholdssted registreret til egentlig beboelse til en anden boform, herunder til døgninstitution, eller en flytning fra et opholdssted, der hverken er registreret til egentlig beboelse eller som en døgninstitution, til en døgninstitution. For dem der gennemlever en sådan flytning, estimeres sandsynligheden for at dø til at være ca. tre gange højere end for dem, der ikke har oplevet denne bevægelse.
- En udvikling fra at modtage kontanthjælp til ikke at modtage kontanthjælp, hvilket estimeres til at give en sandsynlighed for at dø, der er tre gange større end for andre.

Ingen af de øvrige variable påvirker dødeligheden i en sådan grad, at det estimeres til at være signifikant.

Årsagerne til dødsfaldene

Gennem Sundhedsstyrelsens register over dødsårsager kan vi få oplysninger om årsager til de enkelte dødsfald, og vi kan få oplysninger om måden, hvorpå disse dødsfald er indtruffet. Vi vil som et sidste aspekt forholde os nærmere til disse oplysninger.

I tabel 6.10 har vi præsenteret måden, hvorpå de forskellige mennesker er døde fordelt på den primære registrerede årsag.

Tager vi afsæt i fordelingen af dødsfald over de måder, disse er blevet kategoriseret på, er der 41 mennesker, der, i løbet af den ca. otte års periode vi kigger på, er døde naturligt. Et underligt begreb i denne sammenhæng – hvad vil det sige at dø på en naturlig måde, før man er fyldt 30 år? Vi tolker denne registrering som udtryk for, at (givet de omstændigheder man har sluttet sit liv

under – fx at man er smittet med HIV) dødsfaldet ikke er en overraskelse for lægen, der konstaterer, at døden er indtruffet. Således fungerer kategorien naturlig som en gruppering af dødsfald, man kan forklare, og hvor omstændighederne ikke er overraskende ud fra kommende hændelser – hvilket leder til, at dødsfaldet kategoriseres som en ulykke – ikke er selvforskyldt – hvilket klassificeres som selvmord – og ikke er mord – hvilket i registeret figurerer som en selvstændig kategori, men en kategori vi har lagt ind under gruppen ‘andet/uoplyst’, da vi har ganske få sådanne. Ser vi på det, der kategoriseres som den primære årsag til disse naturlige dødsfald, er de fleste forårsaget af aids. Der er 15 mennesker, der er døde af at indtage forskellige substanser, de syv er døde af alkoholrelaterede problemer, mens otte er døde af årsager, der udspringer af at indtage stærkere stoffer. Endelig er der en gruppe på 11, der er døde af fx kræft, blodpropper, meningitis. Nogle af årsagerne bag disse 11 dødsfald kan kobles til indtagelse af stoffer og konsumering af alkohol, men det behøver ikke at være tilfældet. Der er således i kategoriseringerne en væsentlig grad af skøn, både fra vores side og i forhold til de kategoriseringer der er blevet registreret, før vi har modtaget oplysningerne.

Tabel 6.10.

Undersøgelsens population fordelt på døds måde og den registrerede primære dødsårsag. (Antal).

	Naturlig	Ulykke	Selvmord	Andet/uoplyst	I alt
Ingen årsag/fundet død/ingen reg.	2	0	0	14	16
Alkohol	7	1	0	0	8
Stoffer	8	37	6	16	67
Aids	13	0	0	0	13
Andet	11	10	10	4	35
I alt	41	48	16	34	139

De 48 dødsfald, der er sket ved en ulykke, fordeler sig på to dødsårsager: Der er dødsfaldene, der skyldes en ude fra kommende hændelse – fx et tog i drift, eller et fald – hvilket gælder for 10 dødsfald, og der er fejlagtige doseringer af forskellige midler, eller

forgiftninger som kan kategoriseres under – fx narkotiske eller smertestillende – hvilket gælder for 38 dødsfald. De midler, der har forårsaget forgiftningen, er i 18 tilfælde registreret som smertestillende midler, mens det i 11 tilfælde er registrerede narkotiske midler.

Der er 16 dødsfald, der er registreret som selvmord. Endelig finder vi 34 dødsfald kategoriseret under andet eller under uoplyst. Heraf er to mord, mens 13 er dødsfald, hvor personen er fundet død, og hvor man ikke kender måden. Endelig er der den største gruppe (på 18 dødsfald), der består af dødsfald, hvor der er tvivl om, hvordan dødsfaldet skal kategoriseres: I 16 af disse 18 tilfælde har man kategoriseret dødsfaldet som forårsaget af forgiftning, men man er i tvivl om, hvorvidt det er mord, selvmord eller ulykke, der er måden, hvorpå den enkelte er død.

Vi har i tabel 6.11 forholdt os til, hvor mange dødsfald der kan associeres med en given årsag. Her har vi inddraget alle tre registreringer af dødsårsager, og så fundet de tilfælde hvor en eller flere peger på fx alkohol.

I næste kapitel vil vi forholde os til emnet omkring indtagelse af euforiserende stoffer. Her skal det blot konstateres, at det er det emne, som flest af de dødsfald, vi har fået registreringer om, er relateret til.

Tabel 6.11.
Emner der kan associeres til dødsfald ved mindst en af de tre registrerede årsager. (Antal).

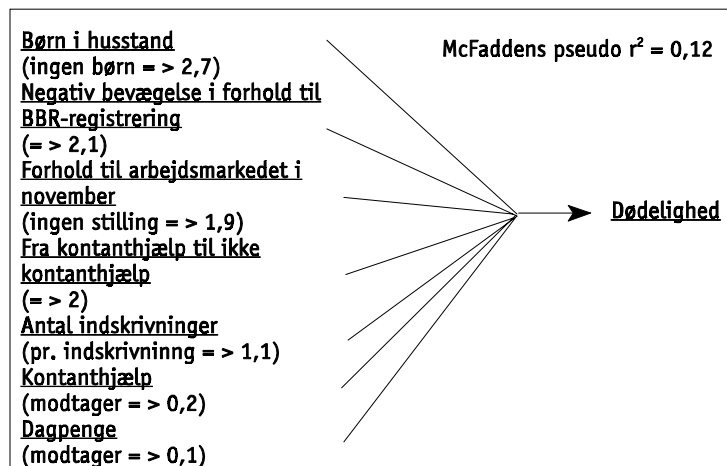
	N
Ingen årsag/fundet død/ingen registrering	25
Alkohol	25
Stoffer	87
Aids	16
Andet	58

Opsummering – og en sidste modellering af sandsynligheder for dødsfald

Lad os begynde en opsummering af vores analyse af dødeligheden ved at samle de variable, vi har fundet betydende. Vi ender her op med en modellering, som den der illustreres i figur 6.4:

Hermed er vi kommet frem til, at syv forskellige variable påvirker sandsynligheden for, at man afgår ved døden, hvis man er et af de mennesker, der indgår i vores population. Det, vi her vil nøjes med at fremhæve, er, at der er faktorer, der vurderes som betydende, fra alle de områder vi har inddraget i vores undersøgelse.

Figur 6.4.
Korrelationer med dødelighed.

Vi har desuden argumenteret for, at der er en væsentlig overdødelighed blandt de mennesker, der indgår i undersøgelsen. Vi har yderligere præsenteret oplysninger, der indikerer, at der er endog overordentlig voldsom overdødelighed blandt de kvinder, der benytter sig af institutioner for hjemløse – at vi her har at gøre med en sandsynlighed for at dø, der er 24 gange større end for kvinder på samme alder i det danske samfund som helhed. Men vi har også beregnet, at dødeligheden, blandt de mænd der brugte institutioner for hjemløse, var voldsom. Her er vi kommet frem til, at de

har en dødelighed, der er 14 gange større end dødeligheden blandt alle mænd på samme alder i hele Danmark.

Der kan være mange forklaringer på, hvad det egentlig er, vi har fundet ud af omkring dødeligheden, blandt de mennesker der indgår i populationen for vores undersøgelse. Man kan henlede opmærksomheden på, at der faktisk kun er tale om, at 22 kvinder er døde i løbet af de otte år, vi har set på gruppen, og man kan påpege, at det derfor næppe er muligt at betragte resultaterne som udtryk for andet end lige præcis den analyserede gruppes dødelighed. Man kan yderligere pege på, at modelleringer af faktorerne, der korrelerer med dødeligheden, ligeledes må strande på, hvad der kunne betragtes som et usikkert datagrundlag og modelleringer med små dækningsgrader. Vi tenderer til at være enige i en stor del af de metodiske kritikker, der kan rejses. Og det skal her konstateres, at de modelleringer, vi finder frem til, primært viser, at det er næsten umuligt at finde nogle generelle lovmæssigheder for de mennesker, der indgår i vores undersøgelse. Men ligegyldigt hvilke indvendinger der rejses, så tyder de forskellige registre, vi inddrager i denne undersøgelse – Det centrale Personregister, forskellige registre på Danmarks Statistik, Sundhedsstyrelsens dødsårsagsregister – på, at der er ubehageligt mange af de mennesker, der har levet som socialt marginaliserede, operationaliseret gennem ophold på 105-institutioner, der er døde som ganske unge.

Om brugen af euforiserende stoffer og om kontakter til ordensmagten

Et aspekt, der ofte knyttes til livet på gaden, på institutioner, blandt hjemløse, blandt socialt udstødte, blandt ... ja, blandt dem, som vi vælger at betragte som afvigende på dimensioner, vi vil kategorisere som socialpolitiske, er et misbrug af euforiserende stoffer. Begrebet misbrug dækker over indtagelse af et væld af forskellige stoffer på en del forskellige måder. Nogle stoffer er stimulerende, andre er passiverende, nogle er ulovlige altid, andre er ulovlige nogle gange, nogle vil det i én kontekst være udtryk for afvigelse ikke at have til rådighed, mens de i andre sammenhænge bliver taget som udtryk for afvigelse. På trods af dette væld af midler og deres kontekstafhængige symbolværdi flourerer der et klart billede af, at stofferne indtages i forkerte mængder, på forkerte måder, med forkert sigte, etc. blandt gruppen af mennesker, der indgår i vores undersøgelse.

Vi vil ikke her fokusere på – det ellers overordentlig interessante spørgsmål – om hvilke midler der i hvilke kontekster under hvilke indtagelsesformer og i hvilke mængder bliver kategoriseret som udtryk for et misbrug. I stedet vil vi umiddelbart lade de kategorier, vi har fået fingrene i gennem vores trækken på registre, repræsentere disse kategorier, og så forsøge at klassificere de omkring 1.000 mennesker inden for disse. Men vi vil ikke undlade at forsøge på at afdække den praksis, der skiller brug fra misbrug fra tvungen brug, hvor vi er blevet opmærksomme herpå.

Om oplysningerne om indtag

De oplysninger, vi trækker på for at afdække brug af stoffer i en illegal eller afvigende kontekst er primært tre registre samt vores interview med en lille gruppe blandt de ca. 1.000 mennesker.

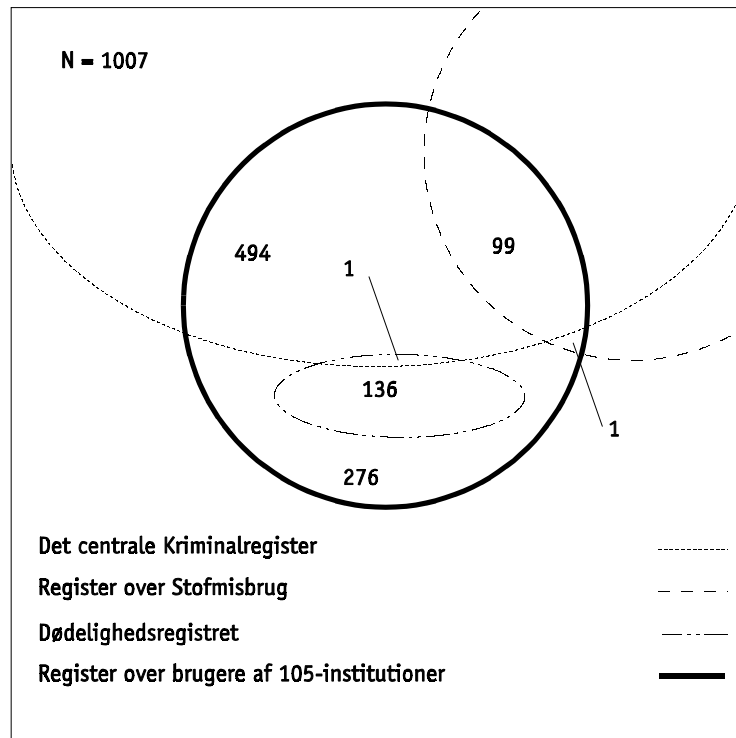
Hvor interviewene indtager rollen som informationskilden, der kan nuancere og undergrave, hvad vi tror vi ved, så er det primært gennem registrene, at vi samler de informationer, der repræsenterer vores kategoriseringer af det værende. Det er registrene, der giver os et umiddelbart og let tilgængeligt billede, der meget let fremstilles som nyttigt i forhold til fx at formulere politiske tiltag over for disse mennesker, der er karakteriseret ved, at vi mener, de har behov for vores socialpolitiske, medicinske, arbejdsmarkedspolitiske, m.m. hjælp.

Vi trækker på tre registre. Ingen af dem forsøger at registrere misbrug således, at vi kan undersøge, hvor stor en andel af vores population der har været i kontakt med stoffer kategoriseret som ulovlige. Men registrene giver hver deres billede af et område, inden for hvilket nogle af vores ca. 1.000 mennesker falder. De tre registre er henholdsvis Sundhedsstyrelsens Register over Stofmisbrug, der indeholder oplysninger om personer, der er gået i behandling for et indtag af stoffer over en toårig periode. Det er Det centrale Kriminalregister, der indeholder Rigspolitiets oplysninger, der falder inden for de rammer, vi har præsenteret i kapitel 2. Og det er dødelighedsregistret fra Sundhedsstyrelsen, der registrerer dødsårsager. Overlappet mellem de tre registre og vores population er illustreret ved figur 7.1.

Før vi kommenterer tallene i figur 7.1, skal det påpeges, at registrene alle dækker forskellige perioder. Som vi tidligere har skrevet, er registreringen af personer, der har benyttet en 105-institution, foregået tilbage i 88-89.

Mht. registeret over stofmisbrug indeholder dette en registrering af personer – ifølge registrets forskrifter – der, inden for en toårs periode, er blevet indskrevet i behandling for misbrug. Denne toårs periode ændrer sig over tid – i modsætning til vores registrering af mennesker, der brugte 105-institutionerne. Den periode, vi har informationer fra, er 1996-1997.

Figur 7.1.
Personer i populationen fundet i tre registre der kan bruges til at afdække kontakter med euforiserende stoffer.

Registeret over dødeligheden dækker perioden fra 88 og frem. Her er det registreret, hvem, hvordan og af hvilke årsager de personer, der indgår i undersøgelsen, er afgået ved døden. I årsagerne til et eventuelt dødsfald er det registreret, om der har været nogle stoffer, der vurderes at have spillet en rolle, og i så fald, hvilke typer stoffer det drejer sig om. Dette kan vi bruge til at få et hint om eventuelle misbrug blandt den del af de ca. 1.000, der er afgået ved døden.

Endelig er der oplysningerne fra Det centrale Kriminalregister. Her har vi oplysninger, om alle kontakter en given person måtte have haft, der falder inden for registerets område. Oplysningerne slettes ikke efter en vis periode. Men oplysningerne slettes senest to år efter, at en person er afgået ved døden (derfor næsten intet over-

lap mellem de personer, der er afgået ved døden og Det centrale Kriminalregister). Fra Det centrale Kriminalregister har vi informationer, der går tilbage før registreringen i 88-89 i Brandts register. I figur 7.1 er personer, der kun har registrerede kontakter fra før 1988, ikke talt med blandt gruppen registreret i Det centrale Kriminalregister. Men vi vil forholde os til disse informationer nedenfor.

I figur 7.1 kan vi se, at omkring halvdelen af vores ca. 1.000 mennesker er blevet registreret i Det centrale Kriminalregister, efter at de blev registreret på en 105-institution, og vi kan se, at 100 af de mennesker, der i 88-89 blev registreret på en 105-institution, i 1996-1997 blev indskrevet i behandling for et misbrug af stoffer.¹⁾ Vi kan desuden se, at så godt som alle, der i 1996-1997 i kortere eller længere tid var i en eller anden form for behandling på et eller andet tidspunkt efter 1988, er blevet registreret hos politiet.

Kort skal vi redegøre for grunden til, at der kun indgår 1.007 mennesker i figur 7.1 – og ikke 1.016, som er den population, vi har i vores register om de mennesker, der var på 105-institutionerne: Der er 9 personer, om hvem vi ikke ved, om de findes i Det centrale Kriminalregister. Vi har ikke fundet en bekræftelse på, at de ikke er der, ej heller på, at de er der.

Af oplysningerne fra Registeret over Stofmisbrug synes det naturligt at konstatere, at der er 100 mennesker, der har kontakt med stoffer, som nogen mener, de skal behandles for.

I forhold til oplysningerne fra Dødelighedsregistret er informationer om et eventuelt misbrug ikke helt så entydige. Her skal vi først have fundet de dødsfald, der er registreret som forårsaget helt eller delvist af euforiserende stoffer. I kapitel 6 om dødeligheden har vi præsenteret forskellige overvejelser om årsagerne til de mange dødsfald i gruppen. Her har vi argumenteret for, at 84 af dødsfaldene i større eller mindre grad kan relateres til et misbrug.

---

1) Vi kan derimod ikke se, hvor mange der er i behandling. Der er ikke i registeret en registrering af, om en person holder op, eller om en person er blevet indskrevet i tidligere år.

I forbindelse med oplysningerne fra Det centrale Kriminalregister er informationerne, med hvilke vi vil argumentere for, at det er muligt at konstruere en indikation på misbrug, heller ikke entydige.²⁾ Det, der er registreret, er forhold, der følger med et misbrug, og som følger af et liv i et misbrugsmiljø, frem for en registrering af misbruget i sig selv. Ved at opføre personer, der har en registrering i Det centrale Kriminalregister, hvoraf det fremgår, at de har modtaget en sanktionering af en adfærd, der involverer;

- overtrædelse af straffelovens § 191 om smugling af narkotika;
- overtrædelse af straffelovens § 191 om salg af narkotika;
- overtrædelse af lov om euforiserende stoffer ved salg;
- eller overtrædelse af lov om euforiserende stoffer på anden vis,

kommer vi frem til, at der er 245 personer, der har fået registreret en eller flere sager i Det centrale Kriminalregister, der kan relateres til omgang med euforiserende stoffer. Grupper, der har overtrådt lov om euforiserende stoffer på anden vis, er så klart den største.

Ud over at en sag i sit journalnummer kan referere til en af de nævnte fire overtrædelser, er det også muligt, at der i sagen – uden at dette fremgår af journalnummeret, der benyttes i Det centrale Kriminalregister – afsiges dom i forhold til en eller flere af de fire overtrædelser, hvor dette er registreret som en dom i en konfererende sag.³⁾ Det har ikke været muligt i dette projekt at registrere disse konfererende sager. I stedet har vi ved en stikprøve optalt, hver af de personer der ikke havde et journalnummer med reference til en af de nævnte fire forseelser, men som havde en sådan reference registreret som et konfererende forhold. Vi har gennemgået lige over 10% (36) af de personers sager, der ikke havde et journalnummer, der refererede til et af de fire forhold (346). I fire af de 36 personers sager fandt vi, at en af de fire forseelser indgik som konfererende. Hvis dette forhold holder stik for alle de 310

---

2) Et irriterende begreb. Vi har svært ved at finde eksempler på den entydighed, vi implicit påstår, eksisterer med denne sætning.

3) Se beskrivelsen af Det centrale Kriminalregister i kapitel 2.

personer, der ikke er blevet gennemset, kan vi forvente, at en af de fire forseelser vil dukke op hos yderligere ca. 35 personer. Vi kommer herved frem til, at omkring 280 personer i Det centrale Kriminalregister vil være registreret med reference til en af de fire forseelser, vi har operationaliseret som udtryk for en kontaktflade med ulovlige stoffer eller en kontaktflade med ulovlig omgang med lovlige stoffer.

Under antagelse af at vi med ovenstående tilgang faktisk indfanger det, vi tror, vi indfanger – altså at validiteten er i orden – kan vi komme frem til:

- At 100 mennesker har haft et misbrug af forskellige stoffer, og har modtaget behandling herfor i enten 1996 og/eller 1997.
- At disse 100 mennesker alle på nær en figurerer i Det centrale Kriminalregister, og at 89 af disse 100 mennesker figurerer med et journalnummer, der refererer til, hvad vi har operationaliseret som et misbrug.
- At der i Det centrale Kriminalregister er yderligere 156 mennesker, der har en registrering, der leder os til at konkludere, at de formentligt har et misbrug.
- At en vurdering af en mindre andel af personers konfererende sager i Det centrale Kriminalregister leder os til at estimere, at ca. 40 personer yderligere har haft eller har et misbrug. (Og måske er de 11 personer, der er blevet indskrevet i behandling i 1996 og/eller 1997, men som ikke figurerer blandt personer registreret for forseelser, vi mener indicerer et misbrug, med blandt disse ca. 40 mennesker, måske er de ikke.)
- At der for 84 af de 139 dødsfald, der har fundet sted gennem de otte år, vi undersøger, er blevet registreret en årsag eller en medvirkende årsag, der kan vurderes som udtryk for et misbrug relateret til et indtag af euforiserende stoffer.

Et overslag over hele populationens brug af midler klassificeret som ulovlige, eller af lovlige midler indtaget under ulovlige former, samt midler indtaget som konsekvens af at der tidligere har været et indtag af ulovlige midler, vil med udgangspunkt i disse

estimationer være, at sådanne midler har været en del af livet for omkring 380 mennesker – eller for omkring 35-40 procent af de ca. 1.000 mennesker, der mellem 88 og 89 benyttede institutioner under bistandslovens § 105.

Om gruppen af personer med misbrugsbaggrund sammenlignet med de øvrige i populationen

Vi har nu tilvejebragt et bud på andelen af personer blandt de ca. 1.000, der har et misbrug. Lad os herefter undersøge, om vi kan identificere nogle forskelle på, hvad der karakteriserer disse ca. 380 mennesker, der synes at have haft en kontakt til euforiserende stoffer – eller *misbrugere* som vi nu kan kalde gruppen fremover – hvis vi sammenligner dem med de øvrige mennesker, der benyttede institutionerne tilbage mellem sommeren 1988 og sommeren 1989 i København. Derudover vil vi undersøge, om der er forskel på de 100 mennesker, vi ved har været i behandling set i forhold til de 228 mennesker, om hvem vi ikke ved, om de har været i behandling.⁴⁾

Vi henleder i øvrigt opmærksomheden på de mange usikkerheder, der ligger i vores konstruktion af de to grupper: vi ved intet om, hvem der har fået lov til at leve med et indtag af ulovlige stoffer eller med et ulovligt indtag af lovlige stoffer uden at blive fanget, talt og mærket.

De forskelle, der træder frem mellem gruppen af misbrugere og de mennesker, i forhold til hvem vi ikke har kunnet finde nogen indikation på et misbrug, er illustreret i tabel 7.1. Det skal erindres, at den gruppe mennesker, vi ovenfor har vurderet, har haft en kontakt til euforiserende stoffer, men hvor denne kontakt kun er registreret som en konfererende sag i Det centrale Kriminalregister, tælles med som mennesker uden misbrug. Derfor er der i ta-

---

4) Det skal erindres, at vi ikke har mulighed for at gennemføre en analyse af de socio-økonomiske forhold, som vi har gjort det i forhold til dødelighed og opholdssted tidligere. Vi har ikke haft mulighed for at samkøre informationer hentet fra Danmarks Statistik med informationer indhentet fra Rigspolitiet eller med informationer indhentet fra Sundhedsstyrelsen.

bel 7.1 340 mennesker kategoriseret med misbrug, mens vi ovenfor anslår tallet til at være omkring 380.

Der, hvor vi i tabellen kan finde forskelle, der er statistisk signifikante, er i forhold til køn, i forhold til statsborgerskab, i forhold til hvilken type institution der blev benyttet tilbage i 1988-89, samt hvor tit institutionerne dengang blev benyttet. I forhold til køn er det blandt mænd, at vi finder den største andel kategoriseret som misbrugere.

Tabel 7.1.
Undersøgelsens population fordelt på det konstruerede udgangspunkt og på om der er indikationer på et misbrug. (Procent).

	Indikation på misbrug	Ikke indikation på misbrug	I alt	N
Kvinder	19	81	100	336
Mænd	41	59	100	680
Os	36	64	100	889
Som os	10	90	100	39
De fremmede	15	85	100	88
18-23 år ^{a)}	29	71	100	234
24-29 år	37	63	100	377
30-36 år	32	68	100	405
På institution for hjemløse	40	60	100	789
På krisecenter	9	91	100	224
5-30 dage indskrevet	34	66	100	286
31-90 dage indskrevet	35	65	100	289
91-180 dage indskrevet	33	67	100	193
181-360 dage indskrevet	31	69	100	248
1 indskrivning	27	73	100	677
2 indskrivninger	38	62	100	179
3-4 indskrivninger	52	48	100	104
5+ indskrivninger	66	34	100	56
I alt (N)	340	676	100	1.016

a) Alder medio 1989.

Ser vi på statsborgerskab, er det blandt personer, vi kategoriserer som os, at vi finder en overvægt af misbrugerne. Der er en mindre andel, der falder inden for vores operationalisering af misbrugere blandt de fremmede og – færrest – blandt dem vi kategoriserer som lignende os.

I forhold til institutionstype benyttet er det blandt de personer, der benyttede institutioner for hjemløse, at vi finder overrepræsentationen af kategoriserede misbrugere, mens der er en relativt mindre andel misbrugere blandt de mennesker, der dengang benyttede krisecentre.

Endelig er det muligt at finde en sammenhæng mellem antallet af indskrivninger i løbet af det år, hvor registreringen har fundet sted, og misbrug. Det viser sig, at der er overrepræsentation blandt de mennesker, der har brugt institutionerne flere gange, og det viser sig, at andelen stiger med antallet af besøg i løbet af året for registreringen.

Dette leder os til en af de variabler, der ikke indfanger en forskel, der beregnes til at være statistisk betydende – nemlig antallet af dage i registreringsperioden hvor en person har ophold sig på en institution under bistandslovens § 105. Her er der stort set ingen forskel mellem personer, der benyttede institutionerne i fem til tredive dage, og så personer der benyttede institutionerne i mere end 180 dage. For os er det umiddelbart en overraskelse – eller en manglende sammenhæng om man vil – og det er en oplysning, der indsnævrer fortolkningerne af sammenhængene mellem antallet af besøg på institutionerne og misbrug. Det bliver så i højere grad mobiliteten, der udtrykker en relation til misbrug. Men måske er det ikke helt så overraskende, når det kommer til stykket – som et par af de mennesker, vi har interviewet i løbet af projektet, har fortalt, så er det at (blive taget i at) fikse, blevet brugt som grundlag for udsmidning fra og som begrundelse for tildeling af karantæne på 105-institutionerne. Således har nogle berettet om, hvordan de har vandret mellem institutionerne: Fået karantæne på Sundholm, gået ud (ja det hedder det – for det ligger helt ude i

NV) på Hillerødgade, fået karantæne og være blevet smidt ud, for derpå at indskrive sig på Mændenes Hjem, fikse, blive smidt ud med karantæne for at vende tilbage til Sundholm, hvor karantænen nu er udløbet, så det er muligt at få en ny og så videre.

Den anden forskel, vi ikke kan finde, er betydende, er alder. Der er ikke nogen statistisk betydende forskel mellem andelen, der har et misbrug blandt de unge, og andelen der har et misbrug blandt de ældre. Dette finder vi faktisk overraskende, når vi tænker på nogle af de forestillinger, vi er stødt på om brugerne af institutioner under § 105. En af de forskelle, der ofte præsenteres, er, at de unge misbrugere kommer ind på institutionerne i voksende antal, mens de gamle – traditionelle hjemløse (som vi selv har kaldt dem tidligere) – bliver en mindre og mindre gruppe.⁵⁾ Vi vil ikke udelukke, at sådanne forståelser indfanger, hvad der tidligere var en udvikling på institutionerne. Men er det en forskel, der er reel i dag?⁶⁾ Er forståelsen af denne traditionelle hjemløse mand med en ølflaske eller en kirsebærvin i hånden, der står i kontrast til den unge misbruger med sit værktøj, udtryk for en central forskel i dag? Eller holdes billedet snarere fast gennem et behov for at konstruere en gruppe værdigt trængende, som så legitimt bør forsvares ved udelukkelsen af disse unge urolige elementer, der er en trussel for de værdigt trængende? Så har vi både fået forsvaret vores socialpolitiske indsats – konstruktionen af tilbud, til dem der ikke kan klare sig selv, retter sig faktisk til dem, der har behov for det – og vi har fået nødvendiggjort en praksis af karantæne og udsmidning – eller af udstødelse, marginalisering og disciplinering om man vil.⁷⁾

Hvis vi kort forholder os til, om der er forskel på de mennesker, der er identificeret gennem Sundhedsstyrelsens register over stof-

5) Se fx Koch-Nielsen & Stax, 1999 eller Børner, 1997.

6) Det skal erindres, at de mennesker, der indgår i undersøgelsen, var relativt unge, da de blev registreret, men der er stadig ingen korrelation mellem alder og misbrug.

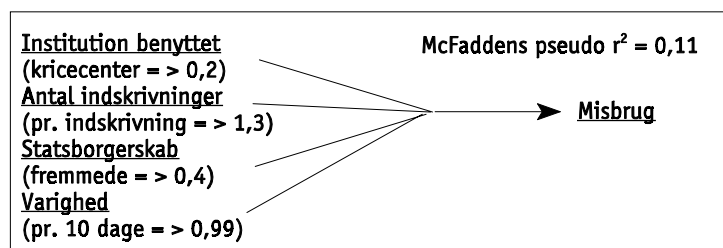
7) Vi vil ikke gå yderligere ind i denne diskussion her – men ideen om socialpolitikens sigte og praksisen i indsatser over for marginaliserede vil stå centralt i den teoretiske analyse, der tænkes at følge i denne rapports kølvand.

misbrug, de mennesker der er fundet i Det centrale Kriminalregister, men som ikke figurerer i registeret over misbrug, og endelig de mennesker, der er afgået ved døden af en årsag, vi har kunnet føre tilbage til et misbrug, viser det sig, at der ikke kan identificeres nogle statistisk signifikante forskelle mellem de to første grupper, når vi sammenligner dem over de variable, der indgår i vores konstruktion af et udgangspunkt. Ligeledes finder vi ikke nogen forskelle mellem gruppen af mennesker vurderet til at have et misbrug ud fra registreringerne i Det centrale Kriminalregister, og gruppen der vurderes til at have et misbrug ud fra Dødsårsagsregisteret. Ser vi på forskellene, mellem gruppen der er gået i behandling, og den gruppe der er afgået ved døden, så er der en variabel, der beregnes til at være signifikant. I forhold til antallet af indskrivninger mellem 88 og 89 får vi et hint om, at de mennesker, der er afgået ved døden, har haft flere indskrivninger, end det er tilfældet for de mennesker, der i 96-97 modtog et tilbud om behandling for misbrug.

En modellering af sandsynligheden for misbrug

Vi har forsøgt – som i de tidligere kapitler – at modellere, hvilke af de forskellige variable vi har brugt til konstruktionen af et udgangspunkt, der synes at spille sammen med det at have et misbrug, samt at modellere hvordan denne sammenhæng ser ud. Som tidligere har vi benyttet os af logistiske regressioner til denne modellering. Resultaterne er gengivet i figur 7.2.

Figur 7.2.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og misbrug.

Fire af de variable, der er en del af vores konstruerede udgangspunkt, estimeres som betydende for sandsynligheden for at have et misbrug. Hvis man benyttede institutioner for hjemløse, er sandsynligheden omkring fem gange så stor for at have et misbrug, som hvis man var på et krisecenter. Der er to til tre gange så stor sandsynlighed for at være registreret med et misbrug, hvis man tilhører gruppen, vi har kategoriseret som os i forhold til dem, vi har kategoriseret som de fremmede. I forhold til antallet af indskrivninger stiger sandsynligheden for at have et misbrug med flere indskrivninger, hvilket stemmer overens med de korrelationer, vi fandt tidligere. Endelig er der variabelen over varigheden af indskrivningerne tilbage i 88-89. Hvor vi ikke tidligere fandt en korrelation mellem registreringer, der tydede på, at man havde et misbrug, og tiden brugt på 105-institutioner, så finder vi en sådan korrelation ved vores modellering. Og her er estimeringen, at sandsynligheden for at have et misbrug falder med antallet af dage, man benyttede institutionerne: Per ti dage vurderes sandsynligheden at falde med to procent.

Om typer af misbrug

I Sundhedsstyrelsens Register over Stofmisbrug er det muligt at finde registreringer af, hvilke typer stoffer det er, der bliver brugt af de 100 mennesker i vores population, der i 1996 og/eller 1997 gik i behandling.

I registeret er der en registrering af, hvilket stof der betragtes som en given persons hovedstof, og der er registreringer af, hvilke stoffer den enkelte har brugt inden for den sidste måned. Vi kan desuden indhente informationer omkring alderen, hvor det tilkendes, at man første gang har brugt de stoffer, vedkommende oplyser at have brugt.

Før vi vender os mod de konkrete oplysninger, er der dog nogle metodologiske overvejelser, der skal fremhæves. For det første er det vigtigt at huske, at registreringen i Stofregistret indfanger en toårs periode. I løbet af de to år er der stor forskel på hvor mange, der indgår i registeret – uden at vi dermed vil forsøge at slutte no-

get om en eventuel udvikling. I 1996 blev der fundet 43 af vores ca. 1.000 mennesker i Registeret over Stofmisbrugere. Året efter blev der fundet 73. Vi mener ikke, at vi hermed kan slutte, at der er en tendens til, at flere indgår i behandling. Men vi mener, at vi kan pege på, at der er store udsving i forhold til, hvor mange der går i behandling.

For det andet vil vi reflektere over, hvad det er for oplysninger, vi har fået i registeret over stofmisbrug.⁸⁾ Oplysningerne er indhentet ved, at man har spurgt de personer, der skulle påbegynde en behandling, hvordan deres misbrug var i den sidste måned op til indskrivningen. Det er således den konkrete misbrugers opgivelse af, hvilke stoffer der benyttes, og hvilket stof der er hovedstoffet (hvilket stof "som han/hun 'særligt går efter'", som det står beskrevet i Sundhedsstyrelsens retningslinjer for udfyldelse af skemaet, der bliver benyttet til registreringen).⁹⁾ Uden at kende den konkrete praksis ved indskrivningerne i behandlingstilbudene – og forskelle mellem forskellige tilbuds praksis – er det muligt med udgangspunkt i vores interview at finde en forståelse blandt nogle misbrugere, der er i metadonbehandling, af, at man skal tie stille med eventuelle sidemisbrug, og i det hele taget vente så længe som muligt med – og helst helt undgå – at fortælle om, hvilke stoffer, ud over den legale metadon, man er i berøring med. Og denne forståelse kan formentlig spille ind på, hvilke oplysninger der gives. Ligesom der kan være forskel på, hvordan forskellige mennesker vil forstå spørgsmålet om, hvornår de begyndte på et givet fænomen.¹⁰⁾

Hvis vi ser på de stoffer, det er registreret, at de 100 mennesker indtager på forskellige måder, er der for alle – med en enkelt undtagelse – tale om, at de har været i kontakt med stoffer, der af Sund-

---

8) Hvilket er muligt i forhold til netop dette register, hvor vi har modtaget informationer herom sammen med registerudtrækket. Sådanne informationer synes ellers at være svære at få fat på i forbindelse med registerudtræk.

9) Fremsendt fra Sundhedsstyrelsen sammen med registerudtrækket.

10) Jf. kapitel 2.

hedsstyrelsen klassificeres under opiater.¹¹⁾ Det er dog ikke alle, der har et hovedstof inden for denne kategori. I tabel 7.2 har vi gengivet oplysningerne om andele, der benytter de forskellige typer stoffer.

Tabel 7.2.

Personer i Sundhedsstyrelsen Register over Stofmisbrugs registrerede brug af stoffer (første registrering). (Antal).

	Personers registrerede hovedstof	Personer i alt registreret som brugere af stofferne i kategorien
Intet hovedstof	3	-
Opiater	95	99
Ikke opiater	2	57
N	100	-

Hvis vi ser på, hvilke stoffer det mere specifikt er, der er registreret som hovedstoffet blandt de 95, der er registreret som brugere af opiater, drejer det sig for de fleste (69 personer) om brug af metadon, mens de øvrige 26 hovedsageligt bruger heroin. Her er det lige værd at erindre, at der er tale om mennesker, der er blevet registreret i forbindelse med behandling.

Iblandt de stoffer er der ikke registreret den store brug af ecstasy (som ingen tilkendegiver at benytte) og LSD (som benyttes af en enkelt). Det er således ikke fest-stofferne, der er repræsenteret blandt de mennesker, der indgår i vores population. Ligesom det ikke er begynderstofferne som fx opløsningsmidler og hash (i hvert fald ikke alene), som karakteriserer gruppens brug. Tværtimod er de stoffer, der bliver brugt, nogen der falder inden for kategorien af hårde stoffer. Det er stoffer, der er anti-sociale og indelukkende i langt højere grad, end det er stoffer, der giver indtryk af en kollektiv euforisk opløftethed. Vi kan gennem stofmønstret se en indikation på isolation – ikke rave-parties.

11) I kategorien opiater placeres heroin, metadon, morfin, ketogan og tamgesic. I kategorien af ikke opiater placeres amfetamin, benzodiazepiner, kokain, hash, ecstasy, LSD og opløsningsmidler (se fx Sundhedsstyrelsen, 1999).

Det skal her tilføjes, at oplysningerne er hentet fra et register, der baserer sig på en gruppe, der er gået i behandling for deres misbrug. Hermed er der formentlig tale om mennesker, der er nået videre end til begynderstofferne, eller til fest- og designer-stofferne. Således ligger der nok en forklaring på det identificerede misbrug i kilden til oplysningerne.

Om typer af misbrugere og ikke-misbrugere

Det skal erindres, at vi ikke i Sundhedsstyrelsens register indfanger informationer om personer, der ikke går i behandling. Det kan derfor være værd at tænke over, hvilke grupper det kunne være, vi indhentede informationer om, og hvilke grupper vi ikke indfangede.

Der er nogen personer, der ikke kan associeres med en form for misbrug, hverken gennem registrene eller igennem vores interview. Der har været personer, der imellem 1988-89 har benyttet institutioner oprettet under bistandslovens paragraf 105, der ikke tilkendegiver at have haft kontakt med nogen form for euforiserende stoffer – heller ikke alkohol og hash. Det gælder specielt for en gruppe kvinder, vi har talt med, som benyttede sig af krisecentre til at komme væk fra et forhold i opløsning eller til at få tag over hovedet i perioder, hvor de ikke havde adgang til en bolig. I forhold til de mennesker, der benyttede sig af institutioner for hjemløse, synes denne gruppe at være en del sværere at finde. Men hermed være ikke sagt, at det er en entydig brugergruppe, der benytter disse institutioner for hjemløse når vi kategoriserer over misbrug. Tidligere har vi reflekteret over kategoriseringen af misbrugere som en farlig flok, der ikke var til at kontrollere inden for de rammer, der måtte herske på institutionerne, hvis der skulle være plads til alle. Og denne opfattelse findes ikke kun blandt forskere og journalister, der skriver om gruppen.¹²⁾ Vi har også identificeret opfattelsen blandt nogle af de mennesker, der for ti år si-

12) Diskussionen om narkomaner som en væsentlig gruppe i en konflikt blandt udstødte kan findes hos fx Jensen, 1995, og hos Koch-Nielsen & Stax, 1999. Det er en diskussion, der kan findes i nyhedsmedier, fx Berlingske Tidende, 1996. Og konflikten kan findes i 105-institutioners årsrapporter.

den boede på institutionerne. Et par af de mennesker vi har talt med, som tilkendegav, at de var glade for at drikke øl og for en gang imellem at ryge en pibe, gav udtryk for, at det ikke var til at være i stue med narkomanerne.¹³⁾ Vi har ligeledes fået fortalt, hvordan de forskellige institutioner appellerer til forskellige mennesker. Således berettes der om Mændenes Hjem som et sted, hvor der kommer en del misbrugere, mens dette ikke er tilfældet på Gammel Køge Landevej. De to institutioner henvender sig til forskellige typer mennesker.

Det er i denne forbindelse interessant at bemærke, at vi ikke, i de samtaler vi har haft med personer, der falder ind under kategorien 'narkomaner', er stødt på samme eksplicitte aversion over for de alkoholkonsumerende og hashrygende mennesker, der brokker sig over narkomanernes adfærd.

En gruppe mennesker, der ikke bliver fremhævet så ofte, men som vi har fundet er til stede både på krisecentre og på institutioner for hjemløse, er nogle, der indtager en større mængde piller. I forhold til denne gruppe fremkommer der en interessant grænsedragning mellem det illegitime og det legitime i forhold til brugen af medicinske midler. En grænsedragning som også fremgår af nogle af pillespiserens forklaringer af deres brug og misbrug. De piller, de fortæller, at de spiser, beskrives af flere som nogle stoffer, de er blevet pålagt at spise i forbindelse med behandlingen af en psykisk afvigelse. Samtidig fortæller de, at de har spist en hel masse forskellige piller for at euforisere sig selv. Pillerne er således noget de – i et vist omfang føler – de skal have, og de vælger så selv i nogle situationer at tage nogle flere, end de er blevet pålagt. De synes at have et tvetydigt forhold til pillerne, der nogle gange beskrives som nødvendige, for at de kan fungere, men i andre sammenhænge er noget, der er blevet tvunget ned i halsen på dem. I en del tilfælde er pillerne desuden blevet blandet med en del alkohol. Dem, vi har talt med i denne gruppe, har været en af to typer. De har enten været ganske passive med langsom tale og en tilbage-

---

13) I fx Jensen, 1995 findes denne forståelse af forskellige grupper hjemløse blandt de udstødte selv.

trukket og berettende tilgang til deres oplevelser, eller de har været vrede og kritiske med hurtig tale og klare markeringer af, hvad der har været årsager til deres oplevede uheldige hændelser.

Hvis vi kort skal se på nogle af de karakteristika ved den gruppe, som de mennesker der holder af øl, kalder narkomaner, så er et af de første aspekter, vi gerne vil fremhæve, at vi faktisk kun er kommet til at tale med mennesker i denne gruppe, der har modtaget metadon legalt. Der er måske en gruppe mennesker, der har et aktivt misbrug af narkotiske stoffer uden at være i kontakt med behandlingssystemet, som vi slet ikke har fået fat på. Enten fordi de ikke – tilfældigvis – har været blandt dem, vi har henvendt os til, eller fordi de ikke har været interesseret i at tale med os.

De mennesker, der har givet interview, og som har fortalt, at de er på metadon, har været præget af en overvældende åbenhed i deres fortællinger og af en overordentlig lyst til at berette. Et af de aspekter, der blandt andet er blevet fremhævet, er vanskeligheden ved at blive vurderet som egnet til metadon, og vanskeligheden ved at komme ind på et behandlingssted. I konstruktionen af processen frem mod metadonbehandling står det at blive afvist som metadon-værdig som en oplevelse, der erindres. Og uegnethed beskrives som en af årsagerne til ikke at være kommet ud af misbruget. Det har yderligere slået os, at der fortælles om et privat marked for metadonbehandling. Et marked, hvor man mod månedlig betaling kan få legal metadon, og hvor det berettes, at metadonen tilbageholdes, hvis der ikke bliver betalt – princippet er lidt, som hvis man selv skal skaffe stoffet, det lyder bare, som om markedsprisen holdes kunstigt nede. Ligeledes falder straffen lige så prompte, som vi får indtryk af, at det er tilfældet på det ikke-substituerede stofmarked, hvis vi ser action-film, der gerne vil give sig ud for at foregå i et narko-miljø.

Endelig vil vi fremhæve, at de oplevelser, der berettes om i forbindelse med indskrivning i et behandlingstilbud, fremlægges som relativt tilfældige af de mennesker, der har fortalt os om deres indtræden i metadonbehandling. Fortællingerne centrerer omkring

en konkret person, der lige har henledt opmærksomheden på en mulighed, og at denne mulighed er blevet afprøvet med et 'ja – hvorfor ikke'. Den oplevelse af processen frem til en metadonbehandling, som vi er stødt på, tilkendegiver ligeledes en meget tilfældig interaktion mellem de forskellige institutioner, som den konkrete misbruger har været i kontakt med.

Den sidste gruppe vi vil komme ind på, har vi – som skrevet – ikke interviewet. Det er gruppen af aktive stofmisbrugere, der ikke er indskrevet i noget behandlingstilbud. De beretninger vi har fået om dette liv, har vi fået gennem interview med personer, der på interviewtidspunktet var indskrevet i metadonbehandling. Men når de fortæller om tiden før den legale metadon, bliver fortællingerne grænseoverskridende i forhold til vores forståelser af medmenneskelighed, værdighed, levevilkår og minimumsstandarder. Det livsforløb, der konstrueres, når vores metadonbrugere ser tilbage, er et liv, der bliver karakteriseret som kaotisk. Det handler om bevægelser mellem institutioner, hvor man får karantæne, fordi man bliver taget med en sprøjte i armen, eller fordi man får blodstyrning og ikke er velkommen tilbage efter et hospitalsophold. Det er også fortællingerne om 16 timer i døgnet med prostitution, et liv uden nogen retssikkerhed og legitimitet, og hvor der bliver givet rigtig mange tæsk, hvis dagens løn ikke kan dække de daglige behov for husstanden.

Hvis vi skal forsøge at opsummere de informationer, vi har samlet, finder vi, at vi har oplevet fem livssituationer, der adskiller sig fra hinanden.

- Vi er for det første stødt på en gruppe mennesker, der ikke synes at have nogen kontakter med stoffer, der er illegale, og som ikke synes at indtage afvigende mængder af legale stoffer. Vi har positivt mødt denne gruppe på krisecentre. Fx blandt kvinder der er gået fra vold, og som er ved at blive skilt, eller blandt kvinder og mænd der simpelthen er boligløse. Vi har ikke interviewet nogen, der ville være faldet ind under denne

kategori, som tilbage i 1988-89 benyttede en institution for hjemløse, men vi er stødt på fortællinger, hvori de indgår.

- Den anden gruppe består af mennesker med et misbrug af midler, der er ganske udbredte, nemlig øl og hash (samt til dels lidt tungere alkohol). Dem vi har snakket med i denne gruppe, fortæller, at de til tider har taget deres 'ture', hvor de har drukket overordentlig tæt. Men de fortæller, at de i de fleste situationer har kontrol over deres forbrug. Dem vi har talt med, har næsten alle været i behandling med antabus for deres indtag af alkohol i perioder.
- Den tredje gruppe har vi primært karakteriseret ved en overdreven brug af piller, men for nogles vedkommende er der også en del øl og hash med i det daglige konsum – i hvert fald i perioder. Et interessant aspekt iblandt disse mennesker er, hvad vi har identificeret som en todeling af stil samt en flersidet forståelse af det stof, der indtages. Dem, vi har snakket med i denne gruppe, er, som skrevet tidligere, enten meget tilbageholdende i deres interaktion, eller de er meget argumenterende og udadvendte samt fremstiller en klar præsentation af, hvor de problemer de har, finder deres årsager. Fortællingen om pillerne er desuden tvetydig i den forstand, at den på den ene side er fortællingen om en magtesløshed – det er noget andre påtvinger dem. På den anden side fremstår pillerne som et gode, der kan få hverdagen til at fungere, og der er en hel verden af muligheder for at påvirke sig gennem pillerne, også muligheder for at påvirke sig ud over den påvirkning, der er blevet ordineret.
- Den fjerde og femte gruppe består af mennesker, der bruger sådanne stoffer, at de vil blive indfanget i et register over stofmisbrug. Her er der for os at se tale om to livsforløb, hvor vi ikke har kunnet få helt styr på bevægelserne mellem de to. På den ene side er der livet med legal metadon. Det er mennesker i denne situation, vi har mødt. Her har der været nogenlunde styr på tilværelsen i den øjeblikkelige situation: Der har kun engang imellem været tale om, at metadonen blev taget i lidt for store mængder den ene dag, der har været pænt og ryddeligt i hjemmet, med kaffe (ikke kun te) og kage. Og det har

været nogle fortællende mennesker, vi har snakket med. Men det er også af disse mennesker, at vi har fået beretningerne om livet som bruger af hårde stoffer, når man ikke er på metadon: Et liv der fremstår som meget kaotisk og ubehageligt. Og af særlig interesse: Det er også af disse mennesker, vi får beretningen om, hvor tætte de to verdener måske er. Vi har fået at vide, hvordan metadonen ikke er særlig interessant at tage, og hvordan det kan være fristende at bruge andet. Og vi har fået beretninger om, hvordan et afsløret sideindtag af stoffer bliver sanktioneret med nedtrapning. Vi vil ikke undlade at påpege, at grunden til, at de billeder vi har indhentet om mennesker i metadonbehandling, fremstår som relativt ordnede, ikke behøver at udspringe af metadonen. Det er lige så sandsynligt, at kausaliteten går den modsatte vej: at metadon er en udmærket operationalisering af orden-kaos forholdet i narkomanernes liv. Hvis det er rigtigt, at det kræver orden at modtage metadon, og at uorden bliver sanktioneret og eventuelt ender med, at man bevæger sig ud af behandlingssystemet, så er metadonen en eventuel afledt konsekvens, mere end det er årsagen. Det kan ligeledes være forklaringen på, at vi kun har fået fat i de mennesker, der har været på metadon, for vores organisering af et interview har krævet en vis orden i dagligdagen.

Om mødet med ordensmagten

En vurdering af graden af kontakt

Det skal introducerende erindres, at registeroplysningerne fra Det centrale Kriminalregister ikke er afleveret elektronisk. Vi har i stedet modtaget lige under 8.000 matrix-udskrevne A4-ark, som vi har tastet udvalgte oplysninger ind fra. Her er en kilde til nogle fejl, der må findes i vores oversættelse af papirudskrifterne til elektroniske koder, og her er en begrænsning på, hvor mange informationer vi har haft mulighed for at registrere, når vi har skullet gennemføre registreringen for alle de mennesker, der var oplysninger om.¹⁴⁾

---

14) Vi har vurderet omfanget af fejlindtastninger, og vi har diskuteret, hvilke informationer vi har udeladt i vores oversættelse af registreringerne i kapitel 2.

I alt har vi på baggrund af registreringerne i Det centrale Kriminalregister indtastet 7.289 forseelser. Disse forseelser er fordelt på deres status ved tidspunktet for vores registerudtræk på afgørelsen faldet i de enkelte forhold og på den straf, der er blevet givet, i tabel 7.3.

Tabel 7.3.

Forseelser fordelt på status, afgørelse og sanktion registreret i Det centrale Kriminalregister.

Sagens status	N	%	Afgørelse	N	%	Sanktion	N	%			
Afgjort	6.839	94	Bøde & udelivelsesdom	2.411	35	Bøde	2.401	99+			
						Andet ^{a)}	10	1-			
						I alt	2.411	100			
			Dom	3.207	47				Bøde	40	1
									Betinget	1.028	32
									Hæfte/fængsel	1.984	62
									Behandling	73	2
									Andet ^{b)}	65	2
			I alt	3.207	100						
			Tiltalefrafald/ undladt	1.023	15						
Frifundet	24	1									
Andet	174	3				Bøde	7	5			
						Hæfte/fængsel	16	12			
						Andet	116	83			
I alt	174	100									
I alt	6.839	100									
Sigtelse	275	4									
Efterlysning	175	2									
I alt	7.289	100									
		0									

a) Herunder hæfte og fængsel både hvis betinget og ubetinget.

b) Herunder påbud.

c) Blandt andet sager afgjort i udlandet, og sager der ikke er blevet afsluttet på grund af dødsfald.

d) Herunder betinget.

De i alt 7.289 forhold, om hvilke der er blevet registreret noget i Det centrale Kriminalregister, vedrører 642 mennesker (74% af

dem der var i live ultimo oktober, 1996).¹⁵⁾ Heraf er 498 (77%) personer mænd, mens de øvrige 149 (23%) er kvinder.

Ser vi på det konstruerede udgangspunkt, er der tre variable, der skiller sig ud. Det er for det første køn, hvor mænd oftere har kontakt med ordensmagten, der leder til registrering. Det er for det andet institutionstype benyttet tilbage mellem 1988 og 1989, hvor det viser sig, at 554 ud af 655 (eller 85%) af de personer, der benyttede institutionerne for hjemløse, og som var i live efter oktober 1996, har haft en kontakt med politiet, der har ledt til registrering. For brugerne af krisecentre er de tilsvarende tal 86 ud af 220, svarende til ca. 40 procent. Igen er forskellen statistisk signifikant. Det er for det tredje antallet af indskrivninger i 88-89, hvor der er en tendens til, at andelen med registreringer i Det centrale Kriminalregister stiger med flere indskrivninger. Derimod er der ikke nogen statistisk signifikante sammenhænge med alder, statsborgerskab eller længden af ophold på institution.

Hvis vi ser på de mennesker, der har haft en eller flere registreringer, hvortil der er knyttet en afgørelse (i alt 6.839 sager fordelt på 442 mænd og 100 kvinder) – og altså holder personer, hvor der er tale om en sigtelse eller om en efterlysning ude – så finder vi nu en signifikant forskel i forhold til statsborgerskab. Hvor de mennesker, vi har kategoriseret som os, har en relativt større andel, der er registreret (54%), end det er tilfældet for mennesker, vi har kategoriseret som de fremmede (43%). De tre variable, der var signifikante i forhold til vurderingen af alle, der figurerede i registeret – køn og typen af institution benyttet og antallet af indskrivninger – vurderes stadig som betydende.

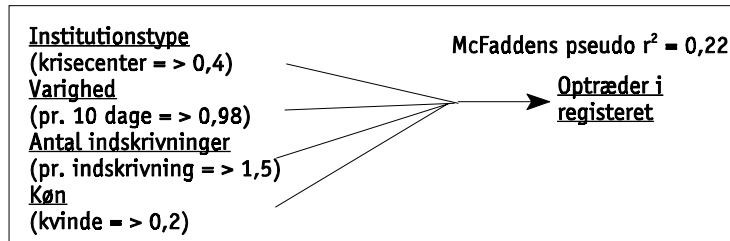
Hvis vi med logistisk regression forsøger at modellere sammenhængene mellem de seks variable, der giver vores udgangspunkt, og en registrering i Det centrale Kriminalregister for de 877 men-

---

15) En af retningslinierne for Det centrale Kriminalregister er, at personer slettes senest to år efter, at de er afgået ved døden. Da vores udtræk fra Det centrale Kriminalregister er foretaget i januar, 1999, skulle alle de mennesker, vi har registeret som døde, være slettet.

nesker, der var i live efter oktober 1996, kommer vi frem til en modellering, som illustreret i figur 7.3.

Figur 7.3.
Korrelationer mellem det konstruerede udgangspunkt og registrering i Det centrale Kriminalregister.

De betydende faktorer er institutionstype, varigheden af ophold mellem sommeren 1988 og sommeren 1989, antallet af indskrivninger i samme periode og køn. Det er således alle de oplysninger, vi har om institutionsophold, og en af de variable vi har kaldt baggrundsvariable.

Sandsynligheden for at en kvinde optræder i Det centrale Kriminalregister, er omkring 1/5 af samme sandsynlighed for mænd. I forhold til typen af institution benyttet er sandsynligheden for at optræde i Det centrale Kriminalregister ca. 2½ gang så stor for de personer, der var på institutioner for hjemløse, som tilfældet var for dem, der brugte krisecentre. Sandsynligheden for at være registreret falder en smule med stigende varighed. Endelig er der antallet af indskrivninger. Her estimeres det, at sandsynligheden for at være registreret stiger med omkring 50 procent per indskrivning.

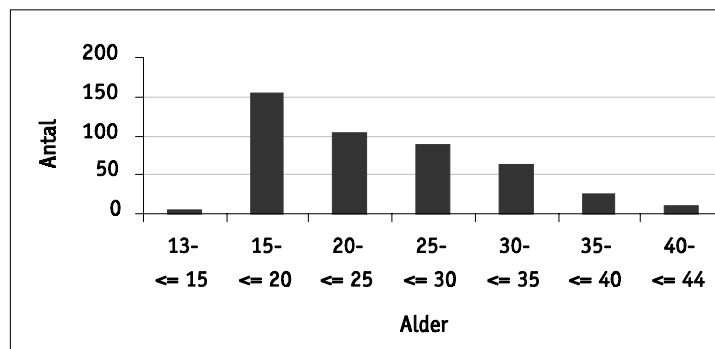
Ud fra oplysningerne i Det centrale Kriminalregister har vi mulighed for at sammenligne tiden før og efter vores registrering af de ca. 1.000 mennesker på 105-institutioner. Ser vi på, hvornår den første registrering er foretaget, i forhold til de registreringer vi har omkring opholdet på 105-institutionerne, så viser det sig, at 65 procent var registreret før sommeren 1988, 9 procent blev regi-

streret mellem sommeren 1988 og sommeren 1989, mens 26 procent blev registreret efter sommeren 1989.¹⁶⁾

I figur 7.4 har vi præsenteret alderen for de mennesker, der er registreret i Det centrale Kriminalregister på det tidspunkt, hvor de første gang begår en forseelse, der leder til en afgørelse.¹⁷⁾

Figur 7.4.
Aldersfordeling ved første forseelse.

Det kan ses, at der er en del, der får deres første registreringer hos politiet i en ganske tidlig alder. For 35 procent gælder, at denne registrering finder sted før deres 21. år. For 16 procent sker det, før de er fyldt 18.

I figur 7.5 har vi præsenteret alle registrerede sager, der har ledt til en afgørelse, fordelt på året for forseelsen.

32 procent af alle forseelser, der har fået en afgørelse, har fundet sted før eller i løbet af 1988, mens 68 procent har fundet sted i 1989 eller senere. Således har størstedelen af de mennesker, der indgår i vores undersøgelse, og som har haft en kontakt til politiet, haft denne kontakt, før de blev registreret på en 105-institution, mens størstedelen af forseelserne registreret ligger efter perio-

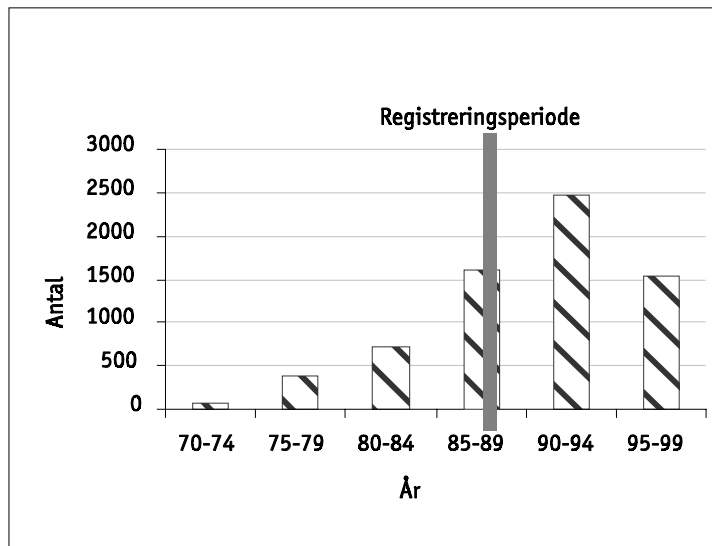
16) Procenterne afspejler fordelingerne af sager, der har ført til afgørelser.

Således er sigtelser og efterlysninger ikke medtaget.

17) Vi medtager således sigtelser og efterlysninger.

den, hvorfra vi har oplysninger om brugen af 105-institutionerne.¹⁸⁾

Figur 7.5.
Antal forseelser i årene 1970-1999.

Umiddelbart ser det ud til, at andelen af forseelser falder over tid, men da informationerne er konstrueret i begyndelsen af 1999, og da vi kun inddrager sager, der er blevet afgjort, er dette ikke nødvendigvis rigtigt. Fordeler man de registrerede sager på antallet af mennesker, der er i live, for hvert år siden institutionsopholdet i 1988-89 og frem til 1996 – hvorefter vi ikke længere har oplysninger om dødsfald – viser det sig, at forholdet forbliver ca. det samme for hele perioden.

Vi har – som vi tidligere har været inde på – også indhentet oplysninger om, hvilke typer af forseelser der blev registreret. Men det er for tidligt at forholde sig til dette emne. Det skal erindres at vi

18) Her er det vigtigt at pege på, at der er metodiske problemer i at sammenligne oplysninger, der er blevet samlet ind til alle tider, med oplysninger der er indsamlet over en kortere periode. Vi ved ikke noget om brugen af institutionerne før sommeren 1988 eller om brugere efter sommeren 1989, for de mennesker der indgår i denne undersøgelse. Og vi kan derfor ikke sige noget om udviklingen af dette forhold.

har arbejdet med næsten 8.000 sider matrix-print, som vi skal have tastet ind og kodet. Det skal ligeledes erindres, at der ikke er nogen systematik i forhold til, hvilket forhold der indgår i journaliseringsnummeret for en given sag og de konfererende forhold, der indgår i sagen. På nuværende tidspunkt har vi kun viden om forholdene, der indgår i en sags journalisering, ikke om de konfererende forhold.

En vurdering af forholdet til ordensmagten

Det sidste emne, vi vil forholde os til, er de oplevelser af mødet med ordensmagten, vi har ko-konstrueret sammen med de mennesker, vi har interviewet. Som tilfældet har været i en del af de øvrige emner, vi har berørt i denne rapport, er det et emne, der er kendetegnet af forskellighed.

Det er forskelligt, hvor meget der er blevet lagt vægt på interaktionen med ordensmagten i de forskellige interview. I nogle samtaler har der været en del snak om, hvilke forseelser der er blevet begået, mens der i andre har været en vis tilbageholdenhed i forhold til at berette om sådanne forhold. Der er også stor forskel på, hvor central kontakten til ordensmagten – og/eller kriminalforsorgen – har været. For nogle har det været herigennem, at de har fået tilbud, de har været glade for, mens det for andre blot har været nogle, der har blandet sig, givet en bøde og snuppet en, så man kunne komme bag tremmer.

En beretter om, hvordan han som ung begyndte at stjæle biler og køre spirituskørsel. Det stod på over nogle år, hvor han fik frataget sit kørekort, fik dom for at køre uden kørekort, fik bøder, etc. Efter nogle år bliver han idømt antabusbehandling. I det behandlingsforløb sættes han i kontakt med Træningsskolen, der hjælper ham med at komme ind i en længere periode uden kriminalitet. Senere får han igen kontakt med politiet, da han stjæler en motorcykel. Efter et par forseelser i stil med dem, han havde som ung, får han endnu en dom – denne gang skal han ind at sidde. I hans fortælling er det ikke så meget kontakterne med ordensmagten, han vægter, det er i højere grad de forseelser, han har begået.

Politiet har her blot været dem, der gjorde deres job, når han udførte sine tyverier, mv. Der er ikke nogen aggression eller nogen særlig vægtede aspekter af hans fortælling, der handler om møderne med ordensmagten.

En anden har et en del mere negativt syn på ordensmagten. Her er de et led i det system, der hele tiden har været ligeglad med ham, men alligevel trukket ham gennem alle mulige ubehageligheder, som han selv siger. Han fortæller, hvordan han er blevet tvunget ud i røverier, mens han var på ungdomspension, hvordan han senere har fået behandlingsdomme, og hvordan han, når disse er ovre, er blevet udskrevet til gaden. Han har været i kontakt med ordensmagten mange gange siger han, og for alt muligt som vi ikke får uddybet nærmere. Et af de aspekter der er anderledes ved denne anden beretning, er vægtningen mellem fortællingen om forseelserne og fortællingen om aktørerne. Han vægter de handlinger, der er blevet udført – og ikke udført – over for ham af forskellige institutioner. Og han føler sig kanøflet, kuert og bestemt over af de forskellige institutioner. Det er tjenesterne, kontorerne og systemet, han trækker frem som dem, der har ødelagt hans liv. Blandt de institutioner, han mener, har knækket ham, er politiet og kriminalforsorgen. Han beskriver sine oplevelser af at blive idømt behandlingsdom, at blive sat på gaden derefter, ikke at kunne få et sted at bo af kommunen – der er den anden institution, han vægter meget – og ikke at kunne få en plads på psykiatriske afdelinger – der er den tredje institution af betydning. At blive henvist til kriminalforsorgen, der ikke kan hjælpe ham, og så videre.

En tredje fortælling starter som de øvrige med tidlige kontakter med ordensmagten. Som ung påbegynder han et misbrug og begynder at stjæle for at holde det gående. Samtidig stjæler han biler. Han begynder at videresælge stoffer og begå smårøverier. Alt sammen giver kontakter med ordensmagten, og det er en kontakt, der forekommer hyppigt. Han har været inde at sidde en del gange, fortæller han: isolationscelle, fængsel, tilbageholdt. Han fortæller om hyppige kontakter, og han beskriver nogle af disse kon-

takter som ganske modbydelige. Han fortæller fx om at han i påvirket tilstand har urineret i en celle, hvor han blev tilbageholdt, og at sanktioneringen af denne handling, fra ordensmagtens side, var at give ham tæsk med et vådt håndklæde. Han fortæller, at der er blevet brugt metoder, der ligger ud over det tilladte i forbindelse med afhøringer – specielt hvis han i forbindelse med tilbageholdelse har råbt efter politiet eller slået ud efter dem. Han fortæller i den forbindelse om slag i hovedet, om slag i mellemgulvet, om at få klemt sine fingre i en skuffe.

Den sidste fortælling, vi vil fremhæve, starter som den ovenfor med et begyndende misbrug af stoffer, mens hun er ung. Hun har brug for en større indtægt, end hun selv kan skaffe sig, og det leder til, at hun begynder at stjæle fra varehuse og videresælge til halv pris. Hun fortæller om de elleve år, hvor hun har skullet skaffe penge til stoffer som en periode med hyppige kontakter til politiet, en periode hvor hun følte at politiet holdt hende under konstant overvågning. Hun får samlet sig en del betingede domme, før 'hammeren falder' og hun bliver idømt 27 måneder. På det tidspunkt, hvor hun ryger ind, har hun daglige udgifter til heroin på 3.000,- kroner. Hun fortæller, at hun sidder en tid i Vestre Fængsel og derpå overflyttes til Ringe. I perioden, hvor hun er i Vestre, fortæller hun, at hun bliver stoffri. Men i Ringe er det nemmere at få fat i stoffer, end det er at få en kodimagnyl ud af en sygeplejerske – som hun formulerer det – så der kommer hun på stoffer igen. Ved afslutningen af sin afsoning finder hun, sammen med en ansat på Vestres sygeafsnit, ud af at komme i metadonbehandling. Og det har hun været siden. Og siden har hun ikke stjålet, endsige fået domme. I hendes fortælling har politiet to roller. I starten er det nogen, der fanger hende, når hun har begået noget ulovligt. Og mere er der ikke i det forhold. Men det er også (en person hos) ordensmagten, der har fået hende – og hendes mand – ind i et metadonprogram. Et program der fremstilles som en af de centrale grunde til, at hun ikke længere skal bruge 3.000 kroner på heroin om dagen. Så det var i forbindelse med kontakterne til ordensmagten, at hun angiver, at der var nogen, der tog sig af hende.

Opsummering

Vi har i dette kapitel forsøgt at estimere andelen med et indtag af euforiserende stoffer og kontakterne til ordensmagten for de mennesker, der indgår i undersøgelsen. Vi har vist – ved at se på registreringer af dødsårsager, på registreringer af mennesker, der er gået i behandling for et misbrug, og på registreringer af kontakter med ordensmagten – at der er omkring 35-40 procent af vores ca. 1.000 mennesker, der har haft kontakt med euforiserende stoffer. Vi har ligeledes vist, at andelen med en sådan kontakt er størst blandt mænd; at andelen er størst blandt de personer, der benytter de institutioner for hjemløse; at andelen er størst blandt den gruppe mennesker, vi kategoriserer som os; og endelig har vi vist, at der – ifølge vores registreringer – blandt mennesker med flere indskrivninger, er en større andel, der vurderes til at have et indtag af euforiserende stoffer. Ved at benytte logistisk regression er vi desuden kommet frem til, at varigheden af opholdet på 105-institution mellem sommeren 1988 og sommeren 1989 mindsker sandsynligheden for at være registreret.

Vi har derimod ikke fundet en sammenhæng mellem at være en del af dem, vi vurderer har benyttet euforiserende stoffer, og alder.

To spørgsmål har rejst sig af analyserne. Når det drejer sig om sammenhængen mellem antallet af indskrivninger og et indtag af euforiserende stoffer, er der en overensstemmelse mellem statistikken og vores interview: At have et aktivt misbrug leder til, at man vandrer rundt mellem de forskellige institutioner, fordi man får karantæne, når det bliver opdaget, at man bruger hårde stoffer. Der er således en mulighed for, at vi her har fundet en gruppe mennesker, der har det svært, også på 105-institutionerne.

Det andet spørgsmål, vi vil fremhæve, er forståelsen af narkomaner som en gruppe unge mennesker, der har bevæget sig ind på institutionerne, og som med deres adfærd udgør et problem for de brugere, der har været længe på institutionerne. Vi har fundet – som andre har gjort det før os – en forståelse af en spænding mellem forskellige grupper, der benytter sig af 105-institutioner, og vi

har fundet, at en af de grupper, der umiddelbart kan tilskrives en identitet, og som fremhæves som problematisk, er narkomanerne. Men vi kan ikke finde nogle betydende korrelationer mellem alder og misbrug.

Oplysningerne om, hvilke stoffer der indtages, kan kun indhentes gennem Sundhedsstyrelsens registreringer og vores interview.¹⁹⁾ Vi har her vist, at det ikke er fest-stoffer, der præger forbrugsmønstret for de mennesker, der indgår i vores population. De stoffer, der bruges, er stort set heroin og metadon – eller de stoffer der får en til at lukke af for omverdenen og isolere sig – ikke til at danse rundt og være kærlig. Det skal påpeges, at de mennesker, der indgår i registeret over stofmisbrugere, er mennesker, der er gået i behandling for et misbrug, hvilket højner andelen på metadon betydeligt. Og det skal påpeges, at det er mennesker med et indtag af euforiserende stoffer med en vis effekt, der indgår i registeret.

I vores interview er der dukket forskellige mennesker op, der hver især har kunnet hjælpe os til at stykke et billede sammen over forskellige brugere. Vi har således fundet nogle, der slet ikke synes at have haft et indtag af stoffer – heller ikke alkohol og hash – som kunne kategoriseres som et misbrug. Vi har fundet nogle, der har haft et indtag af alkohol og hash, der kan kaldes et misbrug – i hvert fald i perioder. Vi har fundet en gruppe mennesker, der har benyttet sig af piller af forskellige slags til at euforisere sig. Og vi har fundet en gruppe mennesker, der har brugt hvad vi har kaldt hårde stoffer.

En stor del af de mennesker, der indgår i undersøgelsen er registreret i Det centrale Kriminalregister. Det drejer sig om 74 pro-

---

19) Det er muligt at arbejde videre med dette emne i de informationer, der er hentet i Det centrale Kriminalregister. Det fremgår fx, hvilke stoffer der er blevet konfiskeret. Men, som vi har påpeget tidligere, så ligger informationerne kun på skrift og skal derfor tastes ind, før vi kan bruge dem som et statistisk materiale. At arbejde videre med oplysningerne i Det centrale Kriminalregister synes dog at være et spændende projekt, både i forhold til de oplysninger der kan kvantificeres, men også i forhold til en analyse af registreringspraksiser.

cent af dem, der var i live efter oktober 1996. Vi har vist, at den overvejende del af de mennesker, der var registreret, var mænd (77 procent), at andelen af brugere af institutioner for hjemløse med en registrering var 85 procent, hvor den tilsvarende andel blandt brugerne af krisecentre var omkring 40. Derudover vurderes det, at varigheden af ophold i løbet af året for registrering samt antallet af indskrivninger er betydende. Sandsynligheden for, at man er registreret, falder med en stigning i antallet af dage, hvor man har været på institution. I forhold til antallet af indskrivninger stiger sandsynligheden med yderligere ophold i den givne periode.

Vi har desuden peget på, at alderen for førstegangsregistreringer er ganske lav – hvilket stemmer overens med de fortællinger, vi har hentet gennem nogle af vores interview. Således starter de fleste beretninger med tyveri – ofte af varer til videre salg eller af biler til underholdning – i en tidlig alder. Men vi har også vist, at der er mange forseelser efter opholdet på en 105-institution i 1988-89. Vi har ikke kunnet identificere nogle former for afmatning af graden af kontakterne over tid.

Endelig har vi set, at kontakterne mellem ordensmagten og vores gruppe af mennesker, er forskellig fra person til person. Nogle fremhæver ingen særlige aspekter ved kontakterne, selv om de har været til stede i et vist omfang. Andre peger på, at de har fået hjælp i forbindelse med disse kontakter. Og endelig bliver forholdet af en tredje gruppe beskrevet som meget svært og belastet. Et aspekt, der skal fremhæves i den sidste type beretning, er, at der bliver peget på anvendelsen af, hvad vi kan kalde tortur i interaktionerne.

*Da jeg gik ud over Langebro
en tidlig mandag morgen
der så jeg en
der stod og græd
Hvis du tør, så kom med mig*

*Jeg gik forbi Dæmonernes port
ud for Kofoeds skole
Der stod en flok
og drak sig ihjel
Hvis du tør, så kom med mig*

*Jeg mødte en
der gik rundt med 'Vågn op'
Hun var Jehovas vidne
hun råbte "Jorden går under i dag"
Så hvis du tør, så kom med mig*

*Jeg så en kvinde
der løb efter sin mand
Hun havde så skønne øjne
Hun råbte "Hej du har stjålet mit liv"
Hvis du tør, så kom med mig
Hvis du tør, så kom med mig*

Gasolin

Litteratur

- Allison, P.D. (1984)
Event History Analysis. London, UK: Sage Publishing.
- Andersen, P.K. & Væth, M. (1984)
Statistik analyse af overlevelsedata. København: FADL's Forlag.
- Ball, T. (red.) (1987)
Idioms of Inquiry. Albany, NY: State University of New York Press.
- Baudrillard, J. (1983)
Simulations. NY, NY: Semiotext(e).
- Baudrillard, J. (1987)
Modernity, Canadian Journal of Political and Social Theory, 11:3, 63-72.
- Baudrillard, J. (1989)
The Anorexic Ruins, i: Kamper, D. & C. Wulf (red.): Looking Back on the End of the World. NY, NY: Semiotext(e).
- Bauman, Z. (1989)
Modernity and the Holocaust. Oxford, UK: Blackwell.
- Bauman, Z. (1993)
Postmodern Ethics. Oxford, UK: Blackwell.
- Beardsworth, R. (1996)
Derrida & the political. London, UK: Routledge.
- Benhabib, S. (1991)
Feminism and Postmodernism: An Uneasy Alliance, i Praxis International, 11:2, 137-150.
- Benjaminsen, S. et al. (1997)
Hjemløse på § 105 institutioner i Fyns Amt. Odense Universitetshospital.

Berlingske Tidende (1996)

Psyisk syge lokkes på stoffer, 14.04.96: Tema 8

Boyne, R. (1990)

Foucault and Derrida: The other side of reason. London, UK: Routledge.

Brandt, P. (1987)

Akutklientellet på Københavns kommunes forsorghjem Sundholm, i Ugeskrift for læger, 149:8, 541-544.

Brandt, P. (1992)

Yngre hjemløse i København. København: FADL's forlag.

Børner, T. (1997)

Om hjemløshed: Begreber, typer, tal og metoder. København: Socialforskningsinstituttet, arbejdspapir.

Critchley, S. (1993)

The Ethics of Deconstruction: Derrida and Levinas. Oxford, UK: Blackwell.

Davidson, R. & MacKinnon, J.G. (1993)

Estimation and Inference in Econometrics. Oxford, UK: Oxford University Press.

Derrida, J. (1976)

Of Grammatology. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Derrida, J. (1982)

Positions. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Fisker, K. et al. (1995)

Praktisk Statistik for samfundsvidenskaberne. København: Akademisk Forlag.

Fog, J. & Kvale, S. (1992)

Artikler om interviews. Århus: Center for kvalitativ metodeudvikling.

- Foucault, M. (1973)**
Galskapens historie i opplysningens tidsalder. Gjøvik, Norge: Gyldendal.
- Foucault, M. (1979)**
Discipline and Punish: The birth of the prison. NY, NY: Vintage Books.
- Fridberg, T. (1992)**
De socialt udstødte. København: Socialforskningsinstituttet, 92:12.
- Gleerup, J. (1987)**
Fire § 105 institutioner på Fyn. Fyns Amtskommune: Social- og sundhedsforvaltningen.
- Greene, W.H. (1993)**
Econometric Analysis. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Gregersen, O. (1997)**
Virksomhedernes brug af arbejdsmarkedsuddannelserne. København: Socialforskningsinstituttet, 97:2.
- Hr. Berg (1982)**
På Herberg i København. København: Socialpolitisk Forenings Småskrifter 57.
- Hussain, M.A. & Geerdsen, L.P. (1998)**
Erhvervene og de langtidsledige. København: Socialforskningsinstituttet 98:8.
- Ingerslev, O. & Pedersen, L. (1996)**
Marginalisering 1990-1994. København: Socialforskningsinstituttet 96:19.
- Jensen, H.-P. (1996)**
Atomisme i praksis: Konteksteffekter i surveyinterviews. Speciale ved Kbh. Uni. Amager, Institut for Sprogpsykologi.
- Jensen, M.K.(1995)**
Hjemløse med og uden egen bolig. København: Socialforskningsinstituttet, 95:6.

Jensen, M.K. et al. (1997)

Sociale boformer: Boformer for psykisk syge, alkohol- og stofmisbrugere samt socialt udstødte og hjemløse. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut, 281.

Järvinen, M. (1987)

Fallna kvinnor och hållna kvinnor. Åbo: Publikationer från Institutet för Kvinnoforskning vid Åbo Akademi.

Järvinen, M. (1990)

Prostitution i Helsingfors : en studie i kvinnokontroll. Åbo: Åbo Akademis Förlag.

Järvinen, M. (1992)

Hemlöshetsforskning i Norden, i: Järvinen, M. & C. Tigerstedt (red.): Hemlöshet i Norden. Helsingfors, Fin: NAD-publikation, #22.

Järvinen, M. (1993)

De nye hjemløse: Kvinder, fattigdom og vold. Holte: Forlaget Socpol.

Järvinen, M. & Bertilsson, M. (red.) (1998)

Socialkonstruktivisme: Bidrag til en kritisk diskussion. København: Hans Reitzels Forlag.

Kant, I. (1959)

Foundations of the Metaphysics of Morals. Indianapolis, IA: Bobbs-Merrill.

Kant, I. (1991)

The Metaphysics of Moral. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Kiefer, N.M. (1988)

Economic Duration Data and Hazard Functions, i Journal of Economic Literature, 26:646-679.

Koch-Nielsen, I. & Stax, T.B. (1999)

The Heterogeneity of Homelessness and the Consequences for Service Provision, i: Avramov, D. (red.): Coping with Homelessness: Issues to be Tackled and Best Practices in Europe. Aldershot, UK: Ashgate.

- Kruuse, E. (1996)**
Kvantitative forskningsmetoder i psykologi og tilgrænsende fag.
København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Kvale, S. (1992)**
The primacy of the interview, i: Fog, J. & S. Kvale: Artikler om interviews. Århus: Center for kvalitativ metodeudvikling.
- Kvale, S. (1997)**
InterView. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lakatos, I. (1970)**
Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes, i:
Lakatos, I. & A. Musgrave (red.): Criticism and the Growth of Knowledge. London, UK: Cambridge University Press.
- Lee, D. & Newby, H. (1983)**
The Problem of Sociology. London: Routledge.
- Levinas, E. (1969)**
Totality and infinity. Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
- Llewelyn, J. (1995)**
Emmanuel Levinas. London, UK: Routledge.
- Liotard, J.-F. (1984)**
The Postmodern Condition: A Report on Knowledge. Minneapolis, MN: University of Minneapolis Press.
- Løgstrup, K.E. (1960)**
Den etiske fordring. København: Gyldendal.
- Merton, R. (1968)**
Social Theory and Social Structure. NY, NY: The Free Press.
- Munk-Jørgensen, P. et al. (1992)**
Hjemløse psykisk syge, en registerundersøgelse af klienter på herberg og forsorgshjem, i Ugeskrift for læger, 154.
- Olsen, H. (1998)**
Tallenes talende tavshed. København: Akademisk Forlag.

Rigspolitichefen (1999)

Forskrifter for Det centrale Kriminalregister, Kundgørelse IX nr. 3, 27.01.99.

Rosenau, P.M. (1992)

Postmodernism and the Social Sciences: Insight, Inroads, and Intrusions. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Socialministeriet (1996)

Socialt udstødte og truede grupper, artikelsamling. København: SICON.

Socialministeriet (1998)

Vejledning: Den sociale indsats for de mest udsatte voksne: Sindslidende, stof- og alkohol-misbrugere, hjemløse m.fl. København: Socialministeriet.

Stax, T.B. (1998A)

From Shelter to Dwelling: a Re-integrative Project at Mændenes Hjem. Brussels: FEANTSA.

Stax, T.B. (1998B)

Stor overdødelighed blandt »de vilde«, i Social Forskning 98:2. København: Socialforskningsinstituttet.

Stax, T.B. (1999)

Understandings of Homelessness and Social Policy in Denmark, i: Polakow, V. & C. Guillean (red.): Homelessness. Westport, CT: Greenwood Publishing Group, INC. (Under udgivelse).

Stax, T.B. & Kæmpe, J. (1999)

Support and Housing: two complementary aspects of a social policy. Brussels, FEANTSA.

Sundhedsstyrelsen (1999)

Nye tal fra Sundhedsstyrelsen, 3:3.

White, S.K. (1991)

Political Theory and Postmodernism. London, UK: Cambridge University Press.

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1.1999

- 99:1 Bengtsson, S.: Social service til alle - om organisering gennem 30 år. 1999. 192 s. ISBN 87-7487-606-6. Kr. 120,00.
- 99:2 Bunnage, D. & Bruhn, H.H.: De unge ældre i år 2010. 1999. 144 s. ISBN 87-7487-607-4. Kr. 100,00.
- 99:3 Vestergaard, H., Benjaminsen, L., Christensen, G., Mazanti, B., Munk, A. & Ørum Rasmussen, I.: Byudvalgets boligsociale aktiviteter. SBI-rapport 311. I samarbejde med Statens Byggeforskningsinstitut. 1999. 148 s. ISBN 87-563-1037-4. Kr. 250,00.
- 99:4 Heide Ottosen, M.: Børnesagkyndig rådgivning. Evaluering af et forsøg i to statsamter. 1999. 196 s. ISBN 87-7487-609-0. Kr. 130,00.
- 99:5 Christensen, E.: Forældre i fængsel - en undersøgelse af børns og forældres erfaringer. 1999. 124 s. ISBN 87-7487-610-4. Kr. 95,00.
- 99:6 Gregersen, O. & Nygaard Christoffersen, M.: Langvarige sociale sager - klienternes holdninger. 1999. 195 s. ISBN 87-7487-612-0. Kr. 130,00.
- 99:7 Liebing, C.S., Pico Geerdsen, L., Munksgaard, M.B. & Pedersen, L.: SofiS - en strukturmodel. 1999. 99 s. ISBN 87-7487-613-9. Kr. 85,00.
- 99:8 Csonka, A.: Det fleksible arbejde. 1999. 107 s. ISBN 87-7487-614-7. Kr. 90,00.
- 99:9 Ekspertgruppen om social arv: Social arv - en oversigt over foreliggende viden. 1999. 164 s. ISBN 87-7487-617-1. Kr. 85,00.
- 99:10 Binder, M.: Aktiv arbejdsmarkedspolitik og økonomisk marginalisering - en teoretisk analyse af den aktive arbejdsmarkedspolitik's langsigtede virkninger på ledighedens størrelse og fordeling. Ph.d.-afhandling, Økonomisk Institut, Københavns Universitet. Rød serie nr. 55. 1999. 205 s.
- 99:11 Fridberg, T.: Skolebørns fritidsaktiviteter - Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelsen 1998. 1999. 159 s. ISBN 87-7487-619-8. Kr. 110,00.
- 99:12 Bach, H.B.: Længerevarende ledighed - jobsøgning og beskæftigelseschancer. 1999. 111 s. ISBN 87-7487-620-1. Kr. 85,00.
- 99:13 Gregersen, O.: Kommuner i front - organisationsudvikling blandt kommunale socialforvaltninger. 1999. 147 s. ISBN 87-7487-622-8. Kr. 120,00.

- 99:14 Hansen, H.: Elements of Social Security. 1999. 242 s. ISBN 87-7487-623-6.
- 99:15 Bengtsson, S. & Høgelund, J.: Reform af førtidspensionen – hvad kan vi lære af erfaringerne fra Holland og Sverige? 1999. 129 s. ISBN 87-7487-624-4. Kr. 110,00.
- 99:16 Larsen, M. & Weise, H.: Virksomhedernes sociale engagement. Årbog 1999. 1999. 177 s. ISBN 87-7487-625-2. Kr. 115,00.
- 99:17 Ploug, N. & Søndergaard, J.: Velfærdssamfundets fremtid. Sammenfatning af resultater og indsigter fra Socialforskningsinstituttets forskningsprogram. 1999. 101 s. ISBN 87-7487-626-0. Kr. 90,00.
- 99:18 Nygaard Christoffersen, M.: Risikofaktorer i barndommen – en forløbsundersøgelse særligt med henblik på forældres psykiske sygdomme. 2000. 141 s. ISBN 87-7487-627-9. Kr. 135,00.
- 99:19 Munk, A.: Byudvalgets boligsociale indsats. SBI-rapport 319. I samarbejde med Statens Byggeforskningsinstitut. 1999. 90 s. ISBN 87-563-1033-1. Kr. 175,00.
- 99:20 Larsen, M., Rosdahl, A. & Weise, H.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 1999 – Sammenfatning. 1999. 37 s. ISBN 87-7487-628-7. Kr. 55,00.
- 99:21 Stax, T.B.: Én gang socialt marginaliseret – altid ...? En analyse af ca. 1.000 menneskers livsforløb efter ophold på forsorghjem, herberger, krisecentre mv. i '88-'89. 2000. 246 s. ISBN 87-7487-629-5.
- 99:22 Andersen, D. & Hestbæk, A-D.: Ansvar og værdier. En undersøgelse i børnefamilier. 2000. 321 s. ISBN 87-7487-630-9. Kr. 210,00.

Social Forskning er instituttets nyhedsblad. Det udkommer fire gange om året og orienterer i en lettilgængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet tema-nummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis og kan tegnes ved henvendelse til instituttet.
Tema-nummer af Social Forskning: Social arv. December '99

Emneopdelte lister over instituttets publikationer kan ses på instituttets hjemmeside: www.sfi.dk. Hver titel er forsynet med en kort omtale, og der er mulighed for at bestille rapporterne via hjemmesiden.

En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttet tlf. 33 48 09 46, e-mail: library@sfi.dk.